

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ

ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΤΜΗΜΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΚΑΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

**ΕΞΩΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗ ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΗ ΚΑΚΟΠΟΙΗΣΗ ΕΙΣ ΒΑΡΟΣ
ΑΝΗΛΙΚΩΝ: Η ΠΡΑΚΤΙΚΗ ΧΡΗΣΙΜΟΤΗΤΑ ΤΟΥ MODUS OPERANDI
ΣΤΗΝ ΠΡΟΩΘΗΣΗ ΤΟΥ ΠΡΩΤΟΓΕΝΟΥΣ ΤΟΜΕΑ ΠΡΟΛΗΨΗΣ**

ΔΙΔΑΚΤΟΡΙΚΗ ΔΙΑΤΡΙΒΗ

της

Ηλιοπούλου Τριανταφυλλιάς

Κόρινθος, Οκτώβριος 2016

Η Τριμελής Συμβουλευτική Επιτροπή:

κ. Σπυριδάκης Εμμανουήλ, Αναπληρωτής Καθηγητής Πανεπιστημίου Πελοποννήσου
(Επιβλέπων)

κ. Αρτινοπούλου Βασιλική, Καθηγήτρια Παντείου Πανεπιστημίου

κ. Παπαρρηγόπουλος Ξενοφών, Αναπληρωτής Καθηγητής Πανεπιστημίου Πελοποννήσου

Η Επταμελής Εξεταστική Επιτροπή:

Αρτινοπούλου Βασιλική, Καθηγήτρια Παντείου Πανεπιστημίου

Γείτονα – Κοντούλη Μαρία, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια Πανεπιστημίου Πελοποννήσου

Κατσής Αθανάσιος, Καθηγητής Πανεπιστημίου Πελοποννήσου

Οικονόμου Χαράλαμπος, Αναπληρωτής Καθηγητής Παντείου Πανεπιστημίου

Παπαρρηγόπουλος Ξενοφών, Αναπληρωτής Καθηγητής Πανεπιστημίου Πελοποννήσου

Ριμπόλι Ντιάνα, Επίκουρη Καθηγήτρια Παντείου Πανεπιστημίου

Σπυριδάκης Εμμανουήλ, Αναπληρωτής Καθηγητής Πανεπιστημίου Πελοποννήσου

Copyright © 2016 Ηλιοπούλου Τριανταφυλλιά

Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος. All rights reserved.

Απαγορεύεται η αντιγραφή, αποθήκευση και διανομή της παρούσας έκδοσης, εξολοκλήρου ή τμήματος αυτής, για εμπορικό σκοπό. Επιτρέπεται η ανατύπωση, αποθήκευση και διανομή για σκοπό μη κερδοσκοπικό, εκπαιδευτικής ή ερευνητικής φύσης, υπό την προϋπόθεση να αναφέρεται η πηγή προέλευσης και να διατηρείται το παρόν μήνυμα. Ερωτήματα που αφορούν τη χρήση της διατριβής για κερδοσκοπικό σκοπό πρέπει να απευθύνονται προς τους συγγραφείς. Οι απόψεις και τα συμπεράσματα των κειμένων εκφράζουν τους συγγραφείς και μόνο.

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Η παρούσα διδακτορική διατριβή πραγματοποιήθηκε στο Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου, στο τμήμα Κοινωνικής και Εκπαιδευτικής Πολιτικής.

Η ολοκλήρωση της θα ήταν αδύνατη χωρίς την αμέριστη υποστήριξη, συνεχή καθοδήγηση και πολύτιμη βοήθεια του επιβλέποντος καθηγητή μου, κ. Σπυριδάκη Εμμανουήλ. Θα ήθελα να ευχαριστήσω και τα υπόλοιπα μέλη της τριμελούς επιτροπής, την κ. Αρτινοπούλου Βασιλική και τον κ. Παπαρρηγόπουλο Ξενοφών, για τις χρήσιμες συμβουλές τους και οδηγίες τους καθώς και την αδιάκοπη διαθεσιμότητά τους και συμπαράσταση που μου παρείχαν όλο αυτό το διάστημα. Επίσης, ευχαριστώ τον κ. Παπαθεοδώρου Θεόδωρο με τη βοήθεια και τη συμπαράσταση του οποίου ξεκίνησε αυτή η προσπάθεια.

Τις θερμές μου και ειλικρινείς ευχαριστίες θα ήθελα να εκφράσω και στον κ. Θραψανιώτη Γεώργιο, τότε προϊστάμενο του Τμήματος Λειτουργίας Σωφρονιστικών & Θεραπευτικών Καταστημάτων του Υπουργείου Δικαιοσύνης καθώς χωρίς την καθοδήγησή του η πρόσβαση στα σωφρονιστικά καταστήματα θα ήταν αδύνατη. Στην ολοκλήρωση της προσπάθειας αυτής συνέβαλλαν εξίσου και οι κ. Πανάγος Αντώνης, Διευθυντής Καταστήματος Κρατουμένων Γρεβενών και κ. Λάζαρος Μπίσμπας, ψυχολόγος Καταστήματος Κρατουμένων Γρεβενών, των οποίων η βοήθεια και οι συμβουλές ήταν ανεκτίμητης αξίας.

Ένα μεγάλο ευχαριστώ στους γονείς μου, τον αδερφό μου και τον Κολισίκα Σέργιο οι οποίοι με στήριζαν σε αυτή τη γεμάτη δυσκολίες διαδρομή εκπόνησης της διατριβής και αποτελούν για μένα ένα ανεκτίμητο στήριγμα και αστείρευτη πηγή συμπαράστασης και θετικής σκέψης.

Τέλος, θα ήθελα να ευχαριστήσω όσους έλαβαν μέρος στην έρευνα διότι συνέβαλαν στην εκπλήρωση των στόχων μου.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η παρούσα έρευνα εστίασε στα συμπεριφοριστικά πρότυπα των δραστών με στόχο να προτείνει μέτρα πρωτογενούς με τη μορφή της περιστασιακής πρόληψης, αφού πρωτίστως μελέτησε τα προγράμματα πρωτογενούς πρόληψης που ήδη εφαρμόζονται στην Ελλάδα και αξιολόγησε την αποτελεσματικότητά αυτών.

Στη διερεύνηση της αποτελεσματικότητας του πρωτογενή τομέα πρόληψης και των απόψεων επαγγελματιών για την περιστασιακή πρόληψη, έλαβαν μέρος 84 επαγγελματίες από φορείς παιδικής προστασίας. Τα ευρήματα ανέδειξαν ότι η πρωτογενής πρόληψη στην Ελλάδα είναι ανύπαρκτη, ενώ διαφαίνεται και η φτωχή ενημέρωσή τους για τους σκοπούς της πρωτογενούς και της περιστασιακής πρόληψης. Εμφανής είναι και η ελλιπής συνεχή επιμόρφωση των επαγγελματιών, ενώ οι απόψεις τους σχετικά με τον τρόπο διεξαγωγής των προγραμμάτων εκμάθησης τεχνικών αντίστασης σε ανήλικους, έρχονται σε αντίφαση με τα ευρήματα αντίστοιχων κλινικών ερευνών. Ωστόσο, τάσσονται ευνοϊκά στην περιστασιακή πρόληψη θεωρώντας πως η έννοια της ευκαιρίας αποτελεί σημαντικό παράγοντα για την τέλεση του εγκλήματος, χωρίς όμως να ακυρώνουν τα προγράμματα ευαισθητοποίησης της ευρύτερης κοινότητας, υποστηρίζοντας έτσι την πολυεπίπεδη παρέμβαση.

Στη διερεύνηση των συμπεριφοριστικών προτύπων των εξωοικογενειακών δραστών σεξουαλικών εγκλημάτων, έλαβαν μέρος 25 δράστες που έχουν κακοποιήσει σεξουαλικά τουλάχιστον έναν ανήλικο. Από τα ευρήματα συμπεραίνεται ότι οι δράστες δεν επιδεικνύουν πολλαπλές παραφιλίες αλλά αντιμετωπίζουν προβλήματα σεξουαλικής φύσεως, ενώ κανείς δεν έχει υποστεί σεξουαλική κακοποίηση ως ανήλικος. Το προηγούμενο ποινικό τους μητρώο δεν περιλαμβάνει κυρίως αδικήματα σεξουαλικής φύσης ενώ δεν εμφανίζεται συσχέτιση μεταξύ παιδικής πορνογραφίας και σεξουαλικής κακοποίησης, αλλά ούτε παιδοφιλίας και σεξουαλικής κακοποίησης αφού η πλειοψηφία των δραστών είναι ευκαιριακοί. Ως τόπο προσέγγισης και εγκλήματος επιλέγουν κατά βάση εξωτερικούς χώρους, ενώ οι μέθοδοι πειθούς, συναίνεσης και αποσιώπησης της πράξης στηρίζονται στο φόβο, την ενοχή των ανηλίκων και ενίοτε στη δωροδοκία τους. Σε πολλές περιπτώσεις η βία αξιοποιείται ως εργαλείο επίτευξης του σκοπού, ενώ η αντίσταση των ανηλίκων που εκδηλώνεται με φωνές ή κλωτσιές κλιμακώνει την

αξιοποίηση βίας. Οι γνωσιακές διαστρεβλώσεις που αναδύθηκαν αξιοποιούνται μεν για την αιτιολόγηση των πράξεών τους, αλλά η πηγή και διαχείριση αυτών αναμένεται να διερευνηθούν σε μελλοντικές έρευνες.

Λαμβάνοντας υπόψη τα συμπεριφοριστικά πρότυπα των δραστών προτείνονται παρεμβάσεις περιστασιακής πρόληψης η οποία εστιάζει στην καταστολή ευκαιριών, όπως η ενεργή παρουσία φύλακα και κατεδάφιση εγκαταλελειμμένων κτιρίων.

Λέξεις Κλειδιά: modus operandi, πρωτογενής τομέας πρόληψης, περιστασιακή πρόληψη εγκλήματος, σεξουαλική κακοποίηση ανηλίκων

ABSTRACT

This research investigates the sexual abuse of minors focusing on the behavioral patterns of the perpetrators under the scope of proposing primary measures according to situational crime prevention, after primarily having studied the programs of primary prevention that are already implemented in Greece and after having investigated the effectiveness of these programs.

For the investigation of the efficacy of primary prevention and of the views of mental health professionals, 84 professionals from child protection agencies were interviewed. The findings revealed that primary prevention in Greece is lacking, while mental health professionals are poorly informed for the purposes of primary prevention and situational crime prevention. Evident is also the insufficient training of professionals, while their beliefs about how to conduct resistance strategy lessons to minors contradict other findings of clinical investigations. However, they support situational crime prevention and they consider the concept of opportunity as an important factor in the commission of a crime, without minimizing the importance of raising awareness programs, thereby supporting multi-level intervention.

For the investigation of the behavioral patterns of extrafamilial sexual offenders, 25 offenders who have sexually abused at least one minor. The research findings indicate that the offenders do not show multiple paraphilias but they have experienced sexual problems, while no one has been sexually abused as a minor. Their previous criminal record does not mainly include sexual offenses while no correlation appeared between child pornography and sexual abuse, nor between pedophilia and sexual abuse since the majority of perpetrators was opportunistic. As places of crime and of victim approach, offenders basically choose outdoors, while the persuasion, consensus and silencing the act methods used are based on the fear and the guilt that minors feel and sometimes on the victim's bribing. In many occasions, excessive violence is used as a tool in order to achieve the objective, while the resistance of minors manifested by yelling or kicking escalates the use of violence. Cognitive distortions that emerged are used for the justification of their crime, but the source and management of these should be explored in future research.

Taking into account the behavioral patterns of offenders, situational crime prevention measures are proposed focused on the repression of opportunities such as active presence of guardians and demolition of abandoned buildings.

Keywords: modus operandi, primary prevention, situational crime prevention, minor sexual abuse

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ	i
ABSTRACT	iii
ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΠΙΝΑΚΩΝ	viii
ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ	x
ΑΠΟΔΟΣΗ ΟΡΩΝ	xi
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	1
ΜΕΡΟΣ 1 ^ο	6
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο: ΒΙΑ ΚΑΙ ΚΑΚΟΠΟΙΗΣΗ ΑΝΗΛΙΚΩΝ	6
1.1 Εννοιολογικοί Προσδιορισμοί	6
1.1.1 Η σεξουαλική κακοποίηση ανηλίκων	6
1.1.2 Ο ρόλος της βίας στο φαινόμενο της σεξουαλικής κακοποίησης ανηλίκων	11
1.1.3 Παιδοφιλία και άλλες παραφιλικές συμπεριφορές	16
1.2 Ιστορική Αναδρομή	22
1.3 Επιδημιολογία του φαινομένου	26
1.4 Η εγκυρότητα και η αξιοπιστία των επιδημιολογικών στοιχείων	31
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο: ΟΙ ΔΡΑΣΤΕΣ ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΩΝ ΕΓΚΛΗΜΑΤΩΝ	36
2.1 Θεωρητικές Προσεγγίσεις	36
2.1.1 Η Ψυχοδυναμική Θεωρία	36
2.1.2 Η Γνωσιακή Συμπεριφοριστική Θεωρία	37
2.1.3 Η Γνωσιακή Προσέγγιση	39
2.1.4 Η Θεωρία της Επιθετικότητας	42
2.2 Τυπολογία δραστών και ταξινομικά συστήματα	45
2.3 Το προφίλ των δραστών	51
2.4 Το Modus operandi	56
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο: Η ΠΡΟΛΗΨΗ ΤΗΣ ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΗΣ ΚΑΚΟΠΟΙΗΣΗΣ ΑΝΗΛΙΚΩΝ	66
3.1 Η έννοια της πρόληψης	66
3.2 Οι αδυναμίες του δευτερογενή και τριτογενή τομέα πρόληψης	68
3.3 Πρωτογενής τομέας πρόληψης	76
3.3.1. Σχολικά προγράμματα	79
3.3.2 Καμπάνιες Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης	85

3.3.3 Κοινωνική Πρόληψη	89
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^ο: Η ΠΕΡΙΣΤΑΣΙΑΚΗ ΠΡΟΛΗΨΗ ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΣ	92
4.1 Οι τρεις βασικές θεωρίες περί ευκαιρίας	92
4.2 Οι τεχνικές της περιστασιακής πρόληψης εγκλήματος και οι επικριτές της θεωρίας	98
4.3 Περιστασιακή πρόληψη εγκλήματος και σεξουαλική κακοποίηση ανηλίκων	103
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	111
ΜΕΡΟΣ 2^ο	113
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5^ο: ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ	113
5.1 Αντικείμενο και στόχοι της έρευνας	113
5.2 Πληθυσμός – Κριτήρια επιλογής συμμετεχόντων	115
5.3 Δεοντολογία	117
5.4 Εργαλεία συλλογής δεδομένων	118
5.4.1 Ερωτηματολόγιο επαγγελματιών παιδικής προστασίας και προστασίας ανηλίκων	118
5.4.2 Ημιδομημένες συνεντεύξεις δραστών σεξουαλικών εγκλημάτων	122
5.5 Διαδικασία συλλογής δεδομένων	125
5.5.1 Αξιοπιστία και εγκυρότητα εργαλείων	125
5.5.2 Κυρίως έρευνα	127
5.6 Στατιστική ανάλυση	128
5.7 Περιορισμοί της έρευνας	128
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6^ο: ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ	131
6.1 Αποτελέσματα ερωτηματολογίου επαγγελματιών	131
6.2 Αξιολόγηση συσχετίσεων ερωτημάτων επαγγελματιών	136
6.3 Αποτελέσματα ημιδομημένων συνεντεύξεων δραστών	144
6.4 Αξιολόγηση συσχετίσεων ερωτημάτων δραστών	149
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7^ο: ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ – ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ	157
7.1 Συζήτηση Αποτελεσμάτων	157
7.2 Προτάσεις	165
7.3 Προτάσεις για μελλοντικές έρευνες	169
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	172

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ	207
I. ΕΝΤΥΠΟ ΣΥΓΚΑΤΑΘΕΣΗΣ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΩΝ ΓΙΑ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΣΤΗΝ ΕΡΕΥΝΑ	208
II. ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΩΝ	210
III. ΕΝΤΥΠΟ ΣΥΓΚΑΤΑΘΕΣΗΣ ΤΡΟΦΙΜΩΝ ΓΙΑ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΣΤΗΝ ΕΡΕΥΝΑ	219
IV. ΣΚΕΛΕΤΟΣ ΗΜΙΔΟΜΗΜΕΝΗΣ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗΣ ΔΡΑΣΤΩΝ ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΩΝ ΕΓΚΛΗΜΑΤΩΝ	221
ΠΙΝΑΚΕΣ	226
V. ΠΙΝΑΚΕΣ ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟΥ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΩΝ	226
VI. ΠΙΝΑΚΕΣ ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟΥ ΔΡΑΣΤΩΝ ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΩΝ ΕΓΚΛΗΜΑΤΩΝ	245

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΠΙΝΑΚΩΝ

Πίνακας 1: Έλεγχος σχέσης μεταξύ περιοχής και μη ανταποκρισιμότητας των αρμόδιων υπουργείων	136
Πίνακας 2: Έλεγχος σχέσης μεταξύ περιοχής και πηγής ενημέρωσης για την περιστασιακή πρόληψη εγκλήματος	137
Πίνακας 3: Έλεγχος σχέσης μεταξύ περιοχής και σκεπτικού προτύπου δράστη	137
Πίνακας 4: Έλεγχος σχέσης μεταξύ περιοχής και άποψης περί αλληλεπίδρασης θύματος – θύτη και τόπο εγκλήματος	138
Πίνακας 5: Έλεγχος σχέσης μεταξύ περιοχής και άποψης περί οργάνωσης του ΠΤΠ	138
Πίνακας 6: Έλεγχος σχέσης μεταξύ περιοχής και άποψης περί λειτουργίας του ΠΤΠ	138
Πίνακας 7: Έλεγχος σχέσης μεταξύ ηλικίας και ενημέρωσης για την ΠΠΕ ως μέθοδο του ΠΤΠ	139
Πίνακας 8: Έλεγχος σχέσης μεταξύ ηλικίας και άποψης ότι οι καθημερινές δραστηριότητες των ανηλίκων δημιουργούν ευκαιρίες για τη θυματοποίηση τους	139
Πίνακας 9: Έλεγχος σχέσης μεταξύ ηλικίας και βαθμού συμφωνίας με τη διεξαγωγή ερευνών με επίκεντρο τους δράστες	140
Πίνακας 10: Έλεγχος σχέσης μεταξύ ετών εμπειρίας και χαρακτηρισμού της αποτελεσματικότητας του ΠΤΠ	140
Πίνακας 11: Έλεγχος σχέσης μεταξύ χαρακτηρισμού του συνόλου του ΠΤΠ και της απουσίας συντονισμού υπηρεσιών	141
Πίνακας 12: Έλεγχος σχέσης μεταξύ χαρακτηρισμού της οργάνωσης του ΠΤΠ και της απουσίας συντονισμού υπηρεσιών	141
Πίνακας 13: Έλεγχος σχέσης μεταξύ χαρακτηρισμού του τρόπου διεξαγωγής του ΠΤΠ και της απουσίας συντονισμού υπηρεσιών	142
Πίνακας 14: Έλεγχος σχέσης μεταξύ χαρακτηρισμού της αποτελεσματικότητας του ΠΤΠ και της απουσίας συντονισμού υπηρεσιών	142
Πίνακας 15: Έλεγχος σχέσης μεταξύ χαρακτηρισμού του τρόπου διεξαγωγής του ΠΤΠ και της μη ανταποκρισιμότητας της ευρύτερης κοινότητας	143
Πίνακας 16: Έλεγχος σχέσης μεταξύ χαρακτηρισμού της αποτελεσματικότητας του ΠΤΠ και της μη ανταποκρισιμότητας της αριθμητικής έλλειψης προσωπικού	143
Πίνακας 17: Έλεγχος σχέσης οικογενειακής κατάστασης δράστη και	

αιτία ψυχοθεραπείας	149
Πίνακας 18: Έλεγχος σχέσης επαγγέλματος και τρόπων προσέγγισης ανηλίκων	150
Πίνακας 19: Έλεγχος σχέσης μεταξύ επιπέδου εκπαίδευσης και αριθμού επανάληψης της σεξουαλικής πράξης	151
Πίνακας 20: Έλεγχος σχέσης μεταξύ επιπέδου εκπαίδευσης και τρόπων προσέγγισης ανηλίκων	151
Πίνακας 21: Έλεγχος σχέσης μεταξύ επιπέδου εκπαίδευσης και τηλεφωνικής αισχροφιλίας	152
Πίνακας 22: Έλεγχος σχέσης μεταξύ επιπέδου εκπαίδευσης και αξιοποίηση εκτεταμένης βίας για την επίτευξη του σκοπού	152
Πίνακας 23: Έλεγχος σχέσης μεταξύ επιπέδου εκπαίδευσης και ευκαιριακού δράστη	153
Πίνακας 24: Έλεγχος σχέσης μεταξύ τύπου διαμονής και τύπου του εγκλήματος	153
Πίνακας 25: Έλεγχος σχέσης μεταξύ ηλικίας ανηλίκου και μεθόδων αντίστασης ανηλίκων	154
Πίνακας 26: Έλεγχος σχέσης μεταξύ αξιοποίησης εκτεταμένης βίας προς επίτευξη του σκοπού και μεθόδων αντίστασης ανηλίκων	154
Πίνακας 27: Έλεγχος σχέσης μεταξύ ευκαιριακού δράστη και παιδοφιλίας	155
Πίνακας 28: Έλεγχος σχέσης μεταξύ σεξουαλικών πράξεων και ευκαιριακού δράστη	156

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ

ΠΤΠ: Πρωτογενής τομέας πρόληψης

ΠΠΕ: Περιστασιακή πρόληψη εγκλήματος

ΑΠΟΔΟΣΗ ΟΡΩΝ

Modus operandi: Συμπεριφοριστικά πρότυπα δραστών πριν, κατά τη διάρκεια και μετά το έγκλημα

ΕΞΩΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΗ ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΗ ΚΑΚΟΠΟΙΗΣΗ ΕΙΣ ΒΑΡΟΣ ΑΝΗΛΙΚΩΝ: Η ΠΡΑΚΤΙΚΗ ΧΡΗΣΙΜΟΤΗΤΑ ΤΟΥ MODUS OPERANDI ΣΤΗΝ ΠΡΩΘΗΣΗ ΤΟΥ ΠΡΩΤΟΓΕΝΟΥΣ ΤΟΜΕΑ ΠΡΟΛΗΨΗΣ

Το φαινόμενο της κακοποίησης ανηλίκων δεν αποτελεί φαινόμενο που εμφανίστηκε τα τελευταία χρόνια, αλλά τα τελευταία χρόνια δημοσιοποιήθηκε η σοβαρότητά του και οι συνέπειες του. Πρόκειται για ένα φαινόμενο άμεσα συνδεδεμένο με πολιτισμικές και κοινωνικές μεταβλητές εξαρτώμενες από τα εκάστοτε πρότυπα της κοινωνίας σε ό,τι αφορά τους τρόπους ανατροφής, πειθαρχίας και συμπεριφοράς προς τα παιδιά (Ψωμά, 2001), ενώ όπως τονίζει ο Ματσανιώτης (1998), η κακοποίηση εις βάρος ανηλίκων με όποια μορφή και αν εμφανίζεται αποτελεί το πιο μελανό στίγμα της ιστορίας του ανθρώπινου γένους.

Καταγεγραμμένες περιπτώσεις βίαιης κακοποίησης υπάρχουν εδώ και αιώνες όπως είναι η υπόθεση του Gilles de Rais, ενός Γάλλου ευγενή ο οποίος βίασε, βασάνισε και σκότωσε εκατοντάδες παιδιά (Castle & Hensley, 2002), ενώ μέχρι και τον 18^ο αιώνα η νεογονοκτονία και οι τελετουργικές πράξεις που περιελάμβαναν παιδιά ως ακραίες μορφές τιμωρίας θεωρούνταν αποδεκτές συμπεριφορές (Weissberg et al., 2003). Πέραν όμως του 18^{ου} αιώνα, παρόλο που στη δυτική κουλτούρα, φιλοσοφία και ποινικό σύστημα σήμερα, η σεξουαλική κακοποίηση ανηλίκων θεωρείται αποκρουστική, μη κοινωνικά αποδεκτή και παράνομη πράξη, απαραίτητη προϋπόθεση για να οριστεί ως τέτοια, είναι το κοινωνικό πλαίσιο, τα συστήματα αξιών, πεποιθήσεων, ηθών και εθίμων της εκάστοτε κοινωνίας. Για παράδειγμα, όπως σημειώνει ο Conte (1994), ακόμα και τη σημερινή εποχή, τα κοινωνικά ήθη και έθιμα πολλών κοινωνιών και χωρών θεωρούν νόμιμη την σεξουαλική έλξη προς τα παιδιά, χωρίς να τους κατονομάζουν παιδόφιλους ή να διώκονται ποινικά, ενώ η αποδοχή τέτοιου είδους συμπεριφορών ενδεχομένως να προέρχεται και από θρησκευτικές καταβολές.

Παρά το γεγονός ότι με τα χρόνια η κατάσταση αυτή άρχισε να μεταβάλλεται χάρις την μεγάλη επίδραση του χριστιανισμού αλλά και τον εξανθρωπισμό του δικαίου, περιπτώσεις και κρούσματα βίας και κακοποίησης συνεχίζουν να υπάρχουν μέχρι και σήμερα προκαλώντας την αποδοκιμασία και τη δυσαρέσκεια του ευρύτερου κοινωνικού συνόλου. Ήδη από τη δεκαετία του 60' η παιδική κακομεταχείριση ως φαινόμενο, άρχισε να θεωρείται μια ευρεία μορφή κακοποίησης (Lutzker, 1998) και χαρακτηρίζεται ως η δεκαετία της αυξανόμενης αφύπνισης σε

ό,τι αφορά την επικράτεια κυρίως της σωματικής κακοποίησης (Beckett, 2003:12). Την ίδια δεκαετία παρατηρείται και η εδραίωση του όρου της σεξουαλικής κακοποίησης παιδιών και αξιοποιείται για να καλύψει τη σεξουαλική κακοποίηση και εκμετάλλευση παιδιών (Finkelhor & Lewis, 1988:8), παρόλο που μέχρι και τα τέλη της δεκαετίας του 70' η κακοποίηση εν γένει θεωρείτο ως ένα ευρύτερο κοινωνικό φαινόμενο άμεσα συνδεδεμένο με τη φτώχεια (Wohl, 1978).

Συνεπώς, ακόμα και στις αρχές της δεκαετίας του 80' η επικρατούσα άποψη ήταν ότι η παιδική κακοποίηση συμβαίνει εντός συγκεκριμένων κοινωνικοοικονομικών πλαισίων και αφορά συγκεκριμένα υποκείμενα με χαμηλό βιοτικό επίπεδο που ζουν σε εξαθλιωμένες συνθήκες, ενώ εστίαζε αποκλειστικά στις ομάδες υψηλής επικινδυνότητας και όχι στο ευρύτερο κοινωνικό σύνολο. Άλλωστε ακόμα και σήμερα υπάρχει η τάση πλήρους απενοχοποίησης της «αξιοπρεπούς μεσαίας τάξης» από τις κοινωνικές υπηρεσίες και τα δικαστήρια (Ζαϊμάκης & Κανδυλάκη, 2005:446). Στην εγκαθίδρυση της κινητοποίησης, ευαισθητοποίησης και δημοσιοποίησης του φαινομένου συνέβαλαν το κίνημα παιδικής προστασίας και το γυναικείο κίνημα (Finkelhor & Lewis, 1988) καθώς και η καθιέρωση νόμου υποχρεωτικής αναφοράς της κακομεταχείρισης παιδιών σε ΗΠΑ και Μ. Βρετανία τις δεκαετίες 70' και 80', με αποτέλεσμα τη δραματική αύξηση των περιστατικών και τη δημόσια συζήτηση για το θέμα (Χατζηφωτίου, 2005:103).

Αυτή η δημόσια συζήτηση και οι πρώτες προσπάθειες βαθύτερης διερεύνησης του φαινομένου αποτέλεσαν την απαρχή της ανάδυσης των προβλημάτων που το περιβάλλουν με κυρίαρχο εξ'αυτών τη σύγχυση που προκαλεί ο ίδιος ο εννοιολογικός προσδιορισμός του φαινομένου, με αποτέλεσμα ακόμα και σήμερα οι ερευνητές να πασχίζουν να αναζητούν έναν κοινώς αποδεκτό ορισμό για τα ζητήματα της παιδικής κακοποίησης και της σεξουαλικής κακοποίησης (Haugaard, 2000; Rind et al., 1998) ως εφαλτήριο για το σχεδιασμό και εφαρμογή αποτελεσματικών πρακτικών και παρεμβάσεων. Αδιαμφισβήτητα, αυτή η ποικιλομορφία των ορισμών επηρεάζει και την επιδημιολογία δημιουργώντας περαιτέρω σύγχυση και ερευνητικές διαμάχες.

Επιπροσθέτως, εκείνη την εποχή, η κυρίαρχη πεποίθηση σε ό,τι αφορά τους δράστες ήταν ότι είναι είτε ψυχικά άρρωστα άτομα είτε αλκοολικοί ή μετανάστες (Ζαϊμάκης &

Κανδυλάκη, 2005). Μόνο με την πάροδο των ετών και τη σταδιακή απομάκρυνση από το θεωρητικό υπόδειγμα της ψυχικής ασθένειας, μέσω της οποίας αναδύθηκε η τεράστια βιομηχανία παιδικής πρνογραφίας και η εμφάνιση υψηλού ποσοστού δραστών με υψηλό πνευματικό και βιοτικό επίπεδο (Δασκαλάκη, 2000:174), ενδυναμώθηκε η πιο ενεργή προαγωγή της καλής ψυχικής υγείας με τη μεταστροφή αυτής σε τρεις βασικούς τομείς (κατανάλωση, τρόπος ζωής, διακινδύνευση) (Pilgrim & Rogers, 2004:253).

Με γνώμονα λοιπόν είτε τη ψυχική νόσο είτε άλλους κοινωνικοοικονομικούς παράγοντες (π.χ. φτώχεια), ερευνητές και ακαδημαϊκοί δόμησαν κατά καιρούς ποικίλα ταξινομικά συστήματα ως βασικά εργαλεία για την αιτιολόγηση του φαινομένου και τη βαθύτερη διερεύνηση των ασυνείδητων κινήτρων που πυροδοτούν την εν λόγω συμπεριφορά. Εν τούτοις, παρά τις όποιες προσπάθειες ερευνητών και ακαδημαϊκών για τη διερεύνηση και ανίχνευση των μεταβλητών που συνθέτουν τη βαθύτερη αιτιολογία του φαινομένου της σεξουαλικής κακοποίησης ανηλίκων, δεν έχει συσταθεί ένα μοντέλο το οποίο να αιτιολογεί επαρκώς τη σεξουαλική εγκληματική συμπεριφορά και να προτείνει στρατηγικές παρέμβασης πριν την εκδήλωση αυτής. Ομοίως, οι κατηγοριοποιήσεις και οι τυπολογίες, όπως τονίζουν και οι Canter και Wentink (2004) δεν προσφέρουν καμία πρακτική χρησιμότητα, ενώ αντιστοίχως οι Shechory και Ben-David (2005) επισημαίνουν την ετερογένεια των δραστών και συνεπώς, την αδυναμία αιτιολογίας του φαινομένου.

Η παρούσα έρευνα, ως εγχείρημα της προώθησης του παραγκωνισμένου πρωτογενή τομέα πρόληψης της εξωοικογενειακής σεξουαλικής κακοποίησης ανηλίκων, αφού βασικό επίκεντρο αξιολογήσεων αποτελεί ο τριτογενής τομέας (Barak, 2003), δεν εστιάζει σε ασυνείδητα ενεργήματα αλλά εξετάζει τα συμπεριφοριστικά πρότυπα των δραστών (modus operandi) ως παρατηρήσιμες και ανιχνεύσιμες μεταβλητές με σκοπό να προτείνει πρακτικές παρέμβασης σύμφωνα με την περιστασιακή πρόληψη εγκλήματος. Η φιλοσοφία αυτού του εγχειρήματος βασίζεται αφενός στην ευρύτερη αποδοχή και τη σημαντικότητα της συμβολής του modus operandi στον τομέα της πρόληψης (Leclerc, Proulx & Beauregard, 2009) και αφετέρου στις καταγεγραμμένες και έγκυρες επιτυχίες της περιστασιακής πρόληψης εγκλήματος (Tilley, 2005) καθώς και στις δυνατότητες αυτής να εφαρμοστεί σε σεξουαλικά αδικήματα ως εναλλακτική στρατηγική (Kaufman et al., 2006).

Στο πρώτο κεφάλαιο της έρευνας παρουσιάζεται η βιβλιογραφική επισκόπηση που εστιάζει στον εννοιολογικό προσδιορισμό της σεξουαλικής κακοποίησης ανηλίκων, της παιδοφιλίας και άλλων παραφιλικών συμπεριφορών εφόσον σχετίζονται άμεσα με τα συμπεριφοριστικά πρότυπα των δραστών. Στο ίδιο κεφάλαιο μελετάται η επιδημιολογία του φαινομένου όπως καταγράφεται από επίσημους φορείς καθώς και η εγκυρότητα και αξιοπιστία αυτής. Το δεύτερο κεφάλαιο επικεντρώνεται στη κριτική επισκόπηση των θεωρητικών προσεγγίσεων περί αιτιολογίας του φαινομένου από την πλευρά των δραστών καθώς και των τυπολογιών και ταξινομικών συστημάτων με στόχο την ανάδειξη της μη αποτελεσματικότητας αυτών και την επισήμανση της επιτακτικής ανάγκης για τη στροφή του ερευνητικού ενδιαφέροντος στα συμπεριφοριστικά πρότυπα (*modus operandi*). Επιπροσθέτως, εξετάζεται το προφίλ των δραστών υποδεικνύοντας την ετερογένεια αυτών, ενώ αποτυπώνεται και το θεωρητικό υπόβαθρο του *modus operandi* όπως προκύπτει από τη βιβλιογραφία.

Στο τρίτο κεφαλαίο εξετάζονται οι πρακτικές όλων των τομέων πρόληψης του φαινομένου (πρωτογενής, δευτερογενής και τριτογενής) εστιάζοντας στις αδυναμίες του δευτερογενή και τριτογενή και στην ενδεδειγμένη ανάλυση των πλεονεκτημάτων και μειονεκτημάτων όλων των προγραμμάτων του πρωτογενή τομέα πρόληψης όπως εφαρμόζονται μέχρι σήμερα (σχολικά προγράμματα, καμπάνιες ΜΜΕ, κοινοτική πρόληψη).

Στο επόμενο κεφάλαιο παρουσιάζεται η σχετική με την περιστασιακή πρόληψη εγκλήματος βιβλιογραφία, η οποία προωθεί την περιστασιακή πρόληψη ως επιπρόσθετο μέτρο εφαρμογής για την προαγωγή του πρωτογενή τομέα πρόληψης. Πιο συγκεκριμένα, αναλύονται οι τρεις βασικές θεωρίες περί ευκαιρίας και εγκλήματος (θεωρία της ορθολογικής επιλογής, θεωρία των καθημερινών δραστηριοτήτων και θεωρία των τυπολογικών επιλογών), αναφέρονται οι κριτικές που έχουν ασκηθεί οι οποίες καταρρίπτονται με επιχειρήματα που προκύπτουν από τα ερευνητικά ευρήματα, ενώ εξετάζεται και η δυνατότητα εφαρμογής των μέτρων της περιστασιακής πρόληψης σε σεξουαλικά εγκλήματα.

Στο πέμπτο κεφάλαιο περιγράφεται η μεθοδολογία της έρευνας, και πιο συγκεκριμένα, το αντικείμενο, οι στόχοι της, τα κριτήρια επιλογής πληθυσμού, οι περιορισμοί της έρευνας και η δεοντολογία που ακολουθήθηκε. Επιπλέον, περιγράφονται τα εργαλεία που αξιοποιήθηκαν για τη συλλογή δεδομένων, η αξιοπιστία και εγκυρότητα αυτών όπως ελέγχθηκε και η διαδικασία

ανάλυσης των δεδομένων. Στο έκτο κεφάλαιο παρατίθενται τα αποτελέσματα της έρευνας όπως προέκυψαν από τις δυο επιμέρους έρευνες με διαφορετικές ομάδες στόχου (επαγγελματίες και δράστες σεξουαλικών εγκλημάτων) όπως και οι συσχετίσεις που προέκυψαν κατά την ανάλυση δεδομένων.

Στο έβδομο και τελευταίο κεφάλαιο συζητούνται τα ερευνητικά ευρήματα σε σχέση με τη βιβλιογραφία, παρατίθενται προτάσεις για το σχεδιασμό και εφαρμογή αποτελεσματικών πρακτικών του πρωτογενή τομέα πρόληψης ενώ στο τέλος, αναφέρονται και προτάσεις για μελλοντικές έρευνες.

Στο παράρτημα περιλαμβάνονται οι επιστολές των ερωτώμενων, το ερωτηματολόγιο προς τους φορείς παιδικής προστασίας καθώς και η δομή της ημιδομημένης συνέντευξης των δραστών σεξουαλικών εγκλημάτων.

ΜΕΡΟΣ 1^ο

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: ΒΙΑ ΚΑΙ ΚΑΚΟΠΟΙΗΣΗ ΑΝΗΛΙΚΩΝ

1.1 Εννοιολογικοί προσδιορισμοί

1.1.1 Η σεξουαλική κακοποίηση ανηλίκων

Η βιβλιογραφία σχετικά με τον εννοιολογικό προσδιορισμό γενικότερα της κακοποίησης εις βάρος ανηλίκων και ειδικότερα της σεξουαλικής κακοποίησης και της βίας είναι εκτενής. Παρόλο που οι ορισμοί, οι κατηγοριοποιήσεις και οι τυπολογίες της κακοποίησης και της βίας ποικίλουν σύμφωνα με τους συγγραφείς, σε αυτό το κεφάλαιο θα εξεταστούν οι ομοιότητες και οι διαφορές των ορισμών με απώτερο στόχο να εντοπιστούν τα σταθερά χαρακτηριστικά μεταξύ αυτών τα οποία μπορούν να συνθέσουν έναν κοινώς αποδεκτό ορισμό.

Το Ινστιτούτο Υγείας του Παιδιού (1998) με τον όρο «κακοποίηση - παραμέληση παιδιών» περιγράφει ένα φαινόμενο σύμφωνα με το οποίο ένας ή περισσότεροι ενήλικες που έχουν την ευθύνη της φροντίδας ενός παιδιού, προκαλούν ή επιτρέπουν να προκληθούν στο παιδί σωματικές κακώσεις, ή συνθήκες στέρησης σε τέτοιο βαθμό, ώστε συχνά να επιφέρουν σοβαρές διαταραχές σωματικής, νοητικής, συναισθηματικής ή κοινωνικής μορφής, ακόμα και το θάνατο. Με το πέρας των χρόνων όμως, και εξαιτίας της εμφάνισης νέων μορφών παιδικής κακοποίησης, ο Παγκόσμιος Οργανισμός Υγείας (WHO, 2006) ορίζει την παιδική κακοποίηση ως όλες τις μορφές σωματικής, συναισθηματικής, σεξουαλικής κακοποίησης, παραμέλησης ή αμελούς διαπαιδαγώγησης ή εμπορικής ή άλλης εκμετάλλευσης, που γίνονται στα πλαίσια κάποιας σχέσης ευθύνης, εμπιστοσύνης ή δύναμης με το παιδί, με αποτέλεσμα την πραγματική ή δυνητική βλάβη στην υγεία του παιδιού, στην επιβίωση, στην ανάπτυξη ή στην αξιοπρέπεια του.

Σε ό,τι αφορά τα είδη της κακοποίησης, αρχικά, η Παγκόσμια έκθεση σχετικά με τη βία και την υγεία και η Διαβούλευση του Παγκόσμιου Οργανισμού Υγείας στην Πρόληψη της Παιδικής Κακοποίησης (Report of the Consultation on Child Abuse Prevention, 1999), διέκρινε τέσσερεις τύπους κακοποίησης παιδιών: τη σωματική κακοποίηση, τη σεξουαλική κακοποίηση, τη συναισθηματική και τη ψυχολογική κακοποίηση και παραμέληση. Αντιστοίχως, ο Παγκόσμιος Οργανισμός Υγείας διακρίνει τα είδη της παιδικής κακοποίησης ως εξής:

σωματική, συναισθηματική-ψυχολογική (συμπεριλαμβανομένης και της λεκτικής), σεξουαλική κακοποίηση, παραμέληση των παιδιών, καθώς και εμπορική ή άλλη εκμετάλλευσή τους η οποία καταλήγει σε συγκεκριμένη ή εν δυνάμει βλάβη (π.χ. τραύμα, πόνο, απειλή, αίσθημα δυσαρέσκειας, δυσφορίας, αποστροφής ή ενοχής) στη ζωή και στην ανάπτυξη του παιδιού (WHO, 2006).

Μολονότι ο Παγκόσμιος Οργανισμός Υγείας θεωρείται ο πλέον αποδεκτός και έγκυρος οργανισμός, πολλοί φορείς και ερευνητές υιοθετούν διαφορετικά πλαίσια και κατηγοριοποιούν διαφορετικά τις μορφές κακοποίησης απαριθμώντας διαφορετικά χαρακτηριστικά. Για παράδειγμα, το Ινστιτούτο Υγείας του Παιδιού (1998) διακρίνει τις μορφές της κακοποίησης ως εξής: σωματική, ψυχολογική κακοποίηση, παραμέληση, δυστροφία μη-οργανικής αιτιολογίας/στέρση τροφής, μη τυχαία δηλητηρίαση, σύνδρομο του αμέτοχου θεατή, σεξουαλική παραβίαση-αιμομιξία, παιδική εργασία, τελετουργική και σατανιστική κακοποίηση, κακοποίηση και παραμέληση παιδιών από το σύστημα και τους θεσμούς και το σύνδρομο Μυγκάουζεν δι'αντιπροσώπου (το οποίο συμπεριλαμβάνεται και στο DSM-IV). Ιδιαίτερα σε περιπτώσεις με σύνδρομο Μυγκάουζεν δι'αντιπροσώπου, παρόλο που τα σχήματα συμπεριφοράς αποκλίνουν από τα στερεότυπα άλλων μορφών κακοποίησης, αποτελεί μια μορφή κακοποίησης με τα μεγαλύτερα ποσοστά θνησιμότητας και πρέπει να αντιμετωπίζεται ως αυτόνομη μορφή κακοποίησης (Σπυριδάκης & Γκούβερης, 2012). Από την άλλη πλευρά, ο Barak (2003) κατηγοριοποιεί τα είδη κακοποίησης με διαφορετικά κριτήρια και οι μορφές που προκύπτουν είναι αυτές της σωματικής και σεξουαλικής κακοποίησης, παραμέλησης, έλλειψης επιτήρησης, συναισθηματικής, εκπαιδευτικής και ηθικής-νομικής κακοποίησης.

Οι διαφορές στους ορισμούς δεν πρέπει να θεωρούνται ασήμαντες διότι δημιουργούν σύγχυση στα ποσοστά επιδημιολογίας καθώς και διαφωνίες στο πεδίο της έρευνας οι οποίες διαιωνίζονται όταν δεν υπάρχει συναίνεση για έναν κοινώς αποδεκτό ορισμό (Barak, 2003). Επιπλέον, συγκεκριμένοι ορισμοί κακοποίησης διαφέρουν από χώρα σε χώρα θέτοντας διαφορετικά πλαίσια και χαρακτηριστικά (National Clearinghouse on child abuse and neglect, 2005) με αποτέλεσμα η χρήση του όρου να γίνεται προβληματική (Slep & Heyman, 2006). Ένα από τα βασικότερα προβλήματα που προκύπτουν από τις διαφορές του ορισμού από χώρα σε χώρα και από την απουσία ενός κοινώς αποδεκτού ορισμού είναι η δυσκολία διεξαγωγής μιας

έγκυρης συγκριτικής μελέτης καθώς και η δυσκολία επιτυχημένης διαχείρισης των περιστατικών, αφού επηρεάζεται αρνητικά η αποτελεσματικότητα και η αποδοτικότητα συγκεκριμένων προγραμμάτων πρόληψης, στρατηγικών δράσεων και πολιτικών αποφάσεων (Paxson & Haskins, 2009:6).

Σε ότι αφορά τον ορισμό της παιδικής σεξουαλικής κακοποίησης, οι Rind, Tromovitch και Bauserman (1998) τονίζουν ότι ο όρος συχνά αξιοποιείται στη βιβλιογραφία ως όρος ομπρέλα για να καλύψει όλα τα είδη σεξουαλικής κακοποίησης εις βάρος ανηλίκων και όλους τους τύπους δραστών σεξουαλικών εγκλημάτων. Συγκεκριμένα, οι Bartol και Bartol (2008) υποδεικνύουν ότι αυτός ο όρος ομπρέλα περιλαμβάνει εξωοικογενειακούς δράστες σεξουαλικών εγκλημάτων, ενδοοικογενειακούς δράστες σεξουαλικών εγκλημάτων, παιδόφιλους, παιδεραστές, το φαινόμενο της ηβηφιλίας και δράστες σεξουαλικών εγκλημάτων που επιδεικνύουν και άλλες παραφιλικές συμπεριφορές. Παρατηρούμε λοιπόν με μια πρώτη ματιά πόσοι διαφορετικοί ορισμοί αναδύονται από τον αρχικό ορισμό της σεξουαλικής κακοποίησης.

Παρά την κυρίαρχη πεποίθηση ότι τα χαρακτηριστικά της σεξουαλικής κακοποίησης είναι συγκεκριμένα και δεν συγγέονται με αυτά άλλων ειδών κακοποίησης (Barak, 2003), ιδιαίτερη προσοχή πρέπει να εφιστάται στη συνιστώσα της συνύπαρξης δύο ή και περισσότερων ειδών κακοποίησης. Έρευνες που έχουν εξετάσει τη συνύπαρξη ειδών κακοποίησης κατέληξαν ότι η συνύπαρξη αγγίζει το ποσοστό 34-95% (Manly et al., 2001; Ney, Fung & Wickett, 1994). Γι'αυτό και πολλοί ερευνητές, όπως οι Larivee, Tourigny και Bouchard (2007) συνιστούν προσοχή σε ό,τι αφορά τη διερεύνηση του φαινομένου και την ερμηνεία των αποτελεσμάτων, ειδικότερα σε έρευνες που εξαρχής εξετάζουν αυστηρά ένα είδος κακοποίησης, διότι υπάρχει κίνδυνος αλλοίωσης των αποτελεσμάτων και σύγχυσης των ειδών, αφού τα χαρακτηριστικά του αδικήματος, των θυμάτων και των δραστών διαφέρουν δραματικά στις περιπτώσεις που εντοπίζεται συνύπαρξη συγκριτικά με εκείνες όπου επικρατεί αποκλειστικά ένα είδος κακοποίησης.

Σχετικά με την σεξουαλική κακοποίηση ανηλίκου, η οποία είναι το βασικό επίκεντρο της παρούσας έρευνας, ορίζεται ως η κακοποίηση που περιλαμβάνει σεξουαλική δραστηριότητα με ανήλικο με σκοπό την σεξουαλική ικανοποίηση ή το οικονομικό κέρδος του δράστη (U.S. Department of Health, 2001). Η ίδια δυσκολία ορισμού απαντάται και σε αυτή τη μορφή

κακοποίησης με αποτέλεσμα οι συγκριτικές μελέτες να καθιστώνται σχεδόν αδύνατες (Larson et al., 1994:9). Άλλοι φορείς, όπως ο Παγκόσμιος Οργανισμός Υγείας, ορίζουν την παιδική σεξουαλική κακοποίηση ως τη συμμετοχή του παιδιού σε σεξουαλική δραστηριότητα, την οποία δεν κατανοεί πλήρως, δεν είναι σε θέση να δώσει συγκατάθεση ή για την οποία το παιδί δεν είναι αναπτυξιακά διατεθειμένο, ή αλλιώς παραβιάζει τους νόμους ή τα κοινωνικά ταμπού της κοινωνίας. Οι ανήλικοι μπορεί να υποστούν σεξουαλική κακοποίηση τόσο από ενήλικες όσο και από άλλους ανήλικους (λόγω της ηλικίας τους ή του σταδίου ανάπτυξης τους) που είναι σε θέση ευθύνης, εμπιστοσύνης ή εξουσίας πάνω στο θύμα (WHO, 2006). Είναι σημαντικό να αναφερθεί ότι η σεξουαλική κακοποίηση περιλαμβάνει αιμομιξία, βιασμό, έκθεση, επίδειξη, θωπείες, ασελγείς πράξεις και όχι απαραίτητα μόνο διείσδυση, το οποίο πολλές φορές δεν αναφέρεται σε κάποιους ορισμούς, με αποτέλεσμα ο ορισμός να είναι ελλιπής και να αφήνονται κενά και ερωτηματικά αναφορικά με τα διαγνωστικά κριτήρια.

Το Department of Health (1999) σε μια προσπάθεια να καλύψει αυτά τα κενά, ορίζει τη παιδική σεξουαλική κακοποίηση ως τον εξαναγκασμό του παιδιού ή ενός νεαρού ατόμου να συμμετάσχει σε σεξουαλικές δραστηριότητες, είτε το παιδί έχει το γνώθι σαυτόν είτε όχι. Οι δραστηριότητες μπορεί να περιλαμβάνουν είτε φυσική επαφή, είτε διείσδυση (π.χ. βιασμός) είτε μη διεισδυτικές πράξεις, περιλαμβανομένων και δραστηριοτήτων χωρίς επαφή όπως η παραγωγή ή έκθεση παιδιών σε πορνογραφικό υλικό ή η παρακολούθηση σεξουαλικής δραστηριότητας με παιδιά ή η ενθάρρυνση των παιδιών να συμπεριφέρονται σεξουαλικά ακατάλληλα (σελ.6). Ένας πιο πρόσφατος διαχωρισμός της σεξουαλικής κακοποίησης είναι αυτός της σωματικής, προφορικής ή συναισθηματικής όπου περιλαμβάνονται σεξουαλικά χάδια, έκθεση ή συμμετοχή παιδιών σε σεξουαλικές δραστηριότητες ενηλίκων ή σε πορνογραφικές ταινίες και φωτογραφίες, βιασμό ή προσπάθεια βιασμού καθώς και εξαναγκασμό, εξαπάτηση, δωροδοκία, απειλή ή άσκηση πίεσης σε παιδιά για συμμετοχή σε σεξουαλική δραστηριότητα (Wallace, 2002:75).

Ωστόσο, ο πιο ξεκάθαρος διαχωρισμός φαίνεται να είναι αυτός του National Exchange Club Foundation (2000) ο οποίος διαχωρίζει τη σεξουαλική κακοποίηση με σωματική επαφή από αυτήν χωρίς σωματική επαφή. Η σεξουαλική κακοποίηση χωρίς σωματική επαφή περιλαμβάνει αισχρή έκθεση από επιδειξία, έκθεση παιδιών στην παρακολούθηση

πορνογραφικού υλικού, σεξουαλικές πράξεις στις οποίες οι συμμετέχοντες γνωρίζουν ότι υπάρχουν θεατές παιδικής ηλικίας, ενώ αυτή με σωματική επαφή περιλαμβάνει σεξουαλικά αγγίγματα-χάδια, καθοδήγηση ενός παιδιού προκειμένου να αγγίξει τα γεννητικά όργανα ενήλικα και κάθε διείσδυση αντικειμένου στον κόλπο ή τον πρωκτό ενός παιδιού που δεν έχει ιατρικό σκοπό. Ο Howitt (2012) για την αποφυγή αντιφάσεων και εννοιολογικών συγχύσεων ορίζει την σεξουαλική κακοποίηση με σωματική επαφή ως βιασμό όπου νοείται η ανεπιθύμητη διείσδυση του κόλπου, του πρωκτού ή το στόμα του άλλου προσώπου με βασικό στοιχείο την έλλειψη συγκατάθεσης του άλλου ατόμου. Όμως, πιθανόν επειδή ο όρος βιασμός προκαλεί αρνητικά συναισθήματα, η πλειοψηφία των ερευνητών αποφεύγει να αξιοποιεί τον όρο βιασμός.

Η σεξουαλική κακοποίηση υπόκειται συχνά σε περαιτέρω κατηγοριοποιήσεις και τυπολογίες που θα εξεταστούν και θα αναλυθούν στην έρευνα. Για παράδειγμα, η πιο ευρέως διαδεδομένη κατηγοριοποίηση είναι στην ενδοοικογενειακή κακοποίηση (π.χ. αιμομιξία) και στην εξωοικογενειακή κακοποίηση (π.χ. παιδεραστία, παιδική πορνογραφία, εμπορία παιδιών, βιασμός, παιδική πορνεία). Η παρούσα έρευνα θα υιοθετήσει την κατηγοριοποίηση του Tilley (2005), ο οποίος ορίζει την εξωοικογενειακή σεξουαλική κακοποίηση ως ένα φαινόμενο το οποίο συμβαίνει σε εξωτερικούς χώρους, πέραν του σπιτιού, από άγνωστους δράστες, ενώ ως σεξουαλική κακοποίηση εις βάρος ανηλίκων θα νοείται ο βιασμός ανηλίκου όπως αυτός ορίζεται από τον Howitt (2012). Εν τούτοις, κατονομάζοντας τη σχέση μεταξύ θύτη-θύματος άγνωστη, δεν σημαίνει ότι είναι άγνωστοι μεταξύ τους, αλλά ότι δεν συγγενεύουν με δεσμούς αίματος ή με γάμο (Russel, 1986).

Αξίζει να σημειωθεί ότι παρόλο που οι φορείς πρόληψης της κακοποίησης εις βάρος ανηλίκων θεωρούν τη πρόληψη της ενδοοικογενειακής βίας ως το πιο δύσκολο έργο, παραπάνω από τις μισές υποθέσεις βίας και κακοποίησης εις βάρος ανηλίκων διαπράττονται από το ευρύτερο οικογενειακό περιβάλλον (Bohlen, 2000). Το φαινόμενο της σεξουαλικής κακοποίησης εις βάρος ανηλίκων εμφανίζεται σε πολλά και διαφορετικά πλαίσια, ενώ οι δράστες ποικίλουν από τους γονείς των ανηλίκων ή άλλα μέλη της οικογένειας έως τους εργαζόμενους σε υπηρεσίες υγείας, συνομηλίκους, άτομα σε θέση ισχύος (π.χ. καθηγητές) αλλά και αγνώστους.

1.1.2 Ο ρόλος της βίας στο φαινόμενο της σεξουαλικής κακοποίησης ανηλίκων

Στα πλαίσια της ανεπιθύμητης διείσδυσης κατά την σεξουαλική κακοποίηση προκύπτει το ερώτημα της ενδεχόμενης χρήσης βίας είτε ως μέθοδος εξαναγκαστικής συναίνεσης του θύματος είτε ως μέθοδος πειθούς του δράστη για να τον ακολουθήσει το θύμα. Ωστόσο, είναι εξίσου πιθανό η χρήση βίας να αποτελεί ένα αναπόσπαστο κομμάτι της προσωπικότητας του δράστη το οποίο εκδηλώνει κατά τη σεξουαλική κακοποίηση για περαιτέρω ικανοποίηση η οποία δύναται να εκλαμβάνεται από τον πόνο, την αγωνία, τον τρόμο και το αίσθημα αβοηθητότητας που βιώνει το θύμα. Η έννοια της βίας είναι μια πολύπλοκη έννοια και ο ορισμός της, όπως τονίζει και ο Δημητρίου (2003), εΐθισται να ποικίλει ανάλογα με την εποχή και την κουλτούρα, γι' αυτό και συχνά ασκούνται κριτικές για τη σχετικότητα του ορισμού. Ομοίως ο Αλεξιάδης (2004) υποστηρίζει πως ο σημαντικότερος λόγος για τον οποίο δεν μπορεί να βρεθεί ένας κοινά αποδεκτός ορισμός της έννοιας της βίας είναι εξαιτίας της πολυμορφίας του στοιχείου της βίας (σελ.144) αλλά και της εμφάνισής της σε ποικίλα και διαφορετικά πλαίσια.

Για παράδειγμα, ο Riches (1991) ορίζει τη βία ως «συμπεριφορά εναντίον άλλου προσώπου η οποία απειλεί, επιχειρεί ή προξενεί φυσική βλάβη με πρόθεση» και «πρόκληση φυσικής βλάβης σε φυσικό πρόσωπο παρά τη θέλησή του» (σελ.292). Από την άλλη πλευρά, ο Παγκόσμιος Οργανισμός Υγείας ορίζει τη βία ως η εμπρόθετη χρήση φυσικής δύναμης ή εξουσίας, επαπειλούμενη ή πραγματική, εναντίον ενός άλλου προσώπου, του ίδιου του εαυτού μας ή μιας ομάδας ανθρώπων, η οποία έχει ως αποτέλεσμα την επέλευση ή την αυξημένη πιθανότητα επέλευσης, τραυματισμού, θανάτου, ψυχολογικής βλάβης, στρεβλής ανάπτυξης ή αποστέρησης (WHO, 2006). Οι διαμάχες μεταξύ των ερευνητών και οι κριτικές που ασκούνται για τους ορισμούς της βίας είναι άφθονες και τα επιχειρήματα πολυάριθμα. Για παράδειγμα, ο Δημητρίου (2003) εξετάζοντας τον ορισμό του Riches (1991), τον χαρακτηρίζει λειψό διότι αγνοεί τον ψυχισμό του θύματος (π.χ. ηθική και ψυχολογική βλάβη) αναφέροντας αποκλειστικά την πρόκληση φυσικής βλάβης, ενώ ταυτόχρονα τονίζει και τις δυσκολίες που προκύπτουν από το «παρά τη θέλησή του», θέτοντας ως επιχείρημα ότι και ο πόλεμος είναι σοβαρή μορφή βίας αλλά δεν κατατάσσονται παρά τη θέλησή τους. Στον αντίποδα, οι Schroder και Schmidt (2001) υποστηρίζουν πως το μεγάλο πλεονέκτημα του ορισμού του Riches (1986) έγκειται στην

αφαιρετικότητά του, η οποία επιτρέπει τη διαπολιτισμική συγκρισιμότητα και τονίζει την αμφιθυμία της βίας ως συντελεστική και εκφραστική πράξη.

Σύγχυση και ποικιλία απόψεων επικρατεί και για τις διακρίσεις της βίας. Σύμφωνα με την Παγκόσμια Έκθεση για τη βία, η βία διαιρείται σε τρεις γενικές κατηγορίες, ανάλογα με το πλαίσιο στο οποίο έχει πραγματοποιηθεί. Πιο συγκεκριμένα η εν λόγω κατηγοριοποίηση περιλαμβάνει την αυτοπροκαλούμενη βία, η οποία αναφέρεται στη μορφή βίας όπου ο δράστης και το θύμα είναι το ίδιο πρόσωπο (αυτο-τραυματισμός, αυτοκτονία), τη διαπροσωπική βία, που αναφέρεται στη βία μεταξύ ατόμων και υποδιαιρείται στην ενδοοικογενειακή βία (παιδική κακοποίηση), τη βία μεταξύ των συντρόφων (συντροφική βία, κακοποίηση των ηλικιωμένων) και τη βία μέσα στην κοινότητα (βία των νέων, βία σε χώρους εργασίας ή άλλα μέρη, επίθεση από αγνώστους, εγκλήματα κατά της ιδιοκτησίας) και τέλος, τη συλλογική βία, η οποία αναφέρεται στη βία που διαπράττεται από μεγαλύτερες ομάδες ατόμων και υποδιαιρείται σε κοινωνική, πολιτική και οικονομική βία (WHO, 2006). Αντιθέτως, ο Barak (2003) διαχωρίζει τη βία σε τρεις σφαίρες οι οποίες περιλαμβάνουν όλα τα είδη και τις μορφές βίας και είναι οι εξής: η διαπροσωπική βία που περιλαμβάνει ανθρωποκτονία, απαγωγή, βιασμό και σεξουαλικές επιθέσεις, εκφοβισμό, ληστεία και αυτοκτονία, η ιδρυματική βία, η οποία περιλαμβάνει ενδοοικογενειακή βία, βία σε χώρο εργασίας, κρατική βία, καταπάτηση συνταγματικών δικαιωμάτων, εγκλήματα πολέμου και θρησκευτικά εγκλήματα, και η δομική βία, συμπεριλαμβανομένης της κοινωνικής βίας που σχετίζεται με το πολιτικό και οικονομικό status quo (π.χ. τρομοκρατία, εξεγέρσεις, διαδηλώσεις κτλ.) (σελ.23).

Επιπροσθέτως, προκύπτει και ένα άλλο εννοιολογικό ερώτημα το οποίο επικεντρώνεται στη διαφορά της σωματικής κακοποίησης και της άσκησης σωματικής βίας. Παιδική σωματική κακοποίηση ορίζεται ως η σκόπιμη χρήση σωματικής βίας κατά του παιδιού, που έχει ως αποτέλεσμα - ή έχει μεγάλη πιθανότητα να έχει ως αποτέλεσμα - βλάβη στην υγεία του παιδιού, στην επιβίωση, στην ανάπτυξη ή στην αξιοπρέπειά του. Έτσι, η σωματική βία περιλαμβάνει χτύπημα, ξυλοδαρμό, κλωτσιές, ταρακούνημα, δάγκωμα, στραγγαλισμό, κάψιμο, δηλητηρίαση, πληγές ή εκδορές, κατάγματα, μελανιές, πρόκληση ασφυξίας κτλ. Μεγάλο μέρος της σωματικής βίας σε βάρος των παιδιών επιβάλλεται μέσω της τιμωρίας και λαμβάνει χώρα στο σπίτι, στο χώρο της εκπαίδευσης στις φυλακές και στα ιδρύματα ανηλίκων. Όπως διαφαίνεται από τους

δύο ορισμούς οι ομοιότητες των χαρακτηριστικών είναι πολλές και αλληλένδετες. Συνεπώς, από τη μια πλευρά παρατηρούμε ότι η βία στο παιδί έχει συχνά ασαφή όρια με την κακοποίηση, ενώ από την άλλη πλευρά η βία είναι αποδεκτή υπό συγκεκριμένες συνθήκες (π.χ. χρήση βίας ως τιμωρία, βίαιες εκπομπές, κατά τη διεξαγωγή βίαιων αθλημάτων κτλ.).

Σαφώς όμως, όποιος όρος και να χρησιμοποιηθεί για να χαρακτηρίσει αυτού του είδους η συμπεριφορά (είτε βία είτε κακοποίηση εις βάρος ανηλίκων), σημαίνει πάντα την συμπεριφορά που διαφοροποιείται από αυτή που η κοινωνία θεωρεί ως πρότυπη και αποδεκτή και διώκεται ποινικά. Είναι σημαντικό να αναφερθεί ότι η συμπεριφορά που θεωρείται μη αποδεκτή διαφέρει από κοινωνία σε κοινωνία και από εποχή σε εποχή. Αυτό συμβαίνει γιατί κάθε κοινωνία έχει τους δικούς της κοινωνικούς κανόνες και νόρμες που συχνά διαφέρουν από αυτούς άλλων κοινωνιών και δύναται να τροποποιηθούν στο χρόνο, γεγονός το οποίο επίσης δυσχαιρένει τον εννοιολογικό προσδιορισμό πολλών κοινωνικών προβλημάτων. Άρα, όπως τονίζει και ο Δημητρίου (2003), πρέπει αρχικά να αναγνωρίσουμε τι θεωρεί η εκάστοτε κοινωνία ως βία και κακοποίηση με ιδιαίτερη προσοχή στην ανομοιογένεια της κάθε κουλτούρας. Για παράδειγμα, η βία αποτελούσε βασικό στοιχείο της ζωής του πρωτόγονου ανθρώπου (Αλεξιάδης, 2004:144) ενώ σήμερα δεν θεωρείται αποδεκτή.

Πέραν όλων των παραπάνω, σε περίπτωση που εξετάζεται η βία έστω και ως μεταβλητή ενός ευρύτερου κοινωνικού φαινομένου κρίνεται ζωτικής σημασίας να λαμβάνονται υπόψη και οι κοινωνικές προεκτάσεις της. Οι Schroder και Schmidt (2001) διερευνώντας τις κοινωνικές προεκτάσεις της βίας καταλήγουν στις εξής: 1) η βία δεν είναι ποτέ εντελώς ιδιοσυγκρασιακή αλλά εκφράζει πάντα κάποιου είδους σχέση με ένα άλλο πρόσωπο και οι βίαιες πράξεις δεν στοχεύουν κάποιον τυχαία, 2) η βία δεν είναι ποτέ εντελώς ανούσια για αυτόν που τη διαπράττει παρόλο που μπορεί να φαίνεται χωρίς νόημα και 3) η βία δεν είναι ποτέ μια μεμονωμένη πράξη αφού θεωρείται προϊόν μιας ιστορικής διαδικασίας που πιθανόν να επεκτείνεται πολύ πίσω στο χρόνο. Οποιαδήποτε προσέγγιση και αν υιοθετείται και υπό όποιο πρίσμα και αν εξετάζεται η βία, δύναται να συμβάλει στην κατανόηση της καθιστώντας σαφές ότι: 1) η βία δεν αποτελεί ξαφνικό ξέσπασμα επιθετικότητας που στερείται ιστορικότητας, σημασίας και αντανακλαστικότητας 2) οι βίαιες φαντασιώσεις δεν είναι εφήμερες κατασκευές

κατακερματισμένων υποκειμενικοτήτων και 3) η βία εκφράζεται από κοινωνικά όντα υπό συγκεκριμένες ιστορικές συνθήκες και για συγκεκριμένους λόγους (Schroder & Schmidt, 2001).

Λαμβάνοντας υπόψη όλα τα παραπάνω, προκύπτουν δύο βασικά εννοιολογικά ζητήματα: η εγκυρότητα και η αξιοπιστία των μέχρι τώρα ορισμών και η συγκεχυμένη διάκριση μεταξύ βίας και κακοποίησης. Αν και οι ορισμοί της βίας και της κακοποίησης είναι θεωρητικά ξεκάθαροι, έχουν αποδειχθεί προβληματικοί και ανεπαρκείς αφού πάντα διαφέρουν και ποικίλουν ανάλογα με την αντίληψη και την πεποίθηση του εκάστοτε ερευνητή. Συνεπώς, αν δεν υπάρξει μια γενική ομοφωνία για τους ορισμούς, τα αποτελέσματα των εμπειρικών ερευνών και των στατιστικών δεδομένων θα έχουν μεγάλες αποκλίσεις και θα έρχονται σε αντιπαράθεση αναμεταξύ τους, με αποτέλεσμα να μην αποκαλύπτουν τις πραγματικές τάσεις και διαστάσεις του φαινομένου. Επιπλέον, το πρόβλημα του ορισμού είναι και ο βασικός λόγος για τον οποίο αποτυγχάνουν να ανταποκριθούν οι αιτιολογικές θεωρίες. Αναρίθμητες θεωρίες που έχουν διατυπωθεί, καταρρέουν, παρέχουν μερική εξήγηση ή προκαλούν σύγχυση εξαιτίας των συνεχόμενων αλλαγών των ορισμών αλλά και των χαρακτηριστικών ή των ειδών που προσθέτονται ή παραλείπονται κατά καιρούς.

Συνεπώς, πρωταρχική ανάγκη είναι να οριστεί το ζήτημα εννοιολογικά και αριθμητικά, χρησιμοποιώντας στατιστικά στοιχεία που θα περιγράφουν με πιο ευρεία έννοια τη μορφή της κακοποίησης και θα εστιάζουν στα χαρακτηριστικά που διερευνώνται. Κοινώς, πρέπει να ξεφύγουμε από τις παρωπίδες και τα στεγανά των ειδών και να αντιμετωπίσουμε το πρόβλημα στο σύνολό του εστιάζοντας στα χαρακτηριστικά προς διερεύνηση. Παρά τις κριτικές που έχουν ασκηθεί ως προς τον εννοιολογικό προσδιορισμό, τις αιτιολογίες και τις τυπολογίες του φαινομένου, υπάρχει μια γενική αποδοχή σε ότι αφορά τη σημαντικότητα της ύπαρξης ενός ξεκάθਾਰου ορισμού. Η ποικιλία των ορισμών και των ειδών καθώς και η αφθονία απόψεων σχετικά με τα χαρακτηριστικά του κάθε είδους δεν έχουν καμία πρακτική χρησιμότητα για την ιατρική, κοινωνική και ποινική αντιμετώπιση του ζητήματος, ενώ το ρίσκο του σφάλματος είναι υψηλό. Ωστόσο, η διατήρηση του ευρύτερου ορισμού και ο διαχωρισμός των ειδών ως κατευθυντήρια γραμμή και όχι ως αυστηρό κριτήριο, κρίνονται αναγκαία. Εξετάζοντας το φαινόμενο ως έναν ορισμό ομπρέλα και όχι το κάθε είδος ως ξεχωριστή οντότητα που αναγκαστικά διαχωρίζεται από την άλλη, μπορεί να επιφέρει μακροπρόθεσμα αποτελέσματα και

να συμβάλλει στη σταθεροποίηση της επιδημιολογίας του φαινομένου. Η έρευνα των Slep και Heyman (2006), οι οποίοι εξέτασαν την αξιοπιστία του ορισμού μέσω συνεντεύξεων επαγγελματιών υγείας ενισχύει τις παραπάνω παρατηρήσεις, τονίζοντας ότι η διχοτόμηση του ορισμού δεν είναι βοηθητική και ότι ο ορισμός που ισχύει έως τώρα κρίνεται ανεπαρκής. Πάρα ταύτα, τα αποτελέσματα της έρευνας είναι ελπιδοφόρα, αφού οι ερωτηθέντες είναι θετικοί ως προς νέους ορισμούς και χρήσεις του όρου.

Ενδεχομένως η ανάγκη για τη συγκρότηση ενός ορισμού να μην κρίνεται τόσο επιτακτική αν θέσουμε το πρίσμα υπό το οποίο ο Halbmayr (2001) διερευνά τη βία. Ο εν λόγω ερευνητής στρέφει το ενδιαφέρον του στη βίαση συμπεριφορά ως μια ιδιαίτερη μορφή ανθρώπινης επικοινωνίας και αλληλεπίδρασης και διαχωρίζει κατά κάποιο τρόπο την οπτική ανάλυσης της βίας ανάλογα με τα πλαίσια που εκδηλώνονται συγκεκριμένες μορφές βίας, με τον τρόπο με τον οποίο οι διάφορες θεσμοθετημένες μορφές βίας μπορούν να εξηγηθούν εντός ενός κοινωνικο - κοσμολογικού πλαισίου και στο πως αυτές οι μορφές βίας μπορεί να σχετίζονται με τους ορισμούς της βίας.

Παρά την πολυπλοκότητα του όρου και των ποικίλων ζητημάτων που αναδύονται από την ανάλυση αυτού, στην παρούσα έρευνα η οπτική σκοπιά υπό την οποία μελετάται η βία εστιάζει στο ρόλο της βίας όπως αυτή αξιοποιείται ως εργαλείο της μεθοδολογίας του δράστη για την επιτυχή τέλεση του εγκλήματος και ως ένα εκ των πιθανών συμπεριφοριστικών γνωρισμάτων που συγκροτούν το ευρύτερο συμπεριφοριστικό του μοτίβο. Εν ολίγοις, το επίκεντρο είναι η βία ως συντελεστική πράξη και όχι ως εκφραστική χωρίς να παραγκωνίζεται το γεγονός ότι σε μερικές περιπτώσεις μπορεί να έχει διττό ρόλο και να λειτουργεί ως αναπόσπαστο κομμάτι της προσωπικότητας του δράστη. Συνεπώς, το επίκεντρο διερεύνησης είναι η βία εντός του πλαισίου της εξωοικογενειακής σεξουαλικής κακοποίησης ανηλίκων λαμβάνοντας υπόψη τις τωρινές επικρατούσες απόψεις και νομικές σκοπιές περί του τι θεωρείται παράνομη βία χωρίς να σημαίνει ότι εντός εποχικών πλαισίων δεν δύναται να τροποποιηθούν αυτές οι πεποιθήσεις. Προς αποφυγή περαιτέρω σύγχυσης λοιπόν ενός ήδη περίπλοκου φαινομένου, αυτού της κακοποίησης, η χρήση της βίας όπως μελετάται στην παρούσα έρευνα είναι δευτερεύουσας σημασίας με στόχο τη διερεύνηση της ενδεχόμενης

αξιοποίησης εκτεταμένης βίας από πλευράς των δραστών για να προσπεράσουν την πιθανή αντίσταση ή αντίδραση του θύματος ώστε να καταφέρουν να τελέσουν τη σεξουαλική πράξη.

1.1.3 Παιδοφιλία και άλλες παραφιλικές συμπεριφορές

Εστιάζοντας στην σεξουαλική κακοποίηση εις βάρος ανηλίκων, αναδύονται μερικές έννοιες (π.χ παιδοφιλία, παιδεραστία, παραφιλικές συμπεριφορές κτλ.) οι οποίες είθισται να συγχέονται, δημιουργώντας έτσι διαστρεβλωμένες αντιλήψεις στο ευρύ κοινό καθώς και έντονη σύγχυση στην ερευνητική κοινότητα.

Σε ό,τι αφορά την παιδοφιλία, όρος ο οποίος χρησιμοποιήθηκε επίσημα για πρώτη φορά στο DSM-III, ανήκει στην ευρύτερη κατηγορία των παραφιλικών συμπεριφορών σύμφωνα με το DSM-IV και τα διαγνωστικά της κριτήρια είναι τα εξής:

- A. Επαναλαμβανόμενες και επίμονες σεξουαλικές τάσεις, φαντασιώσεις ή συμπεριφορές που περιλαμβάνουν σεξουαλική δραστηριότητα με παιδιά (μικρότερα των 13 ετών) για μια περίοδο τουλάχιστον 6 μηνών
- B. Αυτές οι τάσεις, φαντασιώσεις ή συμπεριφορές προκαλούν κλινικά σημαντική δυσφορία ή διαταραχή στην κοινωνική, εργασιακή ή άλλη σημαντική περιοχή της λειτουργικότητας
- C. Ο παιδόφιλος επίσης θα πρέπει να είναι τουλάχιστον 16 ετών και τουλάχιστον 5 έτη μεγαλύτερος από το παιδί, ενώ στην περίπτωση των εφήβων δραστών αυτός ο περιορισμός ενδέχεται να μην ισχύει και η απόφαση για την διάγνωση έγκειται στην κρίση του κλινικού (American Psychiatric Association, 1994).

Αξίζει να σημειωθεί ότι εκτός της παιδοφιλίας η οποία αφορά μια συνεχής σεξουαλική έλξη προς παιδιά προεφηβικής ηλικίας (Freund, 1963, 1967; Seto, 2009), υφίσταται η ηβιφιλία, η οποία αφορά την έλξη προς παιδιά πρώιμης εφηβικής ηλικίας, η εφηβοφιλία, η οποία αφορά κύρια ή αποκλειστική έλξη προς άτομα περιεφηβικής ηλικίας και νεαρά άτομα ηλικίας 15-19 ετών καθώς και η νηπιοφιλία που αφορά την έλξη προς νήπια 0-3 ετών. Ωστόσο, όπως τονίζει και ο Γιωτάκος (2004) αυτές οι συμπεριφορές δεν περιλαμβάνονται στις παραφιλικές συμπεριφορές και δεν έχουν απασχολήσει εκτενώς τις ερευνητικές κοινότητες όσο η παιδοφιλία.

Σύμφωνα λοιπόν με τα κριτήρια της παιδοφιλίας παρατηρούμε ότι δεν απαιτείται σεξουαλική δραστηριότητα για τον ορισμό του παιδόφιλου αφού μπορεί να λειτουργεί αποκλειστικά σε φαντασιωτικό επίπεδο. Επομένως η διάγνωση της παιδοφιλίας θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί σε άτομα που έχουν την επιθυμία χωρίς να την διαπράττουν απαραίτητα, ενώ άτομο που κακοποιεί σεξουαλικά παιδιά κάτω των 13 ετών ενδεχομένως να είναι και παιδόφιλος. Όπως άλλωστε υποστηρίζουν και οι Tenbergen et al. (2015), η παιδοφιλία ως σεξουαλική προτίμηση πρέπει να εξεταστεί ανεξάρτητα από το σεξουαλικό αδίκημα, ειδάλλως θα υφίσταντα μόνο παιδόφιλοι δράστες.

Παρά τις προσπάθειες των ερευνητών να συσχετίσουν την παιδοφιλία με την σεξουαλική κακοποίηση, τα αποτελέσματα δεν έχουν επιβεβαιώσει την όποια υποθετική συσχέτιση παρόλο που όπως θα δούμε παρακάτω οι παράγοντες προδιάθεσης των παιδόφιλων και των παιδεραστών συγκλίνουν. Εν τούτοις, εντοπίζονται και πολλές διαφορές με μια εξ'αυτών να εστιάζει στο ότι οι παιδεραστές ξεκινούν την εγκληματική τους καριέρα στην εφηβική ή στη νεανική ηλικία (Abel et al., 1988) ενώ η πλειοψηφία των παιδόφιλων δηλώνει πως η δράση τους αρχίζει κατά την ενηλικίωση, αρνούμενοι την ύπαρξη τέτοιου τύπου φαντασιώσεων νωρίτερα (Marshall & Eccles, 1991). Εν γένει, θα μπορούσε να ειπωθεί ότι ένας παιδόφιλος ενδεχομένως να είναι εν δυνάμει σεξουαλικός δράστης, καθώς και ένας σεξουαλικός δράστης να είναι εν δυνάμει παιδόφιλος, χωρίς όμως η συγκεκριμένη υπόθεση να αντιπροσωπεύει την πλειοψηφία είτε των παιδόφιλων είτε των δραστών σεξουαλικών εγκλημάτων. Συσχέτιση ωστόσο παρατηρείται μεταξύ παιδοφιλίας και παιδικής πορνογραφίας όπως υποστηρίζεται στην έρευνα των Neutze et al. (2012) και στις φαλλομετρικές μετρήσεις των Seto et al. (2006).

Ακόμα όμως και σε περίπτωση που κάποιοι δράστες σεξουαλικών εγκλημάτων πληρούν μερικά από τα κριτήρια της παιδοφιλίας, ενδέχεται να μην χαρακτηριστούν παιδόφιλοι. Για παράδειγμα, ένα άτομο που κακοποιεί σεξουαλικά παιδιά και καθοδηγείται από συνεχείς φαντασιώσεις και επιθυμίες αλλά δεν παρουσιάζει δυσφορία ή ενοχλήσεις από τη συμπεριφορά αυτή, μπορεί να μην χαρακτηριστεί παιδόφιλος, ενώ όπως δείχνουν και κλινικές παρατηρήσεις κάποιοι παιδόφιλοι φαίνεται να έλκονται σεξουαλικά αποκλειστικά από παιδιά ενώ κάποιοι άλλοι έλκονται και από ενήλικες (Γιωτάκος, 2003). Γι'αυτό και ο van Dam (2001) υποστηρίζει ότι είναι αδύνατο να υφίσταται μια κατηγοριοποίηση της παιδοφιλίας, χωρίς περαιτέρω

συνιστώσες. Απαραίτητη λοιπόν είναι αρχικά η διάκριση μεταξύ του αποκλειστικού τύπου παιδοφιλίας ο οποίος έλκεται μόνο από παιδιά και του μη αποκλειστικού όπου το άτομο έλκεται σεξουαλικά από άνδρες, γυναίκες ή και τα δύο (Tenbergen et al., 2015). Επιπροσθέτως, από κλινικής σκοπιάς αναδύεται και άλλη μια συνιστώσα που πρέπει να ληφθεί υπόψη. Από τη μια πλευρά υπάρχουν παιδόφιλοι που περιορίζουν την επιθυμία τους για σεξουαλική επαφή με παιδιά και διατηρούν τα παιδιά ως αντικείμενο φαντασίωσης και άλλοι που θεωρούνται υψηλής επικινδυνότητας για τη διάπραξη αδικήματος, διότι η φαντασίωση από μόνη της δεν ικανοποιεί τη σεξουαλική επιθυμία τους. Αυτή η δεύτερη ομάδα είναι εν δυνάμει παραβάτες, οι οποίοι επιθυμούν να περιορίσουν όλο και περισσότερο τις παρορμήσεις τους με θεραπευτική βοήθεια (Beier et al., 2009a,b; Schaefer et al., 2010; Wakefield, 2012).

Από τη βιβλιογραφική ανασκόπηση παρατηρούμε ότι η κλινική κατηγοριοποίηση του DSM IV έχει επικριθεί από πολλούς ερευνητές τονίζοντας τις αντιφάσεις που αναδύονται από ορισμό και τα κριτήρια (βλ. O'Donohue, Regev & Hagstrom, 2000; Hall & Hall, 2007). Ομοίως οι Tenbergen et al. (2015) θεωρούν πως η ίδια η επικράτεια όπως έχει καταγραφεί οδηγεί σε ερωτήματα σχετικά με τη διαγνωστική εγκυρότητα και την αξιοπιστία της παιδοφιλίας ως αυτόνομη κατάταξη. Όπως τονίζει και ο Marshall (1997), ο όρος της παιδοφιλίας αποτελεί αντικείμενο κριτικής γιατί δεν συνεισφέρει στην κατανόηση πολλών ζητημάτων που σχετίζονται με τους δράστες σεξουαλικών εγκλημάτων εφόσον κατηγοριοποιεί μόνο όσους επιδεικνύουν τα συγκεκριμένα συμπτώματα της παιδοφιλικής συμπεριφοράς, αποκλείοντας οποιοδήποτε άλλο σύμπτωμα ή σεξουαλικό προσανατολισμό (π.χ. ηβιφιλία). Ο εν λόγω ερευνητής αμφισβητεί και τα ίδια τα κριτήρια της παιδοφιλίας αφού στην έρευνα που διεξήγαγε παρατήρησε ότι δεν υπήρχαν επαναλαμβανόμενες επιθυμίες και φαντασιώσεις στο 60% των παιδόφιλων. Σε αυτό το εύρημα στηρίζει και ο Γιωτάκος (2003) τον ισχυρισμό του ότι οι επαναλαμβανόμενες επιθυμίες και φαντασιώσεις δεν φαίνεται να είναι παθολογικές για όλα τα άτομα που κακοποιούν σεξουαλικά τα παιδιά, ενώ για τον ίδιο λόγο αρκετοί κλινικοί αγνοούν τα κριτήρια του DSM, ιδίως όταν πρόκειται να εισάγουν τα άτομα σε θεραπεία, και χρησιμοποιούν τον όρο “child molesters” αντί του όρου “pedophiles”.

Επιπλέον, παρόλο που το DSM IV σημειώνει ότι άτομα που έλκονται από κορίτσια προτιμούν ηλικίες 8-10 ετών, ενώ αυτοί που έλκονται από αγόρια προτιμούν λίγο μεγαλύτερες

ηλικίες, και έχουν διπλάσιες πιθανότητες για υποτροπή, όπως υποδεικνύουν οι Bickley και Beech (2001), το παραπάνω δεν συνεισφέρει στον εμπλουτισμό των δεδομένων αναφορικά με το βαθμό επικινδυνότητας υποτροπής μεταξύ των δραστών. Άλλα προβλήματα που αναδύονται από τα κριτήρια της παιδοφιλίας σύμφωνα με τον Γιωτάκο (2003) αφορούν την ηλικία του παιδιού, της οποίας ο καθορισμός της έναρξης της εφηβείας στα 13 δείχνει λίγο αυθαίρετος όπως και την ηλικία του δράστη καθώς σύγχυση προκαλεί το γεγονός ότι ο δράστης που βρίσκεται στην εφηβική ηλικία δεν θεωρείται παιδόφιλος, εξαιρώντας έτσι ένα μεγάλο αριθμό εφήβων σεξουαλικών παραπτώματων.

Διερευνώντας εξονυχιστικά όλες τις παραπάνω δυσκολίες και τα προβλήματα σχετικά με τα κριτήρια της παιδοφιλίας, οι O'Donohue et al. (2000) καταλήγουν στην μη εμπειρική εγκυρότητα της διάγνωσης εξαιτίας της ασάφειας των κριτηρίων, την αναξιόπιστη διεξαγωγή συμπερασμάτων από πλευράς κλινικών, την αδυναμία μέτρησης και επαλήθευσης των μεταβλητών που περιλαμβάνονται ως κριτήρια, ενώ κατακρίνουν το ότι εξαιρείται ως κριτήριο η παρουσία ενός δυστονικού εγώ που έλκεται σεξουαλικά από παιδιά. Για όλους τους παραπάνω λόγους πολλοί ερευνητές στράφηκαν στην υιοθέτηση είτε πιο χαλαρών κριτηρίων (βλ. Abel et al., 1988) είτε άλλων συστημάτων κατηγοριοποίησης, τα οποία θα αναλυθούν σε επόμενο κεφάλαιο.

Παρόλο που ενδεχομένως η ερευνητική κοινότητα θα ανέμενε πως με την επόμενη έκδοση του DSM θα διελευκανθούν πολλά από τα προβλήματα εφόσον έχουν εντοπιστεί, πολλοί ερευνητές θέτουν πιο θεμελιώδη ερωτήματα και ζητήματα. Πιο συγκεκριμένα, σύμφωνα με το DSM - V, οι παιδοφιλικές σεξουαλικές προτιμήσεις και η παιδοφιλική διαταραχή διαφοροποιούνται. Παρατηρούμε λοιπόν στο DSM -V να εφαρμόζεται ο διαχωρισμός της σεξουαλικής προτίμησης από την ψυχοκοινωνική δυσλειτουργία, επιτρέποντας έτσι την σεξουαλική συμπεριφορά με τη συγκατάθεσή του άλλου ατόμου όπως συμβαίνει και με τις άλλες παραφιλίες χωρίς να επικεντρώνεται αποκλειστικά στην παιδοφιλία (Wright, 2010; 2014). Ωστόσο, από κλινική άποψη, τόσο τα αδικήματα που σχετίζονται με την παιδική πορνογραφία όσο και με τη φυσική σεξουαλική κακοποίηση συνεχίζουν να θεωρούνται αποκλειστικά ως προνομιακές συμπεριφορές (Seto, 2010; First, 2011). Την αντίθετη άποψη προβάλλουν ερευνητές οι οποίοι θεωρούν ότι παιδοφιλία και παιδική πορνογραφία μπορεί να σχετίζονται

μεν, αλλά η παιδοφιλία διαφοροποιείται από εκδηλώσεις συμπεριφοράς συμπεριλαμβανομένης της χρήσης της παιδικής πορνογραφίας και των σεξουαλικών αδικημάτων εις βάρος ανηλίκων (Beier et al., 2009a,b; Neutze et al., 2011). Για παράδειγμα, ο Kramer (2011) μέσα από την επερώτηση του αν η παιδοφιλία θα έπρεπε να κατηγοριοποιείται ως ξεχωριστή διαταραχή ή ως σεξουαλικός προσανατολισμός, υποστηρίζει πως ορθώς μεν το DSM –V διαχωρίζει όσους επιδεικνύουν σεξουαλική προτίμηση προς τα παιδιά χωρίς να υποφέρουν και από αυτούς που επιδεικνύουν δυσφορία, διαχωρίζοντας όμως την παιδοφιλία ή την παιδοφιλική διαταραχή από τα φυσικά σεξουαλικά εγκλήματα.

Ερευνητές που αντιτάσσονται στην κατηγοριοποίηση της παιδοφιλίας ως ψυχική διαταραχή υποστηρίζουν πως στο ερευνητικό πεδίο η παιδοφιλία θεωρείται ως φαινότυπος της σεξουαλικής προτίμησης μέσα στη σφαίρα της ανθρώπινης σεξουαλικότητας, συμπεριλαμβανομένων των διαφόρων φαινοτύπων (π.χ. , το γενετήσιο προσανατολισμό προς το ίδιο φύλο), υπό το πρίσμα όμως ότι στοχοποιεί συγκεκριμένη ηλικία και φύλο (Beier et al., 2009a,b; Schaefer et al., 2010). Κατά συνέπεια, η ίδια η σεξουαλική προτίμηση δεν μπορεί να θεωρείται ως ψυχική διαταραχή, ειδάλλως ενέχονται οι ίδιοι κίνδυνοι που αναδύθηκαν τη δεκαετία του 1970 στις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής όταν η ομοφυλοφιλία είχε θεωρηθεί ψυχική διαταραχή (Green, 2002).

Πέραν όμως της διερεύνησης της συσχέτισης παιδοφιλίας και σεξουαλικής κακοποίησης, κατά κόρον έχει απασχολήσει την ερευνητική κοινότητα η συσχέτιση της σεξουαλικής κακοποίησης με άλλες παραφιλικές συμπεριφορές καθώς και η συσχέτιση της παιδοφιλίας με άλλες παραφιλικές συμπεριφορές.

Οι παραφιλικές συμπεριφορές αποτελούν διαταραχές που χαρακτηρίζονται από σεξουαλικές ενορμήσεις, φαντασιώσεις ή πρακτικές που είναι ασυνήθιστες, αποκλίνουσες ή παράδοξες άγνωστης αιτίας, ενώ είναι συχνότερες σε άντρες παρά σε γυναίκες (Sadock & Sadock, 2007:302). Κοινό κριτήριο σε όλες τις παραφιλικές συμπεριφορές, όπως αναφέρθηκε και για την παιδοφιλία, είναι αυτές οι τάσεις, φαντασιώσεις ή συμπεριφορές να προκαλούν κλινικά σημαντική δυσφορία ή διαταραχή στην κοινωνική, εργασία ή άλλη σημαντική περιοχή της λειτουργικότητας καθώς και η παρουσία αυτών των φαντασιώσεων για ένα χρονικό

διάστημα τουλάχιστον 6 μηνών. Οι παραφιλικές συμπεριφορές είναι πολυάριθμες με πιο βασικές τις εξής:

1. Επιδειξιomanία: έκθεση των γεννητικών οργάνων δημόσια
2. Φετιχισμός: η σεξουαλική διέγερση με άψυχα αντικείμενα (π.χ. ρούχα, τρίχες κτλ.)
3. Παρενδυσιακός φετιχισμός: η ένδυση με ρούχα του αντίθετου φύλου με σκοπό τη σεξουαλική διέγερση
4. Ηδονοβλεψία: σεξουαλική διέγερση μέσω της παρακολούθησης σεξουαλικών πράξεων (π.χ. συνουσία ή γυμνά άτομα)
5. Εφαυιομανία: τρίψιμο σε μια γυναίκα για να προκληθεί διέγερση και οργασμός. Απαντάται σε χώρους συνωστισμού π.χ. λεοφορεία
6. Σεξουαλικός Μαζοχισμός: η σεξουαλική απόλαυση προέρχεται από την σωματική ή ψυχική ταπείνωση ή κακοποίηση του ίδιου ατόμου
7. Σεξουαλικός Σαδισμός: σεξουαλική διέγερση από την πρόκληση ψυχικού ή σωματικού πόνου σε άλλο άτομο
8. Τηλεφωνική αισχροφιλία ή σκατολογία: σεξουαλική διέγερση μέσω ανήθικων ή πρόστυχων τηλεφωνημάτων
9. Ζωοφιλία: σεξουαλική διέγερση μέσω της σεξουαλικής επαφής με ζώα
10. Νεκροφιλία: σεξουαλική διέγερση μέσω της σεξουαλικής επαφής με νεκρά άτομα (Sadock & Sadock, 2007:299-305).

Άλλες παραφιλικές συμπεριφορές είναι η κοπροφιλία, ουροφιλία, κλυσμαφιλία κτλ. (βλ. American Psychiatric Association, 1994).

Αναφορικά με τη συσχέτιση της παιδοφιλίας με άλλες παραφιλικές συμπεριφορές τα ερευνητικά ευρήματα είναι αντιφατικά. Από τη μια πλευρά η έρευνα των Abel et al. (1988) υποδεικνύει ότι η πλειοψηφία των παιδόφιλων έχουν τουλάχιστον τρεις επιπλέον παραφιλίες, ενώ από την άλλη, η έρευνα των Marshall και Eccles (1991), σημειώνουν ότι μόλις το 12% των παιδόφιλων ανέφεραν τουλάχιστον μία παραφιλία. Αξίζει όμως να σημειωθεί ότι οι δυο έρευνες έθεσαν διαφορετικά κριτήρια για την παιδοφιλία, επιβεβαιώνοντας έτσι τη σύγχυση που προκαλείται σε ότι αφορά την εγκυρότητα των αποτελεσμάτων αλλά και την ενίσχυση της θεωρίας περί ανεπάρκειας των κριτηρίων.

Αντιθέτως, γενικά αποδεκτή στην ερευνητική κοινότητα φαίνεται η συσχέτιση σεξουαλικής κακοποίησης και παραφιλικών συμπεριφορών. Συγκεκριμένα, τα ευρήματα της έρευνας των Abel και Osborn (1992) υποδεικνύουν πως οι δράστες που κακοποιούν σεξουαλικά παιδιά επιδεικνύουν πολλαπλές παραφιλικές συμπεριφορές. Ομοίως, η μελέτη των Stermac και Hall (1989) έδειξε ότι οι δράστες σεξουαλικών εγκλημάτων πριν το σεξουαλικό αδίκημα είχαν διαπράξει ανέπαφη σεξουαλική επίθεση, όπως για παράδειγμα επιδειξιομανία.

Η παρούσα έρευνα θα διερευνήσει την παιδοφιλία και άλλες παραφιλικές συμπεριφορές ως μεταβλητές οι οποίες πιθανόν να σχετίζονται με τη σεξουαλική κακοποίηση εις βάρος ανηλίκων υπό το πρίσμα της επιβεβαίωσης ή της απόρριψης αυτών των συσχετίσεων, χωρίς όμως να απευθύνεται αποκλειστικά σε δράστες σεξουαλικών εγκλημάτων με θύματα έως 13 ετών. Το ηλικιακό κριτήριο της έρευνας είναι αυτό των 18 ετών αφού βασική ερευνητική υπόθεση είναι ότι οι δράστες σεξουαλικών εγκλημάτων εις βάρος ανηλίκων έχουν ομοιότητες στο *modus operandi*, οι οποίες ξεφεύγουν από τα συστήματα κατηγοριοποίησης. Άλλωστε, η άνευ περιορισμών διερεύνηση του φαινομένου στηριζόμενη σε παρατηρήσιμα και μετρήσιμα χαρακτηριστικά ή συμπεριφοριστικά πρότυπα, μπορεί να αποδειχθεί πιο χρήσιμη στην αντιμετώπιση και πρόληψη του φαινομένου.

1.2 Ιστορική Αναδρομή

Παρά την ανάπτυξη και την πρόοδο που γνώρισε ο άνθρωπος, εξακολουθεί να διατηρεί πρωτόγονα ένστικτα επικράτησης του ισχυρότερου και ο ανήλικος, εξαιτίας της φυσικής του αδυναμίας, συνεχίζει να είναι το θύμα αυτής της βίας. Βιβλιογραφικές αναφορές βίας και κακοποίησης εις βάρος ανηλίκων ποικίλουν ακόμα και στην ελληνική μυθολογία, με χαρακτηριστικά παραδείγματα αυτά του Πέλοπα που έσφαξε το γιο του, του Καιάδα στη Σπάρτη καθώς και του Ήφαιστου, τον οποίο πέταξε η Ήρα από τον Όλυμπο στη θάλασσα επειδή ήταν άσχημος και κουτσός. Άλλο παράδειγμα αποτελεί ο βασιλιάς της Αιγύπτου Μυκερίνος ο οποίος έκανε έρωτα στην κόρη του χωρίς τη θέληση της και στη συνέχεια η κόρη κρεμάστηκε από τη λύπη της (Μαντζιβής, 2001). Ομοίως, η ιστορία είναι εμπλουτισμένη από αναφορές κακοποίησης παιδιών έως και θυσίες παιδιών που ήταν αποδεκτές συμπεριφορές για θρησκευτικούς ή για άλλους λόγους. Για παράδειγμα, ακόμα και σήμερα σε Ασιατικές κοινωνίες η εγκατάλειψη είναι αποδεκτή σε περίπτωση εξώγαμου ή ανάπηρου παιδιού και ακόμα και στην

περίπτωση γέννησης παιδιού γένους θηλυκού. Επιπροσθέτως, η εργασία από μικρή ηλικία που κυριαρχεί στις υποανάπτυκτες χώρες ή ο ακρωτηριασμός και ευνουχισμός ανεξαρτήτου ηλικίας ως τιμωρία για κλοπή που ισχύει στις αραβικές χώρες αλλά και η αξιοποίηση βίας ως σκληρή τιμωρία για την πειθαρχία του παιδιού και ζωτικό μέρος της εκπαιδευτικής και εξελικτικής διαδικασίας του παιδιού, συνθέτουν την άποψη ότι παρά την εξέλιξη της κοινωνίας, τα κρούσματα εξακολουθούν όχι μόνο να υπάρχουν αλλά και να υιοθετούνται ως αποδεκτές συμπεριφορές σε ορισμένα κράτη και φυλές.

Ήδη από το 1828 υπάρχουν καταγεγραμμένες περιπτώσεις βίας και κακοποίησης εις βάρος ανηλίκων, όπως αυτή του νεαρού Caspar Hauser, οι οποίες συγκλόνιζαν την κοινωνία όταν έρχονταν στην επιφάνεια. Οι πρώτες υπόνοιες που εκφράστηκαν ήταν το 1946 από τον παιδοακτινολόγο Caffey, ο οποίος θεώρησε ότι ορισμένα παιδιά που παρουσιάζουν χρόνια υποσκληρίδια αιματώματα και επανειλημμένα κατάγματα κακοποιούνται σκόπιμα από ενήλικους. Το 1886 ο Βιεννέζος ψυχίατρος Richard von Krafft – Ebing εισάγει τον όρο παιδοφιλία η οποία απαρτίζεται από συγκεκριμένα χαρακτηριστικά, π.χ. την εκδήλωση ομοφυλοφιλικού ενδιαφέροντος προς παιδιά εφηβικής ή προεφηβικής ηλικίας, το προκείμενο ομοφυλοφιλικό ενδιαφέρον διατηρείται σταθερό εις βάθος χρόνου και η εκδήλωση αυτού του ενδιαφέροντος είναι πρωτογενής, δηλαδή απευθύνεται αποκλειστικώς ή κυρίως προς τα παιδιά. Εκείνη την περίοδο όμως η ψυχιατρική δεν ήταν κλάδος της ιατρικής ευρέως διαδεδομένος και βρισκόταν σε πειραματικά στάδια. Στο Λονδίνο ήδη από το 1889 τα περιστατικά ωμής βίας και βανασότητος εις βάρος παιδιών που έρχονταν στην επιφάνεια κατά καιρούς, συνέστησαν την «Εθνική Εταιρία για τη Πρόληψη της Σκληρότητας στα Παιδιά», αλλά μέχρι πολλά χρόνια αργότερα δεν υπήρχε κοινή δράση σε ευρωπαϊκό επίπεδο.

Αρχικές ανησυχίες ιατρικού ενδιαφέροντος πέραν της ψυχιατρικής προσέγγισης για το φαινόμενο εμφανίστηκαν με το «σύνδρομο του κακοποιημένου παιδιού», όρος που χρησιμοποιήθηκε το 1961 στο συμπόσιο της Αμερικανικής Παιδιατρικής Κοινότητας και προέκυψε ύστερα από πολλές παρατηρήσεις ανεξήγητων σπασμένων κοκκάλων και μελανιών σε παιδιά (Kemp et al., 1962). Κομβικό σημείο αποκάλυψης του φαινομένου ήταν όταν το 1962 ο Henry Kemp δημοσίευσε την εργασία του, στην οποία ανέλυε ότι το σύνδρομο συνδύαζε χαρακτηριστικές κακώσεις, συνήθως σε διάφορα στάδια επούλωσης, μια ιδιάζουσα

συμπεριφορά των γονέων ή αυτών που είχαν την αποκλειστική φροντίδα των παιδιών και ειδικές κοινωνικές συνθήκες (π.χ. εξαθλιωμένες συνθήκες ζωής). Αυτή η δημοσίευση όμως επέφερε δυσπιστία στο κοινό, διότι οι περισσότερες περιπτώσεις δεν έρχονταν στην επιφάνεια, με αποτέλεσμα η κοινή γνώμη να μην μπορεί να αποδεχτεί την εμφάνιση του φαινομένου, ιδιαίτερα όταν αυτές οι ανησυχίες αφορούσαν την ενδοοικογενειακή βία. Ο γενικός πληθυσμός είχε την τάση να αποδέχεται εύκολα τα βίαια εγκλήματα που διαπράττονταν από αγνώστους, αλλά θεωρούσε αδιανόητη την κακοποίηση παιδιών εντός της οικογένειας. Ειπλέον, εκείνη την εποχή η σωματική βία ήταν αποδεκτή μέχρι ενός σημείου ως σωματική τιμωρία στα πλαίσια της οικογένειας, ενώ όπως σημειώνουν και οι Τσιάντης και Μανωλόπουλος (1987: 391), το φαινόμενο θεωρείτο ασήμαντο αφού σύμφωνα και με τις επίσημες καταγραφές οι περιπτώσεις ανέρχονταν στις 2 στο εκατομμύριο.

Σε διεθνές επίπεδο, τα πρώτα βήματα αντιμετώπισης του φαινομένου της κακοποίησης έγιναν το 1959, όταν ο Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών προβαίνει στη Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του παιδιού, η οποία προβλέπει ένα νομοθετικό καθεστώς προστασίας των παιδιών από κάθε μορφή εκμετάλλευσης ή παραμέλησης (9η αρχή της Διακήρυξης). Δέκα χρόνια αργότερα, το 1969, το Συμβούλιο της Ευρώπης σύστησε στη Σύνοδο Υπουργών των κρατών – μελών να απευθύνουν κάλεσμα στις κυβερνήσεις τους, ώστε να συνδράμουν στον εντοπισμό των περιπτώσεων και στην ιατρική αντιμετώπιση τους, λαμβάνοντας μέτρα όπως την κατάρριψη του ιατρικού απόρρητου σε τέτοιες περιπτώσεις, άμεση και αυταπάγγελτη ενημέρωση των αρμόδιων υπηρεσιών και απαγόρευση παραπομπής στην αστυνομία πριν την διανοητική και φυσική αξιολόγηση του παιδιού από τις αρμόδιες υπηρεσίες. Αν και από το 1978 το Συμβούλιο της Ευρώπης συνιστούσε στις κυβερνήσεις των κρατών – μελών να προωθήσουν την έρευνα στο πεδίο της κοινωνικής πολιτικής, και ειδικότερα σχετικά με την επίδραση των προληπτικών μέτρων στην κοινωνικοποίηση των οικογενειών και των νεαρών ατόμων καθώς επίσης και τα μέτρα ανάπτυξης κοινωνικής αλληλεγγύης (Αρτινοπούλου- Μαγγανάς, 1996), ένα χρόνο αργότερα η Σύνοδος των Υπουργών Δικαιοσύνης των κρατών – μελών, επιβεβαιώνοντας τη σοβαρότητα του φαινομένου, δεσμεύτηκε να διασφαλίσει τη προστασία των κακοποιημένων παιδιών και την πρόληψη του φαινομένου αναδιοργανώνοντας συγχρόνως την παιδική πρόνοια.

Στην ελληνική πραγματικότητα, παρόλο που η πρώτη δημόσια αναφορά για το πρόβλημα έγινε από τον παιδίατρο Σπύρο Δοξιάδη το 1976 (Doxiadis, 1989), η κινητοποίηση ενάντια στο φαινόμενο της παιδικής κακοποίησης επήλθε με τη Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού του ΟΗΕ. Η διεθνής Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού, υπογράφηκε στη Νέα Υόρκη στις 26 Ιανουαρίου 1990 και στην Ελλάδα κυρώθηκε με νόμο 2101/1992 και έκτοτε αποτελεί εσωτερικό ελληνικό δίκαιο αυξημένης τυπικής ισχύος σύμφωνα με το άρθρο 28 παρ. Ι του Συντάγματος (Παπαρρηγόπουλος, 2006: 237). Με την επικύρωση των δικαιωμάτων του παιδιού, όπως τονίζουν και οι Λουμάκου και Μπεζέ (2006), το παιδί πλέον δε θεωρείται περιουσία κανενός, αλλά άνθρωπος με συναισθήματα, προσωπικότητα, εμπειρίες και ανάγκες.

Πιο συγκεκριμένα, το άρθρο 19 της Σύμβασης αφορά την προστασία του παιδιού από κάθε μορφή βίας, λαμβάνοντας τα κατάλληλα μέτρα, ενώ το άρθρο 34 τονίζει την υποχρέωση των Συνβαλλόμενων Κρατών για την προστασία του παιδιού από κάθε μορφή σεξουαλικής εκμετάλλευσης και σεξουαλικής βίας. Με αφορμή το Παγκόσμιο Συνέδριο του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών στην Αβάνα τον Σεπτέμβριο του 1990, διατυπώνονται οι Συστάσεις της Γενικής Γραμματείας του Οργανισμού, με την ονομασία «Αρχές του Riyard» οι οποίες αφορούν άμεσα την πρόληψη της κακοποίησης και της οικογενειακής βίας (Παπανικολάου, 1998). Έτσι, τη δεκαετία του 90', έλαβαν χώρα πολλές έρευνες αιτιολογίας του φαινομένου και διερεύνησης τρόπων αντιμετώπισής του, δημιουργήθηκαν πολλοί οργανισμοί και κοινωνικοί φορείς που ασχολούνταν με το φαινόμενο και άνοιξαν οι ορίζοντες για την προσπάθεια καταπολέμησης του φαινομένου που επέτρεψαν την ανάπτυξη της πρωτογενούς πρόληψης. Εν καιρώ, και εξαιτίας και των νέων μορφών βίας (π.χ. ο σχολικός εκφοβισμός) και κακοποίησης (π.χ. κακοποίηση μέσω διαδικτύου) αλλά και της έξαρσης του φαινομένου, οι ερευνητές διερευνούν συνεχώς νέες κατηγοριοποιήσεις, τυπολογίες, αιτιολογίες και τρόπους παρέμβασης και αντιμετώπισης του φαινομένου.

Αν και μέχρι την υπογραφή της Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Παιδιού αναμφίβολα υπήρχαν τείχη προκαταλήψεων της κοινής γνώμης, και ειδικά στις περιπτώσεις ενδοοικογενειακής κακοποίησης και σεξουαλικής παραβίασης, μετά τη Σύμβαση και καθ' όλη τη δεκαετία του 90', αλλά και μετά το άθροισμα οικογενειακών υποθέσεων που έρχονταν στην επιφάνεια, το θέμα της παιδικής κακοποίησης έλαβε τις διαστάσεις ενός σοβαρού,

διαπολιτισμικού και διαταξικού κοινωνικού ζητήματος, για το οποίο και η κοινή γνώμη δεν έμεινε αμέτοχη, ενώ συχνά ξεσπούσε ο «ηθικός πανικός» γύρω από τέτοιου είδους προβλήματα με βασικό στόχο την αποκατάσταση της τάξης, της ομαλότητας και της ηθικής, αφού η παιδική σεξουαλική κακοποίηση, αλλά και οποιοδήποτε έγκλημα που εμπλέκει παιδί, φαντάζει στους ανθρώπους ως το πιο ανήθικο έγκλημα αφού σπλώνει τα παιδιά που θεωρούνται ότι πιο ιερό και αγνό (Ινστιτούτο Υγείας του Παιδιού, 1998).

Παρόλο λοιπόν που συγκεκριμένα η ελληνική κοινωνία για χρόνια γνώριζε το πρόβλημα, δεν παραδεχόταν την ύπαρξη και την έκταση του φαινομένου (Παπαϊωάννου, 2000), ενώ μόλις τα τελευταία είκοσι έτη αναγνωρίστηκε ως κοινωνικό πρόβλημα και αποτέλεσε αντικείμενο συστηματικών και εμπειρικών προσεγγίσεων (Κατωπόδη, 2005). Αποτέλεσμα της αναγνώρισης της σημαντικότητας του φαινομένου ήταν η μετατόπιση της παιδικής προστασίας από την ιδρυματοποίηση των θυμάτων, η οποία θεωρείται πλέον απαρχαιωμένη και επιζήμια, στις θεραπευτικές παρεμβάσεις με έσχατη λύση τη βραχυπρόθεσμη παραμονή των παιδιών σε ίδρυμα και στις εναλλακτικές μορφές παιδικής προστασίας (Μπαλούρδος & Φρονίμου, 2011).

1.3 Επιδημιολογία του φαινομένου

Η κακοποίηση εις βάρος ανηλίκων είναι ένα ευρύτατα διαδεδομένο και παγκόσμιο φαινόμενο το οποίο αφορά όλες τις χώρες. Ωστόσο, αξίζει να σημειωθεί ότι οι ισχυρισμοί περί αύξησης του φαινομένου της παιδικής κακοποίησης δεν σημαίνει απαραίτητα και αύξηση της σεξουαλικής κακοποίησης εις βάρος ανηλίκων και πιο συγκεκριμένα της εξωοικογενειακής σεξουαλικής κακοποίησης. Αδιαμφισβήτητα όμως, τα στατιστικά στοιχεία των τελευταίων δύο δεκαετιών υποδεικνύουν ότι η παιδική σεξουαλική κακοποίηση αποτελεί ζήτημα μείζονος σημασίας για την κοινωνία αφού αγγίζει όλα τα κοινωνικοοικονομικά επίπεδα και όλες τις πληθυσμιακές ομάδες (Dhooper & Schneider, 1995), παρά τη διαφοροποίηση των ποσοστών από χώρα σε χώρα και τον εντοπισμό αποκλίσεων των ποσοστών ανάλογα με την εποχή. Η εξέταση, ανάλυση και σταθεροποίηση των ποσοστών της επιδημιολογίας του φαινομένου σε παγκόσμιο και εθνικό επίπεδο κρίνεται απολύτως απαραίτητη και αναγκαία για να καταρριφθεί η πεποίθηση ότι η παιδική σεξουαλική κακοποίηση δεν αποτελεί πρόβλημα εξαιτίας της έλλειψης σταθερών και έγκυρων ποσοστών επικράτειας (Unicef 2007:11).

Σε παγκόσμιο επίπεδο, οι έρευνες δείχνουν ότι τα ποσοστά σεξουαλικής κακοποίησης είναι μεγαλύτερα στα κορίτσια (0.3% στην Κίνα, μεταξύ 1.6-3% στη Νότια Αφρική, 4% στο Ισραήλ, 5.6% στην Ιρλανδία, 11% στη Τανζανία, 18% αναφορές «μη ηθελημένης σεξουαλικής διείσδυσης» στην Αιθιοπία) απ'ό,τι στα αγόρια (Lalor & McElvaney, 2010). Οι ίδιες έρευνες υποδεικνύουν ότι οι άγνωστοι δράστες κατέχουν πολύ μικρό ποσοστό με τη Νέα Ζηλανδία να αγγίζει το 1% και το Ηνωμένο Βασίλειο 2%. Εν αντιθέσει, οι δράστες που ήταν οικείοι με τα θύματα τους αγγίζουν το 78% στη Σουαζιλάνδη, οι περισσότεροι εκ των οποίων ήταν γείτονες, σύντροφοι ή συγγενείς και το 64% στη Νότια Αφρική, εκ των οποίων το μεγαλύτερο ποσοστό ήταν δάσκαλοι, συγγενείς ή σύντροφοι (Lalor & McElvaney, 2010).

Σύμφωνα με έρευνα του Παγκόσμιου Οργανισμού Υγείας (WHO, 2005) το ποσοστό που καταγράφεται για το φαινόμενο της σεξουαλικής κακοποίησης εις βάρος ανηλίκων ποικίλει απο 1% στο Μπαγκλαντές έως 21.3% στη Ναμίμπια. Από τις περιοχές που διερευνήθηκαν, κάποιες υποδεικνύουν ότι το μεγαλύτερο ποσοστό των φερόμενων ως δραστών ήταν οικογενειακά μέλη (80.4% στη Βραζιλία) ενώ σε άλλες τα οικογενειακά μέλη και οι οικείοι με τα θύματα δράστες κατέχουν το μικρό ποσοστό (19.7% στην Ταϊλάνδη). Σε ό,τι αφορά το ποσοστό των αγνώστων δραστών επίσης να ποικίλει απο 8.7% στη Βραζιλία έως 69.7% στο Μπαγκλαντές. Ο Finkelhor (1994a) εντόπισε αυτή τη ποικιλομορφία των ποσοστών σε μια προσπάθεια καταγραφής της επιδημιολογίας σε 19 χώρες της Αμερικής αφού ανακάλυψε ότι τα ποσοστά ποικίλουν απο 3-29%.

Μόνο στις Η.Π.Α., 2.450 παιδιά κατά μέσο όρο κακοποιούνται βάνουσα καθημερινά εκ των οποίων σχεδόν 4 θα πεθάνουν ως αποτέλεσμα της κακοποίησης, γεγονός που προβληματίζει λόγω του προηγμένου οικονομικού χαρακτήρα της, λαμβάνοντας υπόψιν και τις μορφές της σεξουαλικής εκμετάλλευσης (US Department of Health and Human Services, 2005). Πιο συγκεκριμένα, στον Καναδά ένα στα δύο κορίτσια και ένα στα τρία αγόρια, έχουν υποστεί σεξουαλική κακοποίηση σε κάποια φάση στη ζωή τους. Για την ακρίβεια, μέσα σε 1 χρόνο, 2.9 εκατ. παιδιά ζήτησαν τη βοήθεια υπηρεσιών κ ιδρυμάτων εκ των οποίων 826.000 ήταν θύματα κακοποίησης και αμέλειας, ενώ το 52% των θυμάτων ήταν κορίτσια ως θύματα και το 48% αγόρια, ενώ μόνο τη χρονική περίοδο μεταξύ 1976-1987 τα περιστατικά κακοποίησης και παραμέλησης αυξήθηκαν κατά 225% (Janko, 1994). Ωστόσο, πιο πρόσφατες αναφορές των

Η.Π.Α., από το 1992- 2001, καταγράφουν ύφεση των περιστατικών που καταγγέλλονται (US Department of Health and Human Services, 2001), χωρίς όμως να λαμβάνεται υπόψιν ο σκοτεινός αριθμός. Το 1997, οι κοινωνικοί φορείς υπέρ προστασίας του παιδιού των Η.Π.Α. κατέγραψαν 3,2 εκατομμύρια παιδιά ως φερόμενα θύματα κακοποίησης εκ των οποίων το 8% των υποθέσεων εμπειείχε σεξουαλική κακοποίηση (McMahon & Pettl, 1999), ενώ δέκα χρόνια μετά, το 2007, οι πολιτειακές υπηρεσίες προστασίας παιδιών εντόπισαν 794.000 κακοποιημένα και παραμελημένα παιδιά στις ΗΠΑ εκ των οποίων τα 1.700 πέθαναν εξαιτίας της κακοποίησης και παραμέλησης (US Department of Health and Human Services, 2009). Οι Finkelhor et al. (2005) στην προσπάθεια τους να γενικεύσουν το ποσοστό επικράτειας θυματοποίησης του αμερικανικού έθνους και μετά από ενδελεχή ανάλυση προηγούμενων ερευνών καταλήγουν ότι περίπου τα 8.7 εκατ. παιδιά του αμερικανικού έθνους έχουν κακοποιηθεί, με την αναλογία να φτάνει το 1/7. Αντιστοίχως, σύμφωνα με τους Ronan et al. (2009) ο αριθμός των παιδιών που κακοποιούνται στην Αυστραλία εκτιμάται ότι ανέρχεται ετησίως στις 665.500.

Ενώ έχει καταγραφεί ότι στις ΗΠΑ από τις 6.5 εκατ. περιπτώσεις σοβαρής παιδικής σωματικής κακοποίησης, τα 2.500-5.000 παιδιά από 0-18 ετών πεθαίνουν κάθε χρόνο ως απόρροια της κακοποίησης (Krugman 1992), οι Paxton & Haskins (2009) επισημαίνουν ότι τα δεδομένα δεν μπορούν να είναι ακριβή και απόλυτα διότι υπάρχουν και περιπτώσεις παιδικής θνησιμότητας που ενώ προκαλούνται από κακοποίηση, δεν καταγράφονται ως τέτοιες. Οι Abel και Harlow (2001) επισημαίνουν ότι οι καταγεγραμμένες υποθέσεις και περιστατικά παιδικής σεξουαλικής κακοποίησης αποτελούν μόνο «την κορυφή του παγόβουνου» αφού σε κάθε υπόθεση που καταγράφεται, υποβόσκουν τουλάχιστον άλλα δυο ή τρία περιστατικά τα οποία καλύπτονται από το πέπλο της σιωπής. Οι Finkelhor et al. (2004) από την άλλη μεριά, γενικεύουν την τάση της σεξουαλικής κακοποίησης υποστηρίζοντας ότι ένα στα τρία κορίτσια και ένα στα επτά αγόρια κακοποιούνται σεξουαλικά πριν την ηλικία των 18 και ότι περισσότερα από 300.000 παιδιά κακοποιούνται κάθε χρόνο. Έρευνα που διεξήχθη το 1998 υποδεικνύει ότι το 63% των γυναικών που έχουν υποστεί σεξουαλική κακοποίηση από ένα μέλος της οικογένειάς τους, αναφέρουν και βιασμό ή απόπειρα βιασμού μετά την ηλικία των 14, ενώ και πρόσφατες έρευνες επιβεβαιώνουν παρόμοια ευρήματα (βλ. Lalor & McElvaney, 2010).

Τα πιο πρόσφατα επίσημα στατιστικά στοιχεία όπως προκύπτουν το Εθνικό Κέντρο για τα θύματα των εγκλημάτων, υποστηρίζουν την αναφορά των Finkelhor et al. (2009) σύμφωνα με την οποία ένα στα 5 κορίτσια και ένα στα 20 αγόρια είναι θύματα σεξουαλικής κακοποίησης (Crimes, 2012). Αντιστοίχως στη Βρετανία σημειώθηκε αύξηση κατά 70% της κακοποίησης παιδιών μεταξύ 1979-1986 και θεωρείται ως η 4^η κατά σειρά συχνότητα αιτία θανάτου σε παιδιά προσχολικής ηλικίας (Σταθόπουλος, 1996). Πρόσφατη μελέτη αναφέρει 36.429 καταγεγραμμένα περιστατικά σεξουαλικού αδικήματος εις βάρος ανηλίκων από την αστυνομία μόνο για το 2013-2014. Στην ίδια μελέτη αναφέρεται ότι η αστυνομία της Αγγλίας, Ουαλίας, Σκωτίας και Ιρλανδίας για τα έτη 2013-2014 κατέγραψε τον υψηλότερο αριθμό περιστατικών σεξουαλικών αδικημάτων ανηλίκων των τελευταίων δεκαετιών (Jutte et al., 2015).

Στην Ελλάδα, παλαιότερες μελέτες όπως αυτή του Ινστιτούτου Υγείας του Παιδιού, η οποία διεξήχθη σε φοιτητές από 18-20 ετών, ανέδειξε ποσοστό σεξουαλικής κακοποίησης πριν την ηλικία των 18 ετών, 17% στα κορίτσια και 7% στα αγόρια, ποσοστά τα οποία αφορούν όλες τις μορφές κακοποίησης, με ή χωρίς επαφή έως και αιμομιξία (Agathonos & Fereti, 1992). Πιο συγκεκριμένα το ποσοστό συχνότητας στον ανδρικό πληθυσμό εξετάστηκε σε έρευνα που διεξήχθη σε πληθυσμό Ελλήνων αστυνομικών, σύμφωνα με την οποία το 8% των ανδρών αναφέρονται σε εμπειρία σεξουαλικής παραβίασης πριν τα 18 έτη (Μαραγκός κ.ά.,1996). Τα πιο γενικευμένα ποσοστά έδειχναν ότι τουλάχιστον 4.000 παιδιά κάθε χρόνο κακοποιούνται σοβαρά, πάνω από 100 πεθαίνουν και πάνω από 100 μένουν ανάπηρα, ενώ συγκεντρωτικά όλα τα είδη κακοποίησης ανέρχονται στα 20.000 περιστατικά το χρόνο (Μαραγκός, 1993). Μια πιο πρόσφατη έρευνα, καταγράφει ότι το ποσοστό των παιδιών που κακοποιούνται ετησίως στην Ελλάδα υπολογίζεται στις 28.000. Η ίδια έρευνα υποδεικνύει ότι το 10% των παιδιών κάτω των 5 ετών που εξετάζονται στα νοσοκομεία για τραυματισμούς είναι θύματα κακοποίησης και το 8% αυτών των θυμάτων παρουσιάζουν κάποιο είδος αναπηρίας (Στατιστική της Κοινωνίας, 2008).

Σύμφωνα με στατιστικά στοιχεία του Χαμόγελου του παιδιού, για το έτος 2015 καταγράφηκαν συνολικά 988 (972 ανώνυμες και 16 επώνυμες) καταγγελίες σοβαρών περιστατικών κακοποίησης, όπου στο σύνολό τους αφορούσαν 1.975 παιδιά. Συγκριτικά με τα αντίστοιχα στατιστικά στοιχεία του 2014 και του 2013 παρατηρείται μια αύξηση. Πιο

συγκεκριμένα το 2013 οι καταγγελίες ήταν 679 και αφορούσαν 1.296 παιδιά ενώ το 2014 καταγράφονται 719 καταγγελίες και αφορούν 1.439 παιδιά. Για το έτος 2015, εκ των 1.975 παιδιών τα 936 ήταν αγόρια, 829 κορίτσια και 210 παιδιά αγνώστου φύλου ή ηλικίας. Σχετικά με τις ηλικιακές ομάδες, το 39% ανήκε στην ομάδα από 0-6 ετών, το 36% στην αντίστοιχη των 7-12 ετών, ένα 15% ήταν από 13-18 ετών και στο 10% αντιστοιχεί άγνωστη ηλικία. Σύμφωνα με τον πίνακα διαχωρισμού ανά είδος κακοποίησης, υπερικύει η σωματική κακοποίηση με ποσοστό 46,5% ενώ πολύ κοντά ανέρχεται η παραμέληση/εγκατάλειψη με ποσοστό 46%. Η σεξουαλική κακοποίηση αγγίζει το ποσοστό του 31%, η ψυχολογική/ συναισθηματική κακοποίηση το 3,5% ενώ το αντίστοιχο της οικονομικής εκμετάλλευσης μόλις που αγγίζει το ποσοστό του 2,5%. Αναφορικά με τη σχέση θύματος και θύτη, η μητέρα κατέχει την πρώτη θέση με ποσοστό 38%. Εν συνεχεία παρατηρούμε πως η ιδιότητα των γονέων (που αφορά και τους δυο γονείς) φτάνει στο 35,5%, ενώ ο πατέρας αγγίζει το 18,5%. Στο άτομο του συγγενικού περιβάλλοντος αντιστοιχεί το ποσοστό του 4%.

Σε ό,τι αφορά τους δράστες, έρευνα του Πάντειου Πανεπιστημίου που διεξήχθη το 2003 με δείγμα 100 οικογένειες, έδειξε ότι 7 στους 10 δράστες ήταν γονείς ή συγγενείς και ότι 1 στους 2 Έλληνες έχει γίνει μάρτυρας κακοποίησης ανηλίκου. Όπως προκύπτει και από τα στατιστικά στοιχεία που παρουσιάστηκαν, παρά τις ραγδαίες αλλαγές περί της ποιότητας του δεσμού μητέρας-παιδιού, την ανατροφή του παιδιού και γενικότερα τη θέση του μέσα στην οικογένεια και την κοινωνία, τα παιδιά συνεχίζουν να αποτελούν κυρίως θύματα κακοποίησης και αμέλειας (Σαββίδου-Μποζίκας, 2003).

Αντίστοιχα στατιστικά όπως καταγράφονται από τον Filnkelhor (2009) υποδεικνύουν ότι οι δράστες είναι κατά κόρον άντρες με κυμαινόμενη ηλικία από έφηβους έως ηλικιωμένους με το 1/3 εξ'αυτών να είναι έφηβοι. Στην ίδια αναφορά παρατηρείται ότι το 60% των παιδιών που έχουν κακοποιηθεί σεξουαλικά υποδεικνύουν ως δράστη κάποιον από τον κοινωνικό τους περίγυρο, ενώ μόλις το 14% των σεξουαλικών αδικημάτων διαπράττονται από κάποιον άγνωστο. Τέλος παρατηρείται υποτροπή των δραστών εντός πέντε ετών σε ποσοστό 14% και σε 24% μετά από δεκαπέντε έτη.

Τέλος, σχετικά με την επικράτεια της παιδοφιλίας, έρευνες υποστηρίζουν ότι το 50% όλων των δραστών σεξουαλικών εγκλημάτων παιδιών είναι παιδόφιλοι (Blanchard et al., 2001;

Schaefer et al., 2010). Στον αντίποδα, η έρευνα των Ahlers et al. (2011) σε δείγμα 373 ανδρών, υποστηρίζει ότι το ποσοστό της παιδοφιλίας αγγίζει μόλις το 3.8%. Συγκεκριμένα η ομοφυλοφιλική παιδοφιλία κυμαίνεται από 9-40% (Hall & Hall, 2007), ενώ η αναλογία ετεροφυλόφιλων και ομοφυλόφιλων παιδόφιλων είναι 1.4: 1 μεταξύ δραστών σεξουαλικών εγκλημάτων όπως διαμορφώθηκε από μελέτη με τη χρήση φαλλομετρικών μεθόδων (Freund & Watson, 1992). Σε αντίστοιχες μετρήσεις η επικράτεια κυμαίνεται από 30 % για άνδρες με ένα σεξουαλικό αδίκημα στο 61 % για τους άνδρες με 3 ή περισσότερα σεξουαλικά εγκλήματα εις βάρος ανηλίκων, ενώ η επικράτεια της παιδοφιλίας στο γενικό πληθυσμό υπολογίζεται από 3-5% (Blanchard, 2010; Seto, 2009).

1.4 Η εγκυρότητα και η αξιοπιστία των επιδημιολογικών στοιχείων

Από τα στατιστικά στοιχεία προκύπτουν αρκετά μεθοδολογικά ζητήματα που σχετίζονται με τη συλλογή στοιχείων αλλά και την δραματική απόκλιση των τάσεων. Καταρχήν σε παγκόσμιο επίπεδο αναγκαία κρίνεται η περαιτέρω ανάλυση και εξέταση του φαινομένου ώστε να οριστεί ένα σταθερό ποσοστό. Κυριότερη πρόκληση λοιπόν παραμένει η συλλογή και ανάλυση στοιχείων και δεδομένων σχετικά με τα παιδιά που έχουν υπάρξει θύματα αλλά και των δραστών. Εκτός όμως από τη συλλογή και ανάλυση των δεδομένων, υπάρχει ανάγκη διασφάλισης ότι η συλλογή και κατηγοριοποίηση των δεδομένων επιτρέπουν τον εντοπισμό τάσεων και ότι μπορούν να αξιοποιηθούν για την καλύτερη κατανόηση και εμβάθυνση του φαινομένου καθώς και για την αποτελεσματική δράση, με απώτερο σκοπό την προστασία των ανηλίκων. Πρόσφατες έρευνες όπως αυτή του The National Crime Victimization Survey (NCVS), η οποία διερευνά το βιασμό και τις σεξουαλικές επιθέσεις παιδιών ηλικίας 12 ετών και άνω, δηλώνει ότι σημειώνεται μια πτώση κατά 56% των σεξουαλικών παραβάσεων από το 1993-2000. Παρόμοια είναι και τα στοιχεία του National Child Abuse and Neglect Data System (NCANDS) of the Federal Department of Health and Human Services, τα οποία δείχνουν ότι από το 1992-2001 υπάρχει μείωση στα καταγεγραμμένα περιστατικά παιδικής κακοποίησης.

Αντιθέτως, ο Finkelhor διαχωρίζοντας τη παιδική κακοποίηση από την παιδική σεξουαλική κακοποίηση, τονίζει ότι από το 80' ο αριθμός των αναφορών παιδικής σεξουαλικής κακοποίησης έχει αυξηθεί σε πολύ μεγαλύτερο βαθμό απ'ό,τι οι αναφορές της παιδικής κακοποίησης ισχυρίζονται. Επιπροσθέτως, αξίζει να σημειωθεί ότι οποιεσδήποτε αποδείξεις

μείωσης της παιδικής σεξουαλικής κακοποίησης προέρχονται κατά βάση από αυτοσυμπληρούμενα ερωτηματολόγια, το οποίο σημαίνει ότι οι τάσεις δεν ανταποκρίνονται στην πραγματικότητα και αμφισβητείται η εγκυρότητά τους (Finkelhor, 2009:184). Σε αυτό το σημείο όμως πρέπει να λαμβάνεται υπόψιν και ο παράγοντας ότι πολλά περιστατικά δεν φτάνουν ποτέ στην αστυνομία και δεν καταγράφεται επίσημη αναφορά ή καταθέτουν το περιστατικό πολλά χρόνια αργότερα, με αποτέλεσμα οι περισσότεροι δράστες να μην συλλαμβάνονται και να μην καταδικάζονται για το αδίκημα ποτέ (Smith, Letourneau & Saunders 2000; Hanson, Saunders, Saunders, Kilpatrick & Best, 1999; Bolen, 2001). Για παράδειγμα, σε έρευνες υποστηρίζεται ότι το 85% των ενηλίκων που έχουν κακοποιηθεί ως παιδιά, δεν δηλώσανε ποτέ την κακοποίηση στις αρχές (Hanson et al, 1999). Αυτή η δυσκολία καθορισμού της επιδημιολογίας εφόσον τα περιστατικά δεν καταγγέλλονται επικροτείται από πολλούς ερευνητές (βλ. Becker & Reilly, 1999). Επιπροσθέτως, τα στατιστικά στοιχεία που υποδηλώνουν την επικράτεια σε παγκόσμιο επίπεδο πριν το 1994 τίθενται υπό αμφισβήτηση, αφού όπως τονίζουν και οι Larson et al. (1994), μέχρι το 1994 δεν υπήρχε ένα διεθνές σύστημα συλλογής δεδομένων που να παρέχει πληροφορίες για τα σεξουαλικά εγκλήματα εις βάρος των παιδιών (σελ.9), ενώ και η αρχική υποτίμηση του φαινομένου πριν λάβει παγκόσμιες διαστάσεις, έχει επίσης συμβάλλει στην ανυπαρξία έγκυρων στατιστικών στοιχείων (Δασκαλάκη, 2000:174).

Η καθυστέρηση ή μη καταγραφή των περιστατικών που παρατηρείται εξαρτάται από πολλούς παράγοντες όπως για παράδειγμα την ηλικία του θύματος όταν διεπράχθη το αδίκημα, τη σχέση μεταξύ θύτη-θύματος, το είδος της κακοποίησης, τις εξελικτικές και γνωστικές μεταβλητές καθώς και τις συνέπειες της αναφοράς (Terry & Tallon, 2004). Σύμφωνα με έρευνα του Arata (1998), το 73% των θυμάτων που κακοποιούνται από γονείς ή θετούς γονείς δεν το αναφέρουν, ενώ αντίστοιχα, όταν ο θύτης είναι άγνωστος ή γνωστός του θύματος, το 70% δεν το αναφέρει ποτέ λόγω της υπευθυνότητας που νιώθουν τα θύματα. Επιπλέον, μικρά ποσοστά καταγγελίας παρατηρούνται από τα αγόρια λόγω στιγματισμού και ντροπής (King et al., 2000; Noll, Trickett & Putnam, 2003) αφού κυριαρχεί ο φόβος ότι θα θεωρηθούν ομοφυλόφιλοι ή διαστροφικοί (Gill & Tutty, 1997; Little & Hamby, 1999; Rencken, 2000). Συνεπώς, όπως τονίζει ο Hunter (2006:350) η επιδημιολογία για τα αγόρια εκτιμάται ότι είναι υψηλότερη, ενώ οι Dunne et al. (2003) παρατηρούν ότι τα αγόρια μικρής ηλικίας αποκαλύπτουν πιο εύκολα την κακοποίηση απ'ότι τα αγόρια μεγαλύτερης ηλικίας. Στην Ελλάδα υπολογίζεται ότι περίπου

1.200 παιδιά το χρόνο υφίστανται σεξουαλική κακοποίηση, ενώ άλλα 20.000 περιστατικά σεξουαλικής κακοποίησης παραμένουν στην αφάνεια (Μουζακίτης, 1993).

Μια ακόμη δραματική απόκλιση της επιδημιολογίας η οποία κυμαίνεται από 2% έως 62%, παρατηρείται σχετικά με τον ορισμό της σεξουαλικής κακοποίησης και τη μεθοδολογία. Οι εκτιμήσεις των μεταναλύσεων επίσης ποικίλουν από 5% έως 40% (Bohlen & Scannapieco, 1999; Rind, Tromovitch & Bauserman, 1998), ενώ τα ποσοστά της «σωματικής και μη σωματικής επαφής» εμφανίζονται υψηλότερα από τα ποσοστά της «αποκλειστικά σωματικής επαφής» (Putnam, 2003).

Συμπερασματικά, ακόμα και στον ερευνητικό χώρο είναι γνωστό ότι όσοι συλλαμβάνονται και καταδικάζονται για σεξουαλικά εγκλήματα αντιπροσωπεύουν μόνο τους μισούς δράστες, με αποτέλεσμα να παρατηρείται ότι τα σεξουαλικά εγκλήματα συγκεντρώνουν το χαμηλότερο ποσοστό σε σχέση με τα υπόλοιπα εγκλήματα (Terry & Tallon, 2004), γι' αυτό και τα ποσοστά επικράτειας είναι σχετικά και μεταβαλλόμενα. Επιπλέον, εκλείπουν έρευνες επικεντρωμένες στους δράστες καθώς και τα δεδομένα της επικράτειας των δραστών εφόσον τα περισσότερα δεδομένα προκύπτουν αποκλειστικά από την εισαγγελία, την αστυνομία και τις υπηρεσίες προστασίας παιδιών, με αποτέλεσμα τα ποσοστά επικράτειας να βασίζονται σε έρευνες που εστιάζουν αποκλειστικά στην επικράτεια της θυματοποίησης, τα οποία δεδομένα επίσης ποικίλουν και προκαλούν σύγχυση στις γενικεύσεις και στην τάση του φαινομένου. Για παράδειγμα, σύμφωνα με τους Finkelhor et al. (1990), το 27% των γυναικών και το 16% των αντρών έχουν ιστορικό σεξουαλικής κακοποίησης ως παιδιά ενώ σύμφωνα με τους MacMilan et al. (1997) το 12.8% των γυναικών και το 4.3% των αντρών έχουν ιστορικό σεξουαλικής κακοποίησης. Βέβαια οι περισσότερες διαφορές επικεντρώνονται στο δείγμα της κάθε έρευνας καθώς οι έρευνες στηρίζονται σε τελείως διαφορετικά δείγματα, όπως και στη χρονολογία διεξαγωγής της έρευνας. Άλλος ένας λόγος για τον οποίο τα στατιστικά στοιχεία ποικίλουν είναι λόγω των αποκλίσεων των δεδομένων ανάλογα με τις πηγές. Για παράδειγμα, τα συνολικά στοιχεία της αστυνομίας θα δείχνουν μεγαλύτερα ποσοστά αφού περιλαμβάνουν τις καταγγελίες εν συγκρίσει με τα στοιχεία των δικαστικών πηγών τα οποία αρχειοθετούνται και στατιστικοποιούνται σύμφωνα με τις αποφάσεις των δικαστηρίων.

Άλλο ένα βασικό πρόβλημα που προκύπτει στη συγκέντρωση στοιχείων βάσει των καταγγελιών, είναι οι καταγγελίες που εκκρεμούν και παραμένουν ανοιχτές λόγω έλλειψης στοιχείων. Όπως επισημαίνει και ο Besharon (1994), πολλά περιστατικά δεν καταγγέλλονται στις αρχές λόγω του έντονου προβλήματος που υπάρχει σχετικά με περιστατικά που δεν φτάνουν ποτέ στα δικαστήρια αφού μετά την αρχική έρευνα δεν επαρκούν τα στοιχεία για να στηρίξουν την υπόθεση, με αποτέλεσμα να μην γίνεται ποτέ γνωστό αν αυτές οι υποθέσεις αποτελούν ή όχι περιστατικά σεξουαλικής κακοποίησης, και να δημιουργείται σύγχυση σχετικά με το εάν πρέπει ή όχι να συμπεριληφθούν στα συγκεντρωτικά στοιχεία. Για την ακρίβεια, 7 στις 10 υποθέσεις δεν διερευνώνται καθόλου ή κλείνουν μετά τη αρχική διερεύνηση, το οποίο γεννά περαιτέρω ερωτήματα σχετικά με το κατά πόσο είναι αποτελεσματικές οι υπηρεσίες και οι αρχές που αναλαμβάνουν τη διερεύνηση τέτοιου είδους εγκλημάτων (Waldfoegel, 1998), ενώ τα ελληνικά στοιχεία υποδεικνύουν ότι μόνο το 10% των σεξουαλικών υποθέσεων καταγγέλεται στην αστυνομία (Αρτινοπούλου και Μαγγανάς, 1996:56). Όπως σημειώνει και ο Χατζηφωτίου (2005:150) το γεγονός ότι το 90% των περιστατικών δεν φτάνουν στις αρμόδιες αρχές αποδεικνύει την αναποτελεσματικότητα του υπάρχοντος συστήματος αναφοράς. Επιπροσθέτως, τα ποσοστά επικράτησης είναι ακριβή μόνο μέχρι το σημείο που οι άνθρωποι έχουν τη διάθεση να απαντήσουν σε ερωτηματολόγια και ποικίλουν ανάλογα με το είδος της κακοποίησης που διερευνά η κάθε μελέτη, π.χ. οι έρευνες οι οποίες έχουν επικεντρωθεί περισσότερο σε ευρείς ορισμούς της σεξουαλικής κακοποίησης παιδιών υποδεικνύουν μεγαλύτερα ποσοστά επικράτησης από άλλες που εξετάζουν αποκλειστικά μια συγκεκριμένη μορφή κακοποίησης με συγκεκριμένα χαρακτηριστικά (Lalor & McElvaney, 2010).

Άλλη μια δυσκολία για την ανάλυση την ερμηνεία των αποτελεσμάτων πολλών ερευνών είναι τα ηλικιακά όρια που καθορίζονται, αφού οι έρευνητες αξιοποιούν διαφορετικές ηλικιακές ομάδες (πριν την ηλικία των 15,16,17 ή 18) για να ορίσουν τη σεξουαλική κακοποίηση παιδιών (Lalor & McElvaney 2010). Επιπροσθέτως, διαφορετικά όρια ηλικίας ορίζει το νομικό πλαίσιο μιας χώρας και διαφορετικά ορίζονται από το σύστημα υγείας. Για παράδειγμα, το νομικό πλαίσιο της Ελλάδας συνήθως διαχωρίζει τα παιδιά σε τρεις βασικές κατηγορίες: 1) τα νήπια περιλαμβανομένων ανηλίκων ηλικίας κάτω του 7^{ου} έτους 2) τα παιδιά που καλύπτουν ηλικίες 7-12 ετών και 3) οι έφηβοι που περιλαμβάνουν ηλικίες 12- 17 ετών (Κουράκης, 2006). Αντίστοιχα, πολλές κοινωνικές υπηρεσίες (π.χ. Χαμόγελο του Παιδιού) που διεξάγουν έρευνες

για τη κακοποίηση εις βάρος ανηλίκων διαχωρίζουν τις ηλικιακές ομάδες ως εξής: από 0-6 ετών, 7-12 ετών και 13-18 ετών. Μπορεί οι διαφορές μεταξύ των ηλικιακών ομάδων να φαίνονται αμελητέες, αλλά ανάλογα με τις έρευνες που διεξάγονται υπάρχει μεγάλη πιθανότητα να υπάρξουν μεγάλες διαφορές και αποκλίσεις στα αποτελέσματα της επιδημιολογίας. Έρευνες του εξωτερικού υποστηρίζουν ότι η κύρια μορφή κακοποίησης που εκδηλώνεται σε παιδιά μικρά σε ηλικία (1-3 ετών) είναι η αμέλεια ή παραμέληση από τους γονείς, ενώ σε παιδιά ηλικίας 15-17 ετών επικρατεί η επιθετικότητα μεταξύ συνομηλίκων και βίαιες εμπλοκές μεταξύ των παιδιών με ενήλικες, ενώ σε αυτές τις ηλικίες σε μικρότερο βαθμό εκδηλώνεται σεξουαλική κακοποίηση είτε από γνωστούς είτε από αγνώστους (Lord et al., 2002).

Συμπερασματικά, αν και ορθώς επικρατεί η πεποίθηση ότι είναι αδύνατο να εξακριβωθεί το ακριβές ποσοστό που αντιστοιχεί στο πληθυσμό που έχει υποστεί σεξουαλική κακοποίηση γενικότερα, μια πιθανή λύση στο πρόβλημα της σταθεροποίησης της επικράτειας θα ήταν οι ερευνητές να βασίζονται σε μεταanalύσεις, όπου εκεί γίνονται συγκριτικές μελέτες πολλών ερευνών. Για παράδειγμα η μετανάλυση των Bolen και Scannapieco (1999) υποδεικνύει ότι η επικράτεια της θυματοποίησης σεξουαλικής κακοποίησης αντιστοιχεί στο 13% για τα αγόρια και 30-40% για τα κορίτσια. Εξίσου βοηθητικό θα ήταν τέτοιου είδους μεταanalύσεις να επαναλαμβάνονται κάθε 5 χρόνια για να γίνονται εμφανείς οι τάσεις, ενώ οι Lalor και Mcelvaney (2010) θεωρούν επιτακτική ανάγκη τον επαρκή ορισμό του φαινομένου καθώς αυτή η ασάφεια και η ανακρίβεια ευθύνεται για τα μεθοδολογικά προβλήματα και την παρερμηνευση των στατιστικών. Παρά τα μεθοδολογικά ζητήματα που προκύπτουν, δεν σημαίνει ότι οι στατιστικές αναλύσεις δεν χρησιμεύουν ή ότι είναι ολοκληρωτικά λανθασμένες. Απλώς, η κάθε μια παρέχει διαφορετικές σκοπιές της εγκληματικής δραστηριότητας (Howitt, 2009:20). Ζωτικής σημασίας όμως κρίνονται οι πιο συνοχικές και αξιόπιστες πληροφορίες, γι' αυτό και οι εκάστοτε κυβερνήσεις πρέπει να παίζουν καθοδηγητικό ρόλο στην ανάπτυξη ενός όσο το δυνατόν πιο πλαισίου παροχής πληροφοριών και επιδημιολογικών ερευνών πέρα από τις έρευνες που διεξάγονται από τους ιδιωτικούς ή δημόσιους οργανισμούς προστασίας παιδιών που διενεργούν αυτόνομα και να θέσουν αυστηρές γραμμές στη πολιτική ατζέντα της κοινωνικής προστασίας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο : ΟΙ ΔΡΑΣΤΕΣ ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΩΝ ΕΓΚΛΗΜΑΤΩΝ

2.1 Θεωρητικές Προσεγγίσεις

Τα τελευταία χρόνια, οι προσπάθειες αιτιολόγησης των σεξουαλικών εγκλημάτων εις βάρος ανηλίκων και της ψυχοσύνθεσης των δραστών είναι ποικίλες. Η αιτιολογία αναζητά τις αιτιακές σχέσεις των μεταβλητών που καθίστανται υπεύθυνες για την εκδήλωση της επικείμενης συμπεριφοράς. Η σκοπιά υπό την οποία ο εκάστοτε ερευνητής αναζητά την αιτιολογία ποικίλλει, ενώ οι επικρατούσες θεωρίες διαχωρίζονται σε ψυχολογικές, κοινωνιολογικές, βιολογικές και ανθρωπολογικές. Εντούτοις, επειδή η παρούσα έρευνα επικεντρώνεται σε ψυχολογικές μεταβλητές θα αναλυθούν μόνο οι ψυχολογικές θεωρίες χωρίς ωστόσο να μην αναγνωρίζεται η σημαντικότητα και η συμβολή όλων των θεωριών. Οι ψυχολογικές θεωρίες εστιάζουν κατά βάση σε ψυχολογικούς παράγοντες αναζητώντας τα βαθύτερα κινήτρα προς κατανόηση της πολύπλοκης προσωπικότητας και του «ψυχικού χάρτη» του δράστη. Οι επικρατούσες ψυχολογικές προσεγγίσεις που θα μελετηθούν με σκοπό να εντοπιστούν οι δυσκολίες και οι περιορισμοί ώστε να αναδυθεί η επιτακτική ανάγκη της στροφής του ερευνητικού ενδιαφέροντος σε άλλες μεταβλητές (π.χ. το *modus operandi*), είναι η ψυχοδυναμική, η γνωσιακή συμπεριφοριστική προσέγγιση, η γνωσιακή καθώς και η θεωρία της επιθετικότητας.

2.1.1 Η Ψυχοδυναμική Θεωρία

Η ψυχοδυναμική θεωρία στηρίζεται στις θεωρίες και τις μελέτες του Φρόυντ. Ο Freud (1905) θεωρεί ότι τα άτομα συμπεριφέρονται και λειτουργούν σύμφωνα με τις πρώιμες εμπειρίες και συμπεριφορές και μαθαίνουν να ικανοποιούν τις ενορμήσεις του εκείνου, ενώ συγχρόνως προσπαθούν να διαχειριστούν της κοινωνικές πιέσεις. Πολλοί υποστηρικτές της ψυχοδυναμικής σκοπιάς που διερευνούν τη βίαιη συμπεριφορά εν γένει, καταλήγουν ότι τέτοιου είδους συμπεριφορές πηγάζουν από μια ατέρμονη σύγκρουση του εκείνου και του υπερεγώ. Οι ασυνείδητες ενορμήσεις, συμπεριλαμβανομένων και των σεξουαλικών, οι οποίες αποζητούν ικανοποίηση αδιαφορώντας για την επικείμενη τιμωρία, βρίσκονται σε διαμάχη με την ηθική πλευρά της προσωπικότητας του ατόμου (υπερεγώ), η οποία επιτάσσει τους ηθικούς κανόνες και αξίες. Όλες αυτές οι άλυτες συγκρούσεις που συνθέτουν την μετέπειτα συμπεριφορά του ατόμου προκύπτουν κατά τα ψυχοσεξουαλικά στάδια, και κυρίως κατά το φαλλικό στάδιο, οι

οποίες πυροδοτούν την προσκόλληση και την παλινδρόμηση ως μηχανισμούς άμυνας που δημιουργούν μια διαστρεβλωμένη εικόνα του σεξουαλικού αντικειμένου (Schwartz, 1995).

Ο Barak (2003: 315) θεωρεί πως οι δράστες στρέφονται στην επιθετικότητα εξαιτίας των υποανάπτυκτων μηχανισμών του εγώ, του υπερεγώ και της κοινωνικής τους συνείδησης αφού παλεύουν ενάντια στα συναισθήματα της χαμηλής αυτοπεποίθησης, της έλλειψης αυτοελέγχου, δύναμης, ντροπής και ταπείνωσης, ενώ οι πράξεις τους πηγάζουν από ένα αίσθημα εξαρτητικότητας και αδυναμίας. Ο ίδιος ερευνητής συνεχίζει υποστηρίζοντας πως η βία που επιδεικνύουν στους άλλους αποτελεί μια προβολή της αρνητικότητας των ίδιων των δραστών και μόλις τα συναισθήματά τους μετατεθούν στους άλλους, είναι έτοιμοι να υπερασπιστούν τον εαυτό τους από αυτό που φοβούνται, χτυπώντας κάποιον αποδιοπομπαίο τράγο που το «αξίζει».

Παρόλο που οι ψυχοδυναμικές και ψυχαναλυτικές θεωρίες έχουν τεράστια επίδραση στο πεδίο της ψυχολογίας και της εγκληματολογίας, οι ερευνητές δεν έχουν καταφέρει να τις στηρίξουν εμπειρικά, αλλά ούτε έχει γίνει και κάποια ολοκληρωμένη προσπάθεια απόδειξης αυτών μέσω μακροπρόθεσμων ερευνών. Μόνο μια μακροπρόθεσμη μελέτη με δράστες θα έδινε τη δυνατότητα να παρατηρηθούν τα χαρακτηριστικά και οι μεταβλητές της δομής της προσωπικότητας κατά τον Φρόυντ και θα μπορούσε να συμβάλλει είτε στην επιβεβαίωση είτε στην απόρριψη της θεωρίας, τα οποία όμως χαρακτηριστικά ανιχνεύονται με μεγάλη δυσκολία και δεν μπορούν να μετρηθούν. Επιπροσθέτως, όπως σημειώνει και ο Αλεξιάδης (2004), πέραν της δυσκολίας επιστημονικής απόδειξης της ψυχαναλυτικής θεωρίας, οι περισσότερες θεωρίες δεν έχουν ελεγχθεί σε υγιείς προσωπικότητες, ενώ τονίζει και την υπερβολική βαρύτητα στο γενετήσιο ένστικτο ως πρωταρχικό κίνητρο. Επίσης, θέτει και πολλά τα ερωτηματικά σχετικά με την τεχνική της ψυχοδυναμικής προσέγγισης αφού δύναται να επηρεάσει τον πελάτη, ενώ θεωρεί ότι ακόμα και η επιτυχημένη θεραπεία, η οποία κατά βάση επαληθεύεται μόνο σύμφωνα με τις εκτιμήσεις του εκάστοτε ψυχαναλυτή, δεν είναι απόδειξη της ορθότητας της τεχνικής.

2.1.2 Η Γνωσιακή Συμπεριφοριστική Θεωρία

Σε ό,τι αφορά τη γνωστική ή γνωσιακή – συμπεριφοριστική θεωρία, επικεντρώνεται κατά βάση στην έννοια των γνωσιακών διαστρεβλώσεων. Έχει παρατηρηθεί ότι τα άτομα που επιδεικνύουν επιθετική σεξουαλική συμπεριφορά, ελαχιστοποιούν τα αισθήματα ντροπής και

ενοχής μέσω του μηχανισμού της ουδετεροποίησης ο οποίος παίρνει διάφορες μορφές όπως αυτή της μετάθεσης φταιξίματος, της ελαχιστοποίησης ή της εκλογίκευσης μέσω των οποίων αιτιολογούν τη συμπεριφορά τους (Scully & Marolla, 1990). Συνοπτικά, οι γνωσιακές διαστρεβλώσεις μπορούν να οριστούν ως χαρακτηριστικά σκέψης ή διαταραγμένες αντιλήψεις σχετικά με τη συμπεριφορά των παιδιών, ή ακόμα και την σεξουαλικότητα των παιδιών, οι οποίες αξιοποιούνται από τους δράστες για να αρνηθούν, να ελαχιστοποιήσουν, να δικαιολογήσουν και να αιτιολογήσουν τη συμπεριφορά τους (Pithers et al., 1988; Murphy, 1990). Έτσι, αποποιούνται των ευθυνών τους και μέσω του δικού τους συλλογιστικού προτύπου, επιτρέπουν στον εαυτό τους να δράσουν κατ'αυτόν τον τρόπο. Ερευνητικά, οι γνωσιακές διαστρεβλώσεις έχουν εντοπιστεί ήδη από το 1989 όταν οι Abel et al. εντόπισαν στους δράστες μια πληθώρα διαταραγμένων γνωσιών όπως ότι τα παιδιά ενδιαφέρονται να έχουν σεξουαλικές εμπειρίες με τους ενήλικες ή ότι διασκεδάζουν και επωφελούνται από αυτές τις εμπειρίες.

Εντούτοις, οι Maguna και Mann (2006) τονίζουν ότι όλοι οι άνθρωποι και όχι μόνο οι δράστες σεξουαλικών εγκλημάτων αξιοποιούν δικαιολογίες για να αποφύγουν τη δυσφορία. Παρόλο που το διαστρεβλωμένο συλλογιστικό πρότυπο φαντάζει παράλογο, π.χ. «εάν κάτι είναι καλό διαρκεί για πάντα» (Seligman 1991:110), αποτελεί ένα υγιές συμπεριφοριστικό πρότυπο το οποίο κινητοποιεί τους ανθρώπους και τους ωθεί να βλέπουν τη ζωή θετικά. Επιπλέον, μεγάλη σύγχυση επικρατεί σχετικά με τον εννοιολογικό προσδιορισμό των γνωστικών διαστρεβλώσεων αφού ο εκάστοτε ερευνητής περιλαμβάνει διαφορετικά χαρακτηριστικά στον ορισμό του (βλ. Murphy, 1990; Abel et al., 1989). Για παράδειγμα, οι Schneider και Wright (2004) διαχωρίζουν την άρνηση από τις γνωσιακές διαστρεβλώσεις ασχέτως αν και οι δυο αυτές κατηγορίες μειώνουν το αίσθημα ευθύνης του δράστη. Ο διαχωρισμός αυτός γίνεται διότι οι εν λόγω ερευνητές θεωρούν πως ενώ οι γνωσιακές διαστρεβλώσεις πηγάζουν από προϋπάρχουσες πεποιθήσεις του ατόμου, η άρνηση παραπέμπει στην τάση του δράστη να εξαπατήσει και να παραπλανήσει μέσω της αιτιολόγησης των πράξεών του, σε αντίθεση με τους περισσότερους ερευνητές οι οποίοι εκλαμβάνουν την άρνηση ως μορφή γνωσιακής διαστρέβλωσης.

Πέραν των προβλημάτων που αναδύονται, οι περισσότερες διαφωνίες των ερευνητών συγκεντρώνονται στο θεωρητικό πυρήνα των γνωστικών διαστρεβλώσεων, ο οποίος συγκροτείται στο ότι αποτελούν εσφαλμένες προϋπάρχουσες πεποιθήσεις που συμβάλλουν και

καθορίζουν τη συμπεριφορά του ατόμου. Οι κυρίαρχες ερευνητικές διαμάχες εστιάζουν στο εάν οι γνωσιακές διαστρεβλώσεις αποτελούν ασυνείδητες διαδικασίες τις οποίες αξιοποιεί το άτομο για να προστατευτεί από την ενοχή και τις τύψεις, ή εάν αποτελούν δικαιολογίες οι οποίες εμφανίζονται μετά τη διάπραξη του αδικήματος. Οι Maruna και Mann (2006) εξετάζοντας και τις δύο απόψεις, καταλήγουν στο ότι έχουν το ρόλο της συντήρησης της συμπεριφοράς και όχι αιτιακό ρόλο. Ομοίως, οι Ward et al. (1997) τονίζουν ότι εφόσον η αιτιολογική θεωρία των γνωσιακών διαστρεβλώσεων δεν ευσταθεί, θα ήταν πιο χρήσιμο οι ερευνητές να εστιάσουν στις στρατηγικές που αξιοποιούνται για την αιτιολόγηση της σεξουαλικής επιθετικότητας. Η στάση των εν λόγω ερευνητών στηρίζεται στην έλλειψη εμπειρικών αποδείξεων για τη στήριξη της θεωρίας χωρίς ωστόσο να αποκλείουν την πιθανότητα να λειτουργούν οι γνωσιακές διαστρεβλώσεις ως ασυνείδητοι μηχανισμοί άμυνας.

Εστιάζοντας όμως στο ρόλο των γνωσιακών διαστρεβλώσεων ως ασυνείδητος μηχανισμός άμυνας, αναπόφευκτα στρεφόμαστε πάλι στο ψυχοδυναμικό μοντέλο του οποίου οι αδυναμίες αναφέρθηκαν παραπάνω. Για τον Stallard (2005) αυτός ο μηχανισμός άμυνας απορρέει από τις γνωσιακές διαστρεβλώσεις για τον κόσμο, τον εαυτό και το μέλλον που οδηγούν σε αρνητικά συναισθήματα και εδραιώνονται στην παιδική ηλικία όπου οι βασικές πεποιθήσεις παράγουν ένα εύρος αυτόματων σκέψεων, που μπορεί να υπόκεινται σε ποικίλες διαστρεβλώσεις ή λάθη λογικής. Ωστόσο, είτε συνειδητοί είτε ασυνείδητοι μηχανισμοί άμυνας, κοινώς αποδεκτό και παρατηρήσιμο είναι ότι αξιοποιούνται για την αιτιολόγηση της συμπεριφοράς και την αποποίηση ευθυνών των δραστών, και πιθανόν να ήταν πιο χρήσιμο να εξετάζονται ως μια κοινή και παρατηρήσιμη μεταβλητή παρά ως πυρήνας διαφωνιών. Η αδυναμία της συγκεκριμένης θεωρίας να αιτιολογήσει τη σεξουαλική επιθετικότητα αποδεικνύεται και από το γεγονός ότι τα τελευταία χρόνια αξιοποιείται και εξετάζεται περισσότερο ως εφιαλτικός άξονας της προβολής αντίστασης των δραστών στη θεραπεία των δραστών παρά ως αιτιολογικός παράγοντας.

2.1.3 Η Γνωσιακή Προσέγγιση

Η γνωσιακή προσέγγιση εξετάζει τις ενδότερες ψυχολογικές διαδικασίες από τις οποίες αποκτάται η γνώση μέσω εσωτερικών αξιολογήσεων και διεργασίας πληροφοριών και εμπειριών καθώς και τον τρόπο με τον οποίο αυτές οι διεργασίες οδηγούν σε αντιδράσεις και

συμπεριφοριστικές στρατηγικές. Το άτομο βρίσκεται σε μια συνεχή κατάσταση επίλυσης προβλημάτων επεξεργαζόμενο τις γνωστικές δομές και βασιζόμενο στα αποτελέσματα προηγούμενων στρατηγικών, περιστασιακών εκλυτικών παραγόντων ή εμποδίων και συμπεριφοριστικών δεξιοτήτων (Hamilton, 1983). Άρα το άτομο γνωρίζει μόνο την άκρη της αιτιακής αλυσίδας και όχι απαραίτητα όλα τα βήματα κατά μήκος της αλυσίδας (Higgins-Sorrentino, 1990:107). Οι Anderson και Huesmann (2003) θεωρούν ότι αυτή η κατάσταση επίλυσης προβλημάτων βασίζεται σε 4 διαδικασίες: 1) κωδικοποίηση και εμνημία των περιβαλλοντικών στοιχείων 2) επιλογή των στόχων, συμπεριφορών ή των σεναρίων που οδηγούν στην συμπεριφορά 3) αξιολόγηση των επιλεγμένων σεναρίων 4) συμπεριφοριστική θέσπιση μέσω της ερμηνείας της αντίδρασης των άλλων (σελ.301). Παρομοίως, ο Maslow (1970) θεωρεί ότι τα συμπεριφοριστικά πρότυπα βασίζονται σε τρεις βασικές μεταβλητές: 1) στους καθοριστικούς περιβαλλοντικούς και περιστασιακούς παράγοντες 2) στη δομή του χαρακτήρα και 3) στις πολιτισμικές επιρροές. Εν ολίγοις, ακόμα και αν όλα τα άτομα είχαν το ίδιο κίνητρο, είναι απαραίτητος ο συνδυασμός των υπόλοιπων μεταβλητών. Κατά συνέπεια, όλα αυτά τα στάδια εξαρτώνται από τη δομή της προσωπικότητας του ατόμου και την εικόνα εαυτού, σύμφωνα με τα οποία το άτομο αξιολογεί τις συνθήκες και επιλέγει να πράξει αναλόγως. Επιπλέον, η συναισθηματική κατάσταση επηρεάζει τις αντιδράσεις και μπορεί να αλλάξει εκ του αποτελέσματος αυτών των διαδικασιών. Σε περίπτωση που τα σενάρια περιλαμβάνουν εχθρικά σχήματα, μπορεί να εκδηλώσει επιθετικότητα χωρίς το άτομο να έχει γνώση των πράξεών του (Anderson & Huesmann, 2003).

Αντιθέτως, ο Archer (1994) θεωρεί ότι η βίαιη συμπεριφορά είναι απόρροια γνωστικών ανασταλτικών διαδικασιών που ενδυναμώνουν τη συμπεριφορά (π.χ. αποπροσωποποίηση του ατόμου, μετάθεση φταιξίματος κτλ.) και γνωστικών εκλυτικών διαδικασιών (π.χ. φαντασίωση). Οι ερευνητές έχουν δείξει ιδιαίτερο ενδιαφέρον στο ρόλο της φαντασίωσης, θεωρώντας την ως το παράγοντα «κλειδί» ο οποίος λειτουργεί ως καταλύτης. Οι φαντασιώσεις, η ονειροπόληση, ακόμα και οι εφιάλτες αντικαθιστούν το αίσθημα της απόρριψης που βιώνει το παιδί, το οποίο περιλαμβάνει απομόνωση από κοινωνικές ομάδες, προσωπική αποτυχία και το αίσθημα αβοηθητότητας με αποτέλεσμα το παιδί να αποτραβιέται, να έχει φτωχή εικόνα εαυτού, χαμηλή αυτοπεποίθηση και αίσθημα αναξιοσύνης (Arrigo & Purcell, 2001; Hickey, 2003). Άρα οι φαντασιώσεις αποτελούν τον φανταστικό κόσμο των παιδιών όπου εκεί ξεφεύγουν, κυριαρχούν

πάνω στους άλλους και εκφράζουν τον άλλο εαυτό τους. Αν και η φαντασίωση εμφανίζεται κατά την παιδική ηλικία, γίνεται σταδιακά βίαιη στην εφηβεία αφού ο έφηβος βρίσκεται σε κρίσιμο στάδιο της σεξουαλικής του ανάπτυξης και προσπαθεί να διαχειριστεί το θυμό και την οργή μέσω των φαντασιώσεων (Leitenberg & Henning, 1995). Για τους Holmes και Holmes, (1998) η φαντασίωση είναι ένας μηχανισμός μέσω του οποίου το άτομο δημιουργεί ένα φανταστικό κόσμο όπου μπορεί να κατορθώσει όσα στην πραγματικότητα είναι ακατόρθωτα αλλά ακόμα και τότε το άτομο προσπαθεί να καταστείλει αυτές τις ορμές (π.χ. μέσω της κατανάλωσης αλκοόλ) αφού επιθυμεί να είναι κοινωνικά αποδεκτό.

Οι Gee και Belofastov (2007) θεωρούν ότι άτομα που έχουν κακοποιηθεί ως παιδιά έχουν περισσότερες πιθανότητες να έχουν επιθετικές σεξουαλικές φαντασιώσεις. Η επιθετική σεξουαλική φαντασίωση εκδηλώνεται μέσω ενός σεναρίου βασισμένο στο σεξουαλικό αδίκημα το οποίο προβάρεται επαναλαμβανόμενα και καταλήγει σε αποκλίνοντα μοτίβα σεξουαλικής διέγερσης αφού αυτά προσφέρουν την επιθυμητή ευχαρίστηση και ικανοποίηση (Ward-Hudson, 2000). Πολλοί ερευνητές θεωρούν τη φαντασίωση ως εξάρτηση αφού αποτελεί το μέσο για την επίτευξη της ικανοποίησης και επαναλαμβάνεται μέχρι να γίνει ψυχαναγκαστική εμμονή. Οι Gee et al. (2004) τονίζουν την ανάγκη ατομικού διαχωρισμού των υποθέσεων αφού τα επίπεδα εμπλοκής διαφέρουν ανάλογα με την κατάσταση και οι σεξουαλικές φαντασιώσεις ποικίλουν σε περιεχόμενο.

Παρόλο που οι κλινικές παρατηρήσεις και μελέτες δίνουν έμφαση στο ρόλο της φαντασίωσης και αδιαμφισβήτητα τα αποτελέσματα των εσωτερικών γνωσιακών διαδικασιών αυξάνουν το ρίσκο εκδήλωσης βίαιης συμπεριφοράς, θα μπορούσε και αυτή να θεωρηθεί ως επιπρόσθετος παράγοντας επικινδυνότητας, αλλά όχι ως θεμελιώδης μεταβλητή. Οι Horpe και Singer (1976) τονίζει το ίδιο πρόβλημα που αναφέρθηκε και για τις γνωστικές διαστρεβλώσεις, δηλαδή ότι η φαντασίωση παίζει ζωτικό ρόλο και για την υγιή ανάπτυξη όλων των ατόμων και δεν εμφανίζεται μόνο στους δράστες σεξουαλικών εγκλημάτων ή τους εγκληματίες. Σύμφωνα με τους Chan και Heide (2009), η βασική διαφορά της φαντασίωσης της πλειοψηφίας των ατόμων και των εγκληματιών έγκειται στο βαθμό της φαντασίωσης και στο περιεχόμενο, η οποία όμως δύσκολα εντοπίζεται ενώ τα όρια μεταξύ φυσιολογικής και αποκλίνουσας φαντασίωσης είναι δυσδιάκριτα. Ομοίως οι Abel et al. (1987) αν και υποστηρίζουν πως η μορφή και ο χρόνος

έναρξης των παρεκκλιόντων φαντασιώσεων αποτελεί σημαντικό κινητήριο παράγοντα, τα αποτελέσματα για την επικράτησή τους είναι αντικρουόμενα και κυμαινόμενα αφού στην έρευνά τους το 20-50% των δραστών ανέφεραν ύπαρξη φαντασιώσεων πριν τη διάπραξη.

Εξαιτίας της αδυναμίας των παραπάνω θεωριών, οι ερευνητές στράφηκαν προς τις συνθετικές θεωρίες με πρωτοπόρο τον Finkelhor (1984b) ο οποίος δημιούργησε το μοντέλο των «τεσσάρων προδιαθεσιακών παραγόντων» για να αιτιολογήσει τη σεξουαλική κακοποίηση. Το μοντέλο εστιάζει στους παράγοντες που διαμορφώνουν το κίνητρο καθώς και σε αυτούς που συντηρούν τη συμπεριφορά. Οι τέσσερις παράγοντες που διαμορφώνουν το κίνητρο είναι 1) η συναισθηματική αποδοχή ότι η σεξουαλική επαφή με ανήλικο ικανοποιεί τις συναισθηματικές του ανάγκες 2) η σεξουαλική διέγερση προς τον ανήλικο 3) η παρακώλυση της πιθανής σεξουαλικής ικανοποίησης με άλλο άτομο 4) η αποδυνάμωση των αναστολών. Οι αναστολές αυτές μπορεί να είναι είτε ατομικές (π.χ. προκαταλήψεις) είτε κοινωνικές (π.χ. νόρμες, ήθη κτλ.).

Με την αποδυνάμωση των αναστολών, ο δράστης πρέπει να κυριαρχήσει στο θύμα, δηλαδή να ξεπεράσει την αντίσταση του θύματος. Παρόλο που το συγκεκριμένο μοντέλο θεωρείται ένα αξιόπιστο θεωρητικό πλαίσιο της αιτιολόγησης της συμπεριφοράς του δράστη, δεν επεξηγεί πως διαμορφώνεται η ανάγκη της συναισθηματικής αποδοχής για σεξουαλική επαφή από ανήλικο, δεν αναλύει τις αλληλεπιδράσεις μεταξύ των παραγόντων αλλά ούτε και υποστηρίζεται εμπειρικά. Με εφαλτήριο το μοντέλο του Finkelhor (1984a) πολλοί ερευνητές όπως οι Hall και Hirschmann (1992) και Ward και Siegart (2002) διαμόρφωσαν τα δικά τους μοντέλα, αλλά όπως απορρέει από την μετανάλυση των αιτιολογικών μοντέλων από τους Seto και Lalumiere (2010) όλοι ήρθαν αντιμέτωποι με τα ίδια αδιέξοδα ερωτήματα. Αξίζει τέλος να σημειωθεί ότι μελετώντας αυτά τα μοντέλα παρατηρούμε πως περιλαμβάνουν πολλές γνωσιακές διαστρεβλώσεις ως προδιαθεσιακούς παράγοντες, δημιουργώντας έτσι ένα φαύλο κύκλο ερωτημάτων και έλλειψης αξιοπιστίας των θεωριών.

2.1.4 Η Θεωρία της Επιθετικότητας

Σε ότι αφορά τη θεωρία επιθετικότητας, αν και για πρώτη φορά παρουσιάστηκε 60 χρόνια πριν, αποτελεί την πρώτη προσπάθεια συνδυασμού ψυχοδυναμικών, κοινωνιολογικών και αναπτυξιακών μεταβλητών. Πρωτοεισήχθη από τον Dollard et al. (1939), σύμφωνα με τον

οποίο η σύγκυση συμβαίνει όταν ένα άτομο αντιμετωπίζει δυσκολίες με αποτέλεσμα την ματαίωση της επίτευξης των επιθυμητών στόχων. Παρά τις προσπάθειες καταστολής της επιθετικότητας, αυτή αναδύεται μέσω των μηχανισμών άμυνας του εγώ (π.χ. μετάθεση της επιθετικότητας σε μη απειλιτικά αντικείμενα). Αν και αυτή η θεωρία έχει μερική εμπειρική εγκυρότητα, έχει παρατηρηθεί ότι οι επιθετικές αντιδράσεις κυρίως παράγονται όταν το άτομο προκαλείται (Miller et al., 2003). Όταν το άτομο δεν αξιοποιεί αμυντικούς μηχανισμούς ή αδυνατεί να αναλύσει την κατάσταση μέσω γνωστικών διαδικασιών που θα εμπόδιζαν την απελευθέρωση της επιθετικότητας, τότε, η αντίδραση εκδηλώνεται ως επιθετικότητα ή βία. Ωστόσο, μόνο η σύγκυση δεν μπορεί να οδηγήσει στην επιθετικότητα (Berkowitz, 1993) διότι εκτός από τους μηχανισμούς άμυνας, σημαντικό ρόλο διαδραματίζει και η διαχείριση των συναισθημάτων του ατόμου. Βασισμένος σε αυτό το συλλογιστικό πρότυπο, ο Amsel (1958), θεωρώντας ότι τα άτομα που αντιμετωπίζουν τέτοιες καταστάσεις νιώθουν αβοήθητα και ταπεινωμένα, τονίζει ότι η ταπείνωση αποτελεί το θεμελιώδες συναίσθημα το οποίο εσωτερικεύεται ως κίνητρο και πυροδοτείται από εσωτερικά και εξωτερικά ερεθίσματα. Παρά τις προσπάθειες εδραίωσης της θεωρίας, δεν επυτέχθη η γενίκευση, γι' αυτό και πιο πρόσφατες έρευνες εξετάζουν τη συσχέτιση επιθετικότητας και διαπροσωπικής απόρριψης ως αιτία της «μετατιθέμενης επιθετικότητας» (βλ. Leary et al., 2006).

Μολονότι η θεωρία της επιθετικότητας είναι μια αρκετά καλά δομημένη θεωρία και πολλοί ερευνητές υποστηρίζουν την άποψη ότι η ανεπαρκής κοινωνικοποίηση και το παιδικό τραύμα είναι πιθανοί αιτιολογικοί παράγοντες (βλ. Starr, 1972; Willie, 1972), δεν επαρκεί για την αιτιολόγηση του φαινομένου διότι είναι υπεργενικευμένη και υπεραπλουστευμένη χωρίς να αντιπροσωπεύει την πλειονότητα των δραστών. Επιπλέον, σε πολλές περιπτώσεις η επιθετικότητα δεν είναι το βασικό κίνητρο, αλλά ένας μηχανισμός διαχείρισης της αντίστασης ή άλλης αντίδρασης του θύματος, ενώ σε άλλες, εκλείπουν αυτά τα στοιχεία.

Σύμφωνα με όλα τα παραπάνω, συμπεραίνουμε ότι οι ψυχολογικές προσεγγίσεις έχουν συμβάλει περισσότερο στην ανακάλυψη διαφόρων μεταβλητών και παραγόντων που παίζουν σημαντικό ρόλο στην εκδήλωση σεξουαλικής παραμπτωματικής συμπεριφοράς, παρά στην εμπειρική αιτιολόγηση του φαινομένου της σεξουαλικής κακοποίησης ανηλίκων. Όπως τονίζουν οι Smallbone και Wortley (2001) καμία αιτιολογική θεωρία δεν έχει δυνατή εμπειρική βάση,

ενώ όπως σημειώνουν και οι Larson et al. (1994) παρόλο που έχει σημειωθεί πρόοδος με τη συνδρομή των κριτηρίων που εντοπίζονται, δεν υπάρχει προς το παρόν μια επαρκής εμπειριστατωμένη και έγκυρη αιτιολογία (σελ.13). Αυτή η αποτυχία των μονόπλευρων θεωριών να χαίρουν γενικής αποδοχής οδήγησε στην υιοθέτηση της ιδέας ότι το φαινόμενο είναι πολυπαραγοντικό (Αλεξιάδης, 2004:77), ενώ την ίδια άποψη περί πολυπλοκότητας της αιτιολογίας του φαινομένου συμμαρτίζεται και ο Σταθόπουλος (1996:78).

Τέλος, όπως επισημαίνουν πολλοί ερευνητές, οι ψυχολογικές θεωρίες είναι περιοριστικές διότι παραμελούν τους κοινωνικοπολιτισμικούς παράγοντες. Πιο συγκεκριμένα, ο Beckett (2003) θεωρεί ότι εφόσον η παιδική κακοποίηση εντάσσεται σε κοινωνικά πλαίσια χτίζει διερεύνησης υπό αυτό το πρίσμα (σελ.19), ενώ τονίζει ότι το βασικό ζήτημα που παραμελείται από τις ψυχολογικές θεωρίες είναι αυτό του ταξικού θέματος, της φτώχειας και της δομικής ανισότητας (σελ.20). Ομοίως, ο Μαλινόφσκι (1993) εστιάζει στη μεταβλητή της κουλτούρας ως βασική επίδραση στη διαμόρφωση της σεξουαλικότητας, η οποία κουλτούρα δύναται να επιδρά εν μέρει αρνητικά στη σεξουαλική ενόρμηση (σελ.199) και θεωρεί πως οι σεξουαλικές τάσεις του ανθρώπου διαπλάθονται από συστήματα πολιτιστικών κανόνων που διαφέρουν από κοινωνία σε κοινωνία (σελ.202-203) και επηρεάζονται από τα υπάρχοντα συστήματα καθορισμένων ταμπού, τα οποία αποκλείουν ολόκληρες κατηγορίες ατόμων ως σεξουαλικούς συντρόφους (σελ.198-199).

Συνεπώς, παρόλο που κάθε θεωρία έχει τη χρησιμότητα της αφού αποτελεί το εφαλτήριο πυροδότησης άλλων θεωριών, χρήσιμο θα ήταν οι ερευνητές να ξεφύγουν από την τάση μονομερούς διερεύνησης του φαινομένου και να εστιάσουν στο συνδυασμό μεταβλητών και παραγόντων από πολλά πεδία (κοινωνιολογία, ψυχολογία, ανθρωπολογία κτλ.) καθώς και σε παράγοντες που εστιάζουν σε συμπεριφοριστικά και παρατηρήσιμα πρότυπα αφού ενδεχομένως η βαθύτερη διερεύνηση του φαινομένου να ξεφεύγει από την απλότητα της κάθε προσέγγισης-θεωρίας και να αγγίζει θεμελιώδη φιλοσοφικά ερωτήματα περί της ανθρωπότητας και του λόγου ύπαρξης της.

2.2 Τυπολογία δραστών και ταξινομικά συστήματα

Άλλο ένα καίριο ζήτημα το οποίο παρουσιάζει περαιτέρω δυσκολίες στην αιτιολογία του φαινομένου είναι τα συστήματα κατηγοριοποιήσεων και τυπολογιών που αξιοποιούνται από ερευνητές. Έχουν γίνει πολλές προσπάθειες κατηγοριοποίησης των δραστών σεξουαλικών εγκλημάτων ως το αρχικό βήμα για την κατανόηση των κινήτρων αλλά και για την παροχή αιτιολογικών μοντέλων για κάθε είδους δράστη με σκοπό την δημιουργία κατάλληλων και αποτελεσματικών θεραπευτικών παρεμβάσεων. Είναι σημαντικό να αναφερθεί ότι μέχρι πρότινος οι τυπολογίες από την διερευνητική σκοπιά δεν ξεχώριζαν από τις τυπολογίες από τη σκοπιά της δημόσιας υγείας, αλλά εξαιτίας της μη χρησιμότητας και της ανικανότητας αιτιολόγησης του φαινομένου, αναγκαίος κρίνεται ο διαχωρισμός τους (Trojan & Salfati, 2008). Οι ήδη υπάρχουσες τυπολογίες βασίζονται σε στοιχεία όπως προκύπτουν από τη σκηνή του εγκλήματος, τα κίνητρα του δράστη και τα χαρακτηριστικά των δραστών όπως απορρέουν από το ιστορικό του.

Από τις πρώτες κατηγοριοποιήσεις που δημιουργήθηκαν είναι αυτή των Groth et al. (1982), η οποία κατηγοριοποιεί τους δράστες με βάση την περίοδο έναρξης καθώς και τη διάρκεια της συνολικής τους δράσης. Πιο συγκεκριμένα οι δράστες διχοτομούνται στους καθηλωμένους και στους παλινδρομικούς, χωρίς ωστόσο αυτή η διχοτόμηση να είναι αυστηρή αφού η μια κατηγορία εμφανίζεται περισσότερο ως συνέχεια της άλλης. Σύμφωνα λοιπόν με τους Groth et al. (1982) οι καθηλωμένοι επιδεικνύουν ένα επίμονο και συνεχές ενδιαφέρον στα παιδιά, δεν έχουν ώριμες σχέσεις με συνομηλίκους, χαρακτηρίζονται από μια ψυχοσεξουαλική ανωριμότητα, αντιμετωπίζουν πολλά προβλήματα σε διαπροσωπικές και σεξουαλικές σχέσεις ενώ η έναρξη της εγκληματικής τους δράσης είναι στην εφηβεία. Είθισται να πληρούν τα κριτήρια της παιδοφιλίας ενώ η μέθοδος προσέγγισης των θυμάτων τους είναι μέσω της απόκτησης εμπιστοσύνης των παιδιών, ιδιαίτερος δε εκείνων που θεωρούνται ευάλωτα, δηλαδή χτίζοντας μια σχέση μακράς διάρκειας όπως σημειώνει και ο Conte (1991). Επιπλέον, υπάρχει προσχεδιασμός του εγκλήματος, θεωρούνται επικίνδυνοι, είναι πιθανό τα θύματα να είναι πολλά και δεν καταγγέλονται τα αδικήματά τους (Elliot, Browne & Kilcoyne, 1995) ίσως εξαιτίας της συναισθηματικής σχέσης που δημιουργούν με τον ανήλικο. Σε ό,τι αφορά τα χαρακτηριστικά των θυμάτων, είθισται να είναι άγνωστα, ευάλωτα άτομα ενώ πιθανότητα θυματοποίησης

εμφανίζουν και τα δυο φύλα. Σαφώς το ρίσκο υποτροπής είναι υψηλό ενώ αυξάνεται αναλογικά με τον αριθμό των θυμάτων.

Από την άλλη πλευρά οι παλινδρομικοί ξεκινούν την εγκληματική δράση κατά την ενήλικη ζωή, έχουν σχέσεις με ενήλικες κατά τη διάρκεια της ζωής τους, αλλά στρέφονται σε παιδιά σε μια περίοδο έντονου στρες στη ζωή τους και γι' αυτό είναι παρορμητικοί. Οι στρεσογόνοι παράγοντες μπορεί να είναι είτε ευκαιριακοί (π.χ. δυσλειτουργικές οικογενειακές σχέσεις, ανεργία) είτε μια εύθραυστη συναισθηματική κατάσταση (άγχος, μοναξιά, απομόνωση). Είθισται τα θύματα να είναι κορίτσια, αλλά το φύλο μπορεί να ποικίλει ανάλογα με την προσβασιμότητα του θύματος (Quinsey et al., 1975). Αξίζει να σημειωθεί ότι ακόμα και οι φαλλομετρικές μετρήσεις αυτών των δραστών είναι φυσιολογικές ενώ το ρίσκο υποτροπής είναι μικρότερο εφόσον είναι ικανοί να νιώσουν τύψεις και ενοχές. Πέραν της διχοτόμησης των δραστών, οι Groth et al. (1982) διαφοροποιούν το αδίκημα ανάλογα με τη λειτουργία της βίας. Δηλαδή διαχωρίζουν την αξιοποίηση της βίας ως μέσο καταστολής ή ακινητοποίησης του θύματος και στην εκδήλωση της βίας ως έκφραση επιθετικότητας την οποία ο δράστης αναζητά να απελευθερώσει μαζί με τη σεξουαλική ορμή αγγίζοντας έτσι τα όρια του σαδισμού.

Παρά την καινοτόμο αυτή προσπάθεια κατηγοριοποίησης των δραστών σεξουαλικών εγκλημάτων, τα ερευνητικά ευρήματα δεν φαίνονται να υποστηρίζουν τη θεωρία. Συγκεκριμένα οι Simon et al. (1992) στην προσπάθεια τους να υποστηρίξουν εμπειρικά το σύστημα αυτό, με δείγμα 136 δράστες σεξουαλικών εγκλημάτων, κατέληξαν ότι δεν αντιπροσωπεύει όλους τους δράστες, ενώ τα όρια των κατηγοριών εμφανίζονται διάχυτα με αποτέλεσμα οι δράστες να κινούνται κάπου ανάμεσα στις κατηγορίες. Πρότειναν μάλιστα να ενταχθεί τουλάχιστον άλλη μια κατηγορία στο σύστημα ενώ τόνισαν την πιθανή συσχέτιση μεταξύ αντικοινωνικής διαταραχής προσωπικότητας, γενικής εγκληματικότητας και σεξουαλικής κακοποίησης εις βάρος ανηλίκων. Άρα η κατηγοριοποίηση καθλωμένου/παλινδρομικού δεν θεωρείται έγκυρη αφού δεν υποστηρίζεται από εμπειρικά δεδομένα αλλά ούτε και αρκετά ευέλικτη ώστε να εντάξει όλους τους δράστες παρόλο που εμφανίζει μια περιγραφική αξία.

Στηριζόμενοι στην ανεπάρκεια της κατηγοριοποίησης των Groth et al. (1982), οι Holmes και Holmes (1996) δημιούργησαν την τυπολογία του FBI την οποία μετά από σειρά ετών διαμόρφωσε ο Lanning (2010). Η τυπολογία του FBI διαχωρίζει τους δράστες σε 2 βασικές

κατηγορίες, τους περιστασιακούς και τους προνομιακούς και η κάθε κατηγορία χωρίζεται σε υποκατηγορίες. Βασικά χαρακτηριστικά των προνομιακών είναι η παρουσία σεξουαλικών φαντασιώσεων, η πληρότητα των κριτηρίων της παιδοφιλίας και η πιθανή συνύπαρξη πολλαπλών παραφιλικών συμπεριφορών, ενώ διαφέρουν από τους περιστασιακούς σε ότι αφορά την ποιότητα και την ποσότητα της σεξουαλικής ορμής.

Στους προνομιακούς ανήκουν οι αποπλανητικοί, οι εσωστρεφείς, οι σαδιστές και οι ποικιλότροποι. Ο πρώτος αποπλανεί τα θύματα, δείχνει στοργή, δίνει δώρα και γενικώς προσφέρει στα θύματα μια συναισθηματική ασφάλεια, ενώ οι ανήλικοι είναι πρόθυμοι να ανταλλάξουν τη σεξουαλική πράξη για τα οφέλη που τους προσφέρονται. Ως θύματα επιλέγονται άτομα που προέρχονται από δυσλειτουργικές οικογένειες ή θύματα φυσικής και συναισθηματικής παραμέλησης. Αξιοποιεί βία ή απειλές μόνο για να αποφύγει την ανίχνευση και τη σύλληψη ή αν νιώσει την απειλή της εγκατάλειψης από το θύμα του. Οι ερευνητές και δημιουργοί της εν λόγω τυπολογίας θεωρούν ότι οι περισσότεροι προνομιακοί δράστες υποπέφτουν σε αυτή την κατηγορία.

Ο εσωστρεφής εξαιτίας της έλλειψης κοινωνικών δεξιοτήτων οι οποίες είναι απαραίτητες για την αποπλάνηση, επιλέγει μηδαμινές λεκτικές συνδιαλλαγές με το θύμα, γι'αυτό και τα θύματα είναι άγνωστα. Αποτελεί το παλιό στερεότυπο του δράστη που συχνάζει σε παιδικές χαρές ή άλλα μέρη που υπάρχουν παιδιά ενώ είναι πιθανόν να κάνει και ανήθικα τηλεφωνήματα σε παιδιά. Αντιθέτως, ο σαδιστής αρέσκεται στο να προκαλεί σωματικό και ψυχολογικό πόνο στον ανήλικο αφού έτσι διεγείρεται και ικανοποιείται. Είθισται να παρασύρει τα θύματα του με το δόλο ή με τη βία και πιθανόν να απαγάγει έως και να σκοτώσει. Ο ποικιλότροπος είναι μια ιδιαίτερη κατηγορία η οποία στην τυπολογία των Holmes και Holmes (1996) ανήκε στους περιστασιακούς, ενώ ο Lanning (2010) τον τοποθετεί στους προνομιακούς. Κακοποιεί σεξουαλικά ανήλικο είτε για να πειραματιστεί είτε από ανία με σκοπό την ποικιλία των σεξουαλικών του δραστηριοτήτων.

Οι περιστασιακοί διακρίνονται στους παλινδρομικούς, τους μη ηθικούς και τους ανεπαρκείς. Οι παλινδρομικοί χαρακτηρίζονται από χαμηλή αυτοπεποίθηση και φτωχές δεξιότητες, αξιοποιούν τους ανήλικους ως σεξουαλικά υποκατάστατα των ενηλίκων ενώ μοναδικό κριτήριο θυματοποίησης είναι η διαθεσιμότητα του ανήλικου. Για τους μη ηθικούς η

σεξουαλική θυματοποίηση ανηλίκων αποτελεί ένα ευρύτερο μοτίβο συμπεριφοράς και είθισται να πληρούν τα κριτήρια της αντικοινωνικής διαταραχής προσωπικότητας. Τα κριτήρια θυματοποίησης είναι η ευκαιρία που τους προσφέρεται και η ευαλωτότητα των ανηλίκων ενώ τα θύματα είναι συνήθως άγνωστα ή γνωρίζονται χωρίς να υπάρχει όμως ιδιαίτερη οικειότητα μεταξύ των, ούτε ανήκουν στον κοινωνικό ιστό του ανηλίκου. Από την άλλη, στην κατηγορία των ανεπαρκών ανήκουν όσοι είναι ψυχασικοί ή πάσχουν από διαταραχές προσωπικότητας, νοητική στέρηση ή άνοια. Εμπλέκονται σε σεξουαλικό αδίκημα κυρίως από ανασφάλεια ή περιέργεια. Για αυτούς οι ανήλικοι αποτελούν μη απειλητικά αντικείμενα μέσω των οποίων μπορούν να εξερευνήσουν τις σεξουαλικές τους ορμές, ενώ πιθανή είναι και η εμπλοκή τους σε σεξουαλικά βασανιστήρια.

Παρόλο που η τυπολογία του FBI είναι λεπτομερής και δύναται να εντάξει πολλούς δράστες, δεν υπάρχουν στοιχεία για την εγκυρότητά της αλλά ούτε δύναται να συμβάλλει στη θεραπευτική παρέμβαση των δραστών, ενώ φαίνεται να έχει καθαρά περιγραφικό χαρακτήρα. Το παραπάνω επιβεβαιώνεται και από τον ίδιο τον Lanning (2010), δημιουργό της εν λόγω τυπολογίας, ο οποίος τονίζει ότι η τυπολογία δεν δημιουργείται με σκοπό την άντληση πληροφοριών που δύναται να συμβάλλει στο γιατί οι δράστες κακοποιούν σεξουαλικά ανήλικους, αλλά για να αξιολογηθεί και να γίνει κατανοητό το πως κακοποιούν, με σκοπό να μπορούμε να τους αναγνωρίσουμε, να τους συλλάβουμε και να τους καταδικάσουμε (σελ.39).

Το επόμενο μοντέλο κατηγοριοποίησης περιγράφεται από τους Knight και Prentky (1990) και είναι γνωστό ως η τυπολογία MTC: CM3 (Massachusetts Treatment Center Child Molester Typology, Version 3) η οποία βασίζεται στις θεωρίες των Cohen et al. (1969). Η συγκεκριμένη τυπολογία κατηγοριοποιεί τους δράστες με βάση δύο διαστάσεις: η πρώτη διάσταση υπολογίζει το βαθμό της καθήλωσης που έχει ο δράστης με τα παιδιά, τις σχέσεις του μαζί τους και τις κοινωνικές του δεξιότητες, ενώ η δεύτερη υπολογίζει το βαθμό της επαφής που έχει με τα παιδιά, το βαθμό τραυματισμού που προκαλεί στα θύματα του και το βαθμό σαδισμού.

Σχετικά με το βαθμό καθήλωσης, υπάρχουν οι δράστες υψηλής καθήλωσης, οι οποίοι έχουν αποκλειστικά εστιασμένο το ενδιαφέρον τους σε παιδιά, δεν μπορούν συνάψουν κοινωνικές, φιλικές και ερωτικές σχέσεις με ενήλικους και έχουν χαμηλό δείκτη νοημοσύνης.

Αντιθέτως, όσοι έχουν και ενήλικες σχέσεις στη διάρκεια της ζωής τους, αλλά κάποια στιγμή στρέφουν το ενδιαφέρον τους και σε παιδιά, ανήκουν στην κατηγορία χαμηλής καθήλωσης. Ομοίως, ανάλογα με το αν έχουν κοινωνικές ή/και ερωτικές σχέσεις με ενήλικες, το δείκτη νοημοσύνης τους κ.ο.κ. χωρίζονται περαιτέρω σε χαμηλής ή υψηλής κοινωνικής δεξιότητας.

Σε ότι αφορά το βαθμό επαφής, υπολογίζεται ο βαθμός της επαφής με τα παιδιά, (σεξουαλικός, συναισθηματικός κτλ.) και ποιά η βαθύτερη σημασία αυτής της επαφής για τους δράστες. Για παράδειγμα, όσοι έχουν υψηλό βαθμό επαφής, εργάζονται σε χώρους με παιδιά (οδηγοί σχολικών λεωφορείων, δάσκαλοι, γυμναστές, κ.ο.κ.). Αντιθέτως, όσοι έχουν χαμηλό βαθμό, αναζητούν την επαφή μονάχα όταν θέλουν να κακοποιήσουν. Επιπλέον, σε εκείνους με χαμηλό βαθμό επαφών με τα παιδιά, υπολογίζεται η άσκηση βίας κατά τη διάρκεια της επίθεσης.

Οι Looman et al. (2001) σε μια προσπάθεια να ελέγξουν την πιστότητα της τυπολογίας διεξήγαγαν έρευνα με δείγμα 109 δράστες. Τα ευρήματα ήταν θετικά και κατάφεραν να εντάξουν όλους τους δράστες στην MTC:CM3 τυπολογία ως ένα βαθμό, με εξαίρεση την κατηγορία των σαδιστών διότι το δείγμα των εν λόγω δραστών ήταν πάρα πολύ μικρό. Ωστόσο, η τυπολογία MTC:CM3 δεν φαίνεται ιδιαίτερα περιγραφική, ούτε φαίνεται να δύναται να συμβάλλει στην πρόληψη ή τη θεραπεία, ενώ πιο πιθανόν είναι να συνδράμει στην εκτίμηση του ρίσκου υποτροπής. Επιπλέον, οι Bickley και Beech (2001) σε αντίθεση με τους Looman et al. (2001) εντοπίζουν πολλές δυσκολίες στην τυπολογία, όπως για παράδειγμα ότι δεν είναι πρακτική για τους κλινικούς και αφορά αποκλειστικά τους εξωοικογενειακούς δράστες (σελ.308).

Άλλα συστήματα κατηγοριοποιήσεων είναι αυτά του Blackburn (1993), του Beech (1998), ο οποίος διαχωρίζει τους δράστες σε δυο βασικές ομάδες των οποίων τα άτομα διαφέρουν ποικιλοτρόπως σε χαρακτηριστικά εγκλήματος και επιρροής τους σε κοινωνικά επίπεδα (Beech, Fisher, & Beckett, 1999), και των Ward και Hudson (1998a), οι οποίοι κατηγοριοποίησαν τους δράστες σύμφωνα με τους απώτερους σκοπούς και σύμφωνα με το αν αξιοποιήθηκαν συγκεκριμένες στρατηγικές (ενεργητικές ή παθητικές) ή όχι. Βασική κριτική του μοντέλου των Ward and Hudson (1998a) είναι ότι το δείγμα που αξιοποιήθηκε ήταν πολύ μικρό και έχει ελεγχθεί μόλις σε 3 έρευνες (Bickley & Beech, 2001; Webster, 2005; Yates, Kingston,

& Hall, 2003) παρόλο που φαίνεται να έχει κλινική χρησιμότητα (Ward, Polaschek & Beech, 2005).

Οι Bickley και Beech (2001) αξιολογώντας τις δυσκολίες δημιουργίας ενός συστήματος κατηγοριοποίησης και της γενικής αποδοχής αυτού εφόσον ο εκάστοτε ερευνητής το μελετά από διαφορετική σκοπιά, διερεύνησαν τους βασικούς τύπους προσέγγισης των κατηγοριοποιήσεων οι οποίοι είναι η θεωρητική, η κλινική, η πρακτική και η στατιστική (σελ.307). Η πρακτική προσέγγιση εξετάζει μεταβλητές συναφείς με την υποτροπή και τη θεραπεία. Οι μεταβλητές που αξιοποιούνται τείνουν να είναι σταθερές και μη μεταβαλλόμενες, όπως π.χ. το ποινικό μητρώο των δραστών (Hanson & Bussière, 1998). Οι Mandeville-Norden και Beech (2009) σε μια μετανάλυση των τυπολογιών τονίζουν τους περιορισμούς της πρακτικής προσέγγισης οι οποίοι εστιάζουν στο ότι παρέχει διάχυτες πληροφορίες για το ποιοί συγκεκριμένοι παράγοντες προκαλούν την υποτροπή και πιθανόν να μην είναι βοηθητικοί στην προσπάθεια μείωσης του ρίσκου εντός θεραπείας.

Αντιθέτως, η στατιστική προσέγγιση, η οποία κερδίζει έδαφος τα τελευταία χρόνια αφού βασίζεται σε πολυεπίπεδες κλίμακες και στηρίζεται σε παρατηρήσιμες και αξιολογήσιμες τάσεις και συχνότητες, κατηγοριοποιεί τους δράστες σύμφωνα με στοιχεία που διαθέτει από διάφορες πηγές όπως ψυχομετρικά τεστ ή μέσω ψυχολογικής αξιολόγησης με κλινικές κλίμακες (Beech, Fisher, & Thornton, 2003). Παρατηρούμε λοιπόν την τάση των ερευνητών να απλοποιούν τις μεθόδους και να επικεντρώνονται σε παρατηρήσιμες συμπεριφορές παρά σε ασυνείδητες διεργασίες και βαθύτερες αιτιολογίες.

Αναφορικά με την κλινική προσέγγιση, το πιο γνωστό σύστημα κατηγοριοποίησης είναι αυτό του DSM V του οποίου οι αδυναμίες έχουν αναφερθεί στο δεύτερο κεφάλαιο της παρούσας έρευνας, ενώ άλλη κλίμακα είναι αυτή του Thornton και Beech (2002) οι οποίες παρόλο που έχουν ελεγχθεί, φαίνεται να προβλέπουν με ακρίβεια μόνο την εκτίμηση κινδύνου (Thornton, 2002; Beech et al., 2002; Craig et al., 2007). Επομένως, πέραν του ότι οι τυπολογίες και οι κατηγοριοποιήσεις έχουν τη χρησιμότητα της ανίχνευσης των παραγόντων κινδύνου και της εκτίμησης του κινδύνου υποτροπής, μεγάλη διαμάχη φαίνεται να επικρατεί στην ερευνητική κοινότητα μεταξύ όσων στηρίζουν την κλινική σκοπιά και όσων τάσσονται υπέρ της στατιστικής

(Walsh & White, 2006), με αποτέλεσμα η ύπαρξη των τυπολογιών περισσότερο να διχάζει παρά να βοηθάει.

Ακόμα και τα θεμέλια των τυπολογιών συχνά γίνονται αντικείμενο κριτικής διότι συνδυάζουν αντικειμενικούς και παρατηρήσιμους παράγοντες με ψυχολογικές μεταβλητές, οι οποίες δεν είναι μετρήσιμες και αντικειμενικά παρατηρήσιμες, με αποτέλεσμα να μην προσφέρουν καμία πρακτική χρησιμότητα (Canter-Wentink, 2004:5). Περαιτέρω, το μόνο βέβαιο συμπέρασμα που προκύπτει από την ίδια την ύπαρξη πολλαπλών συστημάτων κατηγοριοποίησης των δραστών σεξουαλικών εγκλημάτων είναι η ετερογένεια των δραστών (Bickley & Beech 2001; Taylor & Quayle, 2003) αφού καθίσταται ανέφικτη η ομαδοποίηση των δραστών εξαιτίας της έντονης διαφορετικότητας των χαρακτηριστικών τους. Συνεπώς, καταλήγουμε να συμφωνήσουμε με τον Plummer, 1981 (op.cit Γιαννακόπουλος, 2006:149) ο οποίος θεωρεί πως η κατηγοριοποίηση και η εκούσια ένταξη σε κατηγορίες ελέγχουν, περιορίζουν, δημιουργούν αναστολές και προσφέρουν μόνο την ανάπαυση, την ασφάλεια και τον εφησυχασμό των ερευνητών χωρίς να προσφέρουν λύσεις και χωρίς να συμβάλλουν διόλου στην πρόληψη ή την αιτιολογία του φαινομένου. Εξαιτίας λοιπόν αυτού του θεωρητικού και ερευνητικού χάσματος που προκύπτει, όπως επισημαίνουν και οι Αρτινοπούλου και Μαγγανάς (1996), έχει γίνει αυτή η στροφή στις θεωρίες τρόπου ζωής οι οποίες περιλαμβάνουν τις δραστηριότητες ρουτίνας, την τρωτότητα και την οργάνωση ζωής του θύματος (σελ. 52), ξεφεύγοντας έτσι από στερεότυπα, συνεχείς περιορισμούς, τυπολογίες και κατηγοριοποιήσεις.

2.3 Το προφίλ των δραστών

Παρά τις πολυάριθμες προσπάθειες ερευνητών και ακαδημαϊκών να ορίσουν ένα αξιόπιστο προφίλ των δραστών σεξουαλικών εγκλημάτων εις βάρος ανηλίκων με συγκεκριμένα χαρακτηριστικά θυτών και θυμάτων, η ετερογένεια των δραστών καθιστά το έργο της δημιουργίας ενός προφίλ αδύνατο. Αυτή η ετερογένεια των δραστών έχει επισημανθεί από πολλούς ερευνητές όπως είναι οι Abel et al. (1988), Grubin και Kennedy (1991) και Simon (1997, 2000), παρόλο που υπάρχει γενική αποδοχή στο ότι οι περισσότεροι δράστες είναι καυκάσιοι (Abel et al., 1988). Οι βασικές λοιπόν ερευνητικές συγκρούσεις που δυσχεραίνουν τη δημιουργία προφίλ εστιάζουν στην κατηγοριοποίηση, στον χαρακτηρισμό των δραστών ως παιδόφιλοι ή όχι, στα χαρακτηριστικά των θυτών (π.χ. ηλικία), τα χαρακτηριστικά των θυμάτων

(π.χ. φύλο, ποινικό μητρώο), τα χαρακτηριστικά του εγκλήματος (π.χ. τοποθεσία) καθώς και στις συμπεριφορές που εκδηλώνονται αμφίδρομα από θύτη και θύμα (π.χ. χρήση βίας, αντίσταση θύματος).

Αναφορικά με τα χαρακτηριστικά των θυμάτων, οι ερευνητές επισημαίνουν ότι οι δράστες κακοποιούν και τα δυο φύλα, αν και είναι τρεις φορές πιο πιθανό να κακοποιήσουν κορίτσια παρά αγόρια (Hillbrand, Foster & Hirt, 1990), υπάρχουν έρευνες, όπως αυτή των Smallbone και Wortley (2001), όπου το 74% των θυμάτων ήταν αγόρια. Η ηλικία των θυμάτων επίσης ποικίλει, ενώ παρατηρούνται και πολυάριθμες διαφορές στην συμπεριφορά των δραστών ανάλογα με την ηλικία του θύματος (Walters, 1987; Ward & Hudson, 1998). Αν και πολλοί ερευνητές επισημαίνουν ότι οι δράστες σεξουαλικών εγκλημάτων εις βάρος ανηλίκων τείνουν να είναι πιο αυστηροί με την ηλικία των θυμάτων τους και στοχεύουν συγκεκριμένες ηλικιακές ομάδες (Finkelhor & Araji, 1986; Kalichman, 1991; Overholser & Beck, 1986), επιβάλλεται η εξονυχιστική μελέτη του δείγματος των δραστών για να καθοριστεί αν πρόκειται για παιδόφιλους ή όχι, διότι σε περίπτωση που το δείγμα είναι παιδόφιλοι, τότε εξ'ορισμού αναφέρονται σε συγκεκριμένη ηλικιακή διαφορά με αποτέλεσμα το ερευνητικό εύρημα να μην θεωρείται στατιστικά σημαντικό. Ωστόσο, ευρύτερη αποδοχή φαίνεται να επικρατεί σχετικά με την ηλικιακή ομάδα που διακρίνεται από ευαλωτότητα, η οποία σύμφωνα και με τους Larson et al. (1994) κυμαίνεται από 7-13 ετών για τα αγόρια και για τα κορίτσια.

Σχετικά με τα εξωτερικά χαρακτηριστικά των δραστών παρατηρούμε την ίδια ποικιλομορφία με αυτά των θυμάτων (Smallbone & Wortley, 2001). Αυτή η ποικιλομορφία εκδηλώνεται σε όλες τις εκφάνσεις των χαρακτηριστικών των δραστών, δηλαδή στην ηλικία, εθνικότητα, εκπαιδευτικό επίπεδο, επάγγελμα και σχέση με το θύμα. Αν και αρκετές έρευνες έχουν εστιάσει στον ακριβή προσδιορισμό των χαρακτηριστικών των δραστών, η πλειοψηφία εξ'αυτών καταγράφει εν τέλει ένα στατιστικό προφίλ βάσει των πιθανοτήτων, χωρίς όμως να μπορεί να σταθεί ως πρότυπο προφίλ. Για παράδειγμα ο Greenfeld (1996), μετά απο έρευνα με δείγμα 61.000 δραστών που έχουν κακοποιήσει σεξουαλικά ανήλικους, καταλήγει ότι τείνουν να είναι μεγαλύτεροι ηλικιακά απ'ό,τι οι δράστες εις βάρος ενηλίκων με το 25% να είναι 40 ετών και άνω, η πλειοψηφία των οποίων είναι καυκασianoί με ποσοστό που αγγίζει το 70%, ενώ 3 στους 10 δράστες είναι πιθανό να έχουν πολλαπλά θύματα. Στον αντίποδα, η έρευνα των

Smallbone και Wortley (2000) υποδεικνύει πως η πλειοψηφία των δραστών έχουν ένα θύμα με μόλις το 3% των δραστών να έχει πάνω από 10 θύματα.

Ένα επιπρόσθετο χαρακτηριστικό που επισημαίνουν οι Smallbone και Wortley (2001) είναι ότι οι εξωοικογενειακοί δράστες στην πλειοψηφία τους είναι παντρεμένοι. Τα ευρήματα της ίδιας έρευνας υποδεικνύουν μερική σταθερότητα αναφορικά με τη σχέση θύτη-θύματος, με την πλειοψηφία των δραστών να γνωρίζει τα θύματα τους, εκ των οποίων οι μισοί να διατηρούν φιλικές σχέσεις με το θύμα, ενώ μόνο 1 στους 7 δράστες είναι εντελώς άγνωστος. Στην ελληνική βιβλιογραφία η μοναδική αντιπροσωπευτική έρευνα που διερευνά το προφίλ είναι αυτή του Γιωτάκου (2004) στην οποία μελετήθηκαν 37 κρατούμενοι του καταστήματος Τριπόλεως, εκ των οποίων 26 ήταν περιστατικά παιδοφιλίας και 11 περιστατικά αιμομιξίας. Σύμφωνα με την εν λόγω έρευνα, το 46% των δραστών ήταν έγγαμοι, το 5% ήταν αναλφάβητοι και με την πλειοψηφία των δραστών να είναι εξωοικογενειακοί δράστες (είτε άγνωστοι είτε να ανήκουν στο φιλικό περιβάλλον).

Εκτός των εξωτερικών χαρακτηριστικών των δραστών, στην προσπάθεια διερεύνησης των παραγόντων επικινδυνότητας, ιδιαίτερο ενδιαφέρον έχει επιδείξει η ερευνητική κοινότητα στα ψυχικά γνωρίσματα των δραστών. Ζωτικής σημασίας για την ανάλυση των ψυχικών γνωρισμάτων των δραστών και της ψυχοπαθολογίας αυτών είναι η διάκριση δύο βασικών ομάδων. Η πρώτη ομάδα περιλαμβάνει δράστες που δεν επιδεικνύουν προνομιακή σεξουαλική προτίμηση, αλλά για ποικίλους λόγους κακοποιούν σεξουαλικά ανήλικους, ενώ η δεύτερη επικεντρώνεται σε όσους επιδεικνύουν προνομιακή προτίμηση και συνεπώς παιδοφιλική συμπεριφορά. Οι λόγοι για τους οποίους η πρώτη ομάδα δραστών κακοποιεί σεξουαλικά ανήλικους παρόλο που δεν έλκονται αποκλειστικά από ανήλικους περιλαμβάνουν σεξουαλικά άπειρους εφήβους, νοητικά καθυστερημένα άτομα και άτομα με αντικοινωνική διαταραχή της προσωπικότητας, ή δράστες με τραυματικές εμπειρίες προερχόμενες από το οικογενειακό πλαίσιο, οι οποίοι αναζητούν τα παιδιά για σεξουαλικούς συντρόφους ως «υποκατάστατο» (Rice & Harris, 2002; Greenberg et al., 2005). Αυτά τα άτομα είναι πιο πιθανό να διαγνωστούν με διαταραχές ελέγχου της παρορμητικότητας, οι οποίες ευθύνονται για την εμπλοκή τους στη σεξουαλική κακοποίηση ανηλίκων χωρίς συγκεκριμένη σεξουαλική προτίμηση για παιδιά προεφηβικής ηλικίας (Allnutt et al., 1996; Greenberg et al., 2005).

Μεταξύ άλλων γνωρισμάτων, η έρευνα των Shechory και Ben David (2005) αποδεικνύει ότι οι δράστες σεξουαλικών εγκλημάτων εις βάρος ανηλίκων έχουν υψηλότερο επίπεδο επιθετικότητας απ' ό,τι οι βιαστές ενηλίκων, ενώ το άγχος κυμαίνεται στα ίδια επίπεδα με τους μη δράστες σεξουαλικών εγκλημάτων. Στην ίδια έρευνα υποδεικνύεται ότι τα άτομα που κακοποιούν σεξουαλικά ανήλικους είναι κατά βάση νευρωτικές προσωπικότητες με φτωχές κοινωνικές δεξιότητες. Ομοίως, άλλες έρευνες επιβεβαιώνουν ότι τέτοιου είδους δράστες στερούνται τις απαραίτητες κοινωνικές δεξιότητες για να αναπτύξουν και να διατηρήσουν μια συναισθηματική και σεξουαλική σχέση με συνομηλίκους και αναζητούν στους ανήλικους έναν «εναλλακτικό σύντροφο» (Beier, 1998; Seto, 2008; Mokros et al., 2012).

Αντίστοιχες έρευνες υποστηρίζουν ότι τέτοια άτομα χαρακτηρίζονται από συναισθηματικές διαταραχές, χαμηλή αυτοπεποίθηση, έλλειψη αυτοεκτίμησης, συναισθηματική ανωριμότητα, συναισθηματική πίεση και άγχος (Armentrout & Hauer, 1978; Finkelhor & Araji, 1986; Panton, 1978), ενώ άλλες δίνουν έμφαση στη δυσκολία των ατόμων στην ανάπτυξη διαπροσωπικών σχέσεων και το έντονο συναίσθημα μοναξιάς που βιώνουν (Seidman et al. 1994). Επιπροσθέτως, η έρευνα των Geer et al. (2000) υποδεικνύει ότι οι δράστες σεξουαλικών εγκλημάτων ανηλίκων είναι άτομα χαμηλού κοινωνικο-οικονομικού κύρους, επιδεικνύουν κοινωνικό άγχος και κοινωνική αστάθεια, και μειωμένη ικανότητα να ενταχθούν κοινωνικά, η οποία σχετίζεται με τις γνωσιακές διαστρεβλώσεις και ιδιαιτέρως με την αρνητική στάση που διατηρούν απέναντι στις γυναίκες ενισχύοντας τις πεποιθήσεις για σεξουαλική συνεύρεση με ανήλικους, με την άρνηση που επιδεικνύουν και με τη μετάθεση ευθυνών. Ιδιαιτέρως οι εξωοικογενειακοί δράστες, τείνουν να έχουν φτωχές κοινωνικές δεξιότητες, φτωχή κοινωνική αντίληψη, υψηλή ανεπάρκεια στις κοινωνικές και διαπροσωπικές σχέσεις (Baxter et al., 1984; Segal & Marshall, 1985) ενώ επιδεικνύουν και υψηλά επίπεδα άρνησης διάπραξης του αδικήματος (Alford & Kasper, 1987; Γιωτάκος, 2004).

Αναφορικά με την ψυχοπαθολογία των δραστών, τα ευρήματα υποδεικνύουν ότι οι δράστες σεξουαλικών εγκλημάτων ανηλίκων συγκριτικά με τους δράστες εφήβων και ενηλίκων, σημειώνουν σημαντικά υψηλότερα ποσοστά στις 2 από τις 3 κλίμακες για την «νευρωσική» τριάδα (υποχονδρίαση και υστερία), και στις 3 από τις 4 κλίμακες για την «ψυχωσική τετράδα» (παράνοια, ψυχασθένεια, σχιζοφρένεια), και είναι σημαντικά πιο εσωστρεφείς (Kalichman,

1991). Σχετικά με τις διαταραχές προσωπικότητας, η μελέτη των Kruger και Schiffer (2011) έδειξε ότι το 61,1% του δείγματος πληρεί τα κριτήρια για τη διάγνωση διαταραχής προσωπικότητας, με την οριακή (μεταιχμιακή) διαταραχή προσωπικότητας και την αποφευκτική διαταραχή της προσωπικότητας ως τις πιο συχνά εμφανιζόμενες.

Από την άλλη πλευρά, από ερευνητικά ευρήματα προκύπτει ότι οι παιδόφιλοι πάσχουν από διαταραχές διάθεσης ή αγχώδεις διαταραχές, έχουν ιστορικό που σχετίζεται με τη χρήση ψυχοτρόπων ουσιών και αλκοόλ, ενώ σε ό,τι αφορά τις διαταραχές προσωπικότητας που επιδεικνύουν, αναφέρονται η ιδεοψυχαναγκαστική διαταραχή, η αντικοινωνική, η ναρκισσιστική και η αποφευκτική ως οι πιο συχνές (Fagan et al., 2002; Green, 2002).

Σχετική συμφωνία μεταξύ ερευνητών, ασχέτως αν οι δράστες επιδεικνύουν και παιδοφιλική συμπεριφορά, διαφαίνεται σε ό,τι αφορά το ποινικό τους μητρώο. Μολονότι ο Greenfeld (1996) θεωρεί ότι το πιο πιθανό είναι να μην έχουν ποινικό μητρώο, αφού στην έρευνά του μόλις το 14% των ερωτηθέντων είχαν καταδικαστεί για κάποιο αδίκημα, στην έρευνα των Smallbone και Wortley (2001) τα 2/3 των δραστών είχαν προηγούμενες καταδίκες, εκ των οποίων το 82.2% δεν συμπεριλάμβανε σεξουαλικό αδίκημα. Σε πιο πρόσφατες εμπειρικές έρευνες όπως αυτή των Leclerc και Cale (2015) το 78% των δραστών δεν είχαν προηγούμενη σύλληψη για σεξουαλικό αδίκημα, ενώ και οι Sullivan et al. (2011) υποστηρίζουν πως συγκεκριμένα οι δράστες που δρουν εντός πλαισίων που απασχολούνται παιδιά, είναι λιγότερο πιθανό να έχουν σεξουαλική καταδίκη συγκριτικά με τους ενδοοικογενειακούς δράστες αλλά και σε σύγκριση με άλλους εξωοικογενειακούς δράστες.

Συνεπώς, η πληθώρα των ερευνητικών ευρημάτων που υποδεικνύουν ποινικό μητρώο των δραστών, υποστηρίζουν πως το πιθανότερο είναι να έχουν καταδικαστεί για άλλα αδικήματα και όχι για αδικήματα σεξουαλικού περιεχομένου (Hanson & Bussiere 1998; Soothill et al., 2000; Sjostedt et al. 2004). Ακόμα και στην περίπτωση των παιδόφιλων, η εξειδίκευσή τους σε σεξουαλικά εγκλήματα είναι σχετικά σπάνια (Barak, 2003:297). Άλλες έρευνες όπως αυτή των Weinrott και Saylor (1991) με δείγμα 67 δράστες σεξουαλικών εγκλημάτων υποδεικνύει ότι είχαν διαπράξει περισσότερα από 8.000 μη σεξουαλικά αδικήματα, ενώ οι Canter και Kirby (1995) συνιστούν ότι πιο πιθανό είναι να έχουν προηγούμενα αδικήματα σχετικά με εγκλήματα κατά ιδιοκτησίας. Η ίδια άποψη υποστηρίζεται και την έρευνα των Hood

et al. (2002) εφόσον μόνο το 23% των δραστών σεξουαλικών εγκλημάτων είχαν προηγούμενες καταδίκες για σεξουαλικά αδικήματα, υποστηρίζοντας ότι υπάρχει 4 φορές μεγαλύτερη πιθανότητα το πρώτο αδίκημα να μην είναι σεξουαλικής φύσης (82% έναντι 18.5%).

Σε συμφωνία με όλα τα παραπάνω έρχονται και τα ελληνικά ευρήματα με την έρευνα του Γιωτάκου (2004) κατά την οποία το 51% των δραστών είχε ιστορικό χρήσης ψυχοτρόπων ουσιών, το 57% είχε συλληφθεί για ξυλοδαρμό, το 41% για κλοπές και 24% για οπλοφορία, ενώ μόλις το 3% είχε ιστορικό καταδίκης για ανθρωποκτονία. Όπως επισημαίνεται από τους Firestone et al. (1998) τα άτομα που έχουν ποινικό μητρώο για προηγούμενα σεξουαλικά αδικήματα τείνουν να είναι εξωοικογενειακοί δράστες σεξουαλικών εγκλημάτων οι οποίοι φονεύουν το θύμα. Εν τούτοις, πέραν αυτών που διαπράττουν και φόνο, φαίνεται πως και από αυτούς που αποφυλακίζονται μετά το σεξουαλικό αδίκημα, μόλις το 13% των δραστών διαπράττουν ξανά σεξουαλικό αδίκημα ενώ το 37% διαπράττουν άλλου είδους αδίκημα (Hanson & Bussiere 1998). Συνεπώς, παρατηρείται μια ευελιξία και ποικιλομορφία εκ μέρους των δραστών σε ό,τι αφορά την εγκληματική τους καριέρα με την εκκίνηση αυτής να εντοπίζεται από τους Abel et al. (1987, 1988) στην εφηβεία.

Ωστόσο, όπως επισημαίνουν και οι Abel και Osborn (1992), είναι πολύ πιθανό οι δράστες να έχουν διαπράξει περισσότερα σεξουαλικά αδικήματα από όσα κατηγορούνται αλλά να μην το δηλώνουν στις έρευνες επειδή δεν θέλουν να αποκαλύψουν περιστατικά που δεν φτάνουν ποτέ στο δικαστικό σύστημα. Οι ίδιοι ερευνητές τονίζουν και τις αυξημένες πιθανότητες εκδήλωσης πολλαπλών παραφιλικών συμπεριφορών, οι οποίες αν και δεν καταδικάζονται ποτέ, αποτελούν ένα σημαντικό παράγοντα επικινδυνότητας. Ειδικότερα οι εξωοικογενειακοί δράστες, παρατηρείται πως έχουν πιο βίαιες σεξουαλικές φαντασιώσεις και ορμές από τους ενδοοικογενειακούς, (Abel et al., 1984; Marshall, Barbaree & Eccles, 1991) και υποτροπιάζουν σε μεγαλύτερο βαθμό συγκριτικά με άλλους δράστες σεξουαλικών εγκλημάτων (Hanson & Bussiere, 1998).

2.4 To Modus operandi

Σύμφωνα με τον Fosdick (1916) η ανάδυση του όρου *modus operandi*, οφείλεται στον Sir Robert Peel ο οποίος το 1829 έθεσε τα θεμέλια της μοντέρνας οργάνωσης της αστυνομίας με επίκεντρο

την κατανόηση των εγκληματιών και αφορούσε κατά βάση τη σύνδεση εγκλημάτων που διαπράττονταν από κατά συρροή εγκληματίες. Ο όρος έγινε ευρέως γνωστός με τη συμβολή του αστυνομικού διευθυντή του Yorkshire Major W.L. Atcherley ο οποίος καθιέρωσε στα αστυνομικά τμήματα το ηλεκτρονικό σύστημα *modus operandi* ώστε να μπορούν να ανιχνεύονται οι καθ'έξιν εγκληματίες σύμφωνα με τον τρόπο δράσης τους. Αυτό το σύστημα θεωρείται ο πρόγονος όμοιων συστημάτων που αξιοποιούνται σήμερα από το FBI και άλλους φορείς όπως είναι το ViCLAS (Violent Crime Linkage System) ή το ViCAP (Violent Criminal Apprehension Program). Αρχικά, ο ορισμός του *modus operandi* διαμορφώθηκε σύμφωνα με το αξίωμα ότι η πλειοψηφία των εγκλημάτων διαπράττεται από καθ'έξιν εγκληματίες, εκ του οποίου αναδύεται η αρχή ότι οι δράστες έχουν την τάση να επαναλαμβάνουν το ίδιο είδος εγκλήματος εφόσον τους είναι οικείο και εφόσον ο εκάστοτε εγκληματίας σημαδεύει την ιδιουσυστασία του με το έγκλημα που διαπράττει (Fosdick, 1916:562-563).

Τις τελευταίες δυο δεκαετίες το επιστημονικό ενδιαφέρον σχετικά με το *modus operandi* των δραστών έχει αυξηθεί δραματικά ενώ έχει επεκταθεί και στους περιστασιακούς εγκληματίες. Οι Kaufman, Hilliker και Daleiden (1996) ορίζουν ως *modus operandi* τα συμπεριφοριστικά πρότυπα που επιδεικνύουν οι δράστες πριν, κατά τη διάρκεια και μετά το αδίκημα. Πιο συγκεκριμένα, οι Douglas et al. (1997) ορίζουν το *modus operandi* ως εκείνες τις δράσεις και τις μεθόδους που επιλέγονται από το δράστη ώστε να ολοκληρώσει το αδίκημα του με επιτυχία, συμπεριλαμβανομένης της μεθόδου σχεδιασμού του αδικήματος, της μεθόδου πρόσβασης αλλά και προσέγγισης του θύματος, των τρόπων διατήρησης του ελέγχου του θύματος (π.χ. άσκηση σωματικής βίας) αλλά και των μεθόδων απόδρασης του δράστη από τη σκηνή εγκλήματος με απώτερο σκοπό την αποφυγή σύλληψης. Ειδικότερα σε σεξουαλικά εγκλήματα παρατηρείται ισχυρή σταθερότητα του *modus operandi* εις βάθος χρόνου (Warren et al., 1995), ειδικά σε ό,τι αφορά τα κριτήρια προτίμησης του θύματος (π.χ. ηλικία ή φύλο) ασχέτως με την κατηγοριοποίηση του δράστη (π.χ. ευκαιριακός) (Sjostedt et al., 2004). Από τον ορισμό απορρέουν και οι σκοποί που εξυπηρετεί το *modus operandi* από την σκοπιά των δραστών, οι οποίοι συνοψίζονται στην προστασία της ταυτότητας του δράστη, στη διασφάλιση της επιτυχούς ολοκλήρωσης του αδικήματος και στη διευκόλυνση της φυγής του δράστη από τον τόπο του εγκλήματος (Turvey, 2002). Επομένως, όπως συμπεραίνουν και οι Clark και Cornish (2001) η εγκληματική συμπεριφορά και δράση δεν είναι ποτέ αναίτια και χωρίς νόημα.

Αν και το *modus operandi* είναι πολύ δυναμικό και είθισται να διατηρείται, δεδομένης της έρευνας των Elliot, Browne και Kileoyne (1995) κατά την οποία το 84% των δραστών παρέμενε σταθερό στις στρατηγικές ενώ μόλις το 14% επηρεάστηκε από πορνογραφικό και έντυπο υλικό, ταυτόχρονα είναι και εύπλαστο αφού μπορεί να τροποποιηθεί είτε εν καιρώ, δηλαδή εξαιτίας της εμπειρίας που αποκτάται και της αυτοπεποίθησης που χτίζεται (κυρίως σε περιπτώσεις κατά συρροής δραστών), είτε εξαιτίας περιβαλλοντικών παραγόντων (Ebisike, 2007). Περιβαλλοντικοί ή περιστασιακοί παράγοντες θεωρούνται οι παράγοντες που πιθανόν να μην είχε υπολογίσει ο δράστης (π.χ. ξαφνική εμφάνιση περαστικού) οι οποίοι τον αναγκάζουν να υιοθετήσει άλλη στρατηγική. Η φυλάκιση του δράστη επίσης επηρεάζει το *modus operandi* εφόσον ο δράστης τροποποιεί κάποιες μεθόδους για την αποφυγή των ίδιων λαθών που τον οδήγησαν στην σύλληψη (Douglas et al. 1997:260). Ακόμα και η αντίδραση του θύματος μπορεί να αποτελέσει αιτία τροποποίησης του *modus operandi*. Όπως επισημαίνουν οι Douglas et al. (1997), σε περίπτωση που ο δράστης εισπράξει έντονη αντίσταση από το θύμα θα αλλάξει μέθοδο με σκοπό να την προσπεράσει. Επομένως, το *modus operandi* εξελίσσεται σε τέτοιο βαθμό ώστε να ανταποκρίνεται στις απαιτήσεις του εγκλήματος, ενώ αν τέτοιες συμπεριφορές εκδηλώνονται ανεπηρέαστες από εξωτερικούς παράγοντες, τότε αυξάνονται οι πιθανότητες χρήσης υπέρμετρης βίας ή διάπραξης ανθρωποκτονίας. Αξιοσημείωτος παράγοντας τροποποίησης του *modus operandi* θεωρείται ακόμα και ο τόπος του εγκλήματος (Wortley & Smallbone, 2006). Πάντως, ασχέτως της αιτίας, αυτό που καθίσταται σαφές από τη βιβλιογραφία είναι ότι το *modus operandi* τροποποιείται με απώτερο στόχο την αύξηση της αποτελεσματικότητάς του.

Λαμβάνοντας λοιπόν υπόψιν τους βασικούς σκοπούς της συγκρότησης του *modus operandi* (αποφυγή σύλληψης, επιτυχής ολοκλήρωση του αδικήματος, προστασία της ταυτότητας του δράστη) και τους παράγοντες τροποποίησης αυτού (περιστασιακοί ή όχι) καταλήγουμε στο ίδιο συμπέρασμα με τους Leclerc, Proulx και Beauregard (2009) οι οποίοι υποστηρίζουν ότι οι δράστες επιδεικνύουν λογική κατά τη διάπραξη του εγκλήματος, ενώ οι επιλογές τους εξαρτώνται από την αξία της επικείμενης πράξης, το κόστος του εγκλήματος καθώς και τα επικείμενα οφέλη (π.χ. σεξουαλική ικανοποίηση).

Σύμφωνα με τη βιβλιογραφία, το *modus operandi* χαρακτηρίζεται από θεωρητική και επιστημονική χρησιμότητα. Αναφορικά με τη θεωρητική του αξία, το *modus operandi* είναι μία μέθοδος που συνδυάζει διαφορετικές μεταβλητές (ψυχολογικές, κοινωνιολογικές και γνωσιακές) και εξετάζει την αναμεταξύ τους αλληλεπίδραση. Τα σημαντικότερα στοιχεία που αντλούνται από την ανάλυση του *modus operandi* είναι τα συμπεριφοριστικά πρότυπα καθώς και οι παράγοντες που παίζουν καταλυτικό ρόλο στη διαδικασία λήψης της απόφασης διάπραξης του εγκλήματος. Επιπλέον, η εξέταση του *modus operandi* περιλαμβάνει τη διερεύνηση των αλληλεπιδράσεων και το συσχετισμό διαφορετικών πεδίων επιστήμης. Έτσι, η ανάλυση του *modus operandi* φαίνεται να είναι η πρώτη προσπάθεια αιτιολόγησης των συμπεριφοριστικών προτύπων του δράστη μέσω ενός πρωτοποριακού, χωρίς προκαταλήψεις, ολιστικού μοντέλου, χωρίς ταυτόχρονα να απορρίπτει την αξία και τη συνεισφορά άλλων θεωριών και κλάδων (π.χ. ψυχολογικές και κοινωνιολογικές θεωρίες) αλλά αντιθέτως, να συνδυάζει παράγοντες από άλλα πεδία (π.χ. γεωγραφία, ψυχολογία του περιβάλλοντος), οι οποίοι φαίνεται ότι δημιουργούν δυναμικές που αλληλεπιδρούν μεταξύ τους. Το βασικό πλεονέκτημα αυτού του συνδυασμού πεδίων βασίζεται στην περισυλλογή αξιόπιστων στοιχείων και δεδομένων που παρέχει ένα βασικό θεωρητικό υπόβαθρο. Ο Davis (1999) θεωρεί ότι η σκιαγράφηση προφίλ, συμπεριλαμβανομένου και του *modus operandi*, συγκροτεί την ανακατασκευή του εγκλήματος με απώτερο στόχο την εξονυχιστική ανάλυση των στοιχείων και των μοτίβων του εγκλήματος. Σύμφωνα με τους Canter και Bennell (2002), η θεωρητική αξία του *modus operandi* συνοψίζεται στην συνεισφορά του στην προσπάθεια αιτιολόγησης της εγκληματικής δραστηριότητας από μία διαφορετική σκοπιά, ενώ ταυτόχρονα παρέχει και το εφαλτήριο ενός διαγνωστικού εργαλείου που θα μπορούσε να αξιοποιηθεί για συγκριτική ανάλυση υποθέσεων.

Όμως, το *modus operandi*, σε αντίθεση με τη σκιαγράφηση προφίλ, δεν βασίζεται σε υποθέσεις ή στην τύχη και τη διαίσθηση του profiler, αλλά σε απτά στοιχεία και πραγματικές παρατηρήσεις των μεθόδων που επιδεικνύει ο δράστης όπως προκύπτουν από τα στοιχεία του εγκλήματος. Στα πλαίσια της πρακτικής χρησιμότητας του *modus operandi*, ως αναπόσπαστο μέρος της σκιαγράφησης προφίλ, έγκειται η αξιοποίηση αυτού ως εργαλείο στις διερευνήσεις διάφορων τύπων εγκλήματος. Πιο συγκεκριμένα, σύμφωνα με τους Holmes και Holmes (2009) η πρακτική χρησιμότητα του *modus operandi*, στο ευρύτερο πλαίσιο της σκιαγράφησης προφίλ, εξυπηρετεί τους εξής στόχους: την ψυχολογική και κοινωνική αξιολόγηση της

νοητικής/συναισθηματικής κατάστασης του δράστη, τη διευκόλυνση της αστυνομικής έρευνας, τη ψυχολογική εκτίμηση του βίου του δράστη καθώς και την οργάνωση των μεθόδων ανάκρισης. Συνεπώς, όπως ισχυρίζονται και οι Wrightsman και Fulero (2005), το *modus operandi* ως διαδικασία της σκιαγράφησης προφίλ, συνδράμει στην αστυνομική έρευνα, στην κατανόηση της φύσης του δράστη, στη μεταχείρισή του κατά την ανάκριση και στην ανίχνευση της μελλοντικής του συμπεριφοράς.

Πέραν της χρησιμότητας του *modus operandi* στην αστυνομική έρευνα, πολλοί ερευνητές, όπως οι Cook και Hinman (1999), δίνουν ιδιαίτερη έμφαση και στην σκοπιμότητα του στον τομέα της πρόληψης. Πιο συγκεκριμένα, η ανάλυση του *modus operandi* παρέχει στατιστικά μοντέλα για διαφόρων ειδών εγκλήματα, συμπεριλαμβανομένων και των σεξουαλικών εγκλημάτων (βλ. Canter & Bennell 2002). Για παράδειγμα, η έρευνα των Leclerc, Proulx και Beauregard (2009) υποδεικνύει ότι το *modus operandi* δύναται να συνεισφέρει στη θεραπεία και την αποκατάσταση των δραστών σεξουαλικών εγκλημάτων, συμπεριλαμβανομένων και όσων υποτροπιάζουν, συμβάλλοντας στην αναγνώριση και την τροποποίηση των συμπεριφοριστικών προτύπων. Σε τριτογενή επίπεδα πρόληψης η ανάλυση του *modus operandi* των δραστών μπορεί να συμβάλλει στην θεραπεία των θυμάτων και ειδικότερα όσων θεωρούν τον εαυτό τους υπεύθυνο (Berliner & Conte, 1990). Σε ό,τι αφορά τον πρωτογενή τομέα πρόληψης, πρόσφατα ερευνητικά ευρήματα, (βλ. Kaufman et al., 2006; Wortley & Smallbone, 2006) συνιστούν τη χρήση του *modus operandi* για το σχεδιασμό και την προώθηση στρατηγικών που απευθύνονται στο σύνολο του πληθυσμού.

Στα πλαίσια του *modus operandi* περιλαμβάνονται όμως και διάφορες πτυχές της θυματολογίας, οι οποίες υποβοηθούν τη διάπραξη του εγκλήματος, αφού οι δράστες δεν επιλέγουν τα θύματά τους τυχαία. Οι Cohen και Felson (1979) θεωρούν πως οι καθημερινές δραστηριότητες των θυμάτων είναι υπαίτιες για τον εντοπισμό τους από τους δράστες αλλά και για τη θυματοποίηση των ανηλίκων. Ο Canter (1989) θεωρεί ότι η επιλογή του θύματος είναι υψίστης σημασίας για το δράστη, γεγονός το οποίο υποδηλώνει πως η θυματολογία αποτελεί έναν επιπρόσθετο σημαντικό παράγοντα για τη διερεύνηση του φαινομένου. Το θύμα εφόσον αποτελεί το ήμισυ του αδικήματος, αποτελεί ζωτικό κομμάτι του εγκλήματος. Ειδικά σε υποθέσεις που το θύμα επιβιώνει, παρέχει τις πιο έγκυρες συμπεριφοριστικές και φυσικές

περιγραφές του δράστη καθώς και πληροφορίες που οδηγούν στην εξακρίβωση της επιλογής του θύματος από τον δράστη. Ο δράστης λαμβάνει μια σειρά αποφάσεων πριν τη διάπραξη αφού προσχεδιάζει τον τρόπο δράσης και το *modus operandi*, και εν τέλει επιλέγει το θύμα σύμφωνα με συγκεκριμένα χαρακτηριστικά (ηλικία, φύλο και φυσικά χαρακτηριστικά), την ευαλωτότητα του θύματος (φυσική ή ψυχολογική) και την οικειότητα που έχει με το θύμα, ενώ οι στρατηγικές που θα αξιοποιήσει επηρεάζονται και από περιστασιακούς παράγοντες (π.χ. η παρουσία μαρτύρων) (Proulx, Ouimet, Lachaine, 1995). Πάρα την ευρύτερη αποδοχή της σημαντικότητας των συμπεριφορών του θύματος, πολλοί ερευνητές, όπως οι Margolin και Craft (1990), οι Allard-Dansereau et al. (1997) και οι Aylwin et al. (2000) δεν εξετάζουν μεμονωμένα τα συμπεριφοριστικά πρότυπα των θυμάτων, με αποτέλεσμα τα ευρήματα να εκλείπουν εγκυρότητας. Γι' αυτό οι Tremblay και Leclerc (2007) επικροτούν και υποστηρίζουν τη μοναδικότητα του ερωτηματολογίου του Kaufman και το θεωρούν ως το μόνο εργαλείο που αναλύει ολοκληρωτικά και πολύπλευρα τα συμπεριφοριστικά πρότυπα που επιδεικνύονται κατά το έγκλημα και από τις δυο πλευρές.

Επιπροσθέτως, πολλές έρευνες δίνουν έμφαση στη ζωτική σημασία της αλληλεπίδρασης του δράστη-θύματος ώστε να επιτευχθεί η συναίνεση του θύματος σε σεξουαλικά αδικήματα εις βάρος ανηλίκων, αφού αυτή η αλληλεπίδραση επηρεάζει πολλά συμπεριφοριστικά πρότυπα των δραστήων (Tremblay & Leclerc, 2007). Για να έχουν την ευκαιρία οι δράστες να αναπτύξουν στενές επαφές με ανήλικους, συχνά επωφελούνται της θέσης που κατέχουν σε κέντρα νεότητας ή αθλητικούς οργανισμούς, όπου κατέχουν θέσεις εμπιστοσύνης (Leclerc, Proulx, McKibben, 2005, Sullivan & Beech, 2004, van Dam, 2001). Σύμφωνα με τον Goldstein (1999), ο δράστης αποπλανεί τον ανήλικο σχεδόν με τον ίδιο τρόπο που θα αποπλανούσε και έναν συνομήλικο σε μια συναινετική σχέση, δημιουργώντας την αίσθηση ότι η σεξουαλική πράξη είναι κάτι φυσιολογικό π.χ. παρουσιάζοντάς την με τη μορφή παιχνιδιού ή ως προετοιμασία για την είσοδο του στην ενήλικη ζωή (Young, 1997). Ο δράστης βγάζει το θύμα βόλτα σε διάφορα μέρη, το κάνει να αισθάνεται αγαπητό και στη συνέχεια επέρχεται η φυσική επαφή ή οποία σταδιακά εξελίσσεται σε σεξουαλική επαφή. Με τέτοιου είδους στρατηγικές, οι δράστες δοκιμάζουν την αντίδραση του παιδιού στη σωματική επαφή πριν περάσουν σταδιακά στο σεξουαλικό άγγιγμα (Berliner & Conte, 1990). Σαφώς ο θύτης, όπως και το θύμα, θα υιοθετήσουν συμπεριφορές ανάλογα με την αντίδραση ή συμπεριφορά του καθενός (Felson & Steadman 1983). Ορθώς

λοιπόν οι Tedeschi και Felson (1994) δίνουν έμφαση στη δυναμική της κοινωνικής αλληλεπίδρασης μεταξύ δράστη και θύματος, ιδιαίτερα στις περιπτώσεις που αναπτύσσεται φιλική ή ερωτική σχέση με το παιδί και αυτή η σχέση έχει διάρκεια, εφόσον, όπως υποστηρίζουν και οι Leclerc, Wortley και Smallbone (2010), η σεξουαλική κακοποίηση προκύπτει από ένα συναισθηματικό δέσιμο του θύτη και του θύματος το οποίο εκδηλώνεται εις βάθος χρόνου μέσα από χειριστικές στρατηγικές από την πλευρά του θύτη. Εν τούτοις, προφανώς και το οποιοδήποτε συναισθηματικό δέσιμο από τη πλευρά του θύματος μπορεί να είναι μικρότερου βαθμού και άλλης ποιότητας σχέση και όχι απαραίτητα ερωτικής, π.χ. να θεωρεί τον θύτη ως πατρική φιγούρα. Στις περισσότερες περιπτώσεις, εξαιτίας αυτού του είδους αλληλεπίδρασης μεταξύ θύτη και θύματος, οι ανήλικοι θεωρούν τους εαυτούς τους ενεργούς συμμετόχους της σεξουαλικής πράξης και γι'αυτό στη συνέχεια αποσιωπούν το γεγονός (Kaufman, Hilliker, Daleiden, 1996).

Άλλη μια σκοπιά της αλληλεπίδρασης της σχέσης δράστη-θύματος είναι η χρήση βίας ως εργαλείο για την επίτευξη του εγκλήματος. Από τη μία πλευρά, μερικοί ερευνητές θεωρούν ότι η σωματική βία χρησιμοποιείται ως ύστατη λύση όταν όλες οι άλλες μέθοδοι συναίνεσης του θύματος αποτυγχάνουν (Groth, 1978; Hunter, Hazelwood & Slesinger, 2000). Για παράδειγμα, στην έρευνα των Elliott, Browne και Kilcoyne (1995), το 39% των δραστών σεξουαλικών εγκλημάτων εις βάρος ανηλίκων απάντησαν ότι θα χρησιμοποιούσαν απειλές ή βία σαν εναλλακτική λύση ώστε να προσπεράσουν την αντίσταση του θύματος. Από την άλλη πλευρά, άλλοι ερευνητές ισχυρίζονται ότι μπορεί να αξιοποιηθεί και ως αρχική στρατηγική ή σε συνδυασμό με άλλες στρατηγικές χειραγώγησης (π.χ. στρατηγική συναισθηματικού εκβιασμού) (Tremblay & Leclerc, 2007). Οι Kaufman et al. (1998) αιτιολογούν αυτές τις διαφορές λαμβάνοντας υπόψη την ηλικία του δράστη αφού η έρευνά τους υποδεικνύει ότι οι έφηβοι δράστες σεξουαλικών εγκλημάτων υιοθετούν βίαιες στρατηγικές ή τη στρατηγική του αλκόολ και των ψυχοτρόπων ουσιών συχνότερα από τους ενήλικες, ενώ αυτή η διαφορά αποδίδεται στο ξεχωριστό κύρος των ενηλίκων (π.χ. κοινωνικό, γονεϊκό) το οποίο διευκολύνει την πρόσβαση στο θύμα. Σύμφωνα με τους Leclerc, Beauregard, Proulx (2008) μοναδική εξαίρεση αποτελεί όταν το έγκλημα λαμβάνει χώρα σε απομονωμένο μέρος του σπιτιού του θύματος, όπου εκεί παρατηρείται η χρήση βίας και από τους ενήλικες δράστες αφού σε τέτοιες περιπτώσεις ο δράστης δεν έχει τον πλήρη έλεγχο και οι ικανότητές του είναι περιορισμένες. Ωστόσο, αυτή η

συσχέτιση μεταξύ ηλικίας και βίας είναι σχετική διότι πιο πρόσφατες έρευνες, όπως αυτή των Leclerc, Carpentier και Proulx (2006) δεν υποστηρίζουν αυτή τη συσχέτιση, αλλά υποδεικνύουν ότι οι ανήλικοι δράστες αξιοποιούν πιο άμεσες στρατηγικές, αλλά όχι απαραίτητα βίαιες.

Στον αντίποδα, οι Proulx, Ouimet και Lachaine (1995) αποδίδουν τις διαφορές στη συσχέτιση των παραγόντων της οικειότητας, της ευαλωτότητας, της ηλικίας ή του φύλου του θύματος καθώς και άλλων περιστασιακών παραγόντων, υποστηρίζοντας ότι μεγαλύτερες πιθανότητες χρήσης βίας παρατηρούμε σε περιπτώσεις όπου ο δράστης είναι άγνωστος με το θύμα και όταν η προσέγγιση του θύματος συμβαίνει σε δημόσιο χώρο. Ειδικότερα, σε ό,τι αφορά το φύλο του θύματος, υποστηρίζεται ότι βίαιες στρατηγικές υιοθετούνται πιο συχνά από δράστες που κακοποιούν και τα δυο φύλα (Kaufman, Hiliker & Daledein, 1996). Εφόσον όμως η επίδραση του φύλου του θύματος στο *modus operandi* εξαρτάται και από άλλους παράγοντες όπως είναι η ηλικία ή η αντίσταση του θύματος (Hunter, Hazelwood & Slesinger, 2000), απαραίτητη κρίνεται η περαιτέρω διερεύνηση των τριών αυτών παραγόντων σε σχέση με τη βία. Άλλος ένας παράγοντας που επηρεάζει τη χρήση βίας είναι η παρουσία αποκλίνουσων σεξουαλικών φαντασιώσεων. Η έρευνα των Carter et al. (2002) με δείγμα 247 δράστες σεξουαλικών εγκλημάτων εις βάρος ανηλίκων, υποδεικνύει ότι οι δράστες που αξιοποιούν υπέρμετρη βία είναι αυτοί που ανέφεραν ότι είχαν παρρεκλίνουσες σεξουαλικές φαντασιώσεις σε μεγαλύτερη συχνότητα. Απεναντίας, οι Leclerc, Proulx και Beauregard (2009), υποστηρίζουν ότι οι δράστες με αποκλίνουσες σεξουαλικές φαντασιώσεις πριν το αδίκημα, πιθανόν είτε να ασκήσουν βία είτε να υιοθετήσουν χειριστικές τεχνικές για να διαπράξουν το έγκλημα. Για την υιοθέτηση όμως χειριστικών στρατηγικών, σύμφωνα με τους Carpentier, Proulx και Lussier (2005) απαραίτητη προϋπόθεση είναι ο δράστης να βρίσκεται σε κατάσταση μέθης ή υπό την επήρεια ψυχοτρόπων ουσιών, το οποίο δεν υποστηρίζεται από την πλειοψηφία των ερευνών. Οι βασικές διαφορές που προκύπτουν από τα ερευνητικά ευρήματα μπορούν να αποδοθούν στο δείγμα δραστών το οποίο μελετάται. Για παράδειγμα, οι Kaufman et al. (1996b) υποδεικνύουν ότι συχνότερη χρήση αλκοόλ και ψυχοτρόπων ουσιών εντοπίζεται στους εξωοικογενειακούς δράστες οι οποίοι κατά βάση αξιοποιούν χειριστικές στρατηγικές όπως επίδειξη αγάπης και προσοχής, προσφορά δώρων κτλ., ενώ τονίζουν τις διαφορές που υπάρχουν μεταξύ ενηλίκων και έφηβων δραστών σεξουαλικών εγκλημάτων. Για παράδειγμα, οι έφηβοι δράστες αξιοποιούν την

πορνογραφία ως μέθοδο προσέγγισης των θυμάτων ενώ απειλούν ή βλάπτουν το θύμα σε μεγαλύτερη συχνότητα (Becker & Reilly, 1999).

Επιπροσθέτως, όπως προαναφέρθηκε, η βιβλιογραφία υποστηρίζει την ισχυρή συσχέτιση της βίας με την οποιαδήποτε μορφή αντίστασης του θύματος. Αξιοσημείωτη είναι η έρευνα των Leclerc, Wortley και Smallbone (2010) με δείγμα 197 ενήλικων δραστών, η οποία όχι μόνο επικροτεί αυτή τη συσχέτιση βίας και αντίστασης, αλλά υποστηρίζει ότι η αντίσταση του θύματος είναι η μοναδική συμπεριφορά η οποία συνδέεται με την άσκηση βίας. Παρά τις όποιες διαφορές και ανεξάρτητα από τους παράγοντες που συμβάλλουν στη χρήση της βίας, το αδιαμφισβήτητο, όπως τονίζουν και οι Smallbone και Milne (2000), είναι ότι η σωματική βία χρησιμοποιείται ως μέσο επίτευξης του σκοπού και όχι ως αυτοσκοπός και ότι η χρήση ή μη της βίας αποτελεί βασική πληροφορία για τη συγκρότηση του *modus operandi*.

Η πιο αντιπροσωπευτική έρευνα της βιβλιογραφίας η οποία αναλύει εκτενώς όλα τα συμπεριφοριστικά πρότυπα που συνθέτουν το *modus operandi* των δραστών σεξουαλικών εγκλημάτων εις βάρος ανηλίκων είναι αυτή των Smallbone και Wortley (2001) με δείγμα 182 δράστες (εξωοικογενειακούς και ενδοοικογενειακούς). Σε ό,τι αφορά τους εξωοικογενειακούς δράστες, η πλειοψηφία αυτών εντόπιζαν το θύμα είτε σε φιλικό σπίτι είτε μέσω οργανωμένων δραστηριοτήτων. Η βασική μέθοδος προσέγγισης του παιδιού ήταν μέσω της ανάπτυξης φιλικής σχέσης με τους γονείς και «παραμόνευαν» τότε θα λείπουν οι γονείς για να έρθουν πιο κοντά με το παιδί. Σε ποσοστό 27.8% οι δράστες γνώριζαν το θύμα για αρκετό χρονικό διάστημα, τους έδιναν την αμέριστη προσοχή τους, κάνανε πράγματα που ήθελε το παιδί (π.χ. βόλτα στην παιδική χαρά) και σταδιακά ερχόταν το σεξουαλικό άγγιγμα. Αναφορικά με τον τόπο του εγκλήματος, οι εξωοικογενειακοί δράστες σε ποσοστό 45.8% προτιμούν το σπίτι τους για την τέλεση της σεξουαλικής πράξης, το 25.4% προτιμούν τα πάρκινγκ ενώ το 23.7% επιλέγουν απομονωμένα μέρη. Τα θύματα στην πλειοψηφία τους (40.2%) ως τρόπο αντίστασης επέλεξαν να δηλώσουν ότι δεν θέλουν σεξουαλική επαφή, το 31.2% επέλεξαν τη λεκτική άρνηση, το 25.9% απαίτησαν να τα αφήσουν ήσυχα ενώ το 19.2% έβαλαν τα κλάματα κατά την προσπάθεια της σεξουαλικής επαφής. Ωστόσο, παρά την όποια αντίδραση του θύματος, καμία μέθοδος αντίστασης δεν απέτρεψε το δράστη. Για την αποσιώπηση της σεξουαλικής επαφής η πλειοψηφία των δραστών αφού είχε αναπτύξει συναισθηματικό δέσιμο με το θύμα, αξιοποίησαν

είτε την απειλή ότι εάν το παιδί το εκμυστηρευτεί ο δράστης θα καταλήξει στη φυλακή και έτσι θα χάσουν την συναισθηματική επαφή που έχουν είτε τους υπόσχονταν και άλλα προνόμια. Σε ό,τι αφορά τις σεξουαλικές πράξεις παρατηρείται μια ποικιλομορφία όχι μόνο σε ό,τι επιλέγουν οι δράστες να κάνουν στο παιδί για την δική τους σεξουαλική ευχαρίστηση (π.χ. πρωκτική διείσδυση), αλλά και στις πράξεις που κάνουν για να προκαλέσουν σεξουαλική ευχαρίστηση και στο παιδί. Αξιοσημείωτο στην εν λόγω έρευνα είναι το ποσοστό των δραστών που επέλεξαν να προβούν σε στοματικό έρωτα προς το θύμα τους αφού αγγίζει το ποσοστό της τάξης του 40%, ποσοστό πολύ αυξημένο σε σχέση με άλλες έρευνες. Το αυξημένο ποσοστό μπορεί να αιτιολογηθεί αν λάβουμε υπόψη μας ότι η πλειοψηφία των δραστών ανέπτυξε συναισθηματικό δέσιμο με το παιδί, άρα προφανώς και θα ήθελε η σεξουαλική ευχαρίστηση να είναι αμφίδρομη, αλλά σε καμία περίπτωση δεν θεωρείται δεδομένη η θέληση των δραστών να ευχαριστήσουν το παιδί και να του φερθούν τόσο στοργικά, αφού υπάρχουν πολλά περιστατικά όπου έχει γίνει εκτεταμένη χρήση βίας έως και φόνος. Άλλες έρευνες όπως αυτή των Becker και Reilly (1999:267) υποδεικνύουν ως βασικές μεθόδους συναίνεσης του θύματος τη δωροδοκία, τα καλοπιάσματα και την λεκτική ή φυσική απειλή.

Συμπερασματικά, το *modus operandi* των δραστών είναι ένα χρήσιμο εργαλείο για να αντληθούν στοιχεία και πληροφορίες το οποίο με την κατάλληλη αξιοποίησή του μπορεί να προάγει, μεταξύ άλλων, και τον πρωτογενή τομέα πρόληψης με σκοπό τη μείωση της συχνότητας της σεξουαλικής κακοποίησης εις βάρος ανηλίκων, το οποίο αποτελεί σύμφωνα με τους Lundahl, Nimer και Parsons (2006:251) ηθική και επιτακτική ανάγκη με ξεκάθαρα οφέλη για τα παιδιά και για την κοινωνία.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο: Η ΠΡΟΛΗΨΗ ΤΗΣ ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΗΣ ΚΑΚΟΠΟΙΗΣΗΣ ΑΝΗΛΙΚΩΝ

3.1 Η έννοια της πρόληψης

Εφόσον εγκλήματα κατά ανηλικών συνεχίζουν να σοκάρουν τη κοινή γνώμη καθώς και να επηρεάζουν τη δομή της ίδιας της κοινωνίας, ως πρωταρχικός στόχος των ερευνητών τίθεται η αντιμετώπιση και η πρόληψη του φαινομένου. Η πρόληψη εντάσσεται στον τομέα της Αντεγκληματικής Πολιτικής υπό την έννοια ότι φέρει την ευθύνη της οριοθέτησης του πλαισίου αποτελεσματικών τρόπων καταστολής της εγκληματικότητας και προστασίας της ευρύτερης κοινωνίας. Πιο συγκεκριμένα, η πρόληψη αποτελεί το πιο ουσιώδες μέρος καθώς μέσω κατάλληλων σχεδιασμών και σωστών εφαρμογών μπορεί να επιφέρει τα θετικότερα αποτελέσματα αντιμετωπίζοντας την κοινωνική κρισιμότητα του ζητήματος, θέτοντας καινοτόμες βάσεις για τη δομή της κοινωνίας, προλαμβάνοντας το μελλοντικό κίνδυνο, αφού αναγνωρίσει τους παράγοντες κινδύνου που ευνοούν την εμφάνισή του, και επεμβαίνοντας μετά τη διάπραξη του εγκλήματος για την αποκατάσταση και κοινωνική επανένταξη των θυμάτων και των δραστών (Crawford, 1998; Waller & Welsh 1999).

Σύμφωνα με τη δημόσια και ψυχική υγεία υπάρχουν τρεις τομείς πρόληψης: ο πρωτογενής, ο δευτερογενής και ο τριτογενής τομέας πρόληψης. Ως πρωτογενής πρόληψη ορίζεται η παρέμβαση πριν την εκδήλωση του φαινομένου και απευθύνεται στο σύνολο του πληθυσμού, δηλαδή σε ευρύτερες κοινωνικές ομάδες και υγιή άτομα και όχι μόνο σε ομάδες υψηλής επικινδυνότητας, με στόχο την εξάλειψη παραγόντων ή συνθηκών που ευνοούν το έγκλημα εστιάζοντας στην τροποποίηση των παραγόντων του ευρύτερου φυσικού και κοινωνικού περιβάλλοντος που συμβάλλουν στη διάπραξη του αδικήματος, με απώτερο σκοπό την αποτροπή εκδήλωσης παραβατικής ή εγκληματικής συμπεριφοράς (Φαρσεδάκης, 1985; Αλεξιάδης, 2004). Η δευτερογενής πρόληψη επικεντρώνεται στον εντοπισμό των εν δυνάμει δραστών, ή αλλιώς των ομάδων υψηλής επικινδυνότητας, και εφαρμόζει θεραπευτικά προγράμματα με στόχο την πρόληψη εκδήλωσης εγκληματικών και παραβατικών συμπεριφορών, ενώ η τριτογενής εστιάζει στην προστασία και θεραπεία των θυμάτων, στην αποκατάσταση των δραστών και στην κοινωνική επανένταξη και των δυο (Καλλινικάκη, 1998). Επιπροσθέτως, οποιοδήποτε πρόγραμμα του εκάστοτε τομέα πρόληψης και αν εφαρμόζεται, για να θεωρείται αποτελεσματικό θα πρέπει να αναλύει δεδομένα και να ερμηνεύει τα

αποτελέσματα του προγράμματος, να διερευνά τους παράγοντες επικινδυνότητας και να προτείνει ένα πρόγραμμα βάσει προσχεδιασμού, με δυνατότητα αξιολόγησης και πληροφόρησης για το εάν τελικά αποδίδει (Wolfe, McMahon & Peters, 1997). Η τριτογενής πρόληψη σε ότι αφορά τη δημόσια υγεία, επιχειρεί να μειώσει τις ζημιές που προκαλούνται από συμπτώματα, με γνώμονα την ψυχική, σωματική και κοινωνική αποκατάσταση (Hugh et al., 1979), ενώ η τριτογενής πρόληψη της σεξουαλικής κακοποίησης εις βάρος ανηλίκων, περιλαμβάνει την ανταποκρισιμότητα μετά την κακοποίηση σε μακροπρόθεσμο επίπεδο ώστε να αντιμετωπιστούν οι μακροχρόνιες συνέπειες της σεξουαλικής θυματοποίησης (Centers for Disease Control and Prevention, 2004) που προκαλούνται στους δράστες και στα θύματα. Εν ολίγοις, η τριτογενής πρόληψη είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με την θεραπεία και την κοινωνική επανένταξη.

Παρόλο που και οι τρεις τομείς πρόληψης έχουν αναπτύξει πληθώρα τεχνικών, στρατηγικών και θεραπευτικών προγραμμάτων, επικρατεί η τάση να δίνεται μεγαλύτερη έμφαση σε στρατηγικές παρέμβασης μετά τη διάπραξη του εγκλήματος. Ο Barak (2003:304) αιτιολογεί το παραπάνω βάσει του ότι οι περισσότερες έρευνες και αξιολογήσεις προγραμμάτων προσεγγίζουν το φαινόμενο της κακοποίησης εις βάρος ανηλίκων από την σκοπιά της τριτογενούς πρόληψης, αφήνοντας έτσι στο περιθώριο τη χρησιμότητα, την πρακτικότητα αλλά και τη σημαντικότητα των άλλων δύο ειδών πρόληψης. Στην Ελλάδα αν και ήδη από το 1998 το Ινστιτούτο Υγείας του Παιδιού καταγράφει ότι σταδιακά το ενδιαφέρον και οι χρηματοδοτήσεις στρέφονται στην πρωτογενή και δευτερογενή πρόληψη, δεν παύει εδώ και πολλά χρόνια αυτό το ενδιαφέρον να περιορίζεται σε επιδημιολογικές έρευνες και στατιστικά στοιχεία για τη συχνότητα του φαινομένου και όχι σε συνδυασμό συντονισμένων δράσεων και παροχή σχεδιασμένων και αξιολογήσιμων προγραμμάτων. Συνεπώς, όπως διαφαίνεται και από τη διερεύνηση των προγραμμάτων πρωτογενούς πρόληψης του φαινομένου στην Ελλάδα, παρόλο που σε συγγράμματα και βιβλιογραφικές έρευνες γίνεται αναφορά στον πρωτογενή τομέα πρόληψης, δεν προκύπτουν αναλυτικές αναφορές των προγραμμάτων που εφαρμόζονται αλλά ούτε και αναφορές της αποτελεσματικότητας αυτών. Ομοίως στο εξωτερικό, όπως υποδεικνύει η έρευνα των Waller και Welsh (1999) παρά του ότι οι δημοσκοπήσεις των τελευταίων ετών δείχνουν ότι η κοινή γνώμη υποστηρίζει τη δαπάνη κονδυλίων για τη λήψη προληπτικών μέτρων και θεωρεί την αύξηση των δαπανών για τα κοινωνικά και οικονομικά προβλήματα πιο αποτελεσματική μέθοδο για την καταπολέμηση της εγκληματικότητας από τις δαπάνες της

αστυνομίας, των δικαστών και των φυλακών, οι χρηματοδοτήσεις της πρόληψης από τον κρατικό μηχανισμό παραμένουν εξαιρετικά χαμηλές στις περισσότερες βιομηχανικές χώρες, ενώ στις αναπτυσσόμενες χώρες οι χρηματοδοτήσεις είναι ανύπαρκτες.

3.2 Οι αδυναμίες του δευτερογενή και τριτογενή τομέα πρόληψης

Προς κατανόηση της επιτακτικής ανάγκης της στροφής του ερευνητικού ενδιαφέροντος στον πρωτογενή τομέα πρόληψης ζωτικής σημασίας κρίνεται η ανάδειξη των αδυναμιών και της μη αποτελεσματικότητας των άλλων δυο ειδών πρόληψης.

Ο δευτερογενής τομέας πρόληψης εστιάζει σε προγράμματα με κυρίαρχο στόχο τον έγκαιρο εντοπισμό των ατόμων με υψηλό ρίσκο επικινδυνότητας, το οποίο εκτιμάται ανάλογα με τη συσσώρευση ποικίλων παραγόντων επικινδυνότητας. Οι παράγοντες επικινδυνότητας αποτελούν συγκεκριμένα χαρακτηριστικά του ατόμου τα οποία επικεντρώνονται κατά βάση στην ψυχοπαθολογία και τις τραυματικές παιδικές εμπειρίες του ατόμου καθώς και στο κοινωνικό του περιβάλλον.

Όπως προκύπτει από τη βιβλιογραφία, οι προβλεπόμενες συμπεριφορές κατά την παιδική ηλικία οι οποίες σχετίζονται με μελλοντική βίαιη συμπεριφορά και αποτελούν πρόμα σημάδια εγκληματικής καριέρας εν γένει, είναι ο βασανισμός ζώων, η πυρομανία και η νυχτερινή ενούρηση (Ressler et al., 1988; Langevin 2003). Αντιθέτως, ο Scott (2000) υποστηρίζει ότι οι παράγοντες επικινδυνότητας εμφανίζονται κατά την εφηβική ηλικία και συνεχίζουν και μετέπειτα, ενώ προσθέτει πως άλλες μεταβλητές που μπορούν να ληφθούν ως ενδείξεις μελλοντικής βίαιης συμπεριφοράς είναι η απόρριψη από συνομηλίκους, η χαμηλή επίδοση στο σχολείο, και προβλήματα με την κατανάλωση αλκοόλ.

Από την άλλη πλευρά, οι Marshall και Barbaree (1990) θεωρούν ότι το δυσλειτουργικό οικογενειακό περιβάλλον συμβάλλει στην ανάπτυξη βίαιης συμπεριφοράς όχι μόνο κατά τη διάρκεια της παιδικής ηλικίας αλλά και κατά την ενήλικη ζωή. Πιο συγκεκριμένα, οι Burgess et al. (1986) αναγνώρισαν το τραύμα, την αναπτυξιακή αποτυχία και τη διαπροσωπική αποτυχία ως τα τρία βασικά στοιχεία που οδηγούν στην εκδήλωση βίαιης συμπεριφοράς. Η διαπροσωπική αποτυχία μπορεί να συμβεί εξαιτίας της αρνητικής σχέσης παιδιού και φροντιστή, και αργότερα

μεταξύ έφηβου και γονέων, ενώ η αναπτυξιακή αποτυχία περιλαμβάνει σεξουαλική, σωματική και ψυχολογική κακοποίηση καθώς και συναισθηματική απώλεια (Chan & Heide, 2009).

Το δυσλειτουργικό οικογενειακό περιβάλλον είναι ένας παράγοντας επικινδυνότητας ο οποίος υποδεικνύεται από πολλές μελέτες. Πιο συγκεκριμένα, η μακροπρόθεσμη έρευνα που διεξήχθη από τους Salter et al. (2003), η οποία εξέτασε 224 άντρες με ιστορικό σεξουαλικής κακοποίησης ως παιδιά, κατέληξε ότι τα περισσότερα σεξουαλικά κακοποιημένα παιδιά βρίσκονται σε υψηλότερο κίνδυνο να γίνουν οι ίδιοι θύτες ως ενήλικοι. Ομοίως, οι Marshall et al. (1993) τονίζουν ότι οι διαταραγμένες σχέσεις μεταξύ του δράστη κατά την παιδική του ηλικία και γονέων του θεωρούνται όχι μόνο παράγοντας επικινδυνότητας αλλά αιτιολογικός παράγοντας για την μετέπειτα πορεία του δράστη. Παρά τις όποιες υποδείξεις των ερευνητών που αφορούν την πρώιμη σεξουαλική κακοποίηση των δραστών, οι Hanson και Slater (1988) σημειώνουν την αναξιопιστία των αποτελεσμάτων αφού εμφανίζεται τραγική απόκλιση η οποία ποικίλει ανάλογα με τον ορισμό της σεξουαλικής κακοποίησης που αξιοποιεί ο εκάστοτε ερευνητής. Επιπροσθέτως, οι Dhawan και Marshall (1996) τονίζουν πως ο συγκεκριμένος παράγοντας δεν εμφανίζεται μόνο στους δράστες σεξουαλικών εγκλημάτων αλλά και σε άλλου τύπου δράστες. Ζωτικής σημασίας είναι το ερώτημα που θέτει ο Γιωτάκος (2003) το οποίο εστιάζει στο γιατί μια τέτοια εμπειρία να οδηγεί σε διάπραξη κακοποίησης κατά την ενηλικίωση αντί στην αναστολή τέτοιων πράξεων, ερώτημα που παραμένει αναπάντητο και αδιερεύνητο ακόμα και σήμερα.

Άλλοι παράγοντες επικινδυνότητας που έχουν επισημανθεί από άλλους ερευνητές είναι οι χαμηλές κοινωνικές δεξιότητες, οι οποίες πολλές φορές φαίνονται πως είναι και κινητήριοι άξονες για την απαγωγή του θύματος (Lanning & Burgess, 1995), η εξαιρετικά χαμηλή αυτοπεποίθηση, με την πλειοψηφία των ατόμων να εμφανίζουν σημαντική πτώση της αυτοεκτίμησής τους το χρονικό διάστημα πριν την διάπραξη (Pithers et al., 1988), οι δυσκολίες επισύναψης διαπροσωπικών σχέσεων ακολουθούμενη από μοναξιά που προκύπτει απο προβληματικές σχέσεις με τους γονείς τους (Barak, 2003), η έλλειψη ερωτικής σχέσης ή έλλειψη ώριμων σχέσεων με συνομηλίκους εν γένει, και η μοναχικότητα, η οποία φαίνεται πως πηγάζει από κάποια μορφή προσκόλλησης (Garlick et al., 1996; McCormack, Hudson, & Ward, 2002), καθώς και η έλλειψη ενσυναίσθησης την οποία επιδεικνύουν μόνο στα θύματά τους και όχι στα

θύματα άλλων δραστών ή στα υπόλοιπα παιδιά (Γιωτάκος, 2003). Άλλοι ερευνητές περιγράφουν τους εν δυνάμει δράστες ως άτομα που επιδεικνύουν κοινωνικό άγχος, θεωρούνται αδύναμοι χαρακτήρες, χωρίς κοινωνικές δεξιότητες και έντονα αισθήματα ευαλωτότητας σε κοινωνικά πλαίσια (Bridges, Wilson, & Gacono, 1998; Marshall, Barbaree, & Fernandez, 1995).

Αξιοσημείωτοι είναι οι παράγοντες επικινδυνότητας που επισημαίνουν οι Holmes και Holmes (1996) και αφορούν αποκλειστικά τους παιδόφιλους. Αυτοί οι παράγοντες είναι οι φτωχές κοινωνικές δεξιότητες, η ανυπαρξία ηθικών φραγμών, η τάση για «σεξουαλικό πειραματισμό» και τους περιγράφουν ως κοινωνικά απροσάρμοστους με χαμηλή αυτοεκτίμηση που βλέπουν τη σχέση τους με τα παιδιά ως μοναδική επιλογή. Παρατηρούμε λοιπόν τεράστιες συγκλίσεις μεταξύ παιδόφιλων και δραστών σεξουαλικών εγκλημάτων εις βάρος ανηλίκων παρόλο που ερευνητές και μελετητές έχουν την τάση να τους μελετούν ως δυο τελείως διαφορετικές ομάδες. Επιπλέον, παρατηρούμε μια επικέντρωση σε αναπτυξιακούς και διαπροσωπικούς παράγοντες αγνοώντας το ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον και τις κοινωνικές συνθήκες. Μόνο ο Beckett (2003) υποδεικνύει πως παράγοντες επικινδυνότητας θεωρούνται και η φτώχεια, η κοινωνική απομόνωση, η ανεργία, ο αλκοολισμός καθώς και η χρήση ψυχοτρόπων ουσιών, ενώ και ο Μαρσάνιωτης (1998:48) υποδεικνύει τη χρήση αλκοόλ και ουσιών καθώς και την αδυναμία ελέγχου του θυμού και της παρορμητικότητας ως παράγοντες επικινδυνότητας. Πάρα ταύτα, σε πλήρη αντίθεση με τον Beckett (2003) τοποθετείται ο Χατζηφωτίου (2005:110) ο οποίος υποστηρίζει πως η κοινωνική θέση, η μιζέρια, η φτώχεια, η οικονομική ευημερία δεν παίζουν ρόλο στην εκδήλωση τέτοιας συμπεριφοράς αφού πρόκειται για ένα φαινόμενο διαταξικό και διαφυλετικό.

Σχετικά με τα χαρακτηριστικά των θυμάτων που επίσης θεωρούνται παράγοντες επικινδυνότητας για θυματοποίηση οι Elliot, Browne και Kileoynne (1995) μετά από συνεντεύξεις με δράστες υποδεικνύουν πως αναζητούν παιδιά μοναχικά, εσωστρεφή με χαμηλή αυτοεκτίμηση και εμπιστοσύνη στον εαυτό τους ενώ οι Goldman και Padayachi (2005) συμπληρώνουν ότι μεγαλύτερες πιθανότητες θυματοποίησης έχουν τα παιδιά δημοτικού, δηλαδή ηλικίας 8-12 ετών. Από την άλλη πλευρά ο Finkelhor (1994b) υποδεικνύει ως υψηλού κινδύνου παράγοντες σεξουαλικής θυματοποίησης παιδιών τη δυστυχισμένη οικογενειακή ζωή (φτωχή φροντίδα και εποπτεία, εμπειρίες ενδοοικογενειακής και έξω-οικογενειακής σεξουαλικής

παραβίασης, εκμετάλλευση των αναγκών για στοργή και προσοχή του παιδιού από τους δράστες, με κατάλληλες τεχνικές προσέγγισης), τη μακροπρόθεσμη διαμονή με έναν γονέα ο οποίος είθισται να είναι η μητέρα και την ανεπαρκή σεξουαλική ενημέρωση και διαπαιδαγώγηση, στην περίπτωση μόνο των κοριτσιών ως θύματα.

Πέραν όμως των παραγόντων που αναφέρθηκαν, η λίστα αυξάνεται αναλόγως με το πληθυσμιακό δείγμα της εκάστοτε έρευνας, τα πολιτισμικά χαρακτηριστικά του δείγματος και τη γεωγραφική περιοχή που λαμβάνει χώρα η έρευνα, με αποτέλεσμα οι παράγοντες επικινδυνότητας να χάνουν την αξιοπιστία τους και την εγκυρότητά τους, ενώ τα προγράμματα που στηρίζονται σε αυτούς τους παράγοντες να αξιολογούνται ως αναποτελεσματικά. Έτσι λοιπόν, οι οποιεσδήποτε προσπάθειες εντοπισμού των εν δυνάμει δραστών ή των πιθανών θυμάτων που χρήζουν παρέμβασης αποδεικνύονται απρόσφορες. Εφόσον λοιπόν οι επιτυχημένοι τρόποι αναγνώρισης και ανταπόκρισης όσων οικογενειών βρίσκονται σε υψηλό ρίσκο επικινδυνότητας θυματοποίησης παραμένουν άγνωστοι, οι ερευνητές έχουν στρέψει το ενδιαφέρον τους στην ενδυνάμωση των προστατευτικών παραγόντων και ταυτόχρονα στην ελαχιστοποίηση της εστίασης τους στους παράγοντες επικινδυνότητας (Stagner & Lansing, 2009). Την ίδια άποψη υιοθετούν και οι Paxson και Haskins (2009) που παρομοιάζουν την ελπίδα ανάπτυξης ενός επιδημιολογικού προφίλ που θα αποκάλυπτε εκείνες ακριβώς τις οικογένειες που χρήζουν παρέμβασης ως μια τεράστια «χίμαιρα», υποδηλώνοντας πως μια τέτοια ελπίδα είναι ουτοπική και καθόλου ρεαλιστική (σελ.13).

Συνεπώς, όπως ισχυρίζεται και ο Beckett (2003), η πρόβλεψη της ανθρώπινης συμπεριφοράς με οποιοδήποτε βαθμό βεβαιότητας είναι ανέφικτη και πιο συγκεκριμένα στην περίπτωση της κακοποίησης, εξαιτίας του μεγάλου αριθμού μεταβλητών, δεν μπορεί να προβλεφθεί παρά μόνο με την έννοια της πιθανότητας (σελ. 233). Παρομοίως και ο Scott (2000), παρόλο που ανέδειξε κάποιες μεταβλητές ως παράγοντες επικινδυνότητας, θεωρεί πως αδυνατούν να θεωρούνται είτε άμεσα συσχετιζόμενοι με την εκδήλωση τέτοιου είδους συμπεριφοράς είτε ως η βασική αιτία του προβλήματος. Προφανώς εξαιτίας αυτής της αδυναμίας έγκαιρου εντοπισμού των εν δυνάμει δραστών οι ερευνητές έστρεψαν το ενδιαφέρον τους στην αξιοποίηση αυτών των παραγόντων για την εκτίμηση του ρίσκου υποτροπής, οι οποίοι

όπως διαφαίνεται και από πρόσφατες μελέτες και κλινικές προβλέψεις θεωρούνται αξιόπιστοι (Hanson & Morton-Bourgon, 2004; Hanson, Morton, & Harris, 2003).

Σε ό,τι αφορά τον τριτογενή τομέα πρόληψης, παρά τις ατέρμονες προσπάθειες ειδικών και ερευνητών για την εφαρμογή αποτελεσματικών προγραμμάτων, τα προβλήματα που προκύπτουν είναι πολυάριθμα, ενώ με το πέρασ των ετών έχουν γίνει εμφανείς οι αδυναμίες και τα μειονεκτήματα αυτών. Οι βασικές θεραπευτικές προσεγγίσεις που αξιοποιούνται σήμερα περιλαμβάνουν το χημικό εννουχισμό και τις ψυχοθεραπευτικές θεραπείες οι οποίες εστιάζουν κατά βάση στην γνωσιακή συμπεριφοριστική προσέγγιση.

Η γνωστική συμπεριφοριστική θεραπεία επικεντρώνεται στην εκμάθηση κοινωνικών δεξιοτήτων, στη γνωστική ανακατασκευή μέσω της πρόκλησης των γνωσιακών διαστρεβλώσεων (McFall, 1990; Maletzky & Steinhauer, 2002), στην τεχνική αποστροφής (Quinsey & Earls, 1990) καθώς και στην επανένταξη μέσω αυνανισμού με σκοπό την τροποποίηση της φαντασίωσης (Laws & Marshall, 1990). Ως αποτελεσματικό πλαίσιο θεραπευτικής αγωγής των δραστών σεξουαλικών εγκλημάτων αναφέρεται ευρέως στη βιβλιογραφία και η ομαδική θεραπεία Cowburn, 1990; Cook et al., 1991; Beckett et al., 1994). Ο Maletzky (1980) με την εφαρμογή της θεραπείας αποστροφής που εφαρμόστηκε σε 38 δράστες που κακοποιούν σεξουαλικά παιδιά, απέδειξε πως υποτροπίασε μόνο το 10.5%. Στον αντίποδα, οι Rice, Quinsey και Harris (1991) αναφέρουν ότι κανένα πρόγραμμα θεραπείας της παρεκκλίνουσας σεξουαλικής συμπεριφοράς αλλά και κανένα πρόγραμμα ανάπτυξης των κοινωνικών δεξιοτήτων, κατάρτισης και εκπαίδευσης μπόρεσαν να μειώσουν την σεξουαλική υποτροπή σε 136 δράστες σεξουαλικών εγκλημάτων.

Παρά τα όποια ενθαρρυντικά αποτελέσματα τα οποία ποικίλουν ανάλογα με τις έρευνες, οι περισσότερες αξιολογήσεις της αποτελεσματικότητας των τεχνικών δεν είναι αισιόδοξες αφού δεν διακρίνεται αξιοσημείωτη διαφορά μεταξύ όσων λαμβάνουν θεραπεία και όσων δεν λαμβάνουν (Maletzky & Steinhauer, 2002; Marshall et al., 1991). Συνεπώς, θεμελιώδης λόγος για τον οποίο αμφισβητείται η αποτελεσματικότητα των προγραμμάτων είναι το μεγάλο ποσοστό υποτροπής που εμφανίζουν οι δράστες (Langevin et al., 2004; Lisak & Miller, 2002). Όλοι σχεδόν οι συγγραφείς συμφωνούν ότι οι μεθοδολογικές αδυναμίες και η έλλειψη ομοιομορφίας στις μελέτες υποτροπής καθιστούν δύσκολο να διακρίνουμε πρότυπα ή να

εξάγουμε συμπεράσματα, ενώ τα θεραπευτικά μοντέλα εξελίσσονται τόσο γρήγορα με αποτέλεσμα πολλές από τις μελέτες που επανεξετάζονται να θεωρούνται ήδη ξεπερασμένες (Γιωτάκος, 2011). Επιπροσθέτως, όπως τονίζει και ο Γιωτάκος (2003) οι θεραπευτικές παρεμβάσεις που εφαρμόζονται ποικίλουν στον αριθμό και δεν είναι αποκλειστικά στοχευμένες στους δράστες που κακοποιούν σεξουαλικά παιδιά αλλά αξιοποιούνται για όλες τις σεξουαλικές παρεκκλίσεις και παραφιλίες. Συνεπώς, δεν υφίσταται θεραπευτική προσέγγιση η οποία είναι σχεδιασμένη αποκλειστικά για τις ανάγκες των εν λόγω δραστών.

Ομοίως, ο Μαγγανάς (2004) μετά από έρευνα διαφόρων ψυχοθεραπευτικών προγραμμάτων τριτογενούς παρέμβασης τονίζει ότι επικρατεί μια ευρύτερη απαισιοδοξία σχετικά με την αποτελεσματική παρέμβαση αφού οι μέχρι τώρα προσπάθειες δεν έχουν επιφέρει σημαντικές αλλαγές. Οι Palermo και Farkas (2013) υποστηρίζουν πως η αναποτελεσματικότητα της θεραπείας με τους δράστες σεξουαλικών εγκλημάτων απορρέει είτε από την παρουσία της αντικοινωνικής διαταραχής προσωπικότητας και της τάσης των δραστών να χειρίζονται το σύστημα, είτε εξαιτίας της μη εμπιστοσύνης που έχουν στη θεραπεία και στους θεραπευτές. Ιδιαίτερος δε για τα άτομα που επιδεικνύουν παιδοφιλικές συμπεριφορές, οι Langevin & Lang (1985) υποστηρίζουν ότι η σεξουαλική προτίμηση είναι ένα ισχυρό και επίμονο χαρακτηριστικό της ανθρώπινης συμπεριφοράς και δεν υπάρχουν αποδείξεις ότι η θεραπεία οποιασδήποτε μορφής μπορεί να το αλλάξει.

Πέραν όμως των ψυχοθεραπευτικών τεχνικών, τα τελευταία χρόνια όλο και περισσότερες χώρες αξιοποιούν το χημικό ευνουχισμό, ενώ παλαιότερα αξιοποιούταν και ο χειρουργικός ευνουχισμός, ο οποίος πλέον δεν αξιοποιείται εξαιτίας των έντονων και σοβαρών παρενεργειών μεταξύ των οποίων ήταν χρόνιοι πόνοι, αναπνευστικά προβλήματα, τριχόπτωση, ιλίγγους, νυχτερινή εφίδρωση κ.ά. (Langeluddeke, 1963). Ο χημικός ευνουχισμός εστιάζει στην χορήγηση φαρμάκων τα οποία μειώνουν τις σεξουαλικές ορμές και τις σεξουαλικές φαντασιώσεις. Πιο συγκεκριμένα στα πλαίσια του χημικού ευνουχισμού είναι η χορήγηση MPA (Medroxyprogesterone Acetate) (Gagne, 1981), η οποία παρόλο που βοηθάει στη μείωση των σεξουαλικών φαντασιώσεων και μειώνει το ρίσκο υποτροπής κατά 15% (Berlin & Meinecke, 1981), προκαλεί παρενέργειες που ποικίλουν από γυναιοκομαστία μέχρι υπέρταση και εμφάνιση διαβήτη (Meyer, Collier & Emory, 1992). Άλλη μορφή χημικού ευνουχισμού είναι η χορήγηση

CPA (cyproterone acetate), η οποία αξιοποιείται στον Καναδά με βασικές παρενέργειες την κατάθλιψη, εφιάλτες, ηπατικές δυσλειτουργίες, διαβήτη κ.ά. (Bancroft et al., 1974; Gijss & Gooren, 1996; Neuman, 1977), ενώ τα τελευταία χρόνια οι ερευνητές έχουν στραφεί και στην χορήγηση SSRIs (Selective Serotonin Reuptake Inhibitors).

Εκτός των παρενεργειών που προκαλούνται, τίθονται και πολυάριθμα δεοντολογικά ζητήματα όπως και ζητήματα περί ελεύθερης βούλησης. Για παράδειγμα, ο Harrison (2007), λαμβάνοντας υπόψη ότι τέτοιου είδους θεραπείες αξιοποιούνται σε κατά συρροή δράστες και δεδομένου ότι οι δράστες έχουν να επιλέξουν μεταξύ χημικού ή χειρουργικού ευνουχισμού και ισόβιας κάθειρξης, τονίζει την ανάγκη της ελεύθερης και εθελοντικής επιλογής για θεραπεία και την κατάργηση της επιβολής της θεραπείας με τη μορφή εξαναγκασμού. Επιπλέον, ο χημικός ευνουχισμός ναι μεν δύναται να μειώσει τις σεξουαλικές φαντασιώσεις και ορμές, αλλά δεν μειώνει απαραίτητως την επιθετικότητα που πιθανόν να επιδείξουν οι δράστες. Συνεπώς, είναι πολύ πιθανό να αξιοποιήσουν άλλα αντικείμενα για το βιασμό ενός ανηλίκου ή ακόμα και να επιδείξουν περισσότερη βία και επιθετικότητα στην προσπάθειά τους να ανακτήσουν τη χαμένη σεξουαλικότητά τους. Η παραπάνω άποψη ενισχύεται από τους Φύσσα κ.ά. (2011) οι οποίοι υποστηρίζουν ότι η καταστολή της σεξουαλικής ορμής δε συνεπάγεται αυτόματα τη μείωση της σεξουαλικής επιθυμίας και της πιθανής ψυχοπαθολογίας ενώ παράλληλα ελλοχεύει ο κίνδυνος κλιμάκωσης της παραβατικότητας ή/και εκτροπής της σε διαφορετικές, δυνάμει πιο επικίνδυνες, εγκληματικές συμπεριφορές. Στο ίδιο άρθρο οι Φύσσα κ.ά. (2011) επισημαίνουν το συγκρουσιακό ρόλο των γιατρών στη διαδικασία αφού τους καθιστά σωφρονιστικούς ή δικαστικούς υπαλλήλους και όχι θεραπευτές ενώ με την υιοθέτηση της μεθόδου υποδηλώνεται ότι το σεξουαλικό έγκλημα είναι απόρροια μόνο βιολογικών παραμέτρων, αποκλείοντας τους ψυχοσυναισθηματικούς και κοινωνικούς παράγοντες που επιδρούν στη διάπραξή του, με αποτέλεσμα να ελοχεύει ο κίνδυνος ολίσθησης από τον ευνουχισμό, ως καταστολή της γενετήσιας ορμής σεξουαλικών παραβατών, σε ανάλογες πρακτικές αναφορικά με άλλα εγκλήματα, όπως στη λοβοτομή.

Ένα ακόμη δεοντολογικό ζήτημα που αναδύεται σχετίζεται με την απώλεια της σεξουαλικότητας του ατόμου. Η σεξουαλικότητα είναι σημαντικό κομμάτι της ανθρώπινης ύπαρξης, το οποίο κινητοποιεί και καθορίζει το άτομο, ενώ λαμβάνοντας υπόψιν ότι πολλοί από

τους δράστες δεν έχουν αποκλειστικό σεξουαλικό προσανατολισμό προς τα παιδιά, με τον ευνουχισμό τους αποκόπτεται οποιοδήποτε δικαίωμα σεξουαλικής συνεύρεσης με συνομήλικο. Κοινώς, με τη χρήση τέτοιων μεθόδων δεν αποτρέπεται απλώς η υποτροπή, αλλά κατακερματίζεται ηθικά και σωματικά η ανθρώπινη ύπαρξη. Παρόλο λοιπόν που ως άτομα, θύματα ή γονείς θα τασσόμασταν υπέρ του ευνουχισμού με μοναδικό γνώμονα το συναίσθημα, η κοινωνία σε καμία περίπτωση δεν μπορεί να εκφράζει το θυμικό και να λειτουργεί συναισθηματικά αφού ο ρόλος της είναι διδακτικός, προστατευτικός και ποτέ εκδικητικός (Φύσσα κ.ά., 2011). Πέραν όμως των δεοντολογικών ζητημάτων περιορισμένες, έως και ελάχιστες, είναι και οι έρευνες που αποδεικνύουν την αποτελεσματικότητά του, ενώ όσες υπάρχουν αμφισβητούνται αναφορικά με τη μεθοδολογία του και τα εργαλεία μέτρησης (Nicholaichuck 1998; Hall, 1995).

Δυσκολίες και προβλήματα παρουσιάζουν και τα προγράμματα θεραπείας των θυμάτων εξαιτίας της ποικιλομορφίας των συνεπειών και των ψυχοθεραπευτικών προσεγγίσεων. Ακόμα και η γενίκευση των συνεπειών που προκαλούνται στα θύματα της παιδικής σεξουαλικής κακοποίησης είναι δύσκολη, αφενός διότι δεν υπάρχει μια σταθερή συνέπεια και αφετέρου διότι η φύση του φαινομένου και οι συνθήκες κάτω από τις οποίες συμβαίνει ποικίλουν, με αποτέλεσμα να μην μπορεί να θεωρηθεί ότι η παρουσία ή η απουσία ενός δεδομένου συμπτώματος ή ενός συμπλέγματος συμπτωμάτων αποδεικνύουν την ύπαρξη ενός ιστορικού σεξουαλικής κακοποίησης (Larson et al., 1994: 8-12), γεγονός το οποίο θέτει υπό αμφισβήτηση την εγκυρότητα και αποτελεσματικότητα των προγραμμάτων της τριτογενούς πρόληψης. Παρ'όλα αυτά, ακόμα και αν η τριτογενής πρόληψη ήταν επιτυχής και επαρκούσε για τις ανάγκες των παιδιών και των οικογενειών τους, δεν παύει να καλύπτει μόνο εκείνες τις περιπτώσεις που αποκαλύπτονται, χωρίς δυνατότητα πρόσβασης σε περιπτώσεις που μένουν στην αφάνεια και δεν καταγγέλλονται ποτέ (Ινστιτούτο Υγείας του παιδιού, 1998).

Μεταξύ των αδυναμιών του τριτογενή τομέα πρόληψης περιλαμβάνονται και τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι υπηρεσίες προστασίας παιδιών τα οποία εστιάζουν στην αύξηση του αριθμού των παιδιών που αξιοποιούν τις υπηρεσίες καθώς και στο συνεχώς αυξανόμενο κόστος που επιβαρύνει κυρίως το κράτος, με κυριότερη συνέπεια τη κρίση που έχει επέλθει στο σύστημα παιδικής πρόνοιας, στην οποία εξίσου σημαντικά έχει συνδράμει ο

συνεχής πειραματισμός του δικτύου της κοινωνικής προστασίας (Courtney, 1998). Περαιτέρω προβλήματα που έχουν εντοπιστεί στις υπηρεσίες παιδικής προστασίας είναι η ανεπαρκής χωρητικότητα, οι μη ανταποκρινόμενες προσεγγίσεις που αξιοποιούνται από τους συμβούλους ψυχικής υγείας καθώς και η αποτυχημένη διϋπηρεσιακή και διατομεακή συνεργασία με άλλους φορείς (Waldfoegel, 1998). Από την άλλη πλευρά, ο Finkelhor (2009) εντοπίζει το πρόβλημα στο υψηλό κόστος, στην έλλειψη επαρκώς εκπαιδευμένου προσωπικού αλλά και στην επικρατούσα άποψη της κοινής γνώμης που θεωρεί ότι η θεραπεία «χαϊδεύει τα αυτιά» των δραστών παρά τους ελέγχους, με αποτέλεσμα οι δράστες να μην λαμβάνουν υψηλής ποιότητας θεραπεία (σελ.177). Όπως τονίζει και ο Weisel (2009) η αναποτελεσματικότητα του τριτογενή τομέα πρόληψης επιφέρει μεγάλο οικονομικό κόστος που βαραίνει τον κρατικό προϋπολογισμό σε ότι αφορά την παροχή συμβουλευτικών υπηρεσιών για τα παιδιά και την οικογένεια, την εξεύρεση ανάδοχων οικογενειών και τη δημιουργία επιπλέον ιδρυμάτων παιδικής προστασίας. Επιπρόσθετο οικονομικό βάρος αποτελούν και οι υπέρογκες χρηματοδοτήσεις των δικαστικών υπηρεσιών και σωφρονιστικών καταστημάτων για τη διασφάλιση της δημόσια τάξης και την προστασία των πολιτών μέσω του εγκλεισμού των δραστών. Ακόμα και πιο πρόσφατες μελέτες όπως αυτή των Fang et al. (2012) δίνουν ιδιαίτερη βαρύτητα στις οικονομικές συνέπειες που επιφέρει η σεξουαλική κακοποίηση ανηλίκων τονίζοντας ότι η οικονομική επιβάρυνση για τις χώρες είναι τεράστια, συμπεριλαμβανομένων των εξόδων παιδικής φροντίδας υγείας, των ιατρικών εξόδων, την απώλεια παραγωγικότητας, του κόστους της ποινικής δικαιοσύνης καθώς και του κόστους της εκπαίδευσης, η οποία οδηγεί σε ένα εκτιμώμενο κόστος ζωής ανά θύμα των μη θανατηφόρων περιστατικών παιδικής κακοποίησης στα \$ 210.000 στις ΗΠΑ.

3.3 Πρωτογενής τομέας πρόληψης

Εφόσον η παιδική σεξουαλική κακοποίηση αδιαμφισβήτητα επηρεάζει τα ίδια τα θύματα, προκαλώντας μακροπρόθεσμες και ανεπανόρθωτες συνέπειες στην ψυχοκοινωνική ανάπτυξη του παιδιού και επηρεάζει τη ζωή όλων των μελών της οικογένειας και την κοινωνική προσαρμογή αυτών, αναγκαία κρίνεται η αντιμετώπιση του φαινομένου με στρατηγικές σύμφωνες με την πρωτογενή πρόληψη, με κυρίαρχο σκοπό την αποφυγή αυτών των επιπτώσεων. Πέραν όμως του ότι η πρωτογενής πρόληψη βοηθά στην αποφυγή αντιμετώπισης των συνεπειών του φαινομένου μέσω της έγκαιρης παρέμβασης πριν τη διάπραξη του

εγκλήματος, θεωρείται πιο αποτελεσματική και από οικονομικής πλευράς συγκριτικά με τα δαπανηρά μέτρα των άλλων δύο ειδών πρόληψης τα οποία δεν αποφέρουν τα επιθυμητά αποτελέσματα.

Παρόλο που για μεγάλο χρονικό διάστημα η πρωτογενής πρόληψη είχε παραμεληθεί διότι θεωρητικοί και ερευνητές αναζητούσαν την αιτιολογία του φαινομένου σε ψυχολογικές και ψυχοδυναμικές θεωρίες, την τελευταία δεκαετία, έχει δοθεί μεγάλη έμφαση στην πρωτογενή πρόληψη της σεξουαλικής παραβίασης ανηλίκων. Τα μέτρα και οι στρατηγικές που έχουν αναπτυχθεί και εφαρμόζονται εστιάζουν κατά βάση στην ελαχιστοποίηση των παραγόντων επικινδυνότητας, αλλά και στην ενδυνάμωση συστημάτων και εκπαίδευση ατόμων για την αντιμετώπιση προκλήσεων και την αποφυγή συμπεριφορών που τους βλάπτουν, δηλαδή στην ενδυνάμωση των προστατευτικών παραγόντων.

Οι McMahon και Puettl (1999) παρόλο που θεωρούν ότι η πρωτογενής πρόληψη μπορεί να θεωρείται επιτυχής μόνο εάν συμπεριληφθούν μέτρα που απευθύνονται σε όλο το πληθυσμό και ταυτόχρονα συγκεκριμένες στρατηγικές για όσους ανήκουν σε ομάδες υψηλό ρίσκο επικινδυνότητας (π.χ. προγράμματα κοινωνικής ευαισθητοποίησης, οικογενειακού προγραμματισμού, ανάπτυξης κοινωνικής πολιτικής, εντοπισμού γονέων/οικογενειών «υψηλού κινδύνου» και ψυχο-εκπαιδευτικά προγράμματα) και τέτοιου είδους στρατηγικές συνιστώνται συχνά από πολλούς ερευνητές, σπάνια τίθονται σε εφαρμογή, ενώ συχνά αμφισβητείται και η δραστηκότητά τους.

Ομοίως, άλλες έρευνες, μετά από ενδελεχή ανασκόπηση της βιβλιογραφίας της πρόληψης και διεξαγωγή αναλυτικής αξιολόγησης πολλών προγραμμάτων, καταλήγουν ότι ενώ η πρόληψη θα μπορούσε να επιτευχθεί μέσω μιας συνθετικής προσέγγισης βασισμένη σε συστημικά μοντέλα που επηρεάζουν το περιβάλλον του παιδιού και θα απαιτούσαν πολυεπίπεδη εφαρμογή και ταυτόχρονη διατομεακή και διϋπηρεσιακή συνεργασία μεταξύ πολλών φορέων και υπηρεσιών, τα περισσότερα προγράμματα που βρίσκουν εφαρμογή, στηρίζονται στις διαφορούμενες καμπάνιες των ΜΜΕ που απευθύνονται στο ευρύ κοινό και στα διάσπαρτα ενημερωτικά προγράμματα που απευθύνονται σε παιδιά και γονείς (βλ. Lalor & McElvaney, 2010; Browne et al., 2002; WHO, 2007). Κοινώς, η συνθετική προσέγγιση με πολυεπίπεδη εφαρμογή υποβαθμίζεται σε μονοδιάστατη προσέγγιση με εφαρμογή σε δυο συγκεκριμένα

επίπεδα. Συμπερασματικά, η πρόληψη δεν μπορεί να έχει το χαρακτήρα μιας απλής και μόνο ενημέρωσης αλλά πρέπει να βασιστεί σε μεγαλύτερα κοινωνικά δίκτυα, τα οποία περιλαμβάνουν την πολιτεία, την τοπική αυτοδιοίκηση αφού παίζουν καθοριστικό ρόλο στην ολική αντιμετώπιση του προβλήματος, και όχι μόνο στα παιδιά, αφού η βασική της αρχή είναι η δημιουργία στάσης και συμπεριφοράς απέναντι σε ένα κοινωνικό πρόβλημα. Όμως, εξαιτίας του ότι οι κυβερνήσεις έχουν αποτύχει να παίζουν κεντρικό ρόλο στο σχεδιασμό και στην εφαρμογή προγραμμάτων και πολιτικών για την πρόληψη και προστασία των παιδιών (Save the Children Norway, 2005), το έργο της πρόληψης αδυνατεί να ανταπεξέλθει και να αγγίξει τις δυνατότητες του στο σύνολό τους.

Η οποιαδήποτε παρέμβαση πρέπει να είναι έγκαιρη, δηλαδή πριν εκδηλωθεί το αδίκημα, με το ελάχιστο οικονομικό και κοινωνικό κόστος (π.χ. στιγματισμός του παιδιού), κατάλληλα σχεδιασμένη, με το κατάλληλα εκπαιδευμένο προσωπικό και φυσικά με την ευθύνη, τη συνεισφορά και τη συμβολή του κράτους και των πολιτών. Η επιτυχής πρωτογενής πρόληψη θα πρέπει να βασίζεται στα χαρακτηριστικά που προαναφέρθηκαν και να εστιάζει και στο περιβάλλον του ατόμου, εφόσον τα τελευταία ευρήματα υποστηρίζουν ότι το ζήτημα έχει τις ρίζες του στο φυσικό και κοινωνικό περιβάλλον από το οποίο ενδυναμώνονται ή αποδυναμώνονται οι παρεκκλίνουσες συμπεριφορές (Lyles, Cohen & Brown, 2009). Γι'αυτό οι πιο πρόσφατες θεωρίες εστιάζουν στον τρόπο ζωής του θύματος και του θύτη, στις δραστηριότητες ρουτίνας και άλλες συνιστώσες οι οποίες συνθέτουν την περιστασιακή πρόληψη εγκλήματος. Ωστόσο, οι όποιες δυσκολίες αποτελεσματικότητας των σχολικών και κοινοτικών προγραμμάτων καθώς και των καμπανιών των ΜΜΕ δεν καθιστούν απαραίτητως τα ίδια τα προγράμματα αναποτελεσματικά αφού μπορούν να συμβάλλουν θετικά σε συνδυασμό με άλλου είδους προγράμματα. Προτού όμως μελετηθούν προγράμματα που εστιάζουν στον τρόπο ζωής θα μελετηθούν ενδελεχώς τα ήδη υπάρχοντα προγράμματα όπως προκύπτουν από τη διεθνή βιβλιογραφία καθώς στη βιβλιογραφική ανασκόπηση ελληνικών συγγραμμάτων δεν προκύπτουν έρευνες που να αναλύουν τα προγράμματα που ενδεχομένως εφαρμόζονται στον Ελλαδικό χώρο καθώς και να αξιολογούν την αποτελεσματικότητα αυτών των προγραμμάτων.

3.3.1. Σχολικά προγράμματα

Το πιο σύνθητες πεδίο εφαρμογής των στρατηγικών του πρωτογενή τομέα πρόληψης είναι τα σχολεία εφόσον, εκτός του ότι είναι κέντρα εκπαίδευσης που καλύπτουν όλο τον πληθυσμό παιδιών, αποτελούν και μέρη όπου τα παιδιά είναι εκτεθειμένα (Finkelhor, 1984b). Βασική ομάδα στόχου των προγραμμάτων αποτελούν τα παιδιά προσχολικής και πρώτης σχολικής ηλικίας. Η μεθοδολογία που ακολουθείται είναι εκείνη της προαγωγής της υγιούς συμπεριφοράς και πραγματοποιείται στο χώρο του σχολείου αλλά και σε άλλες εξωσχολικές ομάδες. Τα παιδιά, μέσα από διάφορες δράσεις (π.χ. θεατρικό παιχνίδι, βιβλία, φιλμ, παιχνίδια ρόλων), ευαισθητοποιούνται και εμπυχώνονται, έτσι ώστε να μπορούν να αυτοπροστατεύονται και να ξεφεύγουν από τέτοιου είδους καταστάσεις (Cowen, 1983). Μαθαίνουν να ξεχωρίζουν τα χάρδια που κάνουν τα παιδιά να αισθάνονται άβολα, εκπαιδεύονται στη λεκτική αντίσταση και στο να πουν ανοιχτά τι συνέβη όταν τους προτείνονται ανάρμοστες πράξεις (Reppucci et al., 1998). Συνοπτικά, οι τεχνικές των σχολικών προγραμμάτων απευθύνονται στο σύνολο των παιδιών και χρησιμοποιούν προσεγγίσεις που ανταποκρίνονται στην καθημερινή εκπαιδευτική πρακτική, στην αναγνώριση πιθανών δραστών και στον εμπλουτισμό των γνώσεών τους σχετικά με τη σεξουαλικά αποδεκτή συμπεριφορά ανάλογα με την ηλικία τους και την εξελικτική φάση την οποία διανύουν. Φυσικά, η προσέγγιση αυτή προϋποθέτει ενημερωμένους εκπαιδευτικούς όλων των βαθμίδων, εκμάθηση δεξιοτήτων χειρισμού περιστατικών αλλά και στοιχειώδη γνώση του νομικού πλαισίου, όχι μόνο για την αναγνώριση των συμπτωμάτων, την καλύτερη γνώση της σεξουαλικότητας του παιδιού και την αντιμετώπισή της στα διάφορα στάδια ανάπτυξης, αλλά και για την διευκόλυνση του παιδιού να συζητήσει και να αποκαλύψει τυχόν περιστατικό κακοποίησης χωρίς να βιώσει το στιγματισμό και την άμεση παρέμβαση (Mayock, Kitching, & Morgan, 2007). Η εφαρμογή των προγραμμάτων εκμάθησης τεχνικών αντίστασης σε παιδιά για την αποφυγή της σεξουαλικής κακοποίησης αρχικά βασίστηκε σε έρευνες αναφορικά με την αντίσταση των γυναικών στο βιασμό όπως αυτές διεξήχθησαν από τους Ullman & Knight (1991, 1992). Οι έρευνες αυτές υπέδειξαν ότι η αντίσταση των γυναικών στο βιασμό είναι ωφέλιμη αφού όσες αντιστάθηκαν έφεραν λιγότερα ψυχικά τραύματα, ενώ για όσες έφεραν περισσότερους εξωτερικούς τραυματισμούς αλλά και ψυχικά τραύματα, η ευθύνη αποδίδεται αποκλειστικά στην επιθετικότητα του δράστη η οποία ήταν ανεξάρτητη από την αντίσταση του θύματος.

Μολονότι έρευνες έχουν δείξει ότι τα προγράμματα εκμάθησης στρατηγικών αντίστασης που εφαρμόζονται στα σχολεία έχουν κάποια αποτελεσματικότητα και η μεθοδολογία τους συνεχώς βελτιώνεται, οι αξιολογήσεις δείχνουν ότι τέτοιου είδους προγράμματα προκαλούν στα παιδιά ψυχικά τραύματα (Finkelhor et al., 1995) και αυξάνουν το φόβο και το άγχος των παιδιών (Save the Children Norway, 2005), ενώ αμφίβολο παραμένει για πόσο καιρό οι γνώσεις που αποκτούνται θα εδραιωθούν και θα γίνουν άρηκτα συνδεδεμένες με τη συμπεριφορά των ανηλίκων (Renk et al., 2002; Warden et al., 1997). Για παράδειγμα, έρευνες έχουν δείξει ότι η διατήρηση των δεξιοτήτων ποικίλει από έξι βδομάδες (Hazzard, Webb & Kleemeier, 1988) έως και έξι μήνες (Kolko et al., 1989; Gallmeier et al., 1988, Fryer et al., 1987b). Άρα η γνώση όχι μόνο δεν γίνεται αναπόσπαστο κομμάτι της συμπεριφοράς των παιδιών, αλλά όπως δείχνουν και έρευνες μειώνεται με τα χρόνια, και ιδιαίτερα σε παιδιά προσχολικής ηλικίας (βλ. Rispers, et al., 1997). Επιπλέον, οι Aunehappe και Herdert Sellas (1993) μετά από εκτενή αξιολόγηση των προγραμμάτων προληπτικής παρέμβασης της Γερμανίας, διαπίστωσαν ότι τα παιδιά μικρότερης ηλικίας αντιμετωπίζουν μεγαλύτερη δυσκολία στη διάκριση «αθώων» και «πονηρών» αγγιγμάτων αλλά και δυσκολία στην αντίληψη έκθεσης κινδύνου από γνώριμα άτομα. Σε πλήρη αντίθεση με την παραπάνω άποψη έρχεται η μετα-ανάλυση των Davis και Gidycz (2000), η οποία υποστηρίζει ότι τα νεότερα παιδιά μαθαίνουν γρηγορότερα από τα μεγαλύτερα ηλικιακά παιδιά, και η οποία καταλήγει ότι εκλείπει από τη βιβλιογραφία μια πειραματική αξιολόγηση για το αν τα σχολικά προγράμματα όντως συντελούν στην πρόληψη της σεξουαλικής κακοποίησης. Οι Harrold et al., (1991) για την αντιμετώπιση των δυσκολιών προτείνουν μοντέλα με επαναλαμβανόμενες μικρές παρεμβάσεις, οι οποίες θα μπορούσαν μακροπρόθεσμα να εγγυηθούν τη διατήρηση γνώσεων, αλλά τέτοιου είδους έρευνες με αξιόπιστα αποτελέσματα εκλείπουν από την βιβλιογραφία, με συνέπεια το παραπάνω να παραμένει μια απλή υπόθεση ή πρόταση για μελλοντική διερεύνηση. Πάντως, σαν πιο ανώδυνη και πετυχημένη στρατηγική αντίστασης προτείνεται η λεκτική αντίσταση και όχι η προσπάθεια φυγής ή η αναζήτηση βοήθειας με φωνές (Smallbone & Wortley, 2000), αφού υπάρχει κίνδυνος πυροδότησης της επιθετικότητας του δράστη.

Εκτός όλων των παραπάνω, οι αξιολογήσεις σχολικών προγραμμάτων έχουν καταγράψει και άλλες αρνητικές επιδράσεις στα παιδιά όπως ανησυχία και εξαρτητικότητα (Finkelhor & Dzuiba-Leatherman, 1995; Tutty, 1997; Wurtele & Miller-Perrin, 1992; Wurtele et al., 1989;

Ratto & Bogat, 1990; Hazzard et al., 1995), φόβος απέναντι σε ξένους (Pohl & Hazzard, 1990; Herbert et al., 2001), επιθετικότητα (Herbert et al., 2001; McIntyre & Carr, 1999), ακόμα και αύξηση των περιστατικών ψευδών ισχυρισμών (Wurtele, 1993; Blumberg et al., 1991). Επιπλέον, η έλλειψη καταγραφής περιστατικών, ο επονομαζόμενος σκοτεινός αριθμός (Ko & Cosden, 2001), η περιορισμένη κοινωνική ορατότητα του φαινομένου μέσα και έξω από την οικογένεια (Ινστιτούτο Υγείας του Παιδιού, 1998) και η έλλειψη διερεύνησης των αντιδράσεων των παιδιών στα προγράμματα αυτά (Finkelhor & Dzuiba-Leatherman, 1995) αποτελούν τις βασικότερες δυσκολίες για τη διεξαγωγή και αξιολόγηση ενός αποτελεσματικού προγράμματος καθιστώντας την πρόληψη γενικότερα ως ένα δύσκολο έως ουτοπικό στόχο.

Εξίσου σημαντική είναι και η έλλειψη δεδομένων που υποστηρίζουν τη συμβολή των σχολικών προγραμμάτων στη μείωση της συχνότητας του φαινομένου (Daro, 1994). Για παράδειγμα, η πτώση των υποθέσεων σεξουαλικής κακοποίησης στις Η.Π.Α. και στο Ηνωμένο βασίλειο (Finkelhor, 2008) αν και από πολλούς θεωρείται αποτέλεσμα των σχολικών προγραμμάτων (βλ. Finkelhor & Jones, 2006; Jones, Finkelhor, & Halter, 2006), τέτοιες στάσεις παραμένουν απλές ικασίες και πεποιθήσεις χωρίς έγκυρα στοιχεία προς υπεράσπιση αυτής της άποψης (Lalor & Mcelvaney 2010). Ομοίως, ο Finkelhor (2009) μετά από ενδελεχή έρευνα πολλών εκπαιδευτικών προγραμμάτων καταλήγει ότι εκτός από 2 έρευνες βασισμένες στην παρατήρηση (Gibson & Leitenberg, 2000; Finkelhor et al., 1995), των οποίων όμως τα αποτελέσματα δεν οδηγούν σε οριστικό συμπέρασμα, καμία έρευνα δεν είναι βασισμένη σε ολοκληρωμένους ερευνητικούς σχεδιασμούς που να μπορούν έγκυρα να αποδείξουν ότι τα εκπαιδευτικά προγράμματα προλαμβάνουν τη θυματοποίηση (σελ.181).

Άλλη μια βασική δυσκολία, όπως τονίζουν οι Barron και Topping (2009), έγκειται στην μέτρηση του βαθμού κατά τον οποίο η αντίληψη της έννοιας του κινδύνου γίνεται κατανοητή στα παιδιά. Ελάχιστες είναι οι έρευνες που έχουν προσπαθήσει να εξετάσουν την αντίληψη του κινδύνου, ενώ όσες έκαναν το εγχείρημα, όπως αυτή των Dziuba-Leatherman και Finkelhor (1994), κατέληξαν σε αμφισβητούμενα και αναξιόπιστα αποτελέσματα. Εφόσον λοιπόν τα παιδιά δυσκολεύονται να αντιληφθούν την έννοια του κινδύνου, η οποία αποτελεί την απαρχή τέτοιου είδους προγραμμάτων, τα αποτελέσματα παραμένουν αναξιόπιστα και μη έγκυρα. Παρατηρείται λοιπόν μεγάλη δυσκολία στην παρουσίαση εννοιών που σχετίζονται με την

πρόληψη με ένα τρόπο που θα μπορούσε να γίνει κατανοητός στους ανηλίκους και ιδιαιτέρως σε παιδιά μικρής ηλικίας (Finkelhor, 2007; Repucci & Herman, 1991).

Σε ό,τι αφορά τον σχεδιασμό και την εφαρμογή των σχολικών προγραμμάτων επίσης κυριαρχεί σύγκρουση ερευνητικών απόψεων με τον ένα πόλο να υποστηρίζει την μερική αποτελεσματικότητα υπό συγκεκριμένες συνθήκες και τον άλλον, να κατακρίνει αυστηρά τέτοιου είδους μεθόδους ως υπεραπλουστευμένες και λειψές για να αντιμετωπιστεί ένα πολύπλοκο κοινωνικό πρόβλημα σύμφωνα και να θεωρεί ότι με τέτοιου είδους προγράμματα η ευθύνη αποδίδεται στο παιδί αφού δεν κατάφερε να αποφύγει την κακοποίηση (Trudell & Whatley, 1988; Cormack et al., 1998). ‘Αλλωστε, όπως τονίζουν και οι Pelcovitz et al., (1992), το γεγονός ότι τα παιδιά έχουν παρακολουθήσει ένα σχολικό πρόγραμμα δεν σημαίνει ότι είναι ασφαλείς. Ομοίως, ο Hazzard (1993) τονίζει ότι είναι ουτοπικό να αναμένεται από ένα παιδί να ασκήσει εξουσία σε κάποιον που ενδεχομένως εμπιστεύεται και που είναι μεγαλύτερος σε ηλικία και με μεγαλύτερη δύναμη.

Σύμφωνα με την εις βάθος ανάλυση προγραμμάτων πρόληψης της παιδικής σεξουαλικής κακοποίησης των Lanning και Massey-Stokes (2006), υπό το πρίσμα της αμφισβήτησης τίθονται και τα εργαλεία που αξιοποιούνται για την αξιολόγηση αυτών, με αποτέλεσμα να μην παρέχονται αξιόπιστα δεδομένα τα οποία επαρκούν για να υποστηρίξουν ότι αυτά τα προγράμματα έχουν θετική επίδραση, άρα η αξιοπιστία τους και η εγκυρότητά τους παραμένει αμφίβολη και προς διερεύνηση.

Από την άλλη πλευρά, αν και τα σεμινάρια ενημερωτικού χαρακτήρα που απευθύνονται σε παιδιά, γονείς και εκπαιδευτικούς είναι απαραίτητα, εστιάζουν μόνο σε ένα παράγοντα επικινδυνότητας. Αυτός ο παράγοντας επικινδυνότητας αναφέρεται στην πεποίθηση ότι πολλά χαρακτηριστικά των παιδιών, π.χ. φυσικά, γνωσιακά χαρακτηριστικά ή άτομα με ιδιαίτερες ανάγκες, τα καθιστούν πιο ευάλωτα στην κακοποίηση (National Clearinghouse on Child Abuse and Neglect Information, 2004). Ωστόσο, δεν είναι ο μοναδικός που διευκολύνει την κακοποίηση καθώς συνυπάρχουν πολλοί παράγοντες που αλληλεπιδρούν μεταξύ τους (Supharukchinda 2006) και δεν επαρκεί η τροποποίηση αυτού του ενός παράγοντα για να αποτραπεί ο δράστης. Έτσι λοιπόν, τα σχολικά προγράμματα, ή γενικότερα τα εκπαιδευτικά προγράμματα επικεντρωμένα στα παιδιά, αποτυγχάνουν αφού αγνοούν τα κίνητρα του δράστη,

τις αναστολές του και άλλους εξωγενείς παράγοντες (Tutty, 1991). ‘Όπως επισημαίνουν και οι Becker και Reilly (1999), δεν υφίσταται ένα και μοναδικό ψυχολογικό, βιολογικό και κοινωνικό προφίλ του δράστη που κακοποιεί ανήλικο, γεγονός το οποίο οδηγεί στο συμπέρασμα πως το φαινόμενο είναι διαταξικό και ακόμα και αν τα προγράμματα πρόληψης εφαρμοστούν, ο δράστης, μπορεί να εμφανιστεί από οπουδήποτε. Επίσης, ακόμα και αν τα παιδιά θέσουν σε εφαρμογή τις τεχνικές που μαθαίνουν (ή τουλάχιστον όσες θυμούνται αναλόγως με το πότε θα προκύψει το συμβάν), δεν αρκεί διότι οι δράστες προσαρμόζονται στις νέες συνθήκες και αλλάζουν τεχνικές (π.χ. ασκούν περισσότερη σωματική βία), ειδικά όσοι δράστες έχουν ισχυρά κίνητρα (Kaufman et al., 2002).

Πολλοί ερευνητές που έχουν ασχοληθεί με το προφίλ του δράστη καταλήγουν στο συμπέρασμα ότι η ετερογένεια των δραστών είναι αναπόφευκτη με αποτέλεσμα η έγκυρη και ακριβής πρόβλεψη της συμπεριφοράς και αντίδρασης των δραστών ανάλογα με τις συνθήκες υπό τις οποίες διαπράττεται το έγκλημα να καθιστάται αδύνατη (Becker, 1994). Συνεπώς, η απουσία ενός καθιερωμένου κοινωνικοοικονομικού και μορφωτικού επιπέδου του δράστη, η απουσία συγκεκριμένων παραγόντων επικινδυνότητας οι οποίοι θα μπορούσαν να προσδιορίσουν την ταυτότητα των δραστών, καθώς και η έλλειψη δεδομένων και στοιχείων, θέτουν την αποτελεσματικότητα της πρωτογενούς πρόληψης και τέτοιου είδους προγραμμάτων σε κίνδυνο. Ο Finkelhor (1984a) θεωρεί πως η βία και η κακοποίηση εις βάρος ανηλίκων συμβαίνει όταν τέσσερεις παράγοντες συμπίπτουν: 1) το κίνητρο του δράστη 2) η αντιμετώπιση των εσωτερικών αναστολών 3) η υπερνίκηση των εξωτερικών αναστολών και 4) η διαχείριση της αντίστασης του θύματος. Τα μέτρα πρωτογενούς πρόληψης κατά της βίας και κακοποίησης εις βάρος ανηλίκων έχουν βασιστεί αποκλειστικά στην τελευταία μεταβλητή προσπαθώντας να εκπαιδεύσουν τα παιδιά ώστε να εντοπίζουν και να αναγνωρίζουν τον εν δυνάμει δράστη καθώς και να αντιστέκονται στην κακοποίηση, μεταφέροντας έτσι την ευθύνη και το βάρος στο ίδιο το παιδί. Σε καμία περίπτωση όμως δεν σημαίνει ότι τα σχολικά προγράμματα δεν έχουν καμία χρησιμότητα. Οι Lanning και Massey-Stokes (2006) επισημαίνουν τον σημαντικό ρόλο που διαδραματίζουν τα σχολικά προγράμματα στην έγκαιρη ανίχνευση της παιδικής σεξουαλικής κακοποίησης και στη μείωση των ψυχοσυναισθηματικών επιπτώσεων στα παιδιά λόγω της έγκαιρης παρέμβασης.

Παρόλο λοιπόν που τα σχολικά προγράμματα με τη μορφή της εκμάθησης τεχνικών αντίστασης, μπορούν να είναι μόνο εν μέρει βοηθητικά για το φαινόμενο της παιδικής σεξουαλικής κακοποίησης, μπορούν ωστόσο να συνεισφέρουν στην πρόληψη άλλων κοινωνικών ζητημάτων όπως είναι το bullying ή η χρήση ναρκωτικών (βλ. Durlak, 1995, cited in Finkelhor, Ormrod, & Turner, 2007). Επιπροσθέτως, τα σχολικά προγράμματα μπορούν να συνδράμουν με άλλη μορφή όπως αυτή της σεξουαλικής διαπαιδαγώγησης. Σε αντίθεση με τα προγράμματα τεχνικών αντίστασης, αυτά της σεξουαλικής διαπαιδαγώγησης φαίνεται να έχουν θετικό αντίκτυπο στην ευεξία και σεξουαλική υγεία των μαθητών (Blake & Frances, 2001; Kirby, 2002; Somers & Eaves, 2002), μειώνουν τις εφηβικές εγκυμοσύνες, τροποποιούν τη γενικότερη συμπεριφορά των μαθητών με θετική χροιά (Blake, 2002) και ενισχύουν τις γνώσεις των μαθητών γύρω από τη σεξουαλικότητα (Somers & Gleason, 2001). Για τους παραπάνω λόγους τέτοιου είδους προγράμματα ενισχύονται και υποστηρίζονται από πολλούς ερευνητές, όπως από την Γερούκη (2006) η οποία έχει συνεισφέρει σημαντικά στη διερεύνηση της αποτελεσματικότητας των προγραμμάτων σεξουαλικής διαπαιδαγώγησης. Σύμφωνα με κλινικές έρευνες διερεύνησης της αποτελεσματικότητας των εν λόγω προγραμμάτων, τα ευρήματα υποδεικνύουν πως η σεξουαλική διαπαιδαγώγηση έχει θετικό αντίκτυπο (Blake & Frances, 2001), ενισχύει τις γνώσεις των μαθητών για τα σεξουαλικά ζητήματα, βελτιώνει τη σεξουαλική υγεία (Somers & Eaves, 2002), ενώ δύναται να συμβάλει και στην αποφυγή σεξουαλικής εκμετάλλευσης (Milton, 2002). Παρά τη θετική αξιολόγηση, η Ελλάδα είναι από τις ελάχιστες χώρες του δυτικού κόσμου στην οποία η σεξουαλική διαπαιδαγώγηση είναι πρακτικά ανύπαρκτη (Κρεατσάς, 2003), ενισχύοντας την πεποίθηση ότι στον ελλαδικό χώρο η εφαρμογή προγραμμάτων πρωτογενούς πρόληψης παραμένει μόνο στα χαρτιά των πολιτικών ατζεντών.

Συνοψίζοντας, τα σχολικά προγράμματα χρήζουν άμεσης ανασυγκρότησης, αξιολόγησης της αποτελεσματικότητάς τους και σαφώς, απαραίτητη κρίνεται η ταυτόχρονη εφαρμογή τους σε συνδυασμό με άλλα προγράμματα προς αποφυγή της κριτικής τους ως λειψά και διάσπαρτα. Συγκεκριμένα τα σχολικά προγράμματα πρέπει να υιοθετούν τη μορφή της σεξουαλικής διαπαιδαγώγησης και όχι αυτή της εκμάθησης τεχνικών αντίστασης, ενώ θα πρέπει να εφαρμόζονται πάντα σε συνδυασμό με άλλα μέτρα του πρωτογενούς τομέα πρόληψης. Άλλωστε, η αποτελεσματική πρωτογενής πρόληψη είναι αδιαμφισβήτητα συνηφασμένη με την πολυεπίπεδη και ταυτόχρονη εφαρμογή προγραμμάτων, γι'αυτό και όπως πολύ εύστοχα

παρατηρούν και οι Larson et al., (1994), η πρόληψη επιβάλλεται να επεκταθεί, να διερευνηθεί και να αξιολογηθεί (σελ.6).

3.3.2 Καμπάνιες Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης

Εκτός από τα σχολικά προγράμματα, μεγάλη βαρύτητα έχει δοθεί και στις καμπάνιες των ΜΜΕ κατέχοντας το ρόλο του μέσου για την ευαισθητοποίηση του κοινού. Σήμερα, «στην εποχή της πληροφορίας» τα μέσα επικοινωνίας και πληροφορίας είναι πάρα πολλά και διαθέσιμα παγκοσμίως. Οι πληροφορίες μεταφέρονται στα άτομα σε πολύ γρήγορο χρόνο, χωρίς να ελέγχεται και να αξιολογείται απαραίτητα το περιεχόμενό τους.

Από τη μία πλευρά τα ΜΜΕ συμβάλλουν στη δημιουργία του «ηθικού πανικού», όρος ο οποίος πρωτοχρησιμοποιήθηκε από τον Cohen (1973) για να περιγράψει τις καταστάσεις όπου απαιτείται η ανάληψη συγκεκριμένων μέτρων εναντίον μιας συγκεκριμένης μορφής εγκλήματος ή ενός δράστη (Howitt, 2009). Οι Hall et al., (1978) υποστηρίζουν ότι οι «ηθικοί πανικοί» έχουν την τάση να εμφανίζονται όταν δυο ιδεολογίες βρίσκονται σε αντιπαράθεση, ενώ οι Maguire et al., (1994) θεωρούν ότι τα ΜΜΕ συμβάλλουν στη δημιουργία «ηθικών πανικών» διαμέσου του τρόπου που επιλέγουν να δίνουν έμφαση σε άγρια εγκλήματα προς χάριν των πωλήσεων. Για παράδειγμα, και μόνο η ιδέα ότι ένας δράστης αιχμαλωτίζει, βιάζει, βασανίζει και σκοτώνει παιδιά, σοκάρει, φοβίζει και σαστίζει τη κοινή γνώμη και την ίδια στιγμή οι πωλήσεις και οι τηλεθεάσεις εκτοξεύονται στα ύψη. Ακόμα και ο μύθος του «άγνωστου κινδύνου» θα μπορούσε να απορρέει από τα ΜΜΕ. Βεβαίως, άγρια και αξιοπερίεργα εγκλήματα (π.χ. εγκλήματα των κατά συρροή δολοφόνων) πάντα παίρνουν μεγαλύτερες διαστάσεις και παραμένουν στα πρωτοσέλιδα για καιρό λόγω της ιδιαίτερης μορφής του εγκλήματος αλλά και του δημοσιογραφικού ενδιαφέροντος.

Πιο συγκεκριμένα, ο Jenkins (1994) ανακάλυψε ότι πολλές υποθέσεις κατά συρροή δολοφονιών, εκ των οποίων πολλές περιελάμβαναν εγκλήματα εις βάρος ανηλίκων, που είχαν δραματική επίδραση στη κοινή γνώμη μέσω των ΜΜΕ, εκτόξευσε στα ύψη τις πωλήσεις αστυνομικών μυθιστορημάτων με παρόμοιες υποθέσεις το 1980-81. Ομοίως, ο Egger (1990), αφού εξέτασε το περιεχόμενο των ΜΜΕ και των εφημερίδων πολλών εγκλημάτων που απασχόλησαν τη κοινή γνώμη, κατέληξε ότι και τα δύο μέσα προωθούν ένα συνοθύλευμα

εικόνων, παραλείποντας την εκτεταμένη έρευνα και καταγράφοντας τα εμφανή δεδομένα, τα οποία προκαλούν δέος και φόβο. Με τέτοιου είδους προώθηση, δημιουργείται μια διαστρεβλωμένη εικόνα των γεγονότων η οποία εκλείπει κατάλληλης ανάλυσης περιεχομένου και αντικειμενικότητας (Duwe, 2000; Gerbner, 1972). Οι Holmes και De Burger (1988) θεωρούν ότι αυτό το ενδιαφέρον πηγάζει από τον διαισθητικό φόβο των ανθρώπων να μην πέσουν και οι ίδιοι θύματα. Ασχέτως όμως με το βαθμό επιρροής, τα MME, αδιαμφισβήτητα επηρεάζουν την κοινή γνώμη, δημιουργούν τάσεις, πεποιθήσεις και συμπεριφορές και αυξάνουν τον διαισθητικό φόβο (Shrum, 1996; Vitelli & Endler, 1993; Winkel, 1998). Αξιοσημείωτο όμως παραμένει ότι τα MME καθίστανται υπεύθυνα αποκλειστικά για τον τρόπο με τον οποίο προβάλλουν τα εγκλήματα και δεν αποτελούν γενεσιουργό αιτία εμφάνισης νέων κοινωνικών προβλημάτων (Castle & Hensley, 2002).

Από την άλλη πλευρά τα MME και η καταναλωτική κουλτούρα προωθούν το σεξισμό μέσω της προώθησης προτύπων όπως είναι τα κυρίαρχα αρσενικά, υποταγμένες γυναίκες, σεξουαλικοποιημένα παιδιά και βομβαρδίζουν τα παιδιά με λανθασμένα ερεθίσματα, ελαχιστοποιώντας έτσι κατά πολύ την επιρροή τους σε κοινωνικά ζητήματα και υποβιβάζοντας την υγιή σεξουαλικότητα, με αποτέλεσμα την ανυπαρξία υγιών μηνυμάτων από το περιβάλλον, μέσα στο οποίο τα παιδιά αναπτύσσουν και δημιουργούν σχέσεις (Lyles, Cohen & Brown, 2009). Η τηλεόραση ως κανάλι της επιβολής του στοιχείου της βίας μέσα στα σπίτια των ανθρώπων (Αλεξιάδης, 2004:158), αλλά και η αποδοχή αυτής, μέχρι ενός σημείου, ως έκφραση συναισθημάτων, προωθούν και ενσωματώνουν στον πολιτισμό μη αποδεκτές συμπεριφορές και στάσεις ζωής ως πρότυπες, δημιουργώντας μια καινοτόμα κουλτούρα.

Η συνεχής προβολή μη αποδεκτών προτύπων και συμπεριφορών προκαλεί και μαθαίνει τον θεατή να ταυτίζεται με αυτά και να υιοθετεί χαρακτηριστικά και συμπεριφορές. Το υπόβαθρο της υπόθεσης αυτής βρίσκεται στην θεωρία της «Κοινωνικής Μάθησης» του Bandura. Σύμφωνα με την θεωρία του εν λόγω ερευνητή τα άτομα μαθαίνουν παρακολουθώντας, διαβάζοντας ή ακούγοντας για την συμπεριφορά άλλων ατόμων, την οποία στη συνέχεια οικειοποιούνται και υιοθετούν. Η θεωρία υπήρξε η απόρροια μιας σειράς από ελεγχόμενα πειράματα προκειμένου να διαπιστωθούν οι τρόποι με τους οποίους επηρεάζεται το άτομο με την έκθεσή του σε σκηνές βίας και κατέληξε στο συμπέρασμα ότι η έκθεση στην βία χαλαρώνει

τις αναστολές του ατόμου απέναντι στην χρήση της (Ziegler & Hjelle, 1992). Είναι σημαντικό όμως να σημειωθεί ότι για να φτάσει ένα άτομο στο σημείο να οικειοποιηθεί και να εσωτερικεύσει μια συμπεριφορά πρέπει πρώτα αυτή (η συμπεριφορά) να τραβήξει την προσοχή του. Επιπλέον, για να αναπαράγει το άτομο την συμπεριφορά την οποία έχει αποθηκεύσει θα πρέπει να έχει και τις ικανότητες αναπαραγωγής (σωματικές ή πνευματικές) τις οποίες απαιτεί η κάθε συμπεριφορά για να αναπαραχθεί. Ωστόσο μέσα από συνεχή επανάληψη οι ικανότητες αυτές μπορεί να αποκτηθούν και να βελτιωθούν (Κουκουτίμπα, 2005).

Ο πολλαπλός ρόλος των ΜΜΕ προκαλεί σύγχυση και προωθεί διπλά και τριπλά μηνύματα με αποτέλεσμα η δραστηκότητά τους να είναι αμφισβητίσιμη. Το μήνυμα που λαμβάνει ο καθένας από τα ΜΜΕ σχετίζεται με την αντίληψη του σχετικά με το πρότυπο ανάλυσης των ΜΜΕ. Ο Manning (1985) αναλύει τα τρία πρότυπα ανάλυσης της λειτουργίας των ΜΜΕ: 1) τα ΜΜΕ εκπαιδεύουν την κοινή γνώμη και ενημερώνουν 2) παρουσιάζουν αυτό που ζητάει το αγοραστικό κοινό 3) η πληροφόρηση είναι ελεγχόμενη καθώς ελέγχεται από πολιτικά, οικονομικά, και κοινωνικά κατεστημένα. Και στις τρεις περιπτώσεις, ο θεατής σύμφωνα με τα ατομικά και γνωσιακά του χαρακτηριστικά, μπορεί να υιοθετήσει όποιο από τα μηνύματα τον αντιπροσωπεύει και να διαστρεβλώσει το μήνυμα σύμφωνα με τις δικές του ανάγκες. Παρ'όλα αυτά, αναλογιζόμενοι τη μαζική ανταπόκριση του κοινού και τις πωλήσεις των εφημερίδων κάθε φορά που ένα άγριο και βάνουσο περιστατικό γίνεται γνωστό, θα μπορούσαμε να συμπεράνουμε ότι τα ΜΜΕ παίζουν σημαντικό ρόλο στην προώθηση και γνωστοποίηση του φαινομένου. Γι'αυτό, απαραίτητος κρίνεται ο διαχωρισμός του ρόλου των ΜΜΕ ώστε το μήνυμα που εκπέμπουν να είναι σταθερό χωρίς να λαμβάνονται διπλά μηνύματα και να επικεντρωθούν στην υποστήριξη και την ενίσχυση του ευρύτερου περιβάλλοντος.

Επιπροσθέτως, τα ΜΜΕ αποτελούν το βασικό στήριγμα για την επιτυχή εφαρμογή των πολιτικών της πρόληψης αλλά λειτουργούν και ως καταλύτης ευρύτερης αλλαγής αφού κεντρίζουν τη προσοχή και το ενδιαφέρον νομοθετών, κυβερνήσεων, μεγαλοβιομηχάνων και χαρακτών πολιτικής (Davis, Parks & Cohen, 2006: 9). Γι'αυτό τον λόγο και μετά από ενδελεχή διερεύνηση του ρόλου των ΜΜΕ στον πρωτογενή τομέα πρόληψης οι Lyles, Cohen και Brown (2009) για την αποτελεσματική χρήση των ΜΜΕ ως μέσο πρόληψης προτείνουν ως απαραίτητες ενέργειες τη μείωση της επιρροής των ΜΜΕ μέσω διαφήμισης, την κινητοποίηση κυβερνήσεων

και βιομηχανιών στη μη προώθηση βίας, την αφαίρεση πορνογραφικών ιστότοπων (ή τουλάχιστον την απαγόρευση για το ευρύ κοινό), την εκπαίδευση ειδικών σε θέματα μάρκετινγκ και δημοσίων σχέσεων για αποτελεσματική επικοινωνία με τους δημοσιογράφους.

Η συμβολή των ΜΜΕ στην πρόληψη κοινωνικών φαινομένων διενεργείται διά της οδού των διαφημιστικών καμπανιών και εκστρατειών με απώτερο σκοπό την αφύπνιση της κοινωνικής συνείδησης των πολιτών και παρά τα μειονεκτήματα που προαναφέρθηκαν οι έρευνες διαφαίνονται θετικές περί της χρησιμότητας των ΜΜΕ. Πιο συγκεκριμένα, μετά απο μια καμπάνια των ΜΜΕ κατά της παιδικής σεξουαλικής κακοποίησης που έγινε στην Ολλανδία το 1991-92, καταγράφηκε αύξηση των τηλεφωνικών επικοινωνιών σε γραμμές πρώτης βοήθειας (Hoefnagels & Baartman, 1997; Hoefnagels & Mudde, 2000). Ομοίως, οι Rheingold et al. (2007) μετά την αξιολόγηση διαφημιστικής καμπάνιας στις Η.Π.Α., ανακαλύψανε πως υπάρχει μερική αποτελεσματικότητα ακόμα και με μια φορά έκθεση στο υλικό, παρόλες τις διαφορές μεταξύ πρώτης και δεύτερης αξιολόγησης (follow up) οι οποίες αιτιολογούνται λαμβάνοντας υπόψη την παράμετρο της βραχυπρόθεσμης γνώσης εξαιτίας της μιας προβολής του υλικού. Σε ιδανικές συνθήκες, εφαρμόζοντας μια ολοκληρωμένη και συντονισμένη δράση, με επαναλαμβανόμενη έκθεση στο υλικό, αφαιρώντας τα διπλά μηνυμάτων και διατηρώντας αυστηρή στάση και μηδενική ανοχή στην προώθηση βίαιων προτύπων, πιθανόν η αξιολόγηση να ήταν πιο αποτελεσματική και πιο αισιόδοξη.

Αν και η αφύπνιση κοινωνικής συνείδησης είναι απαραίτητη, μόνη της ως μέσο πρωτογενούς πρόληψης δεν επαρκεί (Lalor & McElvaney 2010), παρά μόνο σε συνδυασμό με παράλληλες πολυεπίπεδες εφαρμογές. Λαμβάνοντας υπόψιν την εξάπλωση του φαινομένου, τις διαφορετικές του εκφάνσεις τα τελευταία χρόνια (π.χ. παιδική πορνογραφία, grooming, σεξουαλική εκμετάλλευση) και την παγκόσμια αύξηση των περιστατικών, η πρόληψη δεν μπορεί να έχει μόνο τον χαρακτήρα της ενημέρωσης και της προώθησης γνώσεων, αλλά πρέπει να προσφέρει την ενδυνάμωση των ατόμων και των συστημάτων εγκαθιδρύοντας υγιείς στάσεις, συμπεριφορές, σκέψεις, νοοτροπίες και κουλτούρες.

3.3.3 Κοινωνική Πρόληψη

Η κοινωνική πρόληψη ως εναλλακτική στρατηγική πρωτογενούς πρόληψης εμφανίστηκε μετά τις αλλαγές των τελευταίων δεκαετιών στην κοινωνική πολιτική με το επίκεντρο να έχει μεταφερθεί από το συγκεντρωτισμό στην τοπική δράση και την κοινότητα με βασικά χαρακτηριστικά την ευελιξία των προγραμμάτων ανάλογα με την εκάστοτε ομάδα στόχου και την ευθύνη του πολίτη (Παπαθεοδώρου, 2005: 313).

Τέτοιου είδους προγράμματα περιλαμβάνουν σεμινάρια που απευθύνονται σε γονείς, εκπαιδευτικούς αλλά και σε όλο τον πληθυσμό. Οι γονείς ως υπεύθυνοι της ανατροφής των παιδιών και πρότυπα για την μετέπειτα στάση ζωής των παιδιών τους καθώς και οι εκπαιδευτικοί ως πηγή γνώσεων και μετάδοσης κουλτούρας και νοοτροπίας χρήζουν εκπαίδευσης ώστε να συμβάλλουν στην πρόληψη της νεανικής εγκληματικότητας και της παιδικής κακοποίησης. Στη Σουηδία ήδη από τη δεκαετία του 70', μετά τη δημοσιοποίηση της υπόθεσης ενός κοριτσιού που χτυπήθηκε μέχρι θανάτου από τον πατέρα της, εδραιώθηκε η εκπαίδευση γονέων για την καλύτερη κατανόηση της ανάπτυξης των παιδιών και την εφαρμογή μεθόδων για την αρωγή των παιδιών (Moqvist op.cit in Bloch et al., 2003:121).

Παρά την αξιότιμη προσπάθεια ενσωμάτωσης τέτοιων προγραμμάτων τα προβλήματα και οι δυσκολίες φάνηκαν από την πρώτη αξιολόγηση των προγραμμάτων. Ο Moqvist (op.cit in Bloch et al., 2003:125) στην προσπάθειά του να κατανοήσει το λόγο της αναποτελεσματικότητας των προγραμμάτων, εντόπισε δυο βασικά κωλύματα. Καταρχάς, τα προγράμματα εκπαίδευσης γονέων είχαν πολυεπίπεδους στόχους, συμπεριλαμβανομένων της προώθησης της ψυχικής ευημερίας της οικογένειας και της διαχείρισης καταστάσεων κρίσης εντός της οικογένειας, αλλά ο βαθμός επίτευξης των στόχων και η αποτελεσματικότητα αυτών των προγραμμάτων στάθηκε αδύνατο να μετρηθούν και να αξιολογηθούν ακόμα και αφού τέθηκαν κάποια αξιολογητικά κριτήρια. Άλλη μια δυσκολία αποτελεσματικής εφαρμογής των γονεϊκών προγραμμάτων έγκειται στην ποικιλομορφία της οικογένειας (π.χ. κηδεμόνες οι παππούδες, οικογένειες στα όρια της φτώχειας κτλ., αλλοδαπές οικογένειες). Εφόσον λοιπόν υφίσταται τελείως διαφορετικό πολιτισμικό και φυλετικό υπόβαθρο, το εκπαιδευτικό σύστημα γονέων πρέπει να είναι ευέλικτο, στοχευμένο και διαμορφωμένο σύμφωνα με τους συμμετέχοντες ξεφεύγοντας από το πρότυπο της πυρηνικής οικογένειας.

Επιπροσθέτως, τα γονεϊκά προγράμματα όπως εφαρμόζονται μέχρι τώρα δεν περιλαμβάνουν ξεχωριστή εκπαίδευση και ενημέρωση γονέων σχετικά με την εξωοικογενειακή σεξουαλική κακοποίηση και τους δράστες σεξουαλικών εγκλημάτων με αποτέλεσμα να περιορίζεται η θεματολογία τους μόνο στην ενδοοικογενειακή κακοποίηση. Το παραπάνω φαίνεται και από έρευνες οι οποίες υποστηρίζουν ότι παραπάνω από 1/3 του δείγματος δεν γνώριζε τα τυπικά χαρακτηριστικά ή τα σημάδια ενός ενήλικα που κακοποιεί σεξουαλικά παιδιά (Aday & Andersen 1974). Ομοίως, τα στερεότυπα που κυριαρχούν στους γονείς, όπως αυτό του αγνώστου κινδύνου ή ότι η κακοποίηση αφήνει σημάδια, δημιουργούν ένα χάσμα γνώσεων το οποίο διευρύνεται από την ευρεία αντίληψη που έχουν περί του τι είναι κακοποίηση, ενώ όπως φαίνεται από τις αξιολογήσεις, τα προγράμματα εκμάθησης προληπτικών στρατηγικών σε γονείς και φροντιστές δεν σχετίζονται με τη μείωση της παιδικής θυματοποίησης (NSVRC, 2011). Εν τούτοις, τα γονεϊκά προγράμματα διαφαίνονται αποτελεσματικά σε ότι αφορά την πρόληψη της σωματικής κακοποίησης και παραμέλησης σε ενδοοικογενειακό πλαίσιο (Lundahl, Nimer & Parsons, 2006).

Αντιστοίχως, τα σεμινάρια που απευθύνονται στους εκπαιδευτικούς εστιάζουν αποκλειστικά στην έγκαιρη ανίχνευση της παιδικής κακοποίησης, στην εκμάθηση των συνεπειών του φαινομένου και όχι στην προώθηση του πρωτογενούς τομέα πρόληψης ενώ ακόμα και αυτά εφαρμόζονται σποραδικά, μεμονωμένα, μη συντονισμένα και δεν υπόκεινται απαραίτητα σε αξιολογήσεις. Επιπλέον, οι μεταβλητές τις οποίες επιλέγουν ως άξονα των προγραμμάτων, φαίνονται πως δεν επιφέρουν την επιθυμητή αποτελεσματικότητα. Σύμφωνα με τους Goldman και Padayachi (2005) απαραίτητη κρίνεται η περαιτέρω εκπαίδευση και εξειδίκευση των σχολικών συμβούλων στο θέμα της σεξουαλικής κακοποίησης αφού φαίνεται να έχουν την τάση να μην καταγγέλουν τις υποψίες τους για σεξουαλική κακοποίηση, ενώ η ελλιπής γνώση τους σχετικά με τα συμπτώματα ή την αναγνώριση των συμπτωμάτων έχει ως αποτέλεσμα να μην προσφέρουν επαρκή βοήθεια και να μην είναι παραγωγικοί στην συμβουλευτική στήριξη των παιδιών, ασχέτως εάν η μη καταγγελία παιδικής κακοποίησης αποτελεί έγκλημα και διώκεται ποινικά.

Ένα ακόμα πρόγραμμα που αξιοποιείται στο εξωτερικό στα πλαίσια της πρωτογενούς πρόληψης είναι το πρόγραμμα τηλεφωνικής γραμμής βοήθειας ανώνυμης συμβουλευτικής

στήριξης των δραστών που διαφεύγουν της σύλληψης καθώς και των εν δυνάμει δραστών. Ωστόσο, από έρευνες που έχουν διεξαχθεί προκύπτει ότι ελάχιστοι δράστες αξιοποιούν τις γραμμές βοήθειας (Smallbone et al., 2008) πιθανόν είτε από φόβο στιγματισμού σε περίπτωση αποκάλυψης της ταυτότητάς τους, είτε λόγω υποτίμησης ή άρνησης της κατάστασής τους. Ένας επιπλέον βασικός λόγος για τον οποίο τέτοιες έρευνες έχουν τεθεί κατά βάση στο περιθώριο είναι διότι δεν έχει εξακριβωθεί η άμεση σχέση μεταξύ της πρόληψης της κακοποίησης και της χρήσης των γραμμών βοήθειας (Finkelhor, 2009:183). Παρόλα αυτά, ακόμα και η περιορισμένη χρήση των γραμμών βοήθειας θεωρείται χρήσιμη αφού μπορεί να αποτρέψει έστω και έναν εν δυνάμει δράστη, ενώ όπως τονίζουν και οι Chasan-Taber και Tabachnick (1999) οι γραμμές τηλεφωνικής υποστήριξης οποιασδήποτε μορφής είναι βοηθητικές και μπορούν να συνεισφέρουν στην αφύπνιση του κοινού όπως και στην απόκτηση γνώσεων σχετικά με το θέμα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4ο: Η ΠΕΡΙΣΤΑΣΙΑΚΗ ΠΡΟΛΗΨΗ ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΣ

4.1 Οι τρεις βασικές θεωρίες περί ευκαιρίας

Μετά την ελαχιστοποίηση της έννοιας του αποκαταστατικού ιδανικού (Martinson, 1974; Brody, 1976) το ενδιαφέρον των ερευνητών στράφηκε στην εξέταση πιο πρακτικών μεθόδων αντιμετώπισης του εγκλήματος. Πολλοί εγκληματολόγοι ξεκίνησαν να αναζητούν τεχνικές που μπορούν να αξιοποιηθούν στην καθημερινότητα των ανθρώπων, αφού η έως τώρα διερεύνηση της βαθύτερης αιτίας των κοινωνικών προβλημάτων δεν επέφερε τα προσδοκώμενα αποτελέσματα. Τις βάσεις για την ανάδυση της πεποίθησης ότι οι περιβαλλοντικοί παράγοντες και η έννοια της ευκαιρίας διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στη διάπραξη ενός εγκλήματος, η οποία είχε ως αποτέλεσμα την ανάδυση της προσέγγισης της περιστασιακής πρόληψης, έθεσαν τα αποτελέσματα των ερευνών του Home Office Research Unit, του τμήματος εγκληματολογικών ερευνών της βρετανικής κυβέρνησης τις δεκαετίες του 60' και του 70' (βλ. Clarke & Cornish, 1983), όπως και άλλων ερευνών (βλ. Matza, 1964; Briar & Piliavin, 1965; Mischel, 1968).

Αρχικά αναπτύχθηκε ως θεωρία περιστασιακού ελέγχου (Downes & Rock, 1982), η οποία βασιζόταν κυρίως στην θεωρία της ορθολογικής επιλογής και εξυπηρετούσε ως καθοδηγητής για πρακτικούς τρόπους μείωσης των ευκαιριών. Στην πορεία υπήρξαν και άλλες επιρροές όπως αυτή της αμερικανικής θεωρίας «του αμυνόμενου χώρου» του Newman (1972), η θεωρία του περιβαλλοντικού σχεδιασμού ή αλλιώς CPTED (Jeffery, 1971) καθώς και η θεωρία του Skogan ο οποίος διαπίστωσε θετική συσχέτιση μεταξύ κοινωνικής αναταραχής και φυσικής παρακμής μιας περιοχής, συμπαιρόνοντας ότι η αταξία ενισχύει την απαξίωση και την αδιαφορία για την ασφάλεια χώρων, διευκολύνοντας έτσι το πέρασμα σε παραβατικές πράξεις (Bottoms & Wiles, 1992:346).

Η πρώτη ολοκληρωμένη προσπάθεια προσέγγισης του εγκλήματος από μια διαφορετική σκοπιά έγινε από τους Mayhew et al. (1976) με τη δημοσίευση του έργου τους «Το έγκλημα ως ευκαιρία». Έκτοτε, πολλοί εγκληματολόγοι, ακαδημαϊκοί και ερευνητές έχουν εξελίξει τη θεωρία των ευκαιριών υποδεικνύοντας τη μεταβλητή της ευκαιρίας ως άμεση αιτία, αλλά όχι αιτιολογική για την αύξηση της εγκληματικότητας. Υποστηρίζοντας την άποψη των Felson και

Clarke (1998) ότι ‘η ευκαιρία κάνει τον εγκληματία’, είναι εφικτό να μειωθεί το ποσοστό της εγκληματικότητας καταστέλλοντας τις ευκαιρίες που προσφέρονται. Η θεωρία ότι το έγκλημα μπορεί να προληφθεί μειώνοντας τις ευκαιρίες αποτελεί μια εκ των δέκα βασικών αρχών της θεωρίας της ευκαιρίας όπως διατυπώθηκαν από τους Clarke και Felson (1998). Οι υπόλοιπες αρχές συνοψίζονται στις εξής:

1. Η ευκαιρία αποτελεί καταλυτικό παράγοντα στη διάπραξη εγκλήματος
2. Οι ευκαιρίες για διάπραξη εγκλήματος είναι πολύ συγκεκριμένες
3. Οι ευκαιρίες για διάπραξη εγκλήματος εντοπίζονται στον χώρο και στον χρόνο
4. Οι ευκαιρίες για διάπραξη εγκλήματος εξαρτώνται από τον τρόπο ζωής και τις καθημερινές δραστηριότητες
5. Ένα έγκλημα παράγει ευκαιρίες για ένα άλλο
6. Ορισμένα προϊόντα αποτελούν πιο δελεαστικές ευκαιρίες για έγκλημα
7. Οι κοινωνικές και τεχνολογικές αλλαγές παράγουν νέες ευκαιρίες για διάπραξη εγκλήματος
8. Η μείωση των ευκαιριών δε συμβάλλει στη μετάθεση εγκλήματος
9. Η μείωση των ευκαιριών δύναται να συμβάλλει στη μείωση της εγκληματικότητας

Με γνώμονα τις παραπάνω αρχές, οι Clarke και Felson κατηγοριοποιούν τις θεωρίες της ευκαιρίας σε τρεις διαφορετικές προσεγγίσεις: τη θεωρία της ορθολογικής επιλογής την προσέγγιση των καθημερινών δραστηριοτήτων και τη θεωρία των τυπολογικών επιλογών. Αυτές οι προσεγγίσεις, παρόλο που διαφέρουν ως προς το σκοπό τους και εξετάζουν την ευκαιρία από διαφορετική σκοπιά, όλες υιοθετούν ως βασική τους αρχή τη θετική συσχέτιση μεταξύ ευκαιρίας και εγκληματικότητας.

Η θεωρία της ορθολογικής επιλογής δανείζεται την ιδεολογία της από την οικονομική θεωρία εγκλήματος (βλ. Becker, 1968), τροποποιώντας το βασικό μειονέκτημα της τελευταίας, δηλαδή την ανυπαρξία των δεδομένων που απορρέουν από το μαθηματικό μοντέλο του εγκλήματος (Clarke & Felson, 1993). Η εν λόγω θεωρία επικεντρώνεται στις εσωτερικές ψυχικές γνωσιακές διαδικασίες του δράστη που λαμβάνουν χώρα και συντελούν στην απόφαση τέλεσης του εγκλήματος, κατά τις οποίες ο εν δυνάμει δράστης αξιολογεί τα επικείμενα οφέλη

(π.χ. χρηματικό όφελος, ψυχολογικά οφέλη, σεξουαλική ικανοποίηση) και το επικείμενο κόστος (π.χ. το μέγεθος της προσπάθειας που πρέπει να καταβάλλει, την επικινδυνότητα). Σε περίπτωση που τα επικείμενα οφέλη ξεπερνούν το επικείμενο κόστος, τότε ο εν δυνάμει δράστης θα διαπράξει το έγκλημα, και εφόσον οι συμπεριφορές που είναι αποδοτικές και προσφέρουν ικανοποιητική ανταμοιβή τείνουν να επαναλαμβάνονται (θεωρία της κλασικής εξαρτημένης μάθησης), ο δράστης θα επαναλάβει το έγκλημα ακολουθώντας το ίδιο συλλογιστικό πρότυπο.

Ωστόσο, υπάρχουν και ορισμένοι δράστες οι οποίοι διαπράττουν το έγκλημα ακόμα και όταν το ρίσκο είναι υψηλό. Τέτοιου είδους συμπεριφορά αιτιολογείται από τη μια πλευρά λαμβάνοντας υπόψη ζητήματα ψυχικής υγείας ή έλλειψης αυτοελέγχου υπό ορισμένες συνθήκες καθώς και την εκάστοτε προσωπικότητα των δραστών (Cornish & Clarke, 1986; Simon & Zogba, 2006). Επιπροσθέτως, πιθανόν μια ευκαιρία που έχει κοστολογηθεί αρχικά ως χαμηλού ρίσκου, να αλλάξει στην πορεία εξαιτίας απρόσμενων γεγονότων όπως είναι η εμφάνιση ενός περαστικού ή μια απρόσμενη συμπεριφορά του θύματος (π.χ. σθεναρή αντίσταση) (Beauregard & Leclerc 2007). Γι'αυτό και όπως υποστηρίζουν και οι Leclerc et al. (2008), το σπίτι του δράστη θεωρείται η ασφαλέστερη επιλογή τόπου τέλεσης του εγκλήματος, αφού αυξάνει τα οφέλη και μειώνει δραματικά τα κόστη (π.χ. χαμηλότερο ρίσκο εμφάνισης ικανού φύλακα).

Ο Tilley (2009) επισημαίνει ότι «η ίδια η ευκαιρία μπορεί να πυροδοτήσει την εγκληματικότητα» (σελ. 114) και ότι ο πληθυσμός δεν θα πρέπει να διαχωρίζεται σε δράστες και μη, ενώ συνεχίζει, ισχυριζόμενος ότι «η ευκαιρία παρέχει ένα μηχανισμό πειρασμού ο οποίος δύναται να σύρει και τους μη δράστες στο έγκλημα» (σελ. 115). Εν τούτοις, η υπόθεση ότι όλοι οι άνθρωποι είναι εν δυνάμει δράστες, διαφαίνεται ντετερμινιστική και δεν υποστηρίζεται από ερευνητικά ευρήματα. Άλλωστε, σε καθημερινή βάση οι άνθρωποι έρχονται αντιμέτωποι με πολλές ευκαιρίες (π.χ. ξεκλείδωτες πόρτες, αυτοκίνητα, ποδήλατα, ανοιχτά παράθυρα) αλλά δεν διαπράττουν το έγκλημα ακόμα και όταν όλοι οι παράγοντες ευνοούν τη διάπραξή του. Πιθανόν λοιπόν, ο όρος «διαδραστική ευκαιρία», όπως αξιοποιήθηκε από τους Clark και Regan (2003) να είναι πιο κατάλληλος διότι μόνο η ευκαιρία ως μεταβλητή χωρίς τη θέληση του δράστη, δεν αρκεί για να αιτιολογήσει τα κίνητρα του δράστη.

Η θεωρία της ορθολογικής επιλογής δεν πρέπει να θεωρείται μια γενική θεωρία εγκλήματος αλλά μια προσέγγιση η οποία επεξηγεί την επιλογή του στόχου και τα σκεπτικά

πρότυπα του δράστη. Περισσότερο αποτελεί μια θεωρία εγκληματικότητας παρά μια θεωρία εγκλήματος, και γι' αυτό το λόγο θα πρέπει να υιοθετείται και να εφαρμόζεται με ιδιαίτερη προσοχή διότι μέχρι ενός σημείου εμπεριέχει ενδότερες γνωσιακές διαδικασίες και ψυχολογικές αιτίες. Επιπροσθέτως, με βάση το θεώρημα ότι όλοι οι άνθρωποι ακολουθούν τα ίδια σκεπτικά πρότυπα και αξιολογούν τις καταστάσεις με τον ίδιο τρόπο, αποδομείται η έννοια της ατομικότητας. Άρα, ναι μεν κάθε άτομο σκέφτεται και ενεργεί διαφορετικά σε καταστάσεις, αλλά ενδεχομένως, θέτοντας την ευκαιρία υπό το πρίσμα των πιθανοτήτων, μπορεί να προβλεφθεί μια συμπεριφορά κατά προσέγγιση.

Σύμφωνα με τη θεωρία των καθημερινών δραστηριοτήτων, για να διαπραχθεί το έγκλημα πρέπει να συνυπάρχουν τρεις παράγοντες: ένας κατάλληλος στόχος (π.χ. άτομο, αυτοκίνητο, κτίριο), ένας δράστης με κίνητρο καθώς και η απουσία ενός ικανού φύλακα. Το ζωτικό χαρακτηριστικό της προσέγγισης είναι η σύγκλιση του τόπου και του χρόνου των τριών αυτών παραγόντων (Clarke 1997). Προς υπεράσπιση της προσέγγισης και κατάθεσης εμπειρικών στοιχείων, οι Cohen και Felson (1979) προσπάθησαν να αποδείξουν ότι η αύξηση των κλοπών ανά περιοχές στις Η.Π.Α. τη δεκαετία 1960-70 ερμηνεύεται ως απόρροια των αλλαγών των καθημερινών δραστηριοτήτων των ατόμων, π.χ. η πληθώρα άδειων σπιτιών κατά τη διάρκεια της ημέρας από την εποχή που οι γυναίκες εισήλθαν στην αγορά εργασίας. Τα αποτελέσματα της έρευνας ήταν θετικά εφόσον υποδεινούν τη συσχέτιση των παραγόντων.

Αυτή η θεωρία, σε αντίθεση με τη θεωρία της ορθολογικής επιλογής, δεν επικεντρώνεται στα κίνητρα του δράστη. Η καταλληλότητα του στόχου εξαρτάται κατά βάση από την αξία του, τη στατικότητα του, την προσβασιμότητά του και το βαθμό ορατότητάς του από τους εν δυνάμει δράστες. Αλλά ακόμα και αν ένας δράστης με κίνητρο βρει τον κατάλληλο στόχο, η απουσία ενός ικανού φύλακα είναι ο τρίτος παράγοντας που διευκολύνει τη διάπραξη του εγκλήματος. Όταν αναφερόμαστε σε φύλακα, δεν εννοείται αποκλειστικά η αστυνομία, αλλά οποιοδήποτε άτομο του οποίου η παρουσία μπορεί να αποτρέψει το έγκλημα (π.χ. γείτονας, σύζυγος, περαστικός, φύλακας κτλ.). Ο Feldman (1993) υποστηρίζει ότι η αφθονία στόχων και η έλλειψη φύλαξης αυξάνουν τις ευκαιρίες πολλών ειδών εγκλήματος. Για παράδειγμα, όταν πλήθος κόσμου συγκεντρώνεται χωρίς επιτήρηση (μαζικές συγκεντρώσεις, αθλητικοί αγώνες, φεστιβάλ)

δημιουργούνται πολλές ευκαιρίες διάπραξης πολλών εγκλημάτων, από μικροκλοπές και βανδαλισμούς έως απαγωγές και κακοποιήσεις.

Έτσι, πέραν του εντοπισμού του κατάλληλου στόχου, ο δράστης επιλέγει και το *modus operandi*, το οποίο επηρεάζεται άμεσα από τον χώρο, αφού ο χώρος δύναται να δώσει στο δράστη το πλεονέκτημα αποφυγής της σύλληψης και της δημιουργίας δικτύων για την αποφυγή παρουσίας μαρτύρων και του τρόπου διαφυγής του. Για τον λόγο αυτό οι Brantingham και Brantingham (1984) θεωρούν ότι οι δράστες είθισται να κινούνται εντός των πλαισίων της γειτονίας τους ή της ευρύτερης περιοχής τους. Η θεωρία αυτή υποστηρίζεται από πολλούς ερευνητές και επιβεβαιώνεται από πολυάριθμες έρευνες όπως για παράδειγμα από την έρευνα ενός αστυνομικού τμήματος της Αγγλίας όπου μελετήθηκαν πάνω από 258.000 εγκληματικές διαδρομές, της οποίας τα ευρήματα έδειξαν ότι το 50% των δραστών διένυσαν λιγότερο από ένα μίλι. Σε τέτοιου είδους έρευνες έχει στηριχτεί και η ευρεία χρήση του γεωγραφικού προφίλ των δραστών τα τελευταία χρόνια.

Αν και η θεωρία των καθημερινών δραστηριοτήτων αναπτύχθηκε για να αιτιολογήσει τις κλοπές και διαρρήξεις, θεωρείται μια καθιερωμένη θεωρία εγκλήματος εφόσον παρέχει μια επαρκή αιτιολόγηση για την αύξηση πολλών ειδών εγκλήματος. Η θεωρία αυτή βασίζεται στη δημιουργία ευκαιριών διαμέσου των αλλαγών της κοινωνικής δομής. Για παράδειγμα, η εξέλιξη της τεχνολογίας καθώς και η επέκταση του γυναικείου πληθυσμού στο εργατικό δυναμικό δημιουργούν, έως ένα βαθμό, ευκαιρίες για τη διάπραξη εγκλήματος. Στις μέρες μας, πολλά προϊόντα αποτελούν κατάλληλους στόχους και η απουσία φύλαξης έχει αυξηθεί δραματικά. Συνοπτικά, η προσέγγιση αυτή υποστηρίζει ότι η εγκληματική θυματοποίηση δεν είναι τυχαία κατανομημένη στην κοινωνία αφού ότι η διάπραξη εγκλήματος βασίζεται στη σύγκλιση του τρόπου ζωής και της ευκαιρίας για έγκλημα (Beauregard & Deslauriers-Varin, 2010), ενώ ο τρόπος ζωής των ατόμων τρέφουν τη δημιουργία της ευκαιρίας αυξάνοντας την έκθεση και την εγγύτητα των στόχων του εγκλήματος (Felson & Cohen, 1980; Miethe & Meier, 1990; Mustaine & Tewksbury, 2002).

Η θεωρία των τυπολογικών επιλογών, όπως αναπτύχθηκε από τους Felson και Clarke (1998), περιλαμβάνει πολλά στοιχεία από τις δυο προηγούμενες θεωρίες. Η διαφορά αυτής της προσέγγισης συγκριτικά με τις άλλες, έγκειται στο ότι επικεντρώνεται περισσότερο στην

γεωγραφική κατανομή, περιλαμβάνοντας όμως και τις καθημερινές δραστηριότητες και το σκεπτικό πρότυπο του δράστη ως ένα βαθμό. Οι υποστηρικτές της προσέγγισης υποστηρίζουν την πολυπλοκότητα που εμπεριέχει μια εγκληματική πράξη και θεωρούν ότι το ίδιο το έγκλημα και οι ευκαιρίες που αναδύονται δεν είναι τυχαίες, ενώ άλλη βασική αρχή της προσέγγισης είναι η αλληλεπίδραση των δραστών και των θυμάτων με το χώρο και τον τόπο του εγκλήματος.

Οι άνθρωποι στην καθημερινότητά τους κάνουν επιλογές που σχετίζονται με τις πολυάριθμες δραστηριότητές τους (π.χ. σχολείο, εργασία, ψυχαγωγία) ενώ όταν αυτές οι δραστηριότητες επαναλαμβάνονται, αυτομάτως συστηματοποιούνται δημιουργώντας ένα πρότυπο της καθημερινότητάς τους. Οι δραστηριότητες αυτές αποτελούν τους επονομαζόμενους κόμβους (nodes) ενώ οι νοητές γραμμές που συνδέουν τους κόμβους ονομάζονται οδοί (paths). Επιπλέον, το κάθε άτομο χαρακτηρίζεται από ένα δίκτυο που τον περιβάλλει (π.χ. φίλοι, οικογένεια κτλ.) και δύναται να επηρεάσει τα δίκτυα άλλων ατόμων, με την προϋπόθεση ότι τα άλλα άτομα περιλαμβάνονται και στο δικό του δίκτυο, εφόσον κάπου σε κάποιο κόμβο-δραστηριότητα αυτά τα δυο δίκτυα συγκλίνουν.

Σύμφωνα με τις παραπάνω αρχές της θεωρίας των τυπολογικών επιλογών, το εγκληματικό πρότυπο ενός ατόμου μπορεί να αποκρυπτογραφηθεί μέσω της χαρτογράφησης των προτύπων των άλλων ατόμων που εντάσσονται στο δίκτυο του δράστη. Εφόσον τα άτομα που διαπράττουν εγκλήματα έχουν τα ίδια πρότυπα δραστηριοτήτων με τους άλλους ανθρώπους, η πιο πιθανή τοποθεσία τέλεσης του εγκλήματος είναι σε κάποιο σημείο πάνω στην οδό που συνδέει δυο κόμβους το οποίο δίνει το πλεονέκτημα στον δράστη (edge). Σύμφωνα λοιπόν με τους Hindelang et al.(1978), και μόνο η ύπαρξη της ίδιας της σύγκλισης, παρέχει ένα δυνατό κίνητρο στον δράστη.

Συνοπτικά, η θεωρία των τυπολογικών προτύπων, λαμβάνοντας υπόψη τον τρόπο ζωής των θυμάτων, εξετάζει τις επιπτώσεις της κινητικότητας των ανθρώπων στο χώρο και το χρόνο σε σχέση με τη διάπραξη ενός εγκλήματος. Με την πάροδο των ετών και την εξέλιξη των πρακτικών και των μεθόδων διερεύνησης ενός εγκλήματος, οι τρεις θεωρίες ευκαιρίας εφαρμόζονται διαμέσου της δημιουργίας εγκληματικού προφίλ των δραστών, της ανάλυσης του τρόπου ζωής των θυμάτων καθώς και μέσω της αξιοποίησης της χαρτογράφησης του *modus operandi* των δραστών.

Συνοψίζοντας, η περιστασιακή πρόληψη εγκλήματος αποτελεί τον πυρήνα των πρακτικών πρόληψης στο ευρύτερο πλαίσιο της περιβαλλοντικής εγκληματολογίας, με την τελευταία να κατανοήσει τα πρότυπα εκδήλωσης εγκληματικής συμπεριφοράς και τις εγκληματικές ευκαιρίες και με την περιστασιακή πρόληψη εγκλήματος να επιδιώκει να τις εξαλείψει (Leclerc, Feakes, & Cale, (2015). Όπως επισημαίνεται και από τους Wortley και Mazerolle (2008) η περιβαλλοντική εγκληματολογία, συμπεριλαμβανομένης και της περιστασιακής πρόληψης, χαρακτηρίζεται από την ανάλυση των εγκληματικών μοτίβων στο χώρο και το χρόνο με βασικό στόχο την κατανόηση των ευκαιριών για εγκληματική πράξη για την πρόληψη των εγκληματικών γεγονότων πριν αυτά συμβούν.

4.2 Οι τεχνικές της περιστασιακής πρόληψης εγκλήματος και οι επικριτές της θεωρίας

Η περιστασιακή πρόληψη εγκλήματος εστιάζει στη μείωση των ευκαιριών του εγκλήματος σε συγκεκριμένους χώρους και χρόνους, αξιολογώντας πολλές μεταβλητές και προτείνοντας συγκεκριμένες τεχνικές οι οποίες στηρίζονται και στις τρεις θεωρίες ευκαιρίες όπως αναλύθηκαν παραπάνω. Το καλύτερο παράδειγμα για την κατανόηση της αποτελεσματικότητας και του τρόπου εφαρμογής της περιστασιακής πρόληψης είναι η έρευνα των Clarke και Mayhew (1998) η οποία έδειξε ότι οι απόπειρες αυτοκτονίας με αέριο μειώθηκαν μετά την αντικατάσταση του δηλητηριώδες αερίου με ένα μη τοξικό αέριο. Γενίκευσαν την θεωρία τους υποστηρίζοντας ότι με την αφαίρεση ευκαιριών που δεν αποτελούν βαθιά ριζωμένα κίνητρα, μπορεί να επιτευχθεί η μείωση του εγκλήματος. Εάν υιοθετηθούν συστηματικά πρότυπα στην καθημερινή ζωή, τα οποία αντιπροσωπεύουν τους στόχους της περιστασιακής πρόληψης εγκλήματος, τότε θα γίνει εμφανής η μείωση του εγκλήματος. Ο Pease (2002) υποστηρίζει ότι υπάρχει πλέον εκτενής βιβλιογραφία που στηρίζει την αποτελεσματικότητα και την εγκυρότητα της περιστασιακής πρόληψης (π.χ. Kirkholt Project, steer lightning). Βασική αρχή λοιπόν της περιστασιακής πρόληψης είναι να προλάβει αυτό καθαυτό το έγκλημα (Wortley & Mazerolle, 2008) και σε καμία περίπτωση να εκπαιδεύσει τους δράστες ή τους εν δυνάμει δράστες ώστε να τροποποιήσουν τα κίνητρά τους (Huisman & Van Erp, 2013).

Στόχος της περιστασιακής πρόληψης είναι η ανάπτυξη μεθόδων μείωσης της ευκαιρίας οι οποίες απευθύνονται σε συγκεκριμένους τύπους εγκλήματος, συμπεριλαμβανομένων και της

διαχείρισης και του επανασχεδιασμού του άμεσου περιβάλλοντος όσο πιο συστηματικά και μόνιμα γίνεται ώστε να αυξήσει το βαθμό δυσκολίας της διάπραξης του εγκλήματος και του ρίσκου σύλληψης, ή τουλάχιστον να καταστήσει τα οφέλη του εγκλήματος λιγότερο ανταποδοτικά, αποδυναμώνοντας ταυτόχρονα και τις δικαιολογίες (ή γνωσιακές διαστρεβλώσεις) που προβάλλουν οι δράστες για να αιτιολογήσουν τη συμπεριφορά τους (Clarke 1997:4). Η περιστασιακή πρόληψη δίνει έμφαση στο ρόλο που διαδραματίζουν οι περιβαλλοντικοί παράγοντες. Για παράδειγμα, ένας εν δυνάμει δράστης που περιπλανιέται σε ένα σκοτεινό πάρκο τη νύχτα χωρίς παρακολούθηση είναι πιο πιθανό να κλέψει ένα αυτοκίνητο ή να καταστρέψει περιουσιακά στοιχεία. Βελτιώνοντας λοιπόν το φωτισμό των δρόμων και τοποθετώντας φύλακες ασφαλείας θα μπορούσαν να αυξήσουν το ρίσκο της σύλληψης. Αν και η περιβαλλοντική θεωρία (CPTED) είναι μια ξεχωριστή στρατηγική εγκλήματος, σχετίζεται άμεσα με την περιστασιακή πρόληψη εγκλήματος, γι' αυτό και πολλές τεχνικές βασίζονται σε αυτή. Επιπλέον, αφού ακόμα και ο τρόπος που σχεδιάζονται τα προϊόντα και τα κτίρια δημιουργούν ευκαιρίες, με την αναθεώρηση και τον επανασχεδιασμό των προϊόντων, μπορούν να μειωθούν οι ανταμοιβές ή να αυξηθεί η καταβολή προσπάθειας, μειώνοντας ταυτόχρονα τις ευκαιρίες.

Εστιάζοντας στους παραπάνω στόχους και συλλογιστικά πρότυπα, αναπτύχθηκαν 25 τεχνικές αντιμετώπισης συγκεκριμένων μορφών εγκλημάτων οι οποίες διαχωρίζονται σε πέντε βασικές κατηγορίες. Η πρώτη κατηγορία εστιάζει στην αύξηση καταβολής προσπάθειας από την πλευρά του δράστη και περιλαμβάνει τεχνικές που στηρίζονται στην ενδυνάμωση στόχων, στην ελεγχόμενη πρόσβαση σε εγκαταστάσεις, στην επιτήρηση των εξόδων, στην αποφυγή εκδήλωσης παρεκκλίνουσας συμπεριφοράς και στον έλεγχο όπλων, εργαλείων και αγαθών. Η δεύτερη κατηγορία στηρίζεται στην αύξηση του ρίσκου σύλληψης του δράστη προτείνει μέτρα όπως επέκταση της φύλαξης, φυσική επιτήρηση, μείωση της ανωνυμίας, αξιοποίηση υπαλλήλων ή καμερών ασφαλείας για επιτήρηση και ενίσχυση της επίσημης επιτήρησης. Οι δυο αυτές κατηγορίες στηρίζονται στη θεωρία της ορθολογικής επιλογής η οποία υποδεικνύει ότι εάν η προσπάθεια και το ρίσκο αυξηθούν, οι εν δυνάμει δράστες δεν θα προχωρήσουν στη διάπραξη του εγκλήματος διότι τα επικείμενα κόστος υπερτερούν των επικείμενων οφελών. Ομοίως, η μείωση στόχων μέσω συγκεκριμένων πρακτικών, όπως απορρέουν από τη θεωρία καθημερινών επιλογών, αποτελούν επιπρόσθετα μέσα αύξησης του ρίσκου και της καταβολής προσπάθειας.

Η επόμενη κατηγορία εστιάζει στην μείωση της ανταμοιβής από τη διάπραξη του εγκλήματος και οι τεχνικές της στηρίζονται στην απόκρυψη και στην αφαίρεση στόχων, στην εξακρίβωση ιδιοκτησίας, στην πάταξη της μαύρης αγοράς και στην άρνηση των οφελών. Η τέταρτη κατηγορία επικεντρώνεται στη μείωση των προκλήσεων και προτείνει στρατηγικές στηριζόμενες στη μείωση του άγχους και της σύγχυσης, στην αποφυγή διαπληκτισμών, στη μείωση της συναισθηματικής διέγερσης, στην εξάλειψη της πίεσης συνομηλίκων και στην αποθάρρυνση της μίμησης.

Η τελευταία κατηγορία, η οποία συμπεριλήφθηκε αρκετά αργότερα, είναι η αφαίρεση δικαιολογιών. Οι άνθρωποι έχουν την τάση να ελαχιστοποιούν ή να αιτιολογούν τις συμπεριφορές τους αξιοποιώντας διάφορες δικαιολογίες ώστε να αποφύγουν οποιοδήποτε συναισθηματικό ή οικονομικό κόστος. Δικαιολογίες όπως «δεν ήταν δικό μου το λάθος» ή «δεν υπήρχε καμία πινακίδα» ακούγονται συχνά από τους δράστες. Η τοποθέτηση πινακίδων όπως «απαγορεύεται η χρήση αλκοόλ» δύναται να θέσει τους δράστες σε μια διαδικασία κριτικής στάσης και κοστολόγησης της οποιασδήποτε συμπεριφοράς που θα εκδηλώσουν, αυξάνοντας έτσι τις πιθανότητες μη υιοθέτησης εγκληματικής συμπεριφοράς αφού μετέπειτα δεν θα μπορούν να την αιτιολογήσουν. Εκτός της τοιχοκόλλησης οδηγιών και τοποθέτησης πινακίδων, η εν λόγω κατηγορία περιλαμβάνει και μέτρα όπως η θεσμοθέτηση κανόνων, αφύπνιση συνείδησης, διευκόλυνση στη συμμόρφωση κανόνων και έλεγχο διακίνησης και διανομής αλκοόλ και ψυχοτρόπων ουσιών.

Παρόλο λοιπόν που οι μεταβλητές της περιστασιακής πρόληψης δεν μπορούν να αποδώσουν τις αιτίες της εγκληματογένεσης, ειδάλλως θα πέφταμε στην επονομαζόμενη από τους Brantingham και Brantingham (1984) «οικολογική απάτη» (σελ. 313), μπορούν να συμβάλλουν θετικά στην αποφυγή της διάπραξης ενός εγκλήματος ενώ υπάρχει η δυνατότητα ταυτόχρονης εφαρμογής και άλλων προγραμμάτων πρωτογενούς πρόληψης. Η επιτυχής εφαρμογή της υποστηρίζεται από πολλούς ερευνητές και ακαδημαϊκούς, ενώ με το πέρασ των ετών συνεχώς εξελίσσεται και επεκτείνεται και σε άλλους τύπους εγκλήματος. Για παράδειγμα, τα τελευταία χρόνια η περιστασιακή πρόληψη εγκλήματος βρίσκει εφαρμογή στο οργανωμένο έγκλημα και στα εγκλήματα κατά του περιβάλλοντος στις ανεπτυγμένες χώρες (Bullock et al., 2010; White, 2007).

Παρά την εγκυρότητα της ως μέθοδος, έχει πυροδοτήσει πολλές κριτικές οι οποίες υποστηρίζουν ότι αγνοεί τις ρίζες του προβλήματος και περιορίζει προσωπικές θεμελιώδεις ελευθερίες. Ωστόσο, η περιστασιακή πρόληψη εγκλήματος δεν απορρίπτει τα βαθύτερα αίτια και τις ρίζες του προβλήματος, αλλά αντιμετωπίζει το έγκλημα από μια εναλλακτική σκοπιά, γι' αυτό και σε καμία περίπτωση δεν πρέπει να συγχέεται η ερμηνεία του προβλήματος με την ερμηνεία της ψυχοσύνθεσης του εγκληματία (Gottfredson & Hirschi, 1990). Ομοίως οι Andresen και Felson (2009) σημειώνουν ότι η κοινωνική πρόληψη επικεντρώνεται στην αναμόρφωση του εγκληματία μέσω κοινωνικών πολιτικών ενώ η περιστασιακή πρόληψη επικεντρώνεται στο ίδιο το έγκλημα ως έχει. Άλλωστε, όπως τονίζει και ο Wilkins, πρέπει να γίνει σαφές ότι άλλο το ζήτημα ελέγχου του εγκλήματος και άλλο το ζήτημα αντιμετώπισης του εγκληματία (όπως αναφέρεται στον Clarke, 1997, σελ.2). Ακόμα και αν αποκαλυφθούν οι βαθύτερες αιτίες για τις οποίες κάποιος εγκληματεί, η περιστασιακή πρόληψη θα μπορούσε να συνεχίσει να λειτουργεί σαν ένα επιπρόσθετο πρόγραμμα για την αντιμετώπιση άλλων ειδών εγκλήματος ή υποκατηγοριών του ίδιου εγκλήματος.

Σαφώς και υπάρχουν κοινωνικές μεταβλητές ή γνωσιακές αλληλεπιδράσεις που συμβάλλουν στη διάπραξη και γόνιμο θα ήταν να τοποθετηθούν και αυτές οι μεταβλητές στον ευρύτερο σχεδιασμό παρεμβάσεων για την πρόληψη εγκλήματος. Όπως επισημαίνουν και οι Felson και Clarke (1998), η περιστασιακή πρόληψη εγκλήματος δεν παραγκωνίζει τα βαθύτερα αίτια, αλλά αντιμετωπίζει τα άμεσα αίτια τα οποία είναι εξίσου ισχυρά ώστε να πυροδοτήσουν το έγκλημα. Άλλωστε, η περιστασιακή πρόληψη είναι ένα είδος του πρωτογενή τομέα πρόληψης, ο οποίος τομέας έχει καθιερωθεί εδώ και χρόνια σύμφωνα με τη δημόσια και ψυχική υγεία και εφαρμόζεται και στην εγκληματολογία ως μια μέθοδος αναζήτησης μείωσης των ευκαιριών διάπραξης εγκλήματος με καμία αναφορά στον ίδιο τον εγκληματία (Ainsworth, 2000:46). Αλλά ακόμα και υπό το πρίσμα της κοινωνικής πρόληψης, ο Weisburd (2012) υποστηρίζει πως η περιστασιακή πρόληψη μπορεί να προσφέρει μέσω της ανίχνευσης και του εντοπισμού των προβλημάτων της «μικροκοινότητας», ώστε να μπορούμε να τα γενικεύσουμε και να σχεδιάσουμε μια παρέμβαση μακροπρόθεσμης κλίμακας που θα περιλαμβάνει ευρύτερα κοινωνικά προβλήματα όπως είναι η φτώχεια ή η κοινωνική απομόνωση.

Μια άλλη κριτική που ασκείται, επικεντρώνεται σε συγκεκριμένες πρακτικές της φυσικής επιτήρησης, όπως για παράδειγμα η χρήση του κλειστού κυκλώματος παρακολούθησης (CCTV) εφόσον θεωρείται ότι με την αξιοποίηση τέτοιων τεχνικών προωθείται μια κοινωνία ελέγχου και περιορίζονται προσωπικές ελευθερίες απομονώνοντας κοινωνικά τον άνθρωπο. Παρ'όλα αυτά ο ερευνητής και υποστηρικτής της περιστασιακής πρόληψης Tilley (2005) επισημαίνει ότι η ενίσχυση της φυσικής επιτήρησης ακολουθεί τις απαραίτητες δημοκρατικές διαδικασίες και βασιζόμενος στα ερευνητικά του ευρήματα υποστηρίζει ότι άνθρωποι είναι δεκτικοί σε τέτοιου είδους μέτρα με βασική προϋπόθεση να μην γίνεται κατάχρηση εξουσίας.

Πάρα ταύτα, σαφώς και τέτοιοι ισχυρισμοί οι οποίοι θέτουν δεοντολογικά ζητήματα και ζητήματα περί ανθρωπίνων δικαιωμάτων χρήζουν περαιτέρω διερεύνησης ακόμα και από τους υποστηρικτές της, ώστε να μην τεθεί σε κίνδυνο η λειτουργικότητα και η εγκυρότητα των πρακτικών. Ωστόσο, δεν προάγουν όλα τα μέτρα την κοινωνία ως οχυρό (π.χ. αφαίρεση των γκράφιτι) και ούτε έχει σκηθεί σκληρή κριτική σε όλες τις μεθόδους, αλλά, αντιθέτως, πολλά μέτρα υποστηρίζονται από διάφορες ομάδες ατόμων. Για παράδειγμα, ο Tilley (2009) διερευνώντας την δεκτικότητα των ανθρώπων σε τέτοιου είδους πρακτικές, ανακάλυψε ότι η περιστασιακή πρόληψη υποστηρίζεται κυρίως από γονείς διότι μειώνεται το ρίσκο της θυματοποίησης των παιδιών τους.

Η πιο συχνή κριτική, η οποία θεωρείται ως «η αχίλλειος πτέρνα της περιστασιακής πρόληψης εγκλήματος» (Clarke 1997:28) είναι ότι η εφαρμογή της προωθεί τη μετάθεση του εγκλήματος, που σημαίνει ότι καταστέλλοντας τις ευκαιρίες σε μια συγκεκριμένη περιοχή, αυξάνονται οι ευκαιρίες σε μια άλλη κοντινή περιοχή. Πολυάριθμες είναι οι έρευνες που υποδεικνύουν τη μετάθεση του εγκλήματος (βλ. Gabor, 1990; Chaiken et al., 1974; Mayhew et al., 1976; Tyrak, 1975), με παράδειγμα την έρευνα του Allatt (1984), οποίος εξετάζοντας τις κλοπές σε μια περιοχή της Βρετανίας, ανακάλυψε ότι αφού εφαρμόστηκαν πρακτικές σύμφωνες με την περιστασιακή πρόληψη, οι κλοπές μετατέθηκαν σε μια κοντινή περιοχή στην οποία δεν υπήρχαν τέτοιου είδους μέτρα. Αξιοσημείωτο ωστόσο είναι ότι τα ευρήματα της εν λόγω έρευνας ενισχύουν την αποτελεσματικότητα της περιστασιακής πρόληψης παρά την κριτική περί μετάθεσης. Εν τούτοις, όπως επισημαίνει και ο Clarke (1997), η αύξηση εγκλημάτων θα μπορούσε να συμβεί ανεξάρτητα με την εφαρμογή της περιστασιακής πρόληψης και

λανθασμένα αποδίδεται στη μετάθεση, με συνέπεια την παθητική αποδοχή της μετάθεσης του εγκλήματος. Άλλωστε, οι ευκαιρίες μπορούν να βρεθούν παντού, και η καθολική εφαρμογή τέτοιων πρακτικών προαπαιτεί τη σύμφωνη γνώμη και έγκριση πολλών φορέων, π.χ. της τοπικής αυτοδιοίκησης ή των σχολείων της περιοχής, που πολλές φορές αρνούνται τη σύμπραξη. Άρα θα μπορούσαμε να πούμε ότι για τη μετάθεση του εγκλήματος δεν ευθύνεται απαραίτητα η εφαρμογή της περιστασιακής πρόληψης, αλλά η μη εφαρμογή της στις περιοχές που εντοπίζεται αύξηση. Εξάλλου, όπως διαπιστώνει και ο Tilley (2005), βασιζόμενος σε στοιχεία και δεδομένα, κανένα άλλο είδος ελέγχου εγκλήματος δεν έχει καταγράψει τόσο έγκυρες και αξιόπιστες επιτυχίες.

Ομοίως, ο Hesseling (1994) σε μια μετανάλυση 55 ερευνών που εφαρμόστηκαν μέτρα σύμφωνα με την περιστασιακή πρόληψη, ανακάλυψε ότι στις 22 έρευνες δεν υπήρξε μετάθεση του εγκλήματος, ενώ στις υπόλοιπες η συσχέτιση των δυο μεταβλητών δεν ήταν στατιστικά σημαντική. Αυτή η αδυναμία συσχέτισης της μετάθεσης με την περιστασιακή πρόληψη υποστηρίζεται και από άλλους ερευνητές (βλ. Gabor, 1990; Eck, 1993). Σύμφωνα με όλα τα παραπάνω, οι κριτικές που ασκούνται βασίζονται κατά βάση στη εσφαλμένη διαστρέβλωση της θεωρίας χωρίς να βασίζονται σε εμπειρικές αποδείξεις. Μολονότι οι επιτυχίες της περιστασιακής πρόληψης υπερτερούν των αποτυχιών, επισημαίνεται ότι τα μέτρα δεν λειτουργούν πάντα κατά τον αναμενόμενο τρόπο αφού πρακτικές που είναι αποτελεσματικές σε συγκεκριμένα πλαίσια, σε άλλα μπορεί να αποτύχουν παταγωδώς. Για παράδειγμα, όπως σημειώνει ο Mayhewefa συγκεκριμένοι νόμοι που τέθηκαν σε εφαρμογή στη Γερμανία μείωσαν τις κλοπές, στις Η.Π.Α. δεν είχαν την ίδια αποτελεσματικότητα αφού εφαρμόστηκαν σπασμωδικά, διάσπαρτα και όχι καθολικά όπως συνέβη στη Γερμανία (όπως αναφέρεται στον Clarke, 1997, σελ.27). Ως εκ τούτου, κρίνεται απαραίτητος ο σωστός σχεδιασμός δράσης που λαμβάνει υπόψη πολιτισμικά στοιχεία και τις ανάγκες της εκάστοτε περιοχής όπως και την καθολική εφαρμογή των προτεινόμενων πρακτικών.

4.3 Περιστασιακή πρόληψη εγκλήματος και σεξουαλική κακοποίηση ανηλίκων

Η περιστασιακή πρόληψη εγκλήματος είναι μια έννοια σχετικά καινούργια στο πεδίο της σεξουαλικής εγκληματικότητας, γι'αυτό και οι έρευνες που εστιάζουν στην περιστασιακή

πρόληψη εγκλήματος της σεξουαλικής κακοποίησης είναι λιγοστές (Leclerc et al., 2015). Αυτή η έλλειψη εμπειρικών ερευνών δεν φαίνεται τυχαία αφού σύμφωνα με την παραδοσιακή θεωρία, οι δράστες σεξουαλικών εγκλημάτων θεωρούνται παράλογα άτομα με χαμηλή αυτοπεποίθηση τα οποία δρουν και συμπεριφέρονται σύμφωνα με τις ορμές τους και την παρορμητικότητά τους (Simon & Zgoba 2006). Ομοίως, άλλοι ερευνητές (Heal & Laycock, 1986; Gabor, 1990) υποστηρίζουν ότι τα βίαια και σεξουαλικά εγκλήματα δεν μπορούν να ελεγχθούν από την περιστασιακή οπτική. Εν τούτοις, ο Clarke (1997) μετά από εξονυχιστική μελέτη συγκεκριμένων υποθέσεων καταλήγει ότι η περιστασιακή πρόληψη μπορεί να εφαρμοστεί και σε τέτοιου είδους εγκλήματα. Επιπλέον, οι Kaufman et al. (2006) εφήρμοσαν το μοντέλο της περιστασιακής πρόληψης εγκλήματος όπως σχεδιάστηκε από τον Clarke (1995) το οποίο εστιάζει στο δομή της ευκαιρίας για διάπραξη σεξουαλικού αδικήματος με σκοπό την καλύτερη ενημέρωση περί πρωτοβουλιών πρόληψης. Άλλωστε, πλέον τα πρόσφατα ερευνητικά ευρήματα υποστηρίζουν ότι οι δράστες επιδεικνύουν λογική σκέψη σύμφωνα με την οποία λαμβάνουν μια σειρά αποφάσεων, ασχέτως του ότι αυτή η λογική σκέψη μπορεί να είναι περιορισμένη αρκετές φορές (Beauregard et al., 2007). Για παράδειγμα, στην περίπτωση που ο δράστης πράττει εν βρασμό ψυχικής ορμής και δεν έχει προσχεδιάσει το έγκλημα, μπορεί να επιδείξει λογική στον τρόπο που θα διαφύγει από τη σκηνή εγκλήματος ή στον τρόπο συγκάλυψης του εγκλήματος.

Πιο συγκεκριμένα, οι Beauregard και Leclerc (2007), μετά από διεξαγωγή έρευνας με δείγμα 69 δράστες σεξουαλικών εγκλημάτων, ανακάλυψαν ότι η απόφαση των δραστών εξαρτάται από την ανάλυση κόστους-οφέλους και ότι οι περιστασιακοί παράγοντες παίζουν σημαντικό ρόλο στη λήψη απόφασης. Επιπλέον, οι περιστασιακοί παράγοντες εκτός του ότι δομούν την ευκαιρία σύμφωνα με τις γνώσεις, τις εμπειρίες των δραστών και τις διαθέσιμες πληροφορίες (Clarke & Cornish, 1985; Cornish & Clarke, 1986), παίζουν καθοριστικό ρόλο στη βελτίωση των διαδικασιών λήψης αποφάσεων μέσω της εμπειρίας που αποκτάται, καθώς και στην τροποποίηση των στρατηγικών τους (Cornish, 1994), δηλαδή στην αλλαγή ή τροποποίηση του *modus operandi*. Αντιστοίχως, οι Proulx et al. (1995) μετά από ανάλυση των αποφάσεων των δραστών σεξουαλικών εγκλημάτων εις βάρος ανηλίκων ανακάλυψαν ότι ακολουθούν την εξής σειρά επιλογών: 1) η επιλογή πλαισίου εντοπισμού εν δυνάμει θυμάτων 2) επιλογή της χρονικής στιγμής της επίθεσης 3) επιλογή θύματος σύμφωνα με την ερωτική του αξία, την ευαλωτότητά του αλλά και σύμφωνα με το αν είναι γνωστοί ή όχι με το δράστη 4) επιλογή

στρατηγικής προσέγγισης του θύματος 5) επιλογή στρατηγικής συναίνεσης του θύματος ώστε να εμπλακεί στη σεξουαλική πράξη. Αντιστοίχως, οι Beauregard et al. (2007) ανέπτυξαν ένα μοντέλο εννέα φάσεων που επηρεάζουν τη λήψη αποφάσεων, οι οποίες είναι οι εξής: οι καθημερινές δραστηριότητες θύματος και θύτη, η επιλογή κυνηγετικού εδάφους, θύματος, τόπου επίθεσης, τόπου εγκλήματος και τόπου απελευθέρωσης του θύματος, οι μέθοδοι προσέγγισης του θύματος και τέλεσης του εγκλήματος όπως και η μέθοδος για να φέρει το θύμα στον τόπο του εγκλήματος. Άλλωστε, όπως επισημαίνουν και οι Beauregard και Deslauriers-Varin (2010), οι δράστες σεξουαλικών εγκλημάτων λαμβάνουν αποφάσεις ζυγίζοντας εξίσου ατομικούς (γνωστικές διαστρεβλώσεις) και εξωτερικούς παράγοντες (περιστασιακές μεταβλητές).

Οι εμπειρικές έρευνες που υποστηρίζουν τη συμβολή του *modus operandi* στην βαθύτερη κατανόηση της διεργασίας των δραστών που σχετίζεται με τον τρόπο της διάπραξης του εγκλήματος αλλά και τη συνδρομή του στον πρωτογενή τομέα πρόληψης ποικίλουν. Οι Leclerc και Tremblay (2007) με δείγμα 103 έφηβους δράστες σεξουαλικών εγκλημάτων καταλήγουν ότι το *modus operandi* είναι μια σκόπιμη συμπεριφορά, η οποία όσο περισσότερο λαμβάνει τη μορφή της στρατηγικής, τόσες περισσότερες πιθανότητες έχει ο δράστης να διασφαλίσει τη συμμόρφωση του θύματος. Σε άλλη έρευνα οι Leclerc, Beauregard και Proulx (2008) επίσης με δείγμα 103 έφηβους δράστες σεξουαλικών εγκλημάτων, διερευνώντας το κατά πόσο συμβάλουν οι περιστασιακοί παράγοντες στη διαμόρφωση του *modus operandi*, καταλήγουν ότι συγκεκριμένοι περιστασιακοί παράγοντες, και πιο συγκεκριμένα ο τόπος του εγκλήματος, η σχέση θύτη – θύματος και η παρουσία βίαιων σεξουαλικών φαντασιώσεων δομούν το *modus operandi* των δραστών, ή τουλάχιστον το επηρεάζουν. Ομοίως, οι Leclerc, Wortley και Smallbone (2010) σε έρευνα με δείγμα 94 ενήλικους δράστες και σκοπό την ανίχνευση της χρησιμότητας των τεχνικών αντίστασης σε περιπτώσεις βιασμού, μεταβλητή η οποία συμπεριλαμβάνεται στο *modus operandi*, συμπεραίνουν ότι για την παροχή αξιόπιστης γνώσης για τη μείωση κινδύνου του φαινομένου αναγκαίο κρίνεται τα προγράμματα πρόληψης να συμπεριλάβουν εμπειρικά ευρήματα που σχετίζονται τις περιστάσεις υπό τις οποίες βρίσκονται τα θύματα και πως αλληλεπιδρούν με το δράστη. Επίσης, η πρόσφατη έρευνα των Leclerc et al. (2011) με την μεθοδολογία της ανάλυσης περιεχομένου καταδεικνύει τη σημασία και τη χρησιμότητα της ανίχνευσης και της κατανόησης των διαδικασιών της διάπραξης του

εγκλήματος προκειμένου να πυροδοτηθούν ιδέες και σκέψεις για πιθανά μέτρα σύμφωνα με την περιστασιακή πρόληψη εγκλήματος.

Παρατηρούμε λοιπόν ότι όλες οι εμπειρικές έρευνες οι οποίες εξετάζουν την εφαρμογή πιθανών μέτρων και στρατηγικών σύμφωνα με την περιστασιακή πρόληψη εγκλήματος είναι άρρηκτα συνδεδεμένες με το *modus operandi* αφού οι στρατηγικές βασίζονται στην καταστολή των ευκαιριών οι οποίες αποτελούν το εαυτήριο της εκδήλωσης των συμπεριφοριστικών προτύπων των δραστών και κατ'έπекταση του *modus operandi* τους. Για τον λόγο αυτό η πλειοψηφία των ερευνών βασίζεται στη χρήση του ερωτηματολογίου *Modus operandi Questionnaire* όπως σχεδιάστηκε από τον Kaufman (1991). Κοινώς, η περιστασιακή πρόληψη εγκλήματος αποτελεί μια έκφανση της πρακτικής χρησιμότητας του *modus operandi* των δραστών, βασιζόμενη στους παράγοντες επικινδυνότητας, τους οποίους στόχο έχει να αποτρέψει και να καταστείλει. Απαραίτητη για το σχεδιασμό και την εφαρμογή μέτρων της περιστασιακής πρόληψης εγκλήματος είναι η έρευνα που βασίζεται σε δράστες αφού οι ίδιοι μπορούν να δώσουν περισσότερες και πιο ακριβείς λεπτομέρειες για τον τρόπο που σκέφτονται και που πράττουν. Οι Jacques and Bonobo (2015) υποστηρίζουν πως υπάρχουν πέντε τρόποι διαμέσου των οποίων η έρευνα επικεντρωμένη στους δράστες δύναται να συμβάλει στην εξέλιξη της πρακτικής της περιστασιακής πρόληψης εγκλήματος. Καταρχάς η έρευνα με επίκεντρο τους δράστες δύναται να συμβάλει στον καθορισμό του τι μπορεί να συμβάλει στην πρόληψη της εγκληματικότητας. Δεύτερον, μπορούμε να εντοπίσουμε ποιά προληπτικά μέτρα πρέπει να τεθούν σε εφαρμογή. Τρίτον, έχουμε τη δυνατότητα να μάθουμε τους λόγους για τους οποίους μια προληπτική στρατηγική είναι αποτελεσματική. Επίσης, ένας ακόμα τρόπος για να θεωρούνται έγκυροι οι σκοποί της περιστασιακής πρόληψης είναι μέσω της κατανόησης του τρόπου με τον οποίο οι δράστες καταφέρνουν να υπερνικήσουν συγκεκριμένα μέτρα πρόληψης, ενώ ο τελευταίος τρόπος είναι μέσω της συλλογής δεδομένων που σχετίζονται με τις αρνητικές κριτικές όπως για τη μετατόπιση του εγκλήματος.

Παρά την ευρύτερη αποδοχή της σημαντικότητας και της συμβολής του *modus operandi* στον τομέα της πρόληψης, ακαδημαϊκοί και ερευνητές συνεχίζουν να παραμελούν την αξιοποίηση τεχνικών της περιστασιασικής πρόληψης (Leclerc, Proulx & Beauregard, 2009). Εφόσον όμως έχει συνεισφέρει σε άλλου είδους εγκλήματα και αφού οι αξιολογήσεις της είναι

έγκυρες και αποτελεσματικές, τότε ενδεχομένως να μπορούσε να συνεισφέρει εξίσου στη σεξουαλική κακοποίηση εις βάρος ανηλίκων. Βασιζόμενες στην παραπάνω υπόθεση, πρόσφατες έρευνες όπως αυτές των Kaufman et al. (2006) και των Wortley και Smallbone (2006), επιβεβαιώνουν ότι η περιστασιασική πρόληψη δύναται να εφαρμοστεί σε σεξουαλικά αδικήματα ως εναλλακτική στρατηγική. Οι προτεινόμενες στρατηγικές εστιάζουν σε τρεις βασικές μεταβλητές οι οποίες, σύμφωνα με τους Kaufman et al. (2006), αλληλεπιδρούν μεταξύ τους για τη δημιουργία της ευκαιρίας. Οι εν λόγω ερευνητές, επηρεασμένοι από τη συνεισφορά του Clarke (1995,1997) στη θεωρία της δομής της ευκαιρίας, προτείνουν ένα μοντέλο το οποίο περιέχει τρεις βασικές μεταβλητές των οποίων η αναμεταξύ τους αλληλεπίδραση δομεί την ευκαιρία. Αυτές οι μεταβλητές είναι τα χαρακτηριστικά του θύματος ή η περίσταση (π.χ. περιθωριοποιημένα παιδιά, παιδιά σε ανάγκη, αφύλακτα), ο τόπος του εγκλήματος (πάρκα, σπίτι, οργανισμοί νεολαίας) και άλλοι παράγοντες που διευκολύνουν το έγκλημα όπως αυτοί προκύπτουν από το *modus operandi* των δραστών (π.χ. χρήση βίας, απειλές κτλ.).

Ωστόσο, οι Leclerc, Proulx, Beauregard, (2009) επισημαίνουν ότι η δομή της ευκαιρίας επηρεάζεται και από επιπρόσθετους παράγοντες όπως είναι ο τρόπος ζωής, οι καθημερινές δραστηριότητες, το φυσικό περιβάλλον και τα χαρακτηριστικά των δραστών. Άρα για την ορθή συλλογή στοιχείων, απαραίτητη είναι η συλλογή πληροφοριών σχετικά με τις συμπεριφορές και των δυο πλευρών ώστε οι τεχνικές που θα προταθούν να μπορούν να καλύψουν όσες το δυνατόν περισσότερες πιθανότητες καταστολής της ευκαιρίας. Αν και η περιστασιακή πρόληψη επικεντρώνεται κυρίως στην εξωοικογενειακή σεξουαλική κακοποίηση αφού υπάρχει μεγάλη δυσκολία εφαρμογής της σε περιστασιακά ενδοοικογενειακής βίας λόγω έλλειψης πρόσβασης σε ιδιωτικούς χώρους, υπάρχουν περιπτώσεις κακοποίησης εντός σπιτιού οι οποίες έχουν γνωστοποιηθεί με την εφαρμογή τεχνικών της, όπως για παράδειγμα πολυάριθμες υποθέσεις κακοποίησης φροντιστών των παιδιών που ανακαλύφθηκαν από τους γονείς με τη χρήση κλειστού κυκλώματος παρακολούθησης (CCTV). Ενθαρρυντικά ευρήματα σχετικά με την ενδοοικογενειακή βία και την περιστασιακή πρόληψη προκύπτουν και από το πιλοτικό πρόγραμμα στην Αγγλία όπως επισημαίνουν οι Farrell και Pease (1993).

Λαμβάνοντας λοιπόν υπόψιν όλα τα παραπάνω, οι ερευνητές προτείνουν 4 βασικές στρατηγικές (αύξηση της καταβολής προσπάθειας, αύξησης του ρίσκου σύλληψης, έλεγχος

προτροπής και αφαίρεση δικαιολογιών), εκ των οποίων η κάθε κατηγορία περιλαμβάνει επιμέρους μέτρα και τεχνικές διαχωρισμένες ανάλογα με το πλαίσιο που συμβαίνει η κακοποίηση διότι η ποικιλομορφία των πλαισίων ενδεχομένως να δυσχαιρένει την εφαρμογή των στρατηγικών με αποτέλεσμα να μην είναι στοχευμένη και επιτυχής. Γι'αυτό το λόγο, θα υιοθετηθεί η κατηγοριοποίηση των πλαισίων όπως έχει προταθεί από τους Smallbone et al. (2008), η οποία θέτει ως πρώτη ομάδα στόχου εφαρμογής των τεχνικών τους δημόσιους χώρους (π.χ. πάρκα, πλατείες, δημόσιοι χώροι στάθμευσης δημόσια εγκαταλελειμμένα κτίρια, κτλ.), ως δεύτερη τα ιδρυματικά πλαίσια (π.χ. σχολεία, οικοτροφεία, ξενώνες εκκλησία κτλ.), ενώ η τρίτη ομάδα περιλαμβάνει τα οικογενειακά πλαίσια (π.χ. φροντιστές ανηλίκων, φιλικό σπίτι κτλ.).

Μια σειρά προτεινόμενων στρατηγικών σχετίζονται με την αύξηση της καταβολής προσπάθειας, η οποία μπορεί να επιτευχθεί με ποικίλους τρόπους ανάλογα με το πλαίσιο. Σε ότι αφορά τα ιδρυματικά πλαίσια, προτείνεται ο αποκλεισμός για εργασία των ατόμων με προηγούμενες καταδίκες, ανεξάρτητα από τη σοβαρότητα του αδικήματος εφόσον σύμφωνα με τους Smallbone και Wortley (2006), οι δράστες σεξουαλικών εγκλημάτων είναι πιο πιθανό να έχουν αρχικά καταδικαστεί για μη σεξουαλικά ή άλλα αμετάκλητα αδικήματα.. Επίσης, θα μπορούσε να καθιερωθεί αυστηρό πρωτόκολλο και τακτική ενημέρωση των εργαζομένων, αλλά και των γονέων, σχετικά με τις αποδεκτές ή μη αποδεκτές συμπεριφορές, ενώ ταυτόχρονα θα μπορούσαν να εφαρμοστούν ισχυροί κανονισμοί και περιορισμοί του προσωπικού για τις προσωπικές επαφές με παιδιά καθώς και η τοποθέτηση γυάλινων τζαμιών στα γραφεία του προσωπικού. Αντιστοίχως, για τους δημόσιους χώρους, οι Smallbone et al. (2008) ισχυρίζονται ότι ναι μεν η εκμάθηση των παιδιών σε τεχνικές αυτοπροστασίας και ενίσχυσης της αυτοπεποίθησης είναι βοηθητικές, αλλά και μέτρα, όπως η παρουσία φύλακα σε κέντρα, ο κατάλληλος φωτισμός και η τοποθέτηση καγκέλων είναι εξίσου βοηθητικά.

Το σημαντικότερο πρόβλημα ελέγχου πρόσβασης εντοπίζεται στα οικογενειακά πλαίσια και ιδιαίτερα στις περιπτώσεις φύλαξης του παιδιού. Σε αυτήν την περίπτωση, οι γονείς μπορούν να απαιτούν συστατικές επιστολές και να έρχονται σε επαφή με πρώην συνεργάτες και εργοδότες για να βεβαιωθούν για το ιστορικό των υποψηφίων, ενώ άλλοι γονείς αξιοποιούν κλειστό κύκλωμα παρακολούθησης. Σε ότι αφορά τον περιορισμό στοχοποίησης των θυμάτων σε οικογενειακά πλαίσια, οι μέθοδοι επικεντρώνονται στη μείωση ευκαιριών των εν δυνάμει

δραστών ώστε να μην έχουν τη δυνατότητα να απομονώσουν τον ανήλικο. Οι γονείς πρέπει να βρίσκονται σε συνεχή αφύπνιση, ενώ απαραίτητη κρίνεται η συνεχής επίβλεψη και ο έλεγχος του παιδιού (π.χ. αφήνοντας ανοιχτές τις πόρτες) ακόμα και σε φιλικό σπίτι δεδομένου ότι το 40% της εξωοικογενειακής σεξουαλικής κακοποίησης συμβαίνει σε φιλικό σπίτι (Smallbone & Wortley, 2006).

Άλλες στρατηγικές επικεντρώνονται στην αύξηση του ρίσκου σύλληψης των δραστών. Σε δημόσιους χώρους όπως είναι τα εμπορικά κέντρα και οι χώροι στάθμευσης αλλά και σε ιδρυματικά πλαίσια, η επέκταση της φύλαξης μέσω της ενδυνάμωσης του επίσημου ελέγχου (π.χ. τοποθέτηση κλειστού κυκλώματος παρακολούθησης) αλλά και του ανεπίσημου θα μπορούσε να αποδειχτεί ωφέλιμη. Για παράδειγμα, οι Cense και Brackenridge (2001) παρατήρησαν ότι τα περισσότερα σεξουαλικά αδικήματα διεπράχθησαν σε εθνικές και διεθνείς αθλητικές περιόδους ή ενώ ο προπονητής επέστρεφε τα παιδιά σπίτι. Σε τέτοιες περιπτώσεις, μια ωφέλιμη στρατηγική θα ήταν η τοποθέτηση επιπρόσθετων συνοδών κατάλληλα εκπαιδευμένων. Πιο συγκεκριμένα για τους δημόσιους χώρους, η συνεχής παρουσία φυλάκων σε καίρια σημεία (hotspots) αλλά και η εδαφική ενίσχυση ή αρχιτεκτονικός επανασχεδιασμός θα μπορούσε να συμβάλει στην αύξηση του ρίσκου σύλληψης. Λαμβάνοντας υπόψη την εδαφική ενίσχυση, οι τουαλέτες δεν πρέπει να τοποθετούνται σε απομακρυσμένα και απομονωμένα σημεία ενώ επιβάλλεται να είναι επαρκώς φωτισμένες και σε αντίθετη κατεύθυνση από τις τουαλέτες ενηλίκων. Εξίσου σημαντική είναι και η φυσική επιτήρηση σε συγκεκριμένους δημόσιους χώρους όπως είναι τα σκοτεινά πάρκα και τα εγκαταλελειμμένα κτίρια. Η περιφραξή τους, ο επαρκής φωτισμός, η κατεδάφιση αυτών των κτιρίων και ο φυσικός έλεγχος προσπέλασης φαίνεται να είναι μερικά από τα μέτρα που είναι εφαρμόσιμα. Πέραν των δημόσιων κτιρίων, οι ιδιωτικές κατοικίες και κτίρια με φτωχή φυσική συντήρηση θα πρέπει να θεωρούνται επίσης διευκολυντικοί παράγοντες για τους δράστες και να αντιμετωπίζονται αναλόγως.

Επιπροσθέτως, οι Smallbone και Wortley (2006) προτείνουν την εφαρμογή μεθόδων ελέγχου προτροπής. Τέτοιου είδους στρατηγικές περιλαμβάνουν την τήρηση αυστηρού κανονισμού στα σχολεία και σε άλλα πλαίσια με ανήλικους και την καθιέρωση κανόνων ένδυσης ώστε να ελαχιστοποιηθούν οι περιπτώσεις κατά τις οποίες οι δράστες θεωρούν πως προκαλούνται. Ομοίως, η συνεχής επιτήρηση των ορίων που έχουν επιβληθεί από τους

κανονισμούς και της απαγόρευσης σωματικής επαφής εντός λογικών πλαισίων (π.χ. μασάζ απο προπονητή σε απομονωμένο δωμάτιο) θα έθετε ξεκάθαρα τα όρια. Για τον έλεγχο προτροπής μπορούν να αξιοποιηθούν και τα MME μέσω της προώθησης πρότυπων συμπεριφορών και τρόπου σκέψης. Πιο συγκεκριμένα, τα MME μπορούν να επικεντρωθούν στην αφύπνιση, ενημέρωση, ευαισθητοποίηση του κοινού καθώς και στην εξάλειψη των δικαιολογιών των εν δυνάμει δραστών προβάλλοντας ξεκάθαρα τις αποδεκτές και μη συμπεριφορές χωρίς όμως την ταυτόχρονη προώθηση διπλών μηνυμάτων που προκαλούν σύγχυση.

Ειδικότερα για την εξάλειψη των δικαιολογιών, οι οποίες αξιοποιούνται κατά κόρον από τους δράστες αφού παρατηρείται η τάση να αποδίδουν τις αιτίες του αδικήματος σε εξωγενής και ευμετάβλητους παράγοντες όπως π.χ. να ρίχνουν το φταίξιμο στο θύμα ή στη χρήση ουσιών, εκλογικεύοντας έτσι την πράξη τους, μπορούν να εφαρμοστούν συγκεκριμένα μέτρα με στόχο την μείωση των γνωσιακών διαστρεβλώσεων. Μερικά από τα μέτρα αυτά είναι η εφαρμογή εκπαιδευτικών προγραμμάτων του προσωπικού σε ιδρυματικά πλαίσια και σε γονείς περί ευθυνών συνεπειών τέτοιων αδικημάτων, ενώ στους δημόσιους χώρους δύναται να γνωστοποιούνται οι πρότυποι κανόνες συμπεριφοράς μέσω διανομής φυλλαδίων ως προειδοποίηση. Επίσης, η δημιουργία τηλεφωνικών γραμμών βοήθειας των εν δυνάμει δραστών δύναται να επηρεάσει τον τρόπο σκέψης και τη μελλοντική συμπεριφορά τους, ειδικά όσων έχουν ήδη αποδεχθεί το πρόβλημά τους και αναζητούν βοήθεια ώστε να τροποποιήσουν τη συμπεριφορά τους. Είναι σημαντικό οι εν δυνάμει δράστες να έχουν τη δυνατότητα να απευθυνθούν κάπου ώστε να μην νιώθουν περιθωριοποιημένοι από το κοινωνικό σύνολο αφού και μόνο η περιθωριοποίηση και το αίσθημα της αβοηθητότητας που ενδεχομένως νιώθουν, να τους ωθούν στη διάπραξη του εγκλήματος.

Μια πιο πρόσφατη έρευνα, αυτή των Leclerc, Feakes και Cale (2015) με δείγμα 23 δράστες σεξουαλικών εγκλημάτων ανηλίκων και στόχο την ανίχνευση αποτελεσματικών μεθόδων πρόληψης της σεξουαλικής κακοποίησης ανηλίκων σε οργανισμούς νεότητας υπό το πρίσμα των ίδιων των δραστών, προτείνει επιπλέον μέτρα περιστασιακής πρόληψης. Πιο συγκεκριμένα, προτείνει τη διερεύνηση των κινήτρων των υποψήσιων εργαζομένων σε πλαίσια που υπάρχουν ανήλικοι, την εξέταση του παρελθόντος των υποψήσιων από άποψη σεξουαλικής ανάπτυξης, κατάχρησης αλκοόλ καθώς και των συνηθειών τους και την προηγούμενης

εργασιακής τους εμπειρίας. Επιπροσθέτως, οι ίδιοι οι δράστες υποδεικνύουν την αποτελεσματικότητα μέτρων όπως η παρουσία κλειστού κυκλώματος παρακολούθησης, την απαγόρευση της απομόνωσης ενός μέλους του προσωπικού με ανήλικο, της χρήσης της τουαλέτας ανηλίκων από ενήλικες και της διανομής ανηλίκων στο σπίτι τους από το προσωπικό καθώς και το σχεδιασμό παραθύρων που βλέπουν σε διάδρομο. Τέλος, ζωτικής σημασίας απεδείχθη η υγιής σχέση ανηλίκων με τους γονείς τους κατά την οποία προάγεται η ανοιχτή επικοινωνία και η εμπιστοσύνη ενώ προτείνεται η ενεργητική συμμετοχή των γονέων στις δραστηριότητες του εκάστοτε οργανισμού.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η ενδελεχής βιβλιογραφική ανασκόπηση του φαινομένου της σεξουαλικής κακοποίησης εις βάρος ανηλίκων αναδεικνύει τις δυσκολίες που σχετίζονται με τον εννοιολογικό προσδιορισμό του φαινομένου, ενώ οι κατηγοριοποιήσεις και τα ταξινομικά συστήματα δημιουργούν περαιτέρω σύγχυση στην ίδια την ερευνητική κοινότητα, στο ευρύ κοινό αλλά και στα επιδημιολογικά στοιχεία. Επιπροσθέτως, έννοιες όπως η παιδοφιλία και οι παραφιλικές συμπεριφορές περιπλέκουν τη μελέτη και την ανάλυση του φαινομένου, ειδικά όταν τα κριτήρια, οι διαγνώσεις και η συμπτωματολογία διαφοροποιείται σε κάθε έκδοση του DSM.

Από την άλλη πλευρά, οι προσπάθειες αιτιολογίας του φαινομένου από ψυχολογικής σκοπιάς, παρόλο που έχουν συμβάλλει στον εμπλουτισμό γνώσεων, στην πυροδότηση θεωριών και έχουν ασκήσει τεράστια επίδραση στους τομείς της ψυχολογίας και της εγκληματολογίας, παρατηρείται δυσκολία γενίκευσης του εκάστοτε μοντέλου αφού δεν μπορεί να αιτιολογήσει τη συμπεριφορά όλων των δραστών, ενώ δυσκολίες αναδύονται και στην ανάδειξη της αποτελεσματικότητας της κάθε θεωρίας εμπειρικά. Αντιστοίχως, η προσπάθεια σκιαγράφησης ενός προφίλ του δράστη σεξουαλικών εγκλημάτων εις βάρος ανηλίκων θεωρείται μια «χίμαιρα» καθώς η ετερογένεια των δραστών καθιστά το έργο της δημιουργίας ενός προφίλ αδύνατο.

Για όλους τους παραπάνω λόγους τα τελευταία χρόνια παρατηρείται μια στροφή των ερευνητών σε μεταβλητές άμεσα παρατηρήσιμες οι οποίες μπορούν να συνδράμουν στην πρόληψη του φαινομένου. Αυτές οι μεταβλητές εντοπίζονται σε θεωρίες που συνθέτουν την περιστασιακή πρόληψη εγκλήματος και περιλαμβάνουν την ορθολογική θεωρία, την θεωρία των

καθημερινών δραστηριοτήτων και τη θεωρία των τυπολογικών επιλογών. Οι εν λόγω θεωρίες εστιάζουν και αντικατοπτρίζουν τα συμπεριφοριστικά πρότυπα που εκδηλώνουν οι δράστες τα οποία συνθέτουν το *modus operandi* των δραστών, ενώ οι εμπειρικές έρευνες της περιστασιακής πρόληψης εγκλήματος είναι άρρηκτα συνδεδεμένες με το *modus operandi*.

Η περιστασιακή πρόληψη εγκλήματος αναπτύχθηκε με την ανάδειξη της αναποτελεσματικότητας του πρωτογενή τομέα πρόληψης. Τα κλασικά προγράμματα που περιλαμβάνουν σχολικά προγράμματα, εκπαίδευση γονέων, ανηλίκων και εκπαιδευτικών, οι διαφημιστικές καμπάνιες των ΜΜΕ όπως και οι στρατηγικές της κοινοτικής πρόληψης αποδεικνύονται ανεπαρκείς και αδυνατούν να εκπληρώσουν τους στόχους του πρωτογενή τομέα πρόληψης. Ωστόσο, η εστίαση στον πρωτογενή τομέα πρόληψης διαφαίνεται επιτακτική ανάγκη αφού προλαμβάνει το φαινόμενο πριν συμβεί και έτσι μπορεί να επιτευχθεί η αποφυγή των συνεπειών των θυμάτων, των οικογενειών των θυμάτων, των δραστών και κατ'επέκταση της κοινωνίας. Καταλυτικό ρόλο για τη στροφή των ερευνητών στον πρωτογενή τομέα πρόληψης διαδραματίζουν και οι εμπειρικές έρευνες που επισημαίνουν τις αδυναμίες του τριτογενή και του δευτερογενή τομέα πρόληψης από κοινωνικής, ατομικής αλλά και οικονομικής σκοπιάς.

Συνεπώς, εφόσον μέχρι τώρα η πρόληψη του φαινομένου της σεξουαλικής κακοποίησης ανηλίκων, και πιο συγκεκριμένα της εξωοικογενειακής, κρίνεται ανεπαρκής βάσει της βιβλιογραφίας, απαραίτητη κρίνεται η διερεύνηση εναλλακτικών στρατηγικών όπως αυτές που βασίζονται στην περιστασιακή πρόληψη εγκλήματος, οι οποίες απορρέουν από το *modus operandi* των δραστών, ως μέθοδος που ενδεχομένως θα υποβοηθήσει και θα ενδυναμώσει τον πρωτογενή τομέα πρόληψης και θα συνδράμει στη διάνοιξη νέων θεωριών και τεχνικών.

Συγκεκριμένα στην Ελλάδα η βιβλιογραφία περί των προγραμμάτων πρωτογενούς πρόληψης της εξωοικογενειακής σεξουαλικής κακοποίησης ανηλίκων όπως εφαρμόζονται στην Ελλάδα και της αποτελεσματικότητας αυτών είναι ελλιπής, ενώ το *modus operandi* των δραστών δεν έχει διερευνηθεί έως σήμερα.

ΜΕΡΟΣ 2^ο

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5^ο: ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

5.1 Αντικείμενο και στόχοι της έρευνας

Το επίκεντρο της παρούσας έρευνας είναι το φαινόμενο της εξωοικογενειακής σεξουαλικής κακοποίησης εις βάρος ανηλίκων. Η παρούσα έρευνα θα υιοθετήσει τον ορισμό του Tilley (2005), ο οποίος ορίζει την εξωοικογενειακή σεξουαλική κακοποίηση ως ένα φαινόμενο το οποίο συμβαίνει σε εξωτερικούς χώρους, πέραν του σπιτιού, από άγνωστους δράστες, υπό την έννοια ότι δεν ανήκουν στο οικογενειακό πλαίσιο του ανήλικου. Η οικογένεια θεωρείται ως μια δυναμική «διαδικασία» των ποικιλόμορφων σχέσεων και συσχετισμών μεταξύ των μελών της η οποία αλλάζει διαχρονικά, ενώ είναι γνωστό πως δεν μπορούμε να μιλήσουμε για μια μορφή οικογένειας, αλλά για οποιαδήποτε μορφή οικογενειακής οργάνωσης στο βαθμό που πηγάζει, εκφράζει και αναπαράγει τις δομές της συγγένειας που χαρακτηρίζουν την κοινωνική οργάνωση (Αρτινοπούλου, 1995:54).

Αντικείμενο της έρευνας είναι η διεξοδική διερεύνηση και ανάλυση των συμπεριφοριστικών προτύπων που επιδεικνύουν οι δράστες πριν, κατά τη διάρκεια και μετά την διάπραξη του εγκλήματος (*modus operandi*). Αξίζει να σημειωθεί ότι στην παρούσα έρευνα η βία, όπως αυτή προκύπτει ως έννοια μέσα από την ανάλυση του *modus operandi* των δραστών, αποτελεί αντικείμενο ενδιαφέροντος στα πλαίσια του τρόπου τέλεσης του εγκλήματος, δηλαδή ως εργαλείο που αξιοποιείται από το δράστη για την επίτευξη του σκοπού του και σε καμία περίπτωση δεν αναλύεται ως ξεχωριστή έννοια.

Βασικός στόχος της έρευνας είναι η ενίσχυση και προώθηση του πρωτογενούς τομέα πρόληψης της εξωοικογενειακής σεξουαλικής κακοποίησης ανηλίκων σύμφωνα με τη θεωρία της περιστασιακής πρόληψης εγκλήματος, όπως απορρέει από την ανάλυση του *modus operandi* των δραστών, έτσι ώστε να υπάρχουν υψηλές πιθανότητες αποτελεσματικότητας και ελαχιστοποίησης του κινδύνου εμφάνισης του φαινομένου. Ως ομάδα στόχου επιλέχθηκε η ομάδα των δραστών αφού η έρευνα με επίκεντρο τους δράστες αποτελεί μια μέθοδο για την παροχή πρόσθετων γνώσεων σχετικά με τον καλύτερο τρόπο πρόληψης του φαινομένου της εγκληματικότητας (Bernasco, 2010) και επειδή πολύ συχνά παραβλέπεται από τις κοινωνικές

επιστήμες παρόλο που αδιαμφισβήτητα αποτελεί την πιο αποτελεσματική μέθοδο για την καλύτερη κατανόηση των γεγονότων του εγκλήματος αφού οι δράστες είναι σε θέση να παρέχουν λεπτομερείς πληροφορίες που δεν δύναται να αποκαλυφθούν με άλλο τρόπο (Leclerc, Feakes & Cale, 2015). Προς επίτευξη του παραπάνω στόχου, αναγκαία κρίνεται αρχικά η διερεύνηση των προγραμμάτων του πρωτογενούς τομέα πρόληψης που ήδη ενδεχομένως να εφαρμόζονται ανά την Ελλάδα από διάφορους φορείς και οργανισμούς που ασχολούνται με την παιδική προστασία καθώς και της αποτελεσματικότητας αυτών των προγραμμάτων.

Η παρούσα έρευνα έχει περιγραφικό και διερευνητικό χαρακτήρα αφού επιχειρεί να μελετήσει συνιστώσες που δεν έχουν διερευνηθεί στην Ελλάδα. Επιπροσθέτως, αποτελεί εφαλτήριο για τη διεξαγωγή ερευνών με επίκεντρο τους σεξουαλικούς δράστες καθώς στον Ελλαδικό χώρο εκλείπουν τέτοιου είδους έρευνες, ενώ αποτελεί και πρωταρχική προσπάθεια διερεύνησης του πρωτογενή τομέα πρόληψης του φαινομένου και της αποτελεσματικότητας του καθώς και της διερεύνησης των απόψεων επαγγελματιών περί της εφαρμογής εναλλακτικών μέτρων και τεχνικών πρόληψης. Επίσης, συμβάλλει στον εμπλουτισμό γνώσεων και στην πυροδότηση θεωριών που μπορούν με τη σειρά τους να συνδράμουν σε μελλοντικές έρευνες.

Με βάση τα ανωτέρω η έρευνα αυτή επιχειρεί να διερευνήσει τις εξής διαστάσεις:

- Τα προγράμματα πρωτογενούς πρόληψης που ενδεχομένως εφαρμόζονται στην Ελλάδα
- Την αποτελεσματικότητα των προγραμμάτων του πρωτογενή τομέα πρόληψης που ενδεχομένως εφαρμόζονται στην Ελλάδα
- Τις βασικές δυσκολίες εφαρμογής αποτελεσματικών προγραμμάτων του πρωτογενή τομέα πρόληψης
- Την άποψη των επαγγελματιών παιδικής προστασίας και προστασίας ανηλίκων για τα μέτρα και τις πρακτικές της περιστασιακής πρόληψης εγκλήματος
- Το δημογραφικό και ψυχοσεξουαλικό προφίλ των εξωοικογενειακών δραστών σεξουαλικών εγκλημάτων εις βάρος ανηλίκων
- Το δημογραφικό προφίλ των θυμάτων
- Τα βασικά συμπεριφοριστικά πρότυπα των δραστών που επιδεικνύουν πριν, κατά τη διάρκεια αλλά και μετά το αδίκημα (modus operandi)

- Τη σχέση των εξωοικογενειακών δραστών σεξουαλικών εγκλημάτων εις βάρος ανηλίκων με παραφιλικές συμπεριφορές και κατά κύριο λόγο με την παιδοφιλία
- Το ρόλο της αξιοποίησης βίας στο φαινόμενο της σεξουαλικής κακοποίησης εις βάρος ανηλίκων και με ποιούς δράστες συσχετίζεται

5.2 Πληθυσμός – Κριτήρια επιλογής συμμετεχόντων

Σε ό,τι αφορά το κομμάτι της έρευνας που εστιάζει στη διερεύνηση της αποτελεσματικότητας των προγραμμάτων πρωτογενούς πρόληψης της εξωοικογενειακής σεξουαλικής κακοποίησης ανηλίκων, η ομάδα στόχου είναι επαγγελματίες που απασχολούνται σε φορείς και οργανισμούς παιδικής προστασίας και προστασίας ανηλίκων ως εκπρόσωποι των αντίστοιχων φορέων. Τα ερωτηματολόγια συμπληρώνονται από 1 επαγγελματία (κατά προτίμηση υπεύθυνο του τμήματος παιδικής προστασίας ή προστασίας ανηλίκων) με σκοπό το δείγμα να είναι αναλογικό προς τα κέντρα και να αποφευχθεί η σύγχυση των αποτελεσμάτων και η εσφαλμένη τάση. Αρχικός στόχος ήταν η χαρτογράφηση των προγραμμάτων που εφαρμόζονται στην Ελλάδα ώστε αξιολογηθεί η αποτελεσματικότητά τους ώστε να αποσταλεί το ερωτηματολόγιο στους συγκεκριμένους φορείς. Ωστόσο, επειδή κατά την αναζήτηση των προγραμμάτων δεν προέκυψαν ερευνητικές αναφορές ή συγγράμματα που να μελετούν συγκεκριμένα προγράμματα όπως εφαρμόστηκαν κατά το παρελθόν ή εφαρμόζονται στην Ελλάδα, το ερευνητικό ενδιαφέρον στράφηκε στην αναζήτηση των προγραμμάτων που ενδεχομένως εφαρμόζονται και εν συνεχεία στην αξιολόγηση της αποτελεσματικότητας αυτών. Για τους παραπάνω λόγους, διενεργήθηκε χαρτογράφηση όλων των φορέων που ασχολούνται με την παιδική προστασία και προστασία ανηλίκων ώστε να διανεμηθεί σε όλους τους οργανισμούς ερωτηματολόγιο. Έτσι, με τη βοήθεια του διαδικτύου και συγκεκριμένων φορέων που στείλανε λίστα οργανισμών, διεξήχθη η χαρτογράφηση κέντρων, φορέων και οργανισμών (δημόσιων και ιδιωτικών) που λειτουργούν στην Ελλάδα και συγκεντρώνουν τα κριτήρια συμμετοχής στην έρευνα.

Η λίστα φορέων που είχε συγκροτηθεί κατά το πρώτο έτος της έρευνας ανερχόταν στους ± 160 φορείς. Ωστόσο, μετά την πρώτη επαφή αυτή η λίστα περιορίστηκε στους 110 φορείς. Αυτή η μείωση οφείλεται στις περικοπές εργαζομένων, στην παύση λειτουργίας πολλών κέντρων καθώς και στην μετακίνηση πολλών εργαζομένων στις αντίστοιχες περιφέρειες λόγω

της εφαρμογής του προγράμματος Καλλικράτη. Από τους 110 φορείς, 20 εξ' αυτών αρνήθηκαν να λάβουν μέρος στην έρευνα με αποτέλεσμα το δείγμα να περιοριστεί στους 90 φορείς. Εκ των 90 φορέων, οι 6, αν και είχαν ανταποκριθεί θετικά για τη συμμετοχή τους στην έρευνα, εν τέλει δεν επέστρεψαν ποτέ το ερωτηματολόγιο. Συνεπώς, το τελικό δείγμα της έρευνας ανέρχεται στους 84 φορείς (N = 84). Στην έρευνα συμμετείχαν 84 κοινωνικοί λειτουργοί και παιδοψυχολόγοι, εκ των οποίων 4 άντρες και 80 γυναίκες από ποικίλους Νομούς της Ελλάδος.

Σχετικά με το κομμάτι της έρευνας που διερευνά το *modus operandi* των δραστών, ζητήθηκε η αρωγή του Υπουργείου Δικαιοσύνης για τον εντοπισμό των δραστών που έχουν καταδικαστεί για σεξουαλικό αδίκημα εις βάρος ανηλίκων. Από την έρευνα αποκλείστηκαν όσοι είναι υπόδικοι αφού ισχύει το τεκμήριο της αθωότητας. Μετά τη χορήγηση της σχετικής άδειας από το Υπουργείο Δικαιοσύνης για πρόσβαση σε σωφρονιστικά καταστήματα, οι υπεύθυνοι του Υπουργείου υπέδειξαν τα σωφρονιστικά καταστήματα των Γρεβενών και της Τρίπολης ως τα κατάλληλα για την επίτευξη του στόχου της έρευνας αφού τα συγκεκριμένα καταστήματα συγκεντρώνουν τους περισσότερους δράστες που έχουν κακοποιήσει σεξουαλικά ανηλίκους.

Ωστόσο, εξαιτίας της επίμονης άρνησης του Διευθυντή του σωφρονιστικού καταστήματος Τριπόλεως, η πρόσβαση κατέστη αδύνατη και η δειγματοληψία περιορίστηκε στο σωφρονιστικό κατάστημα Γρεβενών. Με τη βοήθεια του διοικητικού προσωπικού του σωφρονιστικού καταστήματος Γρεβενών και μετά από μελέτη των φακέλων των ατόμων που είχαν καταδικαστεί για σεξουαλικό αδίκημα εις βάρος ανηλίκων, συγκεντρώθηκε το δείγμα που πληρούσε τα κριτήρια συμμετοχής στην έρευνα. Τα κριτήρια περιλαμβάνουν την καταδίκη των δραστών για σεξουαλική κακοποίηση εις βάρος ανηλίκου, με το δράστη να μην έχει συγγένεια εξ' αίματος με το θύμα αλλά ούτε και να διαμένουν στο ίδιο σπίτι ή να ανήκουν στο ίδιο οικογενειακό περιβάλλον. Το δείγμα δραστών που πληρούσε τις προϋποθέσεις για συμμετοχή στην έρευνα ήταν 29 άντρες, εκ των οποίων 1 αρνήθηκε να λάβει μέρος στην έρευνα, 2 αποκλείστηκαν από τη διαδικασία λόγω άρνησης διάπραξης του αδικήματος και 1 αποκλείστηκε εφόσον δεν μιλούσε την ελληνική γλώσσα, με αποτέλεσμα ο τελικός αριθμός συμμετεχόντων να ανέρχεται στους 25 (N = 25). Στην έρευνα λοιπόν συμμετείχαν 25 άντρες, Έλληνες και αλλοδαποί, ηλικίας 21 έως 68 ετών από διάφορους Νομούς της Ελλάδος.

5.3 Δεοντολογία

Η παρούσα έρευνα διεξήχθη σύμφωνα με το σύστημα αρχών, αξιών και τις αρχές μεθοδολογίας όπως απορρέουν από τον Κώδικα Δεοντολογίας κοινωνικών λειτουργών της Διεθνούς Ομοσπονδίας των Κοινωνικών Λειτουργών (IFSW), τη Διεθνή Ένωση των Σχολών Κοινωνικής Εργασίας (IASSW) όπως συντάχθηκε το 2004, καθώς και τον αντίστοιχο των ψυχολόγων όπως αυτός θεσπίστηκε αρχικά από την Αμερικανική Ψυχολογική Εταιρεία (APA, 1990). Πιο συγκεκριμένα, η μεθοδολογία που ακολουθήθηκε στηρίχτηκε στα εδάφια που επικεντρώνονται στον τρόπο διεξαγωγής της κλινικής έρευνας και της συνέντευξης. Κατά τη διάρκεια του σχεδιασμού της έρευνας λήφθηκαν υπόψη όλες οι πιθανές συνέπειες για την ανθρώπινη φύση και ειδικότερα στο κομμάτι της έρευνας που επικεντρώνεται στους δράστες σεξουαλικών εγκλημάτων, ενώ η ημιδομημένη συνέντευξη σχεδιάστηκε και εκπονήθηκε με τέτοιο τρόπο ώστε να προστατευτούν οι συμμετέχοντες από τις απρόβλεπτες σωματικές ή ψυχικές διαταραχές, την αγωνία, την κακοποίηση, τον κίνδυνο ή τη στέρηση.

Πριν τη διεξαγωγή της έρευνας οι συμμετέχοντες πληροφορήθηκαν για τις πτυχές, τους σκοπούς, την αναμενόμενη διάρκεια και τη διαδικασία της έρευνας. Επιπλέον, δόθηκαν οι απαραίτητες εξηγήσεις σε θέματα και απορίες που προέκυψαν, ενώ γνωστοποιήθηκαν στους συμμετέχοντες οι υποχρεώσεις τους και τα δικαιώματα τους, συμπεριλαμβανομένου αυτού της απόσυρσής τους από την έρευνα οποιαδήποτε στιγμή οι ίδιοι επιθυμούσαν χωρίς επιβολή στερήσεων ή κυρώσεων αποδίδοντας την πρέπουσα προσοχή στον σεβασμό της ιδιωτικής ζωής και αξιοπρέπειας των συμμετεχόντων.

Βασική προϋπόθεση για τη διεξαγωγή της έρευνας ήταν αυτή της εθελοντικής συμμετοχής και της συνειδητοποιημένης συγκατάθεσης των συμμετεχόντων, ενώ πρωταρχική αρχή ήταν η τήρηση της εχεμύθειας και η διασφάλιση του απορρήτου των πληροφοριών, με εξαίρεση τη διαφύλαξη ενός ανώτερου αγαθού όπως αυτό της διατήρησης της ζωής. Επιπροσθέτως, δεν επιτράπη η αξιοποίηση των πληροφοριών είτε για ιδιοτελείς σκοπούς είτε για άλλους πέραν των σκοπών της έρευνας, ενώ τηρήθηκε και η αρχή της μυστικότητας και της εμπιστευτικότητας μέσω της κατοχύρωσης της ανωνυμίας των συμμετεχόντων.

Σε ό,τι αφορά τα ερευνητικά δεδομένα, ο ερευνητής/τρια μερίμνησε για τη διαφύλαξη της ασφάλειας του υλικού, προστατεύοντας έτσι τα δεδομένα από τυχόν κινδύνους κακής χρήσης ή διαστρέβλωσης των στοιχείων της διαδικασίας. Τα ερευνητικά δεδομένα είχαν τη μορφή είτε γραπτών σημειώσεων είτε γραπτών ή ηλεκτρονικής μορφής αυτοσυμπληρούμενων ερωτηματολογίων ανάλογα με την ομάδα στόχου. Η εν λόγω μορφή των ερευνητικών δεδομένων επιλέχθηκε αφού δεν κρίθηκε απαραίτητη η μαγνητοφώνηση, κινηματογραφική λήψη ή φωτογράφιση στην περίπτωση της διερεύνησης απόψεων των επαγγελματιών, ενώ στην περίπτωση των ημιδομημένων συνεντεύξεων των δραστών σεξουαλικών εγκλημάτων, δεν συνιστώνται τέτοιου είδους πρακτικές συλλογής ερευνητικών δεδομένων.

Τέλος, σχετικά με τη συμπεριφορά του ερευνητή/τριας κατά την εκπόνηση της έρευνας, ενήργησε σύμφωνα με τα υψηλότερα κριτήρια επαγγελματικής ακεραιότητας και αμεροληψίας και όχι ανειλικρινώς, μετερχόμενος απάτη, πλάνη ή παραπληροφόρηση, ενώ φρόντισε να εξασφαλίσει τους κατάλληλους όρους και συνθήκες για τη διεξαγωγή της έρευνας.

5.4 Εργαλεία συλλογής δεδομένων

5.4.1 Ερωτηματολόγιο επαγγελματιών παιδικής προστασίας και προστασίας ανηλίκων

Προς επίτευξη της συλλογής δεδομένων περί της αποτελεσματικότητας των προγραμμάτων πρωτογενούς πρόληψης που ενδεχομένως εφαρμόζονται στην Ελλάδα και της διερεύνησης των απόψεων των επαγγελματιών για την περιστασιακή πρόληψη εγκλήματος, σχεδιάστηκε ερωτηματολόγιο μετά από ενδελεχή ανασκόπηση και μελέτη της σχετικής ελληνικής και διεθνούς βιβλιογραφίας.

Κατά το σχεδιασμό της έρευνας επιλέχθηκε η διεξαγωγή ποσοτικής έρευνας για τους επαγγελματίες διότι θέτει τα ερευνητικά ερωτήματα ξεκάθαρα (Frankfort-Nachmias & Nachmias, 1992), χαρακτηρίζεται για την επίτευξη της αξιοπιστίας των δεδομένων που συγκεντρώνονται λόγω των ελεγχόμενων παρατηρήσεων, των εργαστηριακών πειραμάτων, των μαζικών ερευνών ή άλλων μορφών διεξαγωγής της έρευνας (Balsley, 1970), ενώ ταυτοχρόνως εξαλείφει ή ελαχιστοποιεί την υποκειμενικότητα της κρίσης (Kealey & Protheroe, 1996). Ένας ακόμα λόγος για τον οποίο επιλέχθηκε η ποσοτική μέθοδος είναι διότι οι στόχοι της ποσοτικής

έρευνας συνάδουν με αυτούς της παρούσας έρευνας υπό την έννοια ότι αφορούν μια μέτρηση που είναι αξιόπιστη, έγκυρη και δύναται να γενικευθεί με σαφή πρόβλεψη της αιτίας – αιτιατού (Cassell & Symon, 1994). Από τις μεθόδους ποσοτικών ερευνών επιλέχθηκε ο σχεδιασμός και διανομή δομημένου αυτοσυμπληρούμενου ερωτηματολογίου λόγω του χαμηλού κόστους, της δυνατότητας που παρέχει για κάλυψη μεγαλύτερου αριθμού ατόμων καθώς και τη δυνατότητα προσέγγισης ατόμων που δεν είναι διαθέσιμα για προσωπική συνέντευξη.

Το ερωτηματολόγιο λοιπόν που απευθύνεται στους επαγγελματίες χωρίζεται σε τρία μέρη. Στο πρώτο μέρος εμπεριέχονται αρχικά ερωτήσεις δημογραφικών χαρακτηριστικών. Πιο συγκεκριμένα τα στοιχεία αυτά αφορούν το φύλο, την ηλικία, το επάγγελμα, την περιοχή του φορέα καθώς και τα έτη εμπειρίας του εκάστοτε επαγγελματία. Εν συνεχεία, παρατίθενται ερωτήματα που αφορούν τον πρωτογενή τομέα πρόληψης όπως αυτός διεξάγεται στην Ελλάδα. Τα δυο πρώτα ερωτήματα εστιάζουν στο βαθμό ενημέρωσης και την κύρια πηγή ενημέρωσης των επαγγελματιών σχετικά με τους σκοπούς του πρωτογενή τομέα πρόληψης της σεξουαλικής κακοποίησης εις βάρος ανηλίκων. Η επόμενη ομάδα ερωτήσεων, των οποίων οι απαντήσεις είναι διαβαθμισμένες τύπου Likert, αφορούν τον τρόπο εφαρμογής του πρωτογενή τομέα πρόληψης, με τον ερωτώμενο να καλείται να δηλώσει τον βαθμό επάρκειας του πρωτογενή τομέα πρόληψης στο σύνολό του καθώς και σε επιμέρους παραμέτρους όπως είναι ο τρόπος διεξαγωγής, η οργάνωση, η λειτουργία και η αποτελεσματικότητα του πρωτογενή τομέα πρόληψης (1= πλήρως ανεπαρκής, 2= ανεπαρκής, 3= μερικώς ανεπαρκής, 4= επαρκής, 5= πλήρως ανεπαρκής).

Η ακολουθούμενη υποενότητα ερωτήσεων αφορά ορισμένα προβλήματα που δυσχεραίνουν την ομαλή λειτουργία του πρωτογενή τομέα πρόληψης και ο ερωτώμενος καλείται να δηλώσει το βαθμό συμφωνίας ή διαφωνίας σε μια διαβαθμισμένη κλίμακα πέντε σημείων τύπου Likert (1= Διαφωνώ απόλυτα, 2= διαφωνώ, 3= ούτε συμφωνώ ούτε διαφωνώ, 4= συμφωνώ, 5= συμφωνώ απόλυτα). Οι τρεις τελευταίες ερωτήσεις του πρώτου μέρους του ερωτηματολογίου εστιάζουν αποκλειστικά στα σχολικά προγράμματα και τις πιθανές αρνητικές συνέπειες αυτών στα παιδιά. Πιο συγκεκριμένα, ο ερωτώμενος σε ερώτηση κλειστού τύπου απαντά αν θεωρεί πως τα σχολικά προγράμματα έχουν αρνητικές συνέπειες για τα παιδιά. Σε περίπτωση θετικής απάντησης, καλείται να σημειώσει ποιες θεωρεί τις πιο σημαντικές

επιλέγοντας μερικές από τις ήδη υπάρχουσες απαντήσεις. Στην πορεία καλείται να απαντήσει ποιος κατά τη γνώμη του θα πρέπει να διευθύνει και να διεξάγει τα σχολικά προγράμματα καθώς και ποιά ηλικιακή ομάδα θεωρείται κατάλληλη ως ομάδα στόχου των σχολικών προγραμμάτων.

Το δεύτερο μέρος του ερωτηματολογίου επικεντρώνεται σε ερωτήματα σχετικά με προγράμματα του πρωτογενή τομέα πρόληψης όπως αυτά διεξάγονται από τον συγκεκριμένο φορέα που απευθύνεται το ερωτηματολόγιο. Η πρώτη ερώτηση είναι κλειστού τύπου και ο ερωτώμενος καλείται να απαντήσει εάν ο φορέας στον οποίο εργάζεται ασχολείται με τον πρωτογενή τομέα πρόληψης εις βάρος ανηλίκων. Σε περίπτωση που η απάντηση είναι θετική ο ερωτώμενος συνεχίζει να συμπληρώνει το δεύτερο μέρος του ερωτηματολογίου. Σε περίπτωση αρνητικής απάντησης, ο ερωτώμενος δεν συμπληρώνει το δεύτερο μέρος και μεταβαίνει στο τρίτο μέρος του ερωτηματολογίου.

Στην πρώτη κατηγορία ερωτήσεων του δεύτερου μέρους, ο ερωτώμενος καλείται να δηλώσει τη συχνότητα με την οποία εφαρμόζονται εκπαιδευτικά προγράμματα για τη σεξουαλική κακοποίηση εις βάρος ανηλίκων σε ανήλικους, εκπαιδευτικούς, γονείς, στην ευρύτερη κοινότητα αλλά και στο προσωπικό του φορέα. Οι απαντήσεις είναι διαβαθμισμένες σε κλίμακα τύπου Likert (1= ποτέ, 2= παραπάνω από 5 χρόνια, 3= κάθε 2-5 χρόνια, 4= 1 φορά το χρόνο, 5= πολλές φορές το χρόνο). Η επόμενη ερώτηση είναι ανοιχτού τύπου όπου ο ερωτώμενος καλείται να περιγράψει άλλα προγράμματα σύμφωνα με τον πρωτογενή τομέα πρόληψης που πιθανόν να εφαρμόζονται από τον συγκεκριμένο φορέα. Επιπλέον, ζητείται και η συχνότητα με την οποία συγκροτούνται συνελεύσεις κατά τις οποίες αξιολογούν την πορεία των προγραμμάτων όπου οι απαντήσεις είναι ίδιας μορφής με αυτήν της κλίμακας που προαναφέρθηκε.

Η δεύτερη κατηγορία ερωτήσεων περιλαμβάνει δυο ερωτήσεις κλειστού τύπου όπου ο ερωτώμενος καλείται να απαντήσει εάν ο φορέας του συνεργάζεται με τα ΜΜΕ για την προώθηση διαφημιστικών καμπανιών καθώς και αν υπάρχει διατομεακή και διϋπηρεσιακή συνεργασία προς επίτευξη της μέγιστης δυνατής αποτελεσματικότητας των προγραμμάτων που εφαρμόζονται. Η τελευταία ομάδα ερωτήσεων του δεύτερου μέρους του ερωτηματολογίου επικεντρώνεται στην αξιολόγηση και την αποτελεσματικότητα των προγραμμάτων που εφαρμόζονται από τον εκάστοτε φορέα. Η πρώτη ερώτηση είναι κλειστού τύπου και εστιάζει

στο εάν τα προγράμματα που εφαρμόζονται υπόκεινται σε κάποιου είδους αξιολόγηση. Σε περίπτωση αρνητικής απάντησης, ο ερωτώμενος μεταβαίνει στο τρίτο μέρος του ερωτηματολογίου, ενώ σε περίπτωση θετικής απάντησης, ο συμμετέχων ερωτάται με τι κριτήρια γίνονται οι αξιολογήσεις, όπου διαλέγει μια από τις απαντήσεις που δίνονται (αναμενόμενα αποτελέσματα, συμμετοχή) ή συμπληρώνει ο ίδιος τα κριτήρια. Σε επόμενη ερώτηση ο ερωτώμενος συμπληρώνει αν η αξιολόγηση των προγραμμάτων είναι μόνο τελική ή τελική και ενδιάμεση επιλέγοντας μια εκ των δυο απαντήσεων. Εν συνεχεία, ο ερωτώμενος σε ερώτηση πολλαπλής επιλογής επιλέγει από ποιούς γίνεται η αξιολόγηση των προγραμμάτων, ενώ μπορεί και ο ίδιος να συμπληρώσει κάτι διαφορετικό από τις απαντήσεις που δίνονται. Τα τρία τελευταία ερωτήματα αφορούν την αποτελεσματικότητα των προγραμμάτων με τον ερωτώμενο να καλείται να απαντήσει σε ερωτήσεις κλειστού τύπου αν υπάρχουν ετήσιες αναφορές που υποδεικνύουν την αποτελεσματικότητα των προγραμμάτων και εάν τα έως τώρα ευρήματα πιστοποιούν την αποτελεσματικότητα αυτών, ενώ εμπεριέχεται και ερώτηση όπου ο ερωτώμενος καλείται να επιλέξει εάν τα αποτελέσματα των προγραμμάτων είναι βραχυπρόθεσμα, μακροπρόθεσμα ή και τα δυο. Στόχος αυτού του μέρους είναι η εξονυχιστική διερεύνηση του τρόπου διεξαγωγής των μεθόδων αξιολόγησης των φορέων καθώς και η αποτελεσματικότητα των προγραμμάτων που εφαρμόζει ο εκάστοτε φορέας.

Το τρίτο και τελευταίο μέρος του ερωτηματολογίου αποτελείται από τέσσερις ερωτήσεις κλειστού τύπου, συμπεριλαμβανομένης και μιας ερώτησης ανοιχτού σχετικά με την πηγή ενημέρωσης για την ΠΠΕ. Οι ερωτήσεις αυτές εστιάζουν στις τρεις βασικές θεωρίες της ΠΠΕ, δηλαδή αν οι καθημερινές δραστηριότητες των ανηλίκων δημιουργούν ευκαιρίες για τη θυματοποίησή τους, αν ο εν δυνάμει δράστης ακολουθεί ένα συγκεκριμένο σκεπτικό πρότυπο κατά το οποίο αξιολογεί τα κόστη – οφέλη του εγκλήματος και αν ο δράστης και το θύμα αλληλεπιδρούν με το χώρο και τον τόπο του εγκλήματος δημιουργώντας έτσι ευκαιρίες για εγκληματική πράξη. Το τελευταίο ερώτημα περιλαμβάνει κάποιες στρατηγικές του ΠΠΕ της σεξουαλικής κακοποίησης εις βάρος ανηλίκων όπως απορρέουν από τη βιβλιογραφία με τον ερωτώμενο να καλείται να δηλώσει τον βαθμό συμφωνίας ή διαφωνίας με αυτές τις προτάσεις. Ο βαθμός συμφωνίας ή διαφωνίας είναι διαβαθμισμένος σε κλίμακα πέντε σημείων τύπου Likert (1= διαφωνώ απόλυτα, 2= διαφωνώ, 3= ούτε συμφωνώ ούτε διαφωνώ, 4= συμφωνώ, συμφωνώ απόλυτα). Στόχος του τρίτου μέρους είναι η διερεύνηση των απόψεων των επαγγελματιών

σχετικά με τις θεωρίες της ΠΠΕ αλλά το κατά πόσο είναι δεκτικοί και θεωρούν ότι οι στρατηγικές της ΠΠΕ μπορούν να συνεισφέρουν εξίσου με τα παραδοσιακά προγράμματα που περιλαμβάνουν ενημέρωση και ευαισθητοποίηση της ευρύτερης κοινότητας και άλλων ομάδων στόχου.

5.4.2 Ημιδομημένες συνεντεύξεις δραστών σεξουαλικών εγκλημάτων

Το δεύτερο μέρος της έρευνας απευθύνεται σε δράστες που έχουν σεξουαλικά κακοποιήσει ανήλικους και έχουν κατηγορηθεί τουλάχιστον για βιασμό ανηλίκου, ασχέτως εάν η πράξη συνέβη μια και μοναδική φορά ή ο δράστης διατήρησε σεξουαλική σχέση με τον ανήλικο για κάποιο χρονικό διάστημα. Εκτός από την κατηγορία του βιασμού ανηλίκου, ο δράστης πιθανόν να έχει κατηγορηθεί και για άλλα αδικήματα που σχετίζονται με εγκλήματα κατά της γενετήσιας ελευθερίας όπως είναι η αποπλάνηση παιδιών, προσβολή της γενετήσιας αξιοπρέπειας παιδική πορνογραφία και κατάχρηση σε ασέλγεια. Αποκλείονται οι δράστες που έχουν κατηγορηθεί για αιμομιξία καθώς και για σωματεμπορία και διεθνική σωματεμπορία αφού τέτοιου είδους εγκλήματα παραπέμπουν σε άλλα εγκληματικά φαινόμενα με διαφορετική υπόσταση, διαφορετικά χαρακτηριστικά εγκλήματος, θυμάτων και δραστών.

Ο σχεδιασμός της έρευνας δομήθηκε μέσω της μορφοποίησης του Modus Operandi Questionnaire (Kaufman, 1991) και διεξήχθη με τη μορφή ημιδομημένης συνέντευξης. Ως μέθοδος επιλέχθηκε η ημιδομημένη συνέντευξη και όχι το αυτοσυμπληρούμενο ερωτηματολόγιο διότι θεωρείται πιο κατάλληλη μέθοδος για τη διερεύνηση στάσεων, πεποιθήσεων και κινήτρων (Smith, 1975; Richardson et al., 1965) και παρέχει τη δυνατότητα της αξιολόγησης της εγκυρότητας των απαντήσεων μέσω της παρατήρησης των μη λεκτικών δεικτών, οι οποίοι είναι ιδιαίτερος σημαντικοί όταν διαπραγματεύονται ευαίσθητα θέματα (Gordon, 1975). Επιπλέον, με την ημιδομημένη συνέντευξη διασφαλίζεται ότι θα απαντηθούν όλες οι ερωτήσεις καθώς και ότι δεν θα υπάρξει εξωτερική βοήθεια για να απαντήσει ο ερωτώμενος (Bailey, 1987). Άλλος ένας λόγος που επιλέχθηκε η ημιδομημένη συνέντευξη είναι λόγω της μεγάλης έκτασης του Modus Operandi Questionnaire καθώς και λόγω της αδυναμίας στάθμισης του ερωτηματολογίου στην Ελληνική γλώσσα.

Η ημιδομημένη συνέντευξη χωρίζεται σε πέντε μέρη και περιλαμβάνει κατά βάση ανοιχτού τύπου ερωτήσεις. Το πρώτο μέρος εμπεριέχει ερωτήσεις δημογραφικών χαρακτηριστικών συμπεριλαμβανομένων εθνικότητας, οικογενειακής κατάστασης, επαγγελματικής απασχόλησης, επίπεδο εκπαίδευση, τόπου διαμονής, παρακολούθησης προγράμματος ψυχοθεραπείας για οποιοδήποτε ζήτημα (και αν ναι για τι είδους ζήτημα), ποινικού μητρώου εκτός του αδικήματος για το οποίο καταδικάστηκε (και αν ναι για τι είδους αδίκημα) καθώς και της ηλικίας που για πρώτη και τελευταία φορά είχε ο δράστης σεξουαλική επαφή με άτομο κάτω των 18 ετών.

Το δεύτερο μέρος περιέχει ερωτήματα σχετικά με την ενδεχόμενη σεξουαλική κακοποίηση που οι ίδιοι έχουν υποστεί ως ανήλικοι και εξετάζει την ηλικία και το φύλο του δράστη, την ηλικία του θύματος, τη σχέση μεταξύ θύτη και θύματος, τον αριθμό των δραστών που έχουν κακοποιήσει σεξουαλικά τον δράστη ως ανήλικο, τις σεξουαλικές πράξεις στις οποίες προέβη ο δράστης, τον αριθμό που επαναλήφθηκε η σεξουαλική επαφή, το χρονικό διάστημα που διήρκησε η σεξουαλική κακοποίηση και αν αποκαλύφθηκε ποτέ η σεξουαλική κακοποίηση. Αυτό το μέρος της έρευνας δεν αναλύεται παρακάτω καθώς κανείς εκ των συμμετεχόντων δεν είχε κακοποιηθεί σεξουαλικά ως ανήλικος.

Το τρίτο μέρος εστιάζει σε ερωτήματα σχετικά με την σεξουαλική κακοποίηση που οι ίδιοι διέπραξαν. Οι δράστες παρακινήθηκαν να μιλήσουν για το συνολικό αριθμό θυμάτων που έχουν κακοποιήσει σεξουαλικά και όχι μόνο για το αδίκημα για το οποίο έχουν καταδικαστεί. Σαφώς όμως δεν μπορούμε να επιβεβαιώσουμε την αξιοπιστία των όσων ειπώθηκαν και υποστηρίχθηκαν από τους δράστες αφού υπάρχει η πιθανότητα να μην ήταν απόλυτα ειλικρινείς. Τα αρχικά ερωτήματα αυτού του μέρους επικεντρώνονται στον συνολικό αριθμό ανηλίκων τους οποίους έχουν κακοποιήσει σεξουαλικά, στην ηλικία και το φύλο του ανηλίκου (μέση ηλικία και φύλο προτίμησης αν πάνω από ένα θύμα), στη σχέση μεταξύ θύτη και θύματος, στην περιγραφή των σεξουαλικών πράξεων, στον αριθμό επανάληψης της σεξουαλικής επαφής και το χρονικό διάστημα που διήρκησε η σεξουαλική κακοποίηση. Τα επόμενα κατά σειρά ερωτήματα εστιάζουν στον τόπο που ο δράστης προσέγγιζε ανήλικους, στον τόπο που λάμβανε χώρα η σεξουαλική πράξη, τους τρόπους που αξιοποιούσαν ώστε να πείσουν τους ανηλίκους να τον ακολουθήσουν κερδίζοντας έτσι την εμπιστοσύνη τους και τη χρονική διάρκεια της κάθε

σεξουαλικής επαφής (κατά μέσο όρο). Εν συνεχεία ζητάται από τους δράστες να απαντήσουν εάν οι γονείς του ανήλικου γνώριζαν ότι περνούν χρόνο με τα παιδιά τους, αν γνώριζαν για τις σεξουαλικές επαφές, αν έχουν αξιοποιήσει ποτέ βία προς επίτευξη του σκοπού τους, με τι τρόπους έπειθαν τα παιδιά ώστε να συναινέσουν στην σεξουαλική επαφή, τι τρόπους αξιοποιούσαν ώστε να μην μαθευτεί η σεξουαλική επαφή (π.χ. σκοτώνοντας τα παιδιά, λέγοντάς τους ότι αυτό είναι το μικρό τους μυστικό, λέγοντά τους ότι θα βλάψουν κάποιο αγαπημένο πρόσωπο των παιδιών κτλ.) και τις μεθόδους αντίστασης που πιθανόν να προέβαλλαν οι ανήλικοι (π.χ. φωνές, κλάμα κτλ.).

Τα πέντε τελευταία ερωτήματα του τρίτου μέρους σχετίζονται με πιθανούς τρόπους που έχουν αξιοποιήσει οι δράστες για να εντοπίσουν τα θύματά τους καθώς και με την παραγωγή ή την προώθηση ενήλικης και παιδικής πορνογραφίας. Πιο συγκεκριμένα, οι δράστες ερωτούνται αν ήταν ποτέ εθελοντές σε κάποιον οργανισμό που σχετίζεται με ανηλικούς με σκοπό την απόκτηση πρόσβασης σε ανηλικούς, αν είχαν αναπτύξει ποτέ φιλικές ή ερτικές σχέσεις με έναν από τους γονείς των ανηλικών για να προσεγγίσουν έναν ανήλικο και αν έχουν αξιοποιήσει το διαδίκτυο ως μέσο απόκτησης εμπιστοσύνης κάποιου ανήλικου είτε για διακανονισμό συνάντησης με ανήλικο. Επιπροσθέτως, οι δράστες καλούνται να απαντήσουν εάν έχουν εμπλακεί στην παραγωγή ή την προώθηση ενήλικου ή ανήλικου πορνογραφικού υλικού.

Το τέταρτο μέρος διερευνά την ευρύτερη ψυχοπαθολογία του δράστη εστιάζοντας σε ερωτήματα που σχετίζονται με τη συναισθηματική αξία του θύματος, άλλες σεξουαλικές δυσλειτουργίες του δράστη καθώς και τις γνωσιακές διαστρεβλώσεις που επιδεικνύουν ώστε να αιτιολογήσουν την πράξη τους. Τέλος, το πέμπτο και τελευταίο μέρος περιλαμβάνει ερωτήσεις επικεντρωμένες στις παραφιλικές συμπεριφορές όπως αυτές ορίζονται στο DSM IV. Πιο συγκεκριμένα, στο πέμπτο μέρος παρατίθενται με τη μορφή ερωτήσεων τα διαγνωστικά κριτήρια διαφόρων παραφιλικών συμπεριφορών (συμπεριλαμβανομένης και της παιδοφιλίας) με σκοπό να διαχωριστεί το ποσοστό των παιδόφιλων και το ποσοστό των ευκαιριακών δραστών καθώς και να διερευνηθεί η συσχέτιση των δραστών σεξουαλικών εγκλημάτων με άλλου τύπου παραφιλικές συμπεριφορές.

Οι δράστες καλούνται να απαντήσουν σε μια κλίμακα διαβαθμισμένη σε τρία σημεία τύπου Likert (0 = ποτέ, 1 = μία ή δύο φορές, 2 = περισσότερες από 3 φορές σε χρονικό διάστημα

μεγαλύτερο των 6 μηνών) πόσο συχνά έχουν βιώσει έντονες σεξουαλικές διεγερτικές φαντασιώσεις ή ορμές που περιλαμβάνουν τους ίδιους να επιδίδονται σε σεξουαλικές δραστηριότητες με ανήλικους (παιδοφιλία), να επιδεικνύουν το πέος τους σε κάποιον άγνωστο (επιδειξιομανία), να αυνανίζονται με διάφορα αντικείμενα όπως παπούτσια, κάλτσες, εσώρουχα κτλ. (φетиχισμός), να τρίβουν το πέος τους σε κάποιον άγνωστο ή να αγγίζουν τα γεννητικά όργανα, οπίσθια ή στήθος κάποιου αγνώστου (εφαψιομανία), να προκαλούν τη δική τους ταπείνωση με δέσιμο ή με άλλο οποιοδήποτε τρόπο που τους κάνει να υποφέρουν (μαζοχισμός), να προκαλούν την ταπείνωση με το δέσιμο ή με άλλο οποιοδήποτε τρόπο που κάνει το άλλο άτομο να υποφέρει (σαδισμός), να φοράνε γυναικεία ρούχα (παρενδυσιακός φетиχισμός - παρενδυσία), να παρακολουθούν κάποιο άτομο να είναι γύμνο ή να γδύνεται ή να εμπλέκεται σε σεξουαλική δράστηριότητα (ηδονοβλεψία), να κάνουν πρόστυχα ή ανήθικα τηλεφωνήματα (τηλεφωνική σκατοφιλία), να έχουν σεξουαλική επαφή με νεκρά άτομα (νεκροφιλία) και να έχουν σεξουαλική επαφή με ζώα (ζωοφιλία).

5.5 Διαδικασία συλλογής δεδομένων

5.5.1 Αξιοπιστία και εγκυρότητα εργαλείων

Ως προς την εγκυρότητα του ερωτηματολογίου των επαγγελματιών, επιλέχθηκε η μέθοδος της εγκυρότητας περιεχομένου μέσω της πιλοτικής έρευνας. Υποστηρίζοντας την άποψη των Cohen et al. (2007) περί της αναγκαιότητας της πιλοτικής έρευνας για την αξιολόγηση ενός ερωτηματολογίου και του ελέγχου αυτού ως προς την εγκυρότητά του, η πιλοτική έρευνα επικεντρώθηκε στην ανίχνευση της εγκυρότητας, πρακτικής εφαρμογής και κατανόησης περιεχομένου του ερωτηματολογίου. Πιο συγκεκριμένα, η πιλοτική έρευνα διενεργήθηκε για να αξιολογηθεί:

- Η δυνατότητα της συλλογής δεδομένων με τη συγκεκριμένη μορφή και δομή των ερωτημάτων
- Ο βαθμός κατανόησης των ερωτημάτων
- Η ανταποκρισιμότητα των ερωτημάτων σχετικά με τους στόχους της έρευνας
- Η συνοχή της διαδικασίας της συλλογής δεδομένων στο σύνολό της
- Η κάλυψη όλων των πτυχών της έρευνας

Η πιλοτική έρευνα περιελάμβανε 10 επαγγελματίες που εργάζονται σε φορείς και οργανισμούς οι οποίοι ασχολούνται με την παιδική προστασία και την προστασία ανηλίκων στο Νομό Αττικής και διεξήχθη τον Φεβρουάριο του 2012. Μετά από τηλεφωνική επικοινωνία του ερευνητή με τους υπεύθυνους των τμημάτων τα ερωτηματολόγια στάλθηκαν μέσω ηλεκτρονικού ταχυδρομείου συνοδευόμενα από έντυπο με οδηγίες συμπλήρωσης του ερωτηματολογίου. Η συλλογή των ερωτηματολογίων ολοκληρώθηκε τον Μάρτιο του 2012 ενώ η επεξεργασία του ερωτηματολογίου οδήγησε στην προσαρμογή και αναδιατύπωση ορισμένων ερωτημάτων. Οι προσαρμογές αφορούσαν το γλωσσικό ύφος της διατύπωσης ερωτημάτων καθώς και τη μορφοποίηση μερικών κλιμάκων που περιέχονται στο ερωτηματολόγιο. Οι επαγγελματίες που έλαβαν μέρος στην πιλοτική έρευνα εξαιρέθηκαν από την κυρίως έρευνα, αλλά έλαβαν μέρος άλλοι επαγγελματίες του ίδιου οργανισμού.

Για τον έλεγχο της αξιοπιστίας του ερωτηματολογίου επιλέχθηκε ο υπολογισμός της τιμής του συντελεστή εσωτερικής συνοχής alpha (α) του Cronbach. Τιμές αξιοπιστίας μεγαλύτερες της τιμής 0,70 θεωρούνται αποδεκτές (Nunnally, 1978), ενώ όταν προσεγγίζουν ή ξεπερνούν την τιμή 0,80 καταδεικνύουν ότι η κλίμακα έχει υψηλού βαθμού αξιοπιστία. Σε κλίμακες που δοκιμάζονται για πρώτη φορά σε κάποιο πληθυσμό οριακά αποδεκτές είναι και τιμές μεγαλύτερες από 0,50 (Malhotra, 1996). Ο συντελεστής Cronbach alpha για τη συνολική κλίμακα του ερωτηματολογίου έδειξε ότι είναι $\alpha=0,547$. Συνεπώς, το ερωτηματολόγιο είναι έγκυρο.

Σε ό,τι αφορά το εργαλείο των δραστών σεξουαλικών εγκλημάτων, δεν διεξήχθη έλεγχος εγκυρότητας αφού πρόκειται για ημιδομημένη συνέντευξη ενώ και η ίδια η μέθοδος αποκλείει τη δυσκολία κατανόησης των ερωτήσεων εφόσον διεξάγονται από τον ίδιο τον ερευνητή με τη μορφή συνέντευξης και υπάρχει δυνατότητα επεξήγησης τυχόν δυσνόητων εννοιών και διευκρίνησης αποριών. Ως προς την αξιοπιστία του, δεδομένου ότι πρόκειται για μορφοποίηση του εγκεκριμένου για την αξιοπιστία και για την εσωτερική συνοχή του Modus Operandi Questionnaire του Kaufman (1991), δεν διενεργήθηκε περαιτέρω έλεγχος.

5.5.2 Κυρίως έρευνα

Η κυρίως έρευνα πραγματοποιήθηκε κατά τη διάρκεια των ετών 2012 – 2013 και πιο συγκεκριμένα από το Μάρτιο του 2012 έως το Φεβρουάριο του 2013. Αναφορικά με το ερωτηματολόγιο που απευθύνεται σε επαγγελματίες, η αρχική προσέγγιση έγινε μέσω τηλεφωνικής επικοινωνίας από τον ίδιο τον ερευνητή ώστε να δοθεί η σχετική έγκριση από το αρμόδιο τμήμα του εκάστοτε φορέα. Στη συνέχεια το ερωτηματολόγιο, συνοδευόμενο από έντυπο με οδηγίες συμπλήρωσης του ερωτηματολογίου, διανεμήθηκε από τον ερευνητή αυτοπροσώπως σε φορείς εντός του Νομού Αττικής, ενώ στους Νομούς εκτός Αττικής εστάλη είτε ταχυδρομικώς είτε μέσω ηλεκτρονικού ταχυδρομείου ανάλογα με το αίτημα του εκάστοτε οργανισμού. Συνολικά διανεμήθηκαν 90 ερωτηματολόγια εκ των οποίων επιστράφηκαν τα 84, με το ποσοστό ανταπόκρισης να αγγίζει το 93.3%, το οποίο θεωρείται εξαιρετικά ικανοποιητικό δεδομένου ότι η ταχυδρομική αποστολή έχει χαμηλό ποσοστό επιστροφής όπως υποστηρίζουν και οι Verma και Mallick (2004).

Σχετικά με τις ημιδομημένες συνεντεύξεις των δραστών σεξουαλικών εγκλημάτων, η προετοιμασία της έρευνας διήρκησε δυο μήνες (Μάρτιο και Απρίλιο 2012) και περιελάμβανε τηλεφωνικές επικοινωνίες με τον διευθυντή και τους ψυχολόγους του σωφρονιστικού καταστήματος Γρεβενών σε ό,τι αφορά τον σχεδιασμό, τον τρόπο διεξαγωγής των συνεντεύξεων και τις συνθήκες υπό τις οποίες θα διεξάγονταν ώστε να μην προκληθεί καμία ενόχληση ή διατάραξη της λειτουργίας του σωφρονιστικού καταστήματος. Μετά την οριστικοποίηση των όρων και των συνθηκών και με τη βοήθεια του διοικητικού προσωπικού και του ψυχολόγου του καταστήματος σε ό,τι αφορά την ανίχνευση του δείγματος, η ενημέρωση των ατόμων για την έρευνα έγινε από τον ερευνητή μετά απο προγραμματισμένη ατομική συνεδρία ενημέρωσης, όπου και υπεγράφη το έντυπο συγκατάθεσης για συμμετοχή στην έρευνα. Εν συνεχεία, διεξήχθησαν οι ημιδομημένες συνεντεύξεις, διάρκειας μιας εβδομάδας, αποκλειστικά από τον ερευνητή, χωρίς τη φυσική παρουσία τρίτων προσώπων, με περιορισμένη χρονική διάρκεια (50-60 λεπτά) ώστε να αποφευχθεί οποιαδήποτε παρακώλυση των λειτουργιών του καταστήματος, και χωρίς περιθώριο επανάληψης της συνέντευξης. Η καταγραφή των απαντήσεων στα ερωτήματα που τέθηκαν καταγράφηκαν χειρογράφως από τον ερευνητή αφού οποιαδήποτε μαγνητοσκόπηση ή βιντεοσκόπηση απαγορεύεται.

5.6 Στατιστική ανάλυση

Για τη στατιστική επεξεργασία των δεδομένων εφαρμόστηκαν οι μέθοδοι της περιγραφικής στατιστικής που περιλαμβάνουν υπολογισμό συχνοτήτων και συντελεστών συσχέτισης εφόσον η παρούσα έρευνα είναι περιγραφική και με στόχο την εκτίμηση των χαρακτηριστικών και τον προσδιορισμό μιας δεδομένης κατάστασης. Όλες οι στατιστικές αναλύσεις των δεδομένων και των δυο ερωτηματολογίων διενεργήθηκαν με τη χρήση του στατιστικού πακέτου SPSS ver. 14.0. Η στατιστική και όχι η ποιοτική ανάλυση των ημιδομημένων συνεντεύξεων των δραστών σεξουαλικών εγκλημάτων επιλέχθηκε ως η πιο κατάλληλη μέθοδος εφόσον οι απαντήσεις που προκύπτουν από τις ημιδομημένες συνέντευξεις είναι επαναλαμβανόμενες με δυνατότητα ποσοτικοποίησης και ανάλυσης αυτών με ποσοτικά εργαλεία. Επιπροσθέτως, επιλέχθηκε η ποσοτική ανάλυση διότι αυτή η μέθοδος ανάλυσης συνίσταται για την περιγραφική μελέτη του *modus operandi* των δραστών, όπως την αξιοποιεί και ο Kaufman (1991) για την ανάλυση των δεδομένων του *Modus Operandi Questionnaire* βάσει του οποίου σχεδιάστηκαν οι ημιδομημένες συνεντεύξεις.

Επιπλέον, εξετάστηκε η στατιστικώς σημαντική σχέση μεταξύ των μεταβλητών – ερωτήσεων του ερωτηματολογίου ενώ αναφέρονται μόνο όσες συσχετίσεις είναι στατιστικά σημαντικές. Η αξιολόγηση αυτή έγινε με το κριτήριο Pearson, σύμφωνα με το οποίο όταν η τιμή είναι μικρότερη ή ίση με 0,05, τότε απορρίπτουμε τη μηδενική υπόθεση. Οι υποθέσεις που ελέγχθηκαν είναι της μορφής:

- H_0 : Η σχέση με μεταξύ των δύο εξεταζόμενων παραγόντων δεν είναι στατιστικώς σημαντική.
- H_1 : Η σχέση με μεταξύ των δύο εξεταζόμενων παραγόντων είναι στατιστικώς σημαντική.

5.7 Περιορισμοί της έρευνας

Η παρούσα έρευνα υπόκειται σε μεθοδολογικούς περιορισμούς όπως και σε περιορισμούς που εστιάζουν στον ερευνητή. Οι μεθοδολογικοί περιορισμοί συνοψίζονται στους εξής:

- a) Το μέγεθος του δείγματος των δραστών σεξουαλικών εγκλημάτων. Το μικρό μέγεθος του δείγματος το οποίο ανέρχεται στα 25 άτομα δυσχεραίνει την ανίχνευση των ακριβών σχέσεων και συσχετίσεων αφού δεν αποτελεί αντιπροσωπευτικό δείγμα κατανομής του πληθυσμού ενώ αδύνατη καθίσταται και η γενίκευση των αποτελεσμάτων.
- b) Η σαφής κατανόηση των ζητούμενων από τους επαγγελματίες. Στις περιπτώσεις όπου το ερωτηματολόγιο διανεμήθηκε μέσω ταχυδρομείου ή ηλεκτρονικού ταχυδρομείου και παρά τις λεπτομερείς γραπτές οδηγίες που συνόδευαν το ερωτηματολόγιο και τη διαθεσιμότητα του ερευνητή για την περαιτέρω παροχή αρωγής και επεξηγήσεων, η απουσία συνεντευκτική ενδεχομένως να αποτελεί μειονέκτημα σε περίπτωση που υπάρχουν απορίες. Εντούτοις, επιλέχθηκε ο συγκεκριμένος τρόπος διεξαγωγής της έρευνας εφόσον η απουσία συνεντευκτική διασφαλίζει την ανωνυμία, και αποτρέπει την ανάδυση προκαταλήψεων και παραπλανητικής προδιάθεσης (Bowling, 1997), καθώς και διότι η δυνατότητα μετάβασης του ερευνητή σε φορείς και οργανισμούς εκτός Αττικής ήταν ανέφικτη εξαιτίας της αδυναμίας οικονομικής κάλυψης των εξόδων μετάβασης.
- c) Ο βαθμός ανταπόκρισης του δείγματος των επαγγελματιών. Η μέθοδος της ταχυδρομικής ή ηλεκτρονικής αποστολής ενέχει το ρίσκο χαμηλού βαθμού ανταπόκρισης. Ωστόσο, το γεγονός ότι η παρούσα έρευνα ήταν πανελλήνιας εμβέλειας με αδυναμία οικονομικής κάλυψης εξόδων μετάβασης του ερευνητή/τριας οδήγησε στην συγκεκριμένη επιλογή διανομής των ερωτηματολογίων.
- d) Αξιοπιστία δεδομένων των δραστών σεξουαλικών εγκλημάτων. Παρατηρείται αδυναμία επαλήθευσης των όσων υποστηρίχθηκαν από την πλευρά των δραστών σεξουαλικών εγκλημάτων κατά τη διάρκεια της ημιδομημένης συνέντευξης αφού υπάρχει περίπτωση απόκρυψης πληροφοριών και χειριστικής στάσης εκ μέρους του συμμετέχοντα. Όπως το θέτουν και οι Smallbone & Wortley (2001), η όποια γενίκευση στο ευρύτερο φάσμα των δραστών είναι ανέφικτη αφού τα περισσότερα ερευνητικά δεδομένα προέρχονται από κλινικές έρευνες, των οποίων η εγκυρότητα και η αξιοπιστία διακυβεύονται λόγω απουσίας εμπιστευτικότητας εφόσον οι δράστες γνωρίζουν ότι τα αποτελέσματα ανακοινώνονται και επηρεάζουν αποφάσεις σχετικά με προγράμματα θεραπείας και αποκατάστασης.

Εκτός των μεθοδολογικών περιορισμών, κατά τη διεξαγωγή της έρευνας εντοπίστηκε και ένας βασικός περιορισμός από πλευράς του ερευνητή/τριας ο οποίος εστιάζει στην αδυναμία πρόσβασης σε άλλα σωφρονιστικά καταστήματα. Πιο συγκεκριμένα, η αδυναμία πρόσβασης στο σωφρονιστικό κατάστημα της Τριπόλεως εξαιτίας της επίμονης άρνησης του Διευθυντή του καταστήματος διαδραμάτισε καταλυτικό ρόλο στην πορεία της έρευνας εφόσον αυτομάτως περιορίστηκε το δείγμα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6^ο: ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ

6.1 Αποτελέσματα ερωτηματολογίου επαγγελματιών

Στην έρευνα συμμετείχαν συνολικά 84 επαγγελματίες από το χώρο της παιδικής προστασίας και προστασίας ανηλίκων εκ των οποίων το 95,2% ήταν γυναίκες και με τη πλειοψηφία του δείγματος σε ποσοστό που αγγίζει το 75% να είναι κάτω των 45 ετών. Ως προς την ιδιότητά τους, το 86,9% των ερωτηθέντων ήταν κοινωνικοί λειτουργοί και το 13,1% ψυχολόγοι, ενώ σε ότι αφορά την περιοχή που εδρεύουν οι φορείς, το 60,7% των φορέων βρίσκονται εκτός του Νομού Αττικής, με το υπόλοιπο 39,3% εντός του Νομού Αττικής. Σχετικά με τα έτη επαγγελματικής εμπειρίας, το 56% των επαγγελματιών δήλωσε πως έχει επαγγελματική εμπειρία στον κλάδο από 5 έως 10 χρόνια, το 34,5% δήλωσε από 10 έως 20 χρόνια, το 6% πάνω από 20 χρόνια, ενώ μόλις το 3,6% έχει επαγγελματική εμπειρία λιγότερη από 5 χρόνια.

Όσον αφορά τον ΠΤΠ της σεξουαλικής κακοποίησης εις βάρος ανηλίκων στην Ελλάδα, το 51,2%, δήλωσε πως είναι λίγο ενημερωμένοι σχετικά με τους σκοπούς του ενώ το 36,9% δήλωσε πως είναι αρκετά ενημερωμένοι. Εξαιρουμένων όσων δήλωσαν ότι δεν είναι καθόλου ενημερωμένοι σχετικά με τους σκοπούς του ΠΤΠ, το 31% των επαγγελματιών δήλωσαν πως η κύρια πηγή ενημέρωσης τους είναι οι σχετικές ημερίδες και τα σεμινάρια, το 25% ενημερώνεται από σχετικά συγγράμματα, το 20,2% από συναδέλφους, το 19% από τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης, ενώ μόλις το 3,6% ενημερώνεται από το διαδίκτυο.

Σε ό,τι αφορά την αξιολόγηση του ΠΤΠ στο σύνολό του όπως διεξάγεται στην Ελλάδα, το 53,6% των ερωτηθέντων τον χαρακτήρισε ανεπαρκή, το 26,2% τον χαρακτήρισε πλήρως ανεπαρκή, το 19% τον χαρακτήρισε μερικώς ανεπαρκή ενώ μόλις το 1,2% τον χαρακτήρισε επαρκή. Τον τρόπο διεξαγωγής του ΠΤΠ χαρακτήρισε το 46,4% των επαγγελματιών χαρακτήρισε ανεπαρκή τον τρόπο και το 32,1% τον χαρακτήρισε μερικώς ανεπαρκή. Ομοίως, την οργάνωση του ΠΤΠ, το 51,2% των ερωτηθέντων την χαρακτήρισε ανεπαρκή, το 29,8% μερικώς ανεπαρκή, ενώ το υπόλοιπο 19% την χαρακτήρισε πλήρως ανεπαρκή. Ως προς τη λειτουργία του ΠΤΠ της σεξουαλικής κακοποίησης εις βάρος ανηλίκων στην Ελλάδα, το 44% των επαγγελματιών την χαρακτηρίζει μερικώς ανεπαρκή, το 35,7% ανεπαρκή, το 19% πλήρως

ανεπαρκή ενώ μόλις το 1,2% των ερωτηθέντων χαρακτήρισε επαρκή τη λειτουργία του ΠΤΠ (βλ. Πίνακα 11). Την αποτελεσματικότητα του ΠΤΠ το 45,2% των ερωτώμενων την χαρακτηρίζουν μερικώς ανεπαρκή, το 35,7% την χαρακτήρισαν ανεπαρκή ενώ και το 15,5% πλήρως ανεπαρκή, ενώ ένα ποσοστό του μόλις 2,4% την χαρακτηρίζει επαρκή.

Αναφορικά με τους παράγοντες που δυσχεραίνουν την ομαλή λειτουργία του ΠΤΠ, το 60,7% των επαγγελματιών δήλωσε πως συμφωνεί απόλυτα με την άποψη ότι η έλλειψη διύπηρεσιακής-διατομεακής συνεργασίας δυσχεραίνει την ομαλή λειτουργία του ΠΤΠ της σεξουαλικής κακοποίησης εις βάρος ανηλίκων ενώ και το 33,3% των ερωτηθέντων συμφώνησε με την παραπάνω άποψη. Ως προς την έλλειψη οικονομικών πόρων ως παράγοντας που δυσχεραίνει την ομαλή λειτουργία του ΠΤΠ της σεξουαλικής κακοποίησης εις βάρος ανηλίκων, το 51,2% δήλωσε πως συμφωνεί απόλυτα με αυτή την άποψη, το 35,7% επίσης συμφώνησε, ενώ όσοι απλά διαφώνησαν είτε απόλυτα συγκεντρώνουν ποσοστό που ανέρχεται στο 11,9%. Η απουσία συντονισμού υπηρεσιών επίσης φαίνεται να είναι παράγοντας που δυσχεραίνει τη λειτουργία του ΠΤΠ αφού το 96,5% των ερωτηθέντων απάντησαν πως συμφωνούν απόλυτα (66,7%) ή συμφωνούν (29,8%).

Η μη ανταποκρισιμότητα των αρμόδιων υπουργείων, της τοπικής αυτοδιοίκησης, της ευρύτερης κοινότητας και της εκπαιδευτικής κοινότητας επίσης εκλαμβάνονται ως παράγοντες οι οποίοι επηρεάζουν αρνητικά τον ΠΤΠ σύμφωνα με τους επαγγελματίες με ποσοστά 92, 9% και 82,1%, 88,1% και 84,5% αντιστοίχως. Με τη μεταβλητή της αριθμητικής έλλειψης προσωπικού να επηρεάζει αρνητικά την ομαλή λειτουργία του ΠΤΠ συμφωνεί το 38,1% των επαγγελματιών, το 28,6% συμφωνεί απόλυτα, ενώ ένα ποσοστό της τάξης του 25% συγκεντρώνει και η άποψη ότι δεν επηρεάζει. Ωστόσο, η συντριπτική πλειοψηφία των ερωτηθέντων που αγγίζει το 91,6% συμφωνεί με την άποψη ότι η έλλειψη επαρκώς καταρτισμένου προσωπικού δυσχεραίνει την ομαλή λειτουργία του ΠΤΠ, εκ των οποίων το 69% συμφωνεί απόλυτα και το 22,6% συμφωνεί.

Στο ερώτημα κατά πόσο η έλλειψη επίδειξης ενδιαφέροντος των Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης (ΜΜΕ) δυσχεραίνει την ομαλή λειτουργία του ΠΤΠ, από 38,1% μοιράστηκαν οι απόψεις των επαγγελματιών που δήλωσαν πως συμφωνούν απόλυτα και των ερωτηθέντων που συμφώνησαν με την παραπάνω άποψη, ενώ ένα ποσοστό της τάξης του 14,3% διαφώνησε με

την άποψη αυτή. Άλλοι παράγοντες οι οποίοι δυσχεραίνουν την ομαλή λειτουργία του ΠΤΠ σύμφωνα με τους επαγγελματίες είναι η αριθμητική έλλειψη κοινωνικών υπηρεσιών ανά κοινότητα με ποσοστό 86,9% (το 70,2%, συμφωνεί και το 16,7% συμφωνεί απόλυτα) καθώς και η απουσία πολυεπίπεδων και συντονισμένων δράσεων με ποσοστό 94%, εκ του οποίου το 59,5% των ερωτηθέντων δήλωσε πως συμφωνεί με αυτή την άποψη και το 34,5% των ερωτηθέντων συμφώνησε απόλυτα με την παραπάνω άποψη.

Σχετικά με τα σχολικά προγράμματα που στοχεύουν στην πρόληψη της σεξουαλικής κακοποίησης εις βάρος ανηλίκων, το 63,1% των επαγγελματιών δήλωσαν πως τα σχολικά προγράμματα εκμάθησης τεχνικών αντίστασης σε ενδεχόμενη σεξουαλική κακοποίηση δεν έχουν αρνητικές συνέπειες για τα παιδιά. Στον αντίποδα, το 36,9% δήλωσε πως τα σχολικά προγράμματα έχουν αρνητικές συνέπειες για τα παιδιά με το 12,9% των ερωτηθέντων να θεωρούν τον φόβο ως την πρωτεύουσα αρνητική συνέπεια των σχολικών προγραμμάτων, το 9,4% το άγχος, το 7,1% την εξαρτητικότητα, ενώ από 3,5% μοιράζονται οι συνέπειες της επιθετικότητας και της σύγχυσης.

Ως προς το ποιός θεωρείται κατάλληλος για τη διεξαγωγή των σχολικών προγραμμάτων του ΠΤΠ της σεξουαλικής κακοποίησης εις βάρος ανηλίκων, το 61,9% των ερωτηθέντων απάντησαν πως πρέπει να διεξάγονται από επαγγελματίες ενώ το 26,2% του δείγματος δήλωσε πως η ερευνητική πανεπιστημιακή κοινότητα είναι κατάλληλη για τη διεξαγωγή τους. Οι υπόλοιποι συμμετέχοντες υποστήριξαν ως κατάλληλους τους δασκάλους – καθηγητές καθώς και αρμόδια όργανα του Υπουργείου Παιδείας με ποσοστά 9,5% και 2,4% αντιστοίχως. Στο ερώτημα ποιά ηλικιακή ομάδα θεωρείται κατάλληλη για την υιοθέτηση των δεξιοτήτων που προσφέρουν τα σχολικά προγράμματα, το 63,1%, δήλωσε ως κατάλληλη την ηλικιακή ομάδα από 7 έως 12 ετών, το 21,4% την ηλικιακή ομάδα από 0 έως 6 ετών ενώ το υπόλοιπο 15,5% θεωρεί κατάλληλη την ηλικιακή ομάδα των 13 έως 18 ετών.

Το δεύτερο μέρος του ερωτηματολογίου το οποίο σχετίζεται με την αξιολόγηση της αποτελεσματικότητας των προγραμμάτων του πρωτογενή τομέα πρόληψης του φαινομένου όπως αυτά εφαρμόζονται από τον εκάστοτε φορέα έμεινε αναπάντητο από όλους τους συμμετέχοντες υποδεικνύοντας την ανυπαρξία του πρωτογενή τομέα πρόληψης στον ελλαδικό χώρο.

Σε ό,τι αφορά το τρίτο μέρος του ερωτηματολογίου το οποίο εστιάζει στην περιστασιακή πρόληψη εγκλήματος (ΠΠΕ) ως τεχνική του ΠΤΠ, η πλειοψηφία των ερωτηθέντων δήλωσαν πως δεν είναι ενήμεροι για την ΠΠΕ ως μέθοδο του ΠΤΠ, ενώ οι υπόλοιποι ερωτηθέντες, δηλαδή το 28,6%, δήλωσαν πως είναι ενήμεροι. Από όσους απάντησαν θετικά στην προηγούμενη ερώτηση, δηλαδή ότι είναι ενήμεροι για την ΠΠΕ ως μέθοδος του ΠΤΠ, το 41,7% δήλωσε πως το διαδίκτυο είναι η κύρια πηγή ενημέρωσης τους, το 37,5% υπέδειξε τα επιστημονικά άρθρα, το 12,5% ενημερώνεται από σεμινάρια, ενώ ένα ποσοστό της τάξης του 8,3% δήλωσε πως ενημερώνεται κυρίως από συναδέλφους.

Στο ερώτημα αν οι καθημερινές δραστηριότητες των ανηλίκων δημιουργούν ευκαιρίες για τη θυματοποίησή τους, η συντριπτική πλειοψηφία των ερωτηθέντων, δηλαδή το 90,5%, συμφωνεί με αυτή την άποψη, ενώ μόλις το 9,5% των ερωτηθέντων διαφώνησε. Ως προς το ερώτημα αν ο δράστης ακολουθεί συγκεκριμένο σκεπτικό πρότυπο που αξιολογεί τα κόστη και τα οφέλη του εγκλήματος που θα διαπράξει, το 83,3% των ερωτηθέντων δήλωσε ότι όντως ακολουθείται κάποιο σκεπτικό πρότυπο, ενώ το 16,7% ήταν αντίθετοι με την συγκεκριμένη άποψη. Περίπου στα ίδια ποσοστά κυμαίνεται και η άποψη των επαγγελματιών σχετικά με το ερώτημα αν ο θύτης και το θύμα αλληλεπιδρούν με το χώρο του εγκλήματος δημιουργώντας έτσι ευκαιρίες για εγκληματική πράξη, με το 85,7% των ερωτηθέντων να συμφωνεί με αυτήν την τοποθέτηση ενώ αντίθετα, το 14,3% να διαφωνεί.

Αναφορικά με τις στρατηγικές βελτιστοποίησης του ΠΤΠ, το σύνολο του δείγματος συμφωνεί με την πρόταση της ενημέρωσης της ευρύτερης κοινότητας ως στρατηγική του ΠΤΠ με το 84,5% των ερωτηθέντων να συμφωνεί απόλυτα και το υπόλοιπο 15,5% να συμφωνεί. Ως προς την ενημέρωση των γονέων και των ανηλίκων, το 47,6% των ερωτηθέντων συμφωνεί με την αξιοποίηση της συγκεκριμένης στρατηγικής. Στον αντίποδα, το 51,2% διαφωνεί, με το 17,9% να διαφωνεί απόλυτα και το 33,3% να διαφωνεί με την συγκεκριμένη πρόταση. Αντίθετα με την ενημέρωση των ανηλίκων και των γονέων, οι επαγγελματίες πιστεύουν πως η ενημέρωση των εκπαιδευτικών μπορεί να αξιοποιηθεί ως στρατηγική του ΠΤΠ με το 83,3% των ερωτηθέντων να συμφωνεί απόλυτα, το 14,3% να συμφωνεί, ενώ μόλις το 2,4% του δείγματος δήλωσε πως διαφωνεί με την παραπάνω άποψη.

Σχετικά με την αύξηση φύλαξης και την τοποθέτηση κλειστού κυκλώματος παρακολούθησης (CCTV) σε μέρη που συχνάζουν ανήλικοι ως εναλλακτική στρατηγική του ΠΤΠ, το 42,9% των ερωτηθέντων συμφώνησε απόλυτα με την εν λόγω στρατηγική, το 17,9% του δείγματος συμφώνησε, ενώ ένα ποσοστό που αγγίζει το 27,4% διαφώνησε. Με τις αλλαγές στην αρχιτεκτονική κτιρίων και πόλεων ως στρατηγική του ΠΤΠ, το 75% των ερωτηθέντων συμφωνεί με την αξιοποίηση αυτής της στρατηγικής (42,9% συμφώνησε απόλυτα και το 32,1% συμφώνησε), ενώ το 22,6% του δείγματος διαφώνησε.

Ως προς τις γραμμές παροχής βοήθειας των εν δυνάμει δραστών, το 51,2% των ερωτηθέντων συμφώνησε απόλυτα ότι η παραπάνω πρόταση θα έπρεπε να αποτελεί μια από τις προτεραιότητες του ΠΤΠ, ενώ και το 35,7% συμφώνησε με την συγκεκριμένη άποψη. Αντίθετα, το 13,1% του δείγματος διαφώνησε με την παραπάνω άποψη. Συντριπτική αποδοχή εμφανίζει η πρόταση περί διεξαγωγής ερευνών με επίκεντρο τους δράστες όπου το 92,9% των επαγγελματιών συμφωνούν με την εφαρμογή του μέτρου αυτού ως στρατηγική του ΠΤΠ. Πιο συγκεκριμένα, το 52,4% των ερωτηθέντων συμφώνησε απόλυτα με την παραπάνω πρόταση ενώ και το 40,5% συμφώνησε. Στον αντίποδα, ένα ποσοστό που αγγίζει το 7,1% φαίνεται να διαφωνεί με τη συγκεκριμένη στρατηγική. Από την άλλη πλευρά, με τη διεξαγωγή ερευνών με επίκεντρο τα θύματα, το 57,2% των ερωτηθέντων συμφώνησε πως αυτή η πρόταση θα μπορούσε να αποτελέσει μια από τις προτεραιότητες του ΠΤΠ ενώ το 31% διαφώνησε με την συγκεκριμένη άποψη.

Η πλειοψηφία του δείγματος με συνολικό ποσοστό 77,4%, εκ του οποίου το 39,3% συμφωνεί και το 38,1% συμφωνεί απόλυτα, τοποθετείται θετικά ως προς την καθιέρωση αυστηρού πρωτοκόλλου και κανόνων για το προσωπικό σε πλαίσια με ανήλικους ως στρατηγική του ΠΤΠ. Αντίθετα, το 17,9% του δείγματος διαφώνησε με την παραπάνω άποψη ενώ το υπόλοιπο 4,8% του δείγματος διαφώνησε απόλυτα με την συγκεκριμένη άποψη. Και η πρόταση που σχετίζεται με τον αποκλεισμό ατόμων με ποινικό μητρώο για οποιοδήποτε αδίκημα (και όχι μόνο για σεξουαλικό) ως εργαζόμενοι σε πλαίσια με παιδιά ως στρατηγική του ΠΤΠ φαίνεται να υποστηρίζεται από τους επαγγελματίες με το 50%, να συμφωνεί απόλυτα και το υπόλοιπο 11,9% να διαφωνεί απόλυτα.

Τέλος, ως προς το βαθμό συμφωνίας των επαγγελματιών με την αξιοποίηση στρατηγικών για την καταστολή ευκαιριών που αδράττουν οι δράστες για τη διάπραξη του εγκλήματος ως μέθοδο του ΠΤΠ, η πλειοψηφία των ερωτηθέντων με ποσοστό που αγγίζει το 82,1% τάσσεται υπέρ της αξιοποίησης τέτοιου είδους στρατηγικών, με το 32,1% να συμφωνεί και το 50%, να συμφωνεί απόλυτα.

6.2 Αξιολόγηση συσχετίσεων ερωτημάτων επαγγελματιών

Καταρχήν πρέπει να σημειωθεί ότι δεν διενεργήθηκε κανένας έλεγχος σχέσης των ερωτημάτων του φύλου και του επαγγέλματος με άλλα ερωτήματα του ερωτηματολογίου καθώς η όποια στατιστική σημαντικότητα δεν θα ήταν έγκυρη εφόσον στο δείγμα υπάρχει μειοψηφία του αντρικού φύλου (4 άντρες έναντι 80 γυναικών) και του επαγγέλματος του ψυχολόγου (11 ψυχολόγοι έναντι 73 κοινωνικών λειτουργών). Από όλες τις υπόλοιπες συσχετίσεις που εξετάστηκαν με το κριτήριο Pearson, παρακάτω αναφέρονται αποκλειστικά όσες αξιολογούνται ως στατιστικά σημαντικές. Συσχετίσεις στατιστικά σημαντικές προέκυψαν στον έλεγχο σχέσης μεταξύ της περιοχής όπου βρίσκεται ο εκάστοτε φορέας και άλλων μεταβλητών. Πιο συγκεκριμένα, οι συμμετέχοντες που διαμένουν στην Αθήνα ήταν εκείνοι που δήλωσαν ότι συμφωνούν απόλυτα με την άποψη ότι ένα από τα προβλήματα που δυσχεραίνουν την ομαλή λειτουργία του ΠΤΠ είναι η μη ανταποκρισιμότητα των αρμόδιων υπουργείων (Pearson = 0,005) (βλ. Πίνακα 1).

Πίνακας 1: Έλεγχος σχέσης μεταξύ περιοχής και μη ανταποκρισιμότητας των αρμόδιων υπουργείων

		Μη ανταποκρισιμότητα Υπουργείων				
		Συμφωνώ απόλυτα	Συμφωνώ	Διαφωνώ	Διαφωνώ απόλυτα	Ούτε συμφωνώ ούτε διαφωνώ
Περιοχή	Αθήνα	24	8	0	1	0
	Εκτός Αθηνών	18	28	4	0	1
Total		42	36	4	1	1

Επιπλέον, οι επαγγελματίες που διαμένουν εκτός Αθηνών και είναι ενήμεροι σχετικά με την ΠΠΕ ως μέθοδος του ΠΤΠ, ως βασική πηγή ενημέρωσης τους δηλώνουν το διαδίκτυο (Pearson= 0,021) (βλ. Πίνακα 2).

Πίνακας 2: Έλεγχος σχέσης μεταξύ περιοχής και πηγής ενημέρωσης για την περιστασιακή πρόληψη εγκλήματος

		Ποιά είναι η πηγή ενημέρωσής σας για την ΠΠΕ			
		Σεμινάρια	Επιστημονικά άρθρα	Διαδίκτυο	Συνάδελφοι
Περιοχή	Αθήνα	3	2	1	1
	Εκτός Αθηνών	0	7	9	1
Total		3	9	10	2

Ως προς τον έλεγχο σχέσης μεταξύ περιοχής και των βασικών θεωριών της ΠΠΕ παρατηρούνται δυο συσχετίσεις στατιστικά σημαντικές. Η πλειοψηφία των επαγγελματιών που διαμένουν εκτός Αθηνών είναι εκείνοι που πιστεύουν πως ο δράστης ακολουθεί συγκεκριμένο σκεπτικό πρότυπο που αξιολογεί τα κόστη-οφέλη του εγκλήματος (Pearson= 0,036) (βλ. Πίνακα 3) και που πιστεύουν πως ο δράστης και το θύμα αλληλεπιδρούν με το χώρο και τον τόπο του εγκλήματος δημιουργώντας ευκαιρίες για εγκληματική πράξη (Pearson= 0,036) (βλ. Πίνακα 4).

Πίνακας 3: Έλεγχος σχέσης μεταξύ περιοχής και σκεπτικού προτύπου δράστη

		Θεωρείται πως ο δράστης ακολουθεί συγκεκριμένο σκεπτικό πρότυπο που αξιολογεί τα κόστη-οφέλη	
		ΝΑΙ	ΌΧΙ
Περιοχή	Αθήνα	24	9
	Εκτός Αθηνών	46	5
Total		70	14

Πίνακας 4: Έλεγχος σχέσης μεταξύ περιοχής και άποψης περί αλληλεπίδρασης θύματος – θύτη και τόπο εγκλήματος

		Θεωρείται πως ο δράστης και το θύμα αλληλεπιδρούν με το χώρο και τον τόπο του εγκλήματος δημιουργώντας ευκαιρίες διάπραξης εγκλήματος	
		ΝΑΙ	ΌΧΙ
Περιοχή	Αθήνα	25	8
	Εκτός Αθηνών	47	4
Total		72	12

Επιπροσθέτως, οι περισσότεροι επαγγελματίες που διαμένουν εκτός Αθηνών, είναι εκείνοι που χαρακτηρίζουν ανεπαρκή την οργάνωση του ΠΤΠ (Pearson= 0,050) (βλ. Πίνακα 5), και μερικώς ανεπαρκή την λειτουργία του ΠΤΠ (Pearson= 0,001) (βλ. Πίνακα 6).

Πίνακας 5: Έλεγχος σχέσης μεταξύ περιοχής και άποψης περί οργάνωσης του ΠΤΠ

		Πως θα χαρακτηρίζατε την οργάνωση του ΠΤΠ		
		Πλήρως ανεπαρκής	Ανεπαρκής	Μερικώς ανεπαρκής
Περιοχή	Αθήνα	2	20	11
	Εκτός Αθηνών	14	23	14
Total		16	43	25

Πίνακας 6: Έλεγχος σχέσης μεταξύ περιοχής και άποψης περί λειτουργίας του ΠΤΠ

		Πως θα χαρακτηρίζατε την λειτουργία του ΠΤΠ			
		Πλήρως ανεπαρκής	Ανεπαρκής	Μερικώς ανεπαρκής	Επαρκής
Περιοχή	Αθήνα	1	19	13	0
	Εκτός Αθηνών	15	11	24	1
Total		16	30	37	1

Στην περίπτωση ελέγχου σχέσης ηλικίας των επαγγελματιών και ενημέρωσης για την ΠΠΕ, παρατηρείται ότι οι συμμετέχοντες που ήταν κάτω των 45 ετών ήταν οι περισσότεροι που δήλωσαν ότι δεν είναι ενήμεροι με την ΠΠΕ ως μέθοδος του ΠΤΠ (Pearson = 0,026) (βλ. Πίνακα 7), οι περισσότεροι που υποστήριξαν την άποψη ότι οι καθημερινές δραστηριότητες των ανηλίκων δημιουργούν ευκαιρίες για τη θυματοποίησή τους (Pearson= 0,010) (βλ. Πίνακα 8), καθώς και εκείνοι που συμφωνούν απόλυτα με την άποψη ότι έρευνες με επίκεντρο τους δράστες θα έπρεπε να αποτελούν βασική στρατηγική του ΠΤΠ (Pearson = 0,049) (βλ. Πίνακα 9).

Πίνακας 7: Έλεγχος σχέσης μεταξύ ηλικίας και ενημέρωσης για την ΠΠΕ ως μέθοδο του ΠΤΠ

		Είστε ενήμεροι για την ΠΠΕ ως μέθοδος του ΠΤΠ	
		ΝΑΙ	ΌΧΙ
Ηλικία	Κάτω των 45	22	41
	Άνω των 45	2	19
Total		24	60

Πίνακας 8: Έλεγχος σχέσης μεταξύ ηλικίας και άποψης ότι οι καθημερινές δραστηριότητες των ανηλίκων δημιουργούν ευκαιρίες για τη θυματοποίηση τους

		Θεωρείται πως οι καθημερινές δραστηριότητες των ανηλίκων δημιουργούν ευκαιρίες για τη θυματοποίησή τους	
		ΝΑΙ	ΌΧΙ
Ηλικία	Κάτω των 45	60	3
	Άνω των 45	16	5
Total		76	8

Πίνακας 9: Έλεγχος σχέσης μεταξύ ηλικίας και βαθμού συμφωνίας με τη διεξαγωγή ερευνών με επίκεντρο τους δράστες

		Έρευνες με επίκεντρο δράστες		
		Συμφωνώ απόλυτα	Συμφωνώ	Διαφωνώ
Ηλικία	Κάτω των 45	34	27	2
	Άνω των 45	10	7	4
Total		44	34	6

Σχετικά με τη μεταβλητή των ετών εμπειρίας των συμμετεχόντων, φαίνεται να συσχετίζεται με το χαρακτηρισμό της αποτελεσματικότητας του ΠΤΠ με τιμή Pearson 0,023 (βλ. Πίνακα 10). Πράγματι λοιπόν, οι περισσότεροι επαγγελματίες που έχουν 5 έως 10 χρόνια επαγγελματική εμπειρία, είναι εκείνοι που θεωρούν μερικώς ανεπαρκή την αποτελεσματικότητα του πρωτογενή τομέα πρόληψης.

Πίνακας 10: Έλεγχος σχέσης μεταξύ ετών εμπειρίας και χαρακτηρισμού της αποτελεσματικότητας του ΠΤΠ

		Πως θα χαρακτηρίζατε την αποτελεσματικότητα του ΠΤΠ				
		Πλήρως ανεπαρκής	Ανεπαρκής	Μερικώς ανεπαρκής	Επαρκής	Πλήρως επαρκής
Έτη_εμπειρίας	< 5 έτη	0	1	2	0	0
	5-10 έτη	4	18	23	2	0
	10-20 έτη	8	9	12	0	0
	> 20 έτη	1	2	1	0	1
Total		13	30	38	2	1

Στον έλεγχο σχέσης της απουσίας συντονισμού υπηρεσιών με άλλες μεταβλητές εμφανίζονται 4 συσχετίσεις που αφορούν τις μεταβλητές των παραμέτρων του ΠΤΠ. Πιο συγκεκριμένα, η πλειοψηφία των ερωτηθέντων που χαρακτηρίζουν ανεπαρκές στο σύνολο του

τον ΠΤΠ (Pearson= 0,018) (βλ. Πίνακα 11), όσοι χαρακτηρίζουν ανεπαρκή την οργάνωση του ΠΤΠ (Pearson= 0,007) (βλ. Πίνακα 12), εκείνοι που χαρακτηρίζουν ανεπαρκή τον τρόπο που διεξάγεται ο ΠΤΠ (Pearson= 0,002) (βλ. Πίνακα 13), ενώ και η πλειοψηφία των ερωτηθέντων που χαρακτηρίζουν ανεπαρκή την αποτελεσματικότητα του ΠΤΠ, συμφωνούν απόλυτα πως η απουσία συντονισμού των υπηρεσιών είναι ένα από τα προβλήματα που δυσχεραίνουν την ομαλή λειτουργία του ΠΤΠ (Pearson= 0) (βλ. Πίνακα 14).

Πίνακας 11: Έλεγχος σχέσης μεταξύ χαρακτηρισμού του συνόλου του ΠΤΠ και της απουσίας συντονισμού υπηρεσιών

		Απουσία συντονισμού υπηρεσιών		
		Συμφωνώ απόλυτα	Συμφωνώ	Διαφωνώ
Χαρακτηρισμός του ΠΤΠ στο σύνολό του	Πλήρως ανεπαρκής	18	3	1
	Ανεπαρκής	32	13	0
	Μερικώς ανεπαρκής	5	9	2
	Επαρκής	1	0	0
Total		56	25	3

Πίνακας 12: Έλεγχος σχέσης μεταξύ χαρακτηρισμού της οργάνωσης του ΠΤΠ και της απουσίας συντονισμού υπηρεσιών

		Απουσία συντονισμού υπηρεσιών		
		Συμφωνώ απόλυτα	Συμφωνώ	Διαφωνώ
Χαρακτηρισμός της οργάνωσης του ΠΤΠ	Πλήρως ανεπαρκής	15	1	0
	Ανεπαρκής	31	11	1
	Μερικώς ανεπαρκής	10	13	2
Total		56	25	3

Πίνακας 13: Έλεγχος σχέσης μεταξύ χαρακτηρισμού του τρόπου διεξαγωγής του ΠΤΠ και της απουσίας συντονισμού υπηρεσιών

		Απουσία συντονισμού υπηρεσιών		
		Συμφωνώ απόλυτα	Συμφωνώ	Διαφωνώ
Χαρακτηρισμός του τρόπου διεξαγωγής του ΠΤΠ	Πλήρως ανεπαρκής	15	2	1
	Ανεπαρκής	31	7	1
	Μερικώς ανεπαρκής	10	16	1
Total		56	25	3

Πίνακας 14: Έλεγχος σχέσης μεταξύ χαρακτηρισμού της αποτελεσματικότητας του ΠΤΠ και της απουσίας συντονισμού υπηρεσιών

		Απουσία συντονισμού υπηρεσιών		
		Συμφωνώ απόλυτα	Συμφωνώ	Διαφωνώ
Χαρακτηρισμός της αποτελεσματικότητας του ΠΤΠ	Πλήρως ανεπαρκής	13	0	0
	Ανεπαρκής	24	5	1
	Μερικώς ανεπαρκής	17	20	1
	Επαρκής	1	0	1
	Πλήρως επαρκής	1	0	0
Total		56	25	3

Ως προς τον χαρακτηρισμό του τρόπου διεξαγωγής του ΠΤΠ, εμφανίζεται να συσχετίζεται και με τη μη ανταποκρισιμότητα της ευρύτερης κοινότητας με τιμή Pearson 0,041 (βλ. Πίνακα 15). Έτσι, οι ερωτηθέντες που χαρακτηρίζουν ανεπαρκή τον τρόπο που διεξάγεται ο ΠΤΠ, συμφωνούν απόλυτα πως η μη ανταποκρισιμότητα της ευρύτερης κοινότητας είναι ένα από τα προβλήματα που δυσχεραίνουν την ομαλή λειτουργία του ΠΤΠ.

Πίνακας 15: Έλεγχος σχέσης μεταξύ χαρακτηρισμού του τρόπου διεξαγωγής του ΠΤΠ και της μη ανταποκρισιμότητας της ευρύτερης κοινότητας

		Μη ανταποκρισιμότητα της ευρύτερης κοινότητας			
		Συμφωνώ απόλυτα	Συμφωνώ	Διαφωνώ	Διαφωνώ απόλυτα
Χαρακτηρισμός του τρόπου διεξαγωγής του ΠΤΠ	Πλήρως ανεπαρκής	15	2	1	0
	Ανεπαρκής	19	17	3	0
	Μερικώς ανεπαρκής	15	6	4	2
Total		49	25	8	2

Τέλος, συσχέτιση εμφανίζεται μεταξύ των μεταβλητών της αποτελεσματικότητας του ΠΤΠ και της αριθμητικής έλλειψης προσωπικού καθώς οι δύο μεταβλητές εμφανίζουν τιμή Pearson 0,016 (βλ. Πίνακα 16). Πράγματι λοιπόν, η πλειοψηφία των ερωτηθέντων που χαρακτηρίζουν ανεπαρκή την αποτελεσματικότητα του ΠΤΠ, συμφωνούν πως η αριθμητική έλλειψη προσωπικού είναι ένα από τα προβλήματα που δυσχεραίνουν την ομαλή λειτουργία του ΠΤΠ.

Πίνακας 16: Έλεγχος σχέσης μεταξύ χαρακτηρισμού της αποτελεσματικότητας του ΠΤΠ και της μη ανταποκρισιμότητας της αριθμητικής έλλειψης προσωπικού

		Αριθμητική έλλειψη προσωπικού				
		Συμφωνώ απόλυτα	Συμφωνώ	Διαφωνώ	Διαφωνώ απόλυτα	Ούτε συμφωνώ ούτε διαφωνώ
Χαρακτηρισμός της αποτελεσματικότητας του ΠΤΠ	Πλήρως ανεπαρκής	2	8	1	0	2
	Ανεπαρκής	9	9	10	0	2
	Μερικώς ανεπαρκής	12	14	8	1	3
	Επαρκής	1	0	0	1	0
	Πλήρως επαρκής	0	1	0	0	0
Total		24	32	19	2	7

6.3 Αποτελέσματα ημιδομημένων συνεντεύξεων δραστών

Η πλειοψηφία των δραστών που έλαβαν μέρος στην έρευνα με ποσοστό που ανέρχεται στο 84% ήταν Έλληνες, ένα ποσοστό της τάξης του 8% ήταν Πακιστανοί, ένα 4% Ρώσοι και άλλο ένα 4% Σύριοι. Η μέση ηλικία των δραστών που είχαν για πρώτη φορά σεξουαλική επαφή με ανήλικο ήταν τα 38,60 έτη, ενώ η μέση ηλικία που για τελευταία φορά είχαν σεξουαλική επαφή με ανήλικο ήταν τα 39,12. Σε ό,τι αφορά την οικογενειακή κατάσταση των δραστών, το 40% δήλωσαν έγγαμοι με παιδιά, το 36% των δραστών δήλωσαν άγαμοι, το 16% διαζευγμένοι ενώ το υπόλοιπο 8% ήταν έγγαμοι χωρίς παιδιά. Σχετικά με το επίπεδο εκπαίδευσης, το 36% των δραστών ήταν απόφοιτοι δημοτικού σχολείου, το 28% απόφοιτοι του γυμνασίου, ενώ από 12% μοιράζονται οι αναλφάβητοι, οι απόφοιτοι λυκείου και οι απόφοιτοι πανεπιστημίου.

Ως προς την κύρια επαγγελματική δραστηριότητα, η πλειοψηφία των δραστών, δηλαδή το 36%, ήταν εργάτες, το 16% επιχειρηματίες και το 12% εκπαιδευτικοί. Από 8% μοιράζονται οι ηλεκτρολόγοι, οι πωλητές, οι φύλακες και οι συνταξιούχοι, ενώ το υπόλοιπο 4% των δραστών είχαν ως κύρια επαγγελματική απασχόληση την ανθοκομία. Το μεγαλύτερο ποσοστό των δραστών που ανέρχεται στο 64% διέμενε στην Αθήνα, το 24% στην Βόρεια Ελλάδα, το 8% στην Πελοπόννησο και το υπόλοιπο 4% στην Κρήτη.

Στο ερώτημα εάν συμμετείχαν ποτέ σε κάποιο πρόγραμμα ψυχοθεραπείας ή συμβουλευτικής για κάποιο ζήτημα προ του αδικήματος, η πλειονότητα των ερωτηθέντων με ποσοστό 76% απάντησε αρνητικά και το 24% απάντησε θετικά. Από το 24% των δραστών που απάντησαν θετικά, το 50% δήλωσαν πως έκαναν ψυχοθεραπεία για ζήτημα που σχετίζεται με ψυχοτρόπες ουσίες, το 33,3% για σεξουαλική δυσλειτουργία και το υπόλοιπο 16,7% για κατάθλιψη. Ωστόσο, ασχέτως αν δε ζήτησαν ποτέ βοήθεια, το 84% των δραστών δήλωσε πως αντιμετώπιζε προβλήματα σεξουαλικής φύσης. Πιο συγκεκριμένα, το 40% των δραστών δήλωσε πως παρουσίαζε δυσλειτουργίες στις διαπροσωπικές σχέσεις με συνομηλίκους, το 28% δήλωσε πως είχε μηδενική σεξουαλική δραστηριότητα ενώ ένα ποσοστό της τάξης του 16% παρουσίαζε σεξουαλικές στυτικές δυσλειτουργίες.

Πριν καταδικαστούν για σεξουαλικό αδίκημα εις βάρος ανηλίκου, το 80% των δραστών είχε λευκό ποινικό μητρώο, ενώ το υπόλοιπο 20%, είχε ποινικό μητρώο εκ του οποίου το 40%

σχετίζεται με αδικήματα συνυφασμένα με ψυχοτρόπες ουσίες, ένα 40% σχετίζεται με οικονομικής φύσης αδικήματα, ενώ μόλις το 20% σχετίζεται με σεξουαλικά αδικήματα. Στο ερώτημα με πόσους ανήλικους συνολικά είχαν σεξουαλικές επαφές, η πλειοψηφία των δραστών, δηλαδή το 76%, δήλωσε πως είχε σεξουαλικές επαφές μόνο με έναν ανήλικο, δηλαδή μόνο με τον ανήλικο για του οποίου τη σεξουαλική κακοποίηση έχει καταδικαστεί, ενώ το 16% δήλωσε πως είχε σεξουαλικές επαφές με δύο ανήλικους. Από 4% μοιράζονται οι δράστες που δήλωσαν πως είχαν συνολικά με 3 ανήλικους σεξουαλική επαφή και όσοι είχαν με οκτώ ανήλικους.

Σε ό,τι αφορά το προφίλ των θυμάτων, η η πλειοψηφία των θυμάτων ήταν κορίτσια με ποσοστό που ανέρχεται στο 76% ενώ το υπόλοιπο 24% των θυμάτων ήταν αγόρια. Ως προς την ηλικία των θυμάτων, το 36% των δραστών δήλωσε πως η μέση ηλικία των ανηλίκων με τους οποίους είχαν σεξουαλική επαφή ήταν η ηλικία των 12 ετών. Το 20% δήλωσε την ηλικία των 13 ετών και το 12% την ηλικία των 8 ετών. Το 8% δήλωσε πως τα θύματα του ήταν 13 ετών ενώ το 12% δήλωσε τα θύματα του ήταν 8 χρονών παιδιά. Το 8% δήλωσε πως τα θύματα του ήταν 14 ετών ενώ άλλο ένα 8% δήλωσε πως τα θύματα του ήταν 15 ετών. Από 4% δήλωσαν οι δράστες που τα θύματα τους ήταν 2 χρονών, 5 χρονών, 10 χρονών και 11 χρονών αντίστοιχα (αθροιστικά 16%). Η μέση τιμή της ηλικίας όπως προκύπτει από τις απαντήσεις των δραστών, είναι η ηλικία των 11,32 όπως φαίνεται και στον Πίνακα 75.

Αναφορικά με τη σχέση θύτη και θύματος, το 36% των δραστών δήλωσε πως ήταν γείτονας με τον ανήλικο που κακοποίησε σεξουαλικά, ενώ το 32% των δραστών δήλωσε πως τα θύματα ήταν άγνωστα. Το 12% υπήρξε οικογενειακός φίλος με το θύμα του ενώ άλλο ένα 12% δήλωσε πως ήταν εκπαιδευτικός - φροντιστής του θύματος. Το 4% των δραστών δήλωσε πως ήταν μακρινοί συγγενείς με τα θύματα τους ενώ άλλο ένα 4% δήλωσε ότι ήταν συνάδελφος με τον γονέα του ανήλικου. Οι τεχνικές αντίστασης που αξιοποίησαν τα θύματα σύμφωνα με τα λεγόμενα των δραστών, ήταν κατά 36% οι φωνές και οι κλωτσιές, ενώ το 28% των θυμάτων δεν προέβησαν σε καμία αντίσταση. Το 24% των θυμάτων έκλαιγε και παρακαλούσε τους δράστες να μην τα πειράξουν ενώ το 12% έλεγε στους δράστες όχι επίμονα ως ένδειξη άρνησης στο να ενδώσουν στις σεξουαλικές ορμές των δραστών.

Το 24% των δραστών συνήθιζε να προσεγγίζει τα θύματα του στο δρόμο, ενώ το 20% εντόπιζε τα θύματά του μέσα από το εργασιακό τους πλαίσιο. Ένα ποσοστό της τάξης του 16%

προσέγγιζε ανήλικους σε πάρκο, ενώ από 12% μοιράστηκαν οι δράστες που δήλωσαν τους χώρους στάθμευσης (πάρκινγκ), τα μπαρ ή τα πάρτυ και το σπίτι τους ως κύρια μέρη προσέγγισης εν δυνάμει θυμάτων. Το υπόλοιπο 4% δήλωσε πως προσέγγιζε τα θύματα του στον χώρο της εκκλησίας. Ως προς τους τρόπους που αξιοποιούσαν οι δράστες ώστε να πείσουν τα θύματά τους να τους ακολουθήσουν κερδίζοντας έτσι την εμπιστοσύνη τους, το 32% των δραστών δήλωσε πως έπειθε τους ανήλικους να τους ακολουθήσουν, δίνοντας τους λεφτά, παιχνίδια και δώρα, το 28% με απειλές και το 20% τους πρότεινε να πάνε μια βόλτα. Το 8% των δραστών δήλωσε πως έδινε μεγάλες ποσότητες αλκοόλ στα θύματα του ενώ άλλο ένα 8% δημιουργούσε διαπροσωπική σχέση προκειμένου να πετύχει το σκοπό του. Το υπόλοιπο 4% δήλωσε πως έλεγε ψέματα για να πείσει τα παιδιά να τους ακολουθήσουν.

Σε ό,τι αφορά τον τόπο στον οποίο λάμβανε χώρα η σεξουαλική πράξη, το 40% των δραστών δήλωσε πως η σεξουαλική πράξη λάμβανε χώρα σε εγκαταλελειμμένα κτίρια, το 24% στο αυτοκίνητο και το 16% σε χώρους στάθμευσης (πάρκινγκ). Από 8% μοιράστηκε το εργασιακό πλαίσιο και το σπίτι του ίδιου του δράστη, ενώ ένα 4% των δραστών δήλωσε πως η σεξουαλική πράξη λάμβανε χώρα στο σπίτι του θύματος. Σχετικά με τους τρόπους πειθούς που αξιοποίησαν οι δράστες ώστε να πείσουν τους ανήλικους να συναινέσουν στην σεξουαλική επαφή, το 36% δήλωσε πως τους έπειθε μέσω των συνεχών συζητήσεων περί σεξουαλικών δικαιωμάτων, το 24% με την αξιοποίηση απειλής ότι θα σκοτώσει τον ανήλικο, ενώ άλλο ένα 24% με την αξιοποίηση απειλής σωματικής βλάβης. Ένα ποσοστό της τάξης του 12% προσέφερε στους ανήλικους κάτι ως αντάλλαγμα ενώ μόλις το 4% αξιοποίησε την έκθεση των ανήλικων σε πορνογραφικό υλικό ως μέθοδο συναίνεσης. Στο ερώτημα εάν έχουν αξιοποιήσει ποτέ εκτεταμένη βία για να επιτεύξουν το σκοπό τους, το 52% των δραστών δήλωσε πως δεν έχει αξιοποιήσει ποτέ εκτεταμένη βία ενώ το 48% έχει αξιοποιήσει τη βία ως εργαλείο επίτευξης του σκοπού του.

Οι σεξουαλικές πράξεις στις οποίες προέβησαν οι δράστες περιλάμβαναν διείσδυση, διείσδυση - πεολειξία, παρά φύσιν πράξη, παρά φύσιν πράξη - πεολειξία, παρά φύσιν πράξη - αμοιβαίο στοματικό έρωτα, διείσδυση - παρά φύσιν πράξη - πεολειξία - διείσδυση αντικειμένου και διείσδυση - παρά φύσιν πράξη με ποσοστά 24%, 16%, 16%, 12%, 12%, 12% και 8% αντιστοίχως. Το 52% των δραστών δήλωσε πως η σεξουαλική πράξη επαναλήφθηκε μια φορά,

το 20% δήλωσε πως επαναλήφθηκε από 10 έως 30 φορές ενώ το 16% από 2 έως 10 φορές. Το 8% των δραστών δήλωσε πως είχε επαναλάβει την σεξουαλική επαφή από 30 έως 50 φορές ενώ το 4% πάνω από 50 φορές.

Ως προς το χρονικό διάστημα που συνεχίστηκε η σεξουαλική επαφή με τον ανήλικο, το 52% των δραστών δήλωσε πως η επαφή με τον ανήλικο δεν είχε καμία περαιτέρω χρονική διάρκεια, το 20% δήλωσε ένα μήνα ενώ το 16% δήλωσε πως η επαφή είχε διάρκεια από 1 έως 6 μήνες. Ένα ποσοστό της τάξης του 8% δήλωσε πως είχε διάρκεια από 6 μήνες έως 1 χρόνο ενώ το 4% πάνω από ένα χρόνο. Στο ερώτημα της χρονικής διάρκειας της σεξουαλικής επαφής κατά μέσο όρο με τον ανήλικο, το 44% των δραστών δήλωσε πως η σεξουαλική επαφή είχε κατά μέσο όρο 10 έως 15 λεπτά, το 36% δήλωσε από 1 έως 10 λεπτά, το 12% από 15 έως 30 λεπτά και το υπόλοιπο 8% των δραστών δήλωσε πως η σεξουαλική επαφή με τα θύματα είχε διάρκεια πάνω από 30 λεπτά.

Σχετικά με τους τρόπους με τους οποίους οι δράστες διασφαλίζουν τη σιωπή των θυμάτων τους, το 40% των δραστών δήλωσε πως απειλούσε με θάνατο τα θύματα του προκειμένου να τα εκφοβίσει και να μη μαθευτεί η σεξουαλική τους επαφή. Το 36% έλεγε στα παιδιά ότι αυτό θα είναι «το μικρό τους μυστικό», το 20% εξασφάλιζε τη σιωπή τους μέσω της μετάθεσης φταιξίματος, δημιουργώντας έτσι τύψεις και ενοχές στους ανήλικους, ενώ το υπόλοιπο 4% απειλούσε με πρόκληση σωματικών βλαβών προκειμένου να μην αποκαλύψουν την αλήθεια.

Στο ερώτημα εάν οι γονείς των θυμάτων γνώριζαν ότι οι δράστες περνούσαν χρόνο με τους ανήλικους, το 52% των δραστών δήλωσε πως οι γονείς των παιδιών δεν γνώριζαν ότι περνούσαν χρόνο μόνοι μαζί τους ενώ το 48% δήλωσε πως οι γονείς ήταν ενήμεροι ότι περνούσαν χρόνο μαζί. Επιπροσθέτως, ένα ποσοστό της τάξης του 28% δήλωσε πως είχε εμπλακεί είτε σε φιλική είτε σε ερωτική σχέση με έναν από τους δυο γονείς ώστε να αποκτήσει πρόσβαση στους ανήλικους.

Αναφορικά με τη συναισθηματική αξία του θύματος για το δράστη, το 32% δήλωσε πως το συγκεκριμένο θύμα είχε συναισθηματική αξία για το δράστη, ενώ το 68% των δραστών δήλωσε πως το θύμα (ή τα θύματα) αποτέλεσε ευκαιριακή επιλογή εξαιτίας είτε της αδυναμίας

του θύματος είτε άλλων στρεσογόνων καταστάσεων που αντιμετώπιζε ο δράστης. Ως προς τις γνωσιακές διαστρεβλώσεις που επιδεικνύουν οι δράστες, το 40% των δραστών επιδεικνύει εκλογίκευση, το 40% ελαχιστοποίηση των πράξεών του και το υπόλοιπο 20% μετάθεση φταιξίματος στον ανήλικο.

Σε ό,τι αφορά τις υπόλοιπες ερωτήσεις που επικεντρώνονται στο *modus operandi* των δραστών και εστιάζουν στη δικτύωση και εμπλοκή των δραστών στο δίκτυο της πορνογραφίας, όλοι οι δράστες δώσανε αρνητικές απαντήσεις. Πιο συγκεκριμένα στα ερωτήματα εάν ήταν ποτέ εθελοντές σε κάποιο οργανισμό που απευθύνεται σε παιδιά ή έφηβους ώστε να αποκτήσουν πρόσβαση σε ανήλικους, εάν οι γονείς του ανήλικου γνώριζαν για τη σεξουαλική επαφή μεταξύ ανήλικου και δράστη και δεν το κατήγγειλαν και τέλος, εάν οι δράστες έχουν αξιοποιήσει ποτέ το διαδίκτυο είτε για την απόκτηση εμπιστοσύνης κάποιου ανήλικου είτε για διακανονισμό διαζώσης συνάντησης ή αν έχουν εμπλακεί στην παραγωγή και στην προώθηση ενήλικου ή ανήλικου πορνογραφικού υλικού, όλο το δείγμα απάντησε αρνητικά.

Εστιάζοντας στις παραφιλικές συμπεριφορές που επιδεικνύουν οι δράστες, το 28% δήλωσε έχει βιώσει έντονες διεγερτικές φαντασιώσεις ή ορμές που να περιλαμβάνουν τους ίδιους να επιδίδονται σε σεξουαλικές δραστηριότητες με ανήλικους περισσότερες από τρεις φορές μέσα σε διάστημα μεγαλύτερο των 6 μηνών, το 24% πληρεί τα κριτήρια της επιδειξιμανίας ενώ μόλις ένα ποσοστό της τάξης του 8% επιδεικνύει φετιχισμό. Αναφορικά με τις παραφιλικές συμπεριφορές της εφασιομανίας, του σαδισμού, της ηδονοβλεψίας, της τηλεφωνικής αισχροφιλίας, εμφανίζονται με ποσοστά 36%, 32%, 28% και 12% αντιστοίχως. Στα υπόλοιπα ερωτήματα που σχετίζονται με την επίδειξη των παραφιλικών συμπεριφορών του παρενδυσιακού φετιχισμού, της νεκροφιλίας και της ζωοφιλίας, όλοι οι δράστες απάντησαν ότι ποτέ δεν είχαν σεξουαλικά διεγερτικές φαντασιώσεις που περιλαμβάνουν τέτοιου είδους συμπεριφορές, ενώ στο ερώτημα περί σαδισμού, το 88%, δήλωσε πως ποτέ δεν είχε μαζοχιστικές τάσεις, ενώ ένα ποσοστό που ανέρχεται στο 12% δήλωσε πως έχει φαντασιωθεί μια με δυο φορές πως προκαλείται η προσωπική του ταπείνωση με δέσιμο ή με οποιονδήποτε άλλο τρόπο που τους κάνει να υποφέρουν.

6.4 Αξιολόγηση συσχετίσεων ερωτημάτων δραστών

Ως προς τον έλεγχο σχέσης μεταξύ δημογραφικών στοιχείων και άλλων ερωτημάτων της ημιδομημένης συνέντευξης, προκύπτουν οι συσχετίσεις όπως αναλύονται παρακάτω. Αξίζει να σημειωθεί ότι λόγω του μικρού αριθμού δείγματος οι όποιες συσχετίσεις εμφανίζονται ως στατιστικά σημαντικές τις εκλαμβάνουμε ως τέτοιες υπό το πρίσμα ότι χρήζουν περαιτέρω διερεύνηση με την αξιοποίηση μεγαλύτερου αριθμού δείγματος σε μελλοντικές έρευνες ώστε να υπάρχει δυνατότητα γενίκευσης. Συνεπώς, η όποια συσχέτιση δυο μεταβλητών διαφαίνεται στατιστικά σημαντική στα πλαίσια της παρούσας περιγραφικής και διερευνητικής έρευνας.

Σχετικά με την αξιολόγηση σχέσης μεταξύ της οικογενειακής κατάστασης των δραστών και του ζητήματος για το οποίο στράφηκαν στην ψυχοθεραπεία, οι περισσότεροι άγαμοι δράστες έκαναν ψυχοθεραπεία λόγω προβλημάτων με τα ναρκωτικά (Pearson= 0,050) (βλ. Πίνακα 17).

Πίνακας 17: Έλεγχος σχέσης οικογενειακής κατάστασης δράστη και αιτία ψυχοθεραπείας

		Αιτία ψυχοθεραπείας		
		Ναρκωτικά	Κατάθλιψη	Σεξουαλικές Δυσλειτουργίες
Οικογενειακή κατάσταση	Παντρεμένος με παιδιά	0	0	2
	Άγαμος	3	1	0
Total		3	1	2

Ωστόσο, συσχέτιση υπάρχει και μεταξύ του επαγγέλματος του δράστη με τα μέρη που συνήθιζαν να προσεγγίζουν τους ανήλικους (Pearson= 0,046) (βλ. Πίνακα 18). Πιο συγκεκριμένα, οι περισσότεροι δράστες που ήταν εργάτες στο επάγγελμα προσέγγιζαν τα θύματα τους στο δρόμο, ενώ οι δράστες που ήταν εκπαιδευτικοί, προσέγγιζαν τα θύματα τους από το εργασιακό τους περιβάλλον.

Πίνακας 18: Έλεγχος σχέσης επαγγέλματος και τόπων προσέγγισης ανηλίκων

		Σε τι μέρη προσεγγίζατε τους ανηλίκους						
		πάρκινγκ	πάρκο	εργασιακό πλαίσιο	μπάρ ή πάρτυ	δρόμο	στο σπίτι του δράστη	εκκλησία
Επάγγελμα	Ηλεκτρολόγος	2	0	0	0	0	0	0
	Επιχειρηματίας	0	1	1	1	0	1	0
	Ανθοκόμος	0	0	0	0	1	0	0
	Εργάτης	0	2	0	2	3	2	0
	Πωλητής	0	1	0	0	1	0	0
	Φύλακας	0	0	1	0	1	0	0
	Συνταξιούχος	1	0	0	0	0	0	1
	Εκπαιδευτικός	0	0	3	0	0	0	0
Total		3	4	5	3	6	3	1

Αναφορικά με τη μεταβλητή του επιπέδου εκπαίδευσης των δραστών, βρέθηκε να συσχετίζεται με τον αριθμό επανάληψης της σεξουαλικής πράξης (Pearson= 0,039) (βλ. Πίνακα 19), τα μέρη που οι δράστες προσέγγιζαν ανηλίκους (Pearson= 0,046) (βλ. Πίνακα 20), την τηλεφωνική αισχροφιλία (Pearson= 0,027) (βλ. Πίνακα 21), την αξιοποίηση εκτεταμένης βίας προς επίτευξη του σκοπού τους (Pearson= 0,041) (βλ. Πίνακα 22) καθώς και με το εάν ο δράστης είναι ευκαιριακός ή το θύμα είχε συναισθηματική αξία για αυτούς (Pearson= 0,028) (βλ. Πίνακα 23). Πιο συγκεκριμένα, οι περισσότεροι δράστες που ήταν απόφοιτοι δημοτικού και γυμνασίου ήταν εκείνοι που ήρθαν σε σεξουαλική επαφή με τα θύματα τους μόνο μια φορά. Επιπλέον, οι περισσότεροι δράστες που ήταν απόφοιτοι δημοτικού προσέγγιζαν τα ανήλικα θύματα τους στο πάρκο και στο δρόμο, έχουν φαντασιωθεί ότι κάνουν πρόστυχα ή ανήθικα τηλεφωνήματα μια με δυο φορές ενώ οι απόφοιτοι πανεπιστημίου προσέγγιζαν τα θύματα τους στο εργασιακό τους περιβάλλον. Επιπροσθέτως, για τους περισσότερους δράστες που είναι απόφοιτοι δημοτικού το θύμα δεν έχει συναισθηματική αξία, αφού δήλωσαν ότι το επέλεξαν λόγω της αδυναμίας του ή εξαιτίας άλλων στρεσογόνων καταστάσεων, και γι' αυτό θεωρούνται ευκαιριακοί δράστες. Στον αντίποδα, οι περισσότεροι δράστες που είναι απόφοιτοι γυμνασίου έχουν αξιοποιήσει εκτεταμένη βία προκειμένου να επιτεύξουν το σκοπό τους.

Πίνακας 19: Έλεγχος σχέσης μεταξύ επιπέδου εκπαίδευσης και αριθμού επανάληψης της σεξουαλικής πράξης

		Αριθμός επανάληψης της σεξουαλικής πράξης				
		1	2-10	10-30	30-50	50 +
Επίπεδο εκπαίδευσης	Αναλφάβητος	1	1	1	0	0
	Απόφοιτος Δημοτικού	6	2	0	0	1
	Απόφοιτος Γυμνασίου	6	0	0	1	0
	Απόφοιτος Λυκείου	0	1	1	1	0
	Απόφοιτος Πανεπιστημίου	0	0	3	0	0
	Total		13	4	5	2

Πίνακας 20: Έλεγχος σχέσης μεταξύ επιπέδου εκπαίδευσης και τόπων προσέγγισης ανηλίκων

		Μέρη προσέγγισης ανηλίκων						
		Χώρος στάθμευσης (πάρκινγκ)	πάρκο	εργασιακό πλαίσιο	μπάρ ή πάρτυ	δρόμο	σπίτι του δράστη	εκκλησία
Επίπεδο εκπαίδευσης	Αναλφάβητος	1	0	0	0	0	1	1
	Απόφοιτος Δημοτικού	0	3	0	2	3	1	0
	Απόφοιτος Γυμνασίου	2	1	2	0	2	0	0
	Απόφοιτος Λυκείου	0	0	0	1	1	1	0
	Απόφοιτος Πανεπιστημίου	0	0	3	0	0	0	0
	Total		3	4	5	3	6	3

Πίνακας 21: Έλεγχος σχέσης μεταξύ επιπέδου εκπαίδευσης και τηλεφωνικής αισχροφιλίας

		Τηλεφωνική αισχροφιλία		
		Ποτέ	1 - 2 φορές	> 3 φορές σε χρονικό διάστημα > 6 μηνών
Επίπεδο εκπαίδευσης	Αναγράφητος	0	1	2
	Απόφοιτος Δημοτικού	1	7	1
	Απόφοιτος Γυμνασίου	1	6	0
	Απόφοιτος Λυκείου	2	1	0
	Απόφοιτος Πανεπιστημίου	2	1	0
Total		6	16	3

Πίνακας 22: Έλεγχος σχέσης μεταξύ επιπέδου εκπαίδευσης και αξιοποίηση εκτεταμένης βίας για την επίτευξη του σκοπού

		Αξιοποίηση εκτεταμένης βίας για την επίτευξη του σκοπού	
		ΝΑΙ	ΌΧΙ
Επίπεδο εκπαίδευσης	Αναγράφητος	1	2
	Απόφοιτος Δημοτικού	5	4
	Απόφοιτος Γυμνασίου	6	1
	Απόφοιτος Λυκείου	0	3
	Απόφοιτος Πανεπιστημίου	0	3
Total		12	13

Πίνακας 23: Έλεγχος σχέσης μεταξύ επιπέδου εκπαίδευσης και ευκαιριακού δράστη

		Ευκαιριακός δράστης	
		ΝΑΙ (αδυναμία θύματος, στρεσογόνες καταστάσεις)	ΌΧΙ
Επίπεδο εκπαίδευσης	Αναλφάβητος	3	0
	Απόφοιτος Δημοτικού	7	2
	Απόφοιτος Γυμνασίου	6	1
	Απόφοιτος Λυκείου	1	2
	Απόφοιτος Πανεπιστημίου	0	3
	Total	17	8

Άλλη μια συσχέτιση εμφανίζεται μεταξύ του τόπου διαμονής των δραστήων και τον τόπο του εγκλήματος με την τιμή Pearson να είναι 0,025 (βλ. Πίνακα 24), το οποίο σημαίνει ότι οι περισσότεροι δράστες που διαμένουν στην Αθήνα, επιλέγουν κατά βάση τα εγκαταλελειμμένα σπίτια για να διαπράξουν τα σεξουαλικά τους εγκλήματα.

Πίνακας 24: Έλεγχος σχέσης μεταξύ τόπου διαμονής και τόπου του εγκλήματος

		Τόπος εγκλήματος					
		Χώρος στάθμευσης (πάρκινγκ)	Εργασιακό πλαίσιο	Εγκαταλελειμμένο κτίριο	Σπίτι δράστη	Σπίτι ανηλικού	Αυτοκίνητο
Τόπος διαμονής	Αθήνα	3	1	8	1	0	3
	Πελοπόννησο	0	1	0	0	1	0
	Βόρεια Ελλάδα	0	0	2	1	0	3
	Κρήτη	1	0	0	0	0	0
Total		4	2	10	2	1	6

Πέραν των συσχετίσεων δημογραφικών στοιχείων με άλλες μεταβλητές, συσχετίσεις στατιστικά σημαντικές εμφανίζονται και μεταξύ άλλων ερωτημάτων – μεταβλητών. Για παράδειγμα, στον έλεγχο σχέσης μεταξύ ηλικίας του ανηλικού και μεθόδους αντίστασης που αξιοποίησαν οι ανήλικοι, με τιμή Pearson να είναι 0,025 (βλ. Πίνακα 25), παρατηρείται ότι οι

περισσότεροι ανήλικοι ηλικίας 12 ετών, είναι εκείνοι που χρησιμοποιούσαν ως μέθοδο αντίστασης τις φωνές και τις κλωτσιές για να ξεφύγουν από τον δράστη.

Πίνακας 25: Έλεγχος σχέσης μεταξύ ηλικίας ανηλίκου και μεθόδων αντίστασης ανηλίκων

		Μέθοδοι αντίστασης ανηλίκων			
		Κλάμα και παρακάλια	Φωνές και κλωτσιές	Καμία	Λέγοντας όχι επίμονα
Ηλικία ανηλίκου	2	0	0	1	0
(μέση ηλικία αν	5	0	0	0	1
πάνω από 1	8	3	0	0	0
θύμα)	10	0	0	0	1
	11	0	1	0	0
	12	1	4	3	1
	13	2	2	1	0
	14	0	0	2	0
	15	0	2	0	0
Total		6	9	7	3

Συσχέτιση ωστόσο εμφανίζεται και μεταξύ των μεταβλητών της εκτεταμένης βίας από την πλευρά των δραστών και τη μέθοδο αντίστασης που αξιοποίησαν οι ανήλικοι (Pearson= 0) (βλ. Πίνακα 26), το οποίο σημαίνει ότι οι περισσότεροι ανήλικοι που αξιοποίησαν ως μέθοδο αντίστασης τις φωνές και τις κλωτσιές, εισέπραξαν εκτεταμένη βία από τους δράστες.

Πίνακας 26: Έλεγχος σχέσης μεταξύ αξιοποίησης εκτεταμένης βίας προς επίτευξη του σκοπού και μεθόδων αντίστασης ανηλίκων

		Μέθοδοι αντίστασης ανηλίκων			
		Κλάμα και παρακάλια	Φωνές και κλωτσιές	Καμία	Λέγοντας όχι επίμονα
Αξιοποίηση	NAI	3	9	0	0
εκτεταμένης βία	OXI	3	0	7	3
προς επίτευξη του					
σκοπού					
Total		6	9	7	3

Ως προς τον έλεγχο σχέσης μεταξύ ευκαιριακού δράστη και των διαγνωστικών κριτηρίων της παιδοφιλίας, έχουμε συσχέτιση καθώς οι δύο μεταβλητές εμφάνισαν τιμή Pearson 0 (βλ. Πίνακα 27). Πράγματι λοιπόν, οι δράστες που δήλωσαν πως η επιλογή του θύματος τους ήταν ευκαιριακή, δεν έχουν βιώσει έντονες σεξουαλικές διεγερτικές φαντασιώσεις ή ορμές που περιλαμβάνουν τους ίδιους να επιδίδονται σε σεξουαλικές δραστηριότητες με ανήλικους για περισσότερες από 3 φορές σε χρονικό διάστημα μεγαλύτερο των 6 μηνών. Εν ολίγοις, κανείς από τους ευκαιριακούς δράστες δεν πληρεί τα διαγνωστικά κριτήρια της παιδοφιλίας.

Πίνακας 27: Έλεγχος σχέσης μεταξύ ευκαιριακού δράστη και παιδοφιλίας

		Παιδοφιλία		
		Ποτέ	1 - 2 φορές	> 3 φορές σε χρονικό διάστημα > 6 μηνών
Ευκαιριακός δράστης	ΝΑΙ (αδυναμία θύματος, στρεσογόνες καταστάσεις)	12	5	0
	ΌΧΙ	0	1	7
Total		12	6	7

Τέλος, συσχέτιση εμφανίζεται μεταξύ του είδους σεξουαλικών επαφών και του ευκαιριακού δράστη με τιμή Pearson 0,001 (βλ. Πίνακα 28). Συνεπώς, οι δράστες που δήλωσαν πως η επιλογή του θύματος τους ήταν ευκαιριακή, επιλέγουν περισσότερο τη διείσδυση στις σεξουαλικές τους επαφές, αντίθετα με τους δράστες που πληρούν τα κριτήρια της παιδοφιλίας, οι οποίοι επιδίδονταν κατά βάση στην παρά φύσιν πράξη και στον αμοιβαίο στοματικό έρωτα.

Πίνακας 28: Έλεγχος σχέσης μεταξύ σεξουαλικών πράξεων και ευκαιριακού δράστη

		Ευκαιριακός δράστης	
		ΝΑΙ (αδυναμία θύματος, στρεσογόνες καταστάσεις)	ΌΧΙ
Σεξουαλικές πράξεις	Διείσδυση	6	0
	Διείσδυση και παρά φύσιν πράξη	2	0
	Διείσδυση, παρά φύσιν πράξη και στοματικός έρωτας	1	2
	Παρά φύσιν πράξη και αμοιβαίος στοματικός έρωτας	0	3
	Διείσδυση και στοματικός έρωτας	4	0
	Διείσδυση, παρά φύσιν πράξη, στοματικός έρωτας και διείσδυση αντικειμένου	0	3
	Παρά φύσιν πράξη	4	0
	Total	17	8

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7ο: ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ – ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

7.1 Συζήτηση Αποτελεσμάτων

Σκοπός της παρούσας έρευνας ήταν η προώθηση του πρωτογενή τομέα πρόληψης της σεξουαλικής κακοποίησης εις βάρον ανηλίκων σύμφωνα με την περιστασιακή πρόληψη εγκλήματος. Η επιλογή των μέτρων που θα προταθούν στηρίζονται στη διερεύνηση του *modus operandi* των δραστών όπως προέκυψε από τις συνεντεύξεις εντός των σωφρονιστικών καταστημάτων καθώς και από τις στάσεις και απόψεις των επαγγελματιών περί των μεθόδων της περιστασιακής πρόληψης εγκλήματος.

Οι επαγγελματίες παρόλο που εργάζονται σε πλαίσιο για την σεξουαλική κακοποίηση ανηλίκων για αρκετά έτη δεν είναι επαρκώς ενημερωμένοι για τους σκοπούς του πρωτογενή τομέα πρόληψης παρά του ότι υπάρχουν σεμινάρια και ημερίδες που διαπραγματεύονται τον πρωτογενή τομέα πρόληψης, δεδομένου ότι όσοι δήλωσαν πως είναι ενήμεροι, η κύρια πηγή ενημέρωσής τους είναι σεμινάρια, ημερίδες και σχετικά συγγράματα. Παρατηρούμε λοιπόν ότι δεν προβλέπεται, ούτε είναι υποχρεωτική, η συνεχής κατάρτιση και επιμόρφωση των επαγγελματιών από τους φορείς που απασχολούνται, ενώ όσοι ενημερώνονται το κάνουν για την προσωπική τους επαγγελματική εξέλιξη. Το παραπάνω έρχεται σε αντίφαση με ευρήματα άλλων ερευνών όπως αυτής των Fuselier et al. (2002), όπου οι επαγγελματίες εμφανίζονται ενημερωμένοι όχι μόνο για τις στρατηγικές παρέμβασης αλλά και για την ψυχοσύνθεση των δραστών καθώς και το ρόλο των γνωσιακών διαστρεβλώσεων στα σεξουαλικά εγκλήματα.

Σε ότι αφορά τον πρωτογενή τομέα και το βαθμό επάρκειας του τρόπου οργάνωσης, λειτουργίας του κτλ., όπως υποστήριξαν οι συμμετέχοντες, κρίνεται ανεπαρκής, ενώ δεδομένου ότι κανείς εκ των συμμετεχόντων δεν συμπλήρωσε το δεύτερο μέρος του ερωτηματολογίου το οποίο αξιολογεί τα προγράμματα που εφαρμόζονται, μπορούμε να υποστηρίξουμε ότι ο πρωτογενής τομέας, δεν είναι ανεπαρκής, αλλά ανύπαρκτος. Εφόσον λοιπόν ο πρωτογενής τομέας πρόληψης είναι ανύπαρκτος, και λαμβάνοντας υπόψη τους φορείς που έλαβαν μέρος στην έρευνα, η οργάνωση, η λειτουργία, ο ρόπος διεξαγωγής καθώς και η αποτελεσματικότητά του είναι καθ'όλα ανεπαρκής. Κοινώς, οι όποιες σποραδικές προσπάθειες όπως καμπάνιες, ημερίδες, σεμινάρια και παρόμοιες δράσεις, με στόχο την ευαισθητοποίηση αποτελούν μεμονωμένες και διάσπαρτες προσπάθειες άνευ ερευνητικού σχεδιασμού και μετρήσιμους

στόχους εφόσον, όπως φαίνεται εκ του αποτελέσματος, εφαρμόζονται χωρίς αξιολογητικά κριτήρια.

Σχετικά με τους παράγοντες που δυσχεραίνουν την ομαλή λειτουργία του πρωτογενή τομέα πρόληψης, πιο βασικός παράγοντας εμφανίζεται η έλλειψη επαρκώς καταρτισμένου προσωπικού, με τους υπόλοιπους να μοιράζονται σχεδόν τα ίδια ποσοστά, ενώ ο παράγοντας που δυσχεραίνει σε μικρότερο βαθμό την ομαλή λειτουργία του πρωτογενή τομέα πρόληψης είναι η έλλειψη οικονομικών πόρων παρά την οικονομική κρίση. Κατά συνέπεια, η στασιμότητα και η ανυπαρξία του πρωτογενή τομέα πρόληψης δεν σχετίζεται με την έλλειψη οικονομικών πόρων όπως θα μπορούσαν πολλοί να ισχυριστούν. Κανένας παράγοντας δεν έλαβε μηδενικό ποσοστό, γεγονός το οποίο υποδεικνύει ότι ο πρωτογενής τομέας πρόληψης στην Ελλάδα βάλλεται από πολλές πλευρές, παρόλο που σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες εφαρμόζονται τέτοιου είδους προγράμματα και γίνονται πολυεπίπεδες προσπάθειες αντιμετώπισης του φαινομένου. Ωστόσο, η Ελλάδα, φαίνεται να μην είναι ούτε καν στα σπάργανα τέτοιων πρακτικών και στρατηγικών εφόσον δεν έχει υιοθετήσει καμία αρχή του πρωτογενή τομέα πρόληψης και ούτε έχει εφαρμόσει προγράμματα με σκοπό την πρόληψη του εγκλήματος. Αντιθέτως, οι φορείς κατά της σεξουαλικής κακοποίησης ανηλίκων ενδεχομένως να εστιάζουν στον τριτογενή τομέα πρόληψης εφαρμόζοντας ψυχοθεραπευτικές παρεμβάσεις στα θύματα και τις οικογένειες των θυμάτων, όπως συμβαίνει κατά κόρον σύμφωνα και με τον Barak (2003:304).

Για την εφαρμογή πρακτικών του πρωτογενή τομέα πρόληψης απαραίτητη κρίνεται η διατομεακή και διϋπηρεσιακή συνεργασία, ο συντονισμός των υπηρεσιών καθώς και η ανταποκρισιμότητα των αρμόδιων υπουργείων και της τοπικής αυτοδιοίκησης, παράγοντες οι οποίοι σύμφωνα με τους επαγγελματίες, απουσιάζουν ολοσχερώς. Για την αποτελεσματική δε εφαρμογή του πρωτογενή τομέα πρόληψης, ζωτικής σημασίας είναι οι πολυεπίπεδες και συντονισμένες δράσεις οι οποίες θα αποσκοπούν στην πραγματική μείωση των κρουσμάτων και θα έχουν σχεδιαστεί βασιζόμενες στα ευρήματα ερευνών με επίκεντρο τους δράστες και όχι τα θύματα όπως φαίνεται από τις απαντήσεις των συμμετεχόντων, οι οποίοι με ποσοστό που ανέρχεται στο 93% συμφωνούν με τη διεξαγωγή ερευνών με επίκεντρο τους δράστες ως μέτρο του πρωτογενή τομέα πρόληψης, σε αντίθεση με τη διεξαγωγή ερευνών με επίκεντρο τα θύματα, με την οποία συμφωνεί μόλις το 40%. Αδιαμφισβήτητα, οι έρευνες με επίκεντρο τα θύματα έχουν τη δυνατότητα να συνεισφέρουν στο σχεδιασμό αποτελεσματικών προγραμμάτων του

τριτογενή τομέα πρόληψης υπό το πρίσμα της διερεύνησης των συνεπειών και της αξιολόγησης των ψυχοθεραπευτικών παρεμβάσεων αλλά στον πρωτογενή τομέα πρόληψης δεν φαίνονται να είναι εξίσου βοηθητικές. Διαφαίνεται λοιπόν πως οι επαγγελματίες συμφωνούν με τους Bernasco (2010) και τους Leclerc, Feakes και Cale, (2015) οι οποίοι θεωρούν τις έρευνες με επίκεντρο τους δράστες ως την πιο αποτελεσματική μέθοδο για την πρόληψη εγκληματικών φαινομένων.

Σε ό,τι αφορά τα σχολικά προγράμματα, η πλειοψηφία των επαγγελματιών υποστηρίζει πως τα σχολικά προγράμματα εκμάθησης τεχνικών αντίστασης σε ενδεχόμενη σεξουαλική κακοποίηση δεν έχουν αρνητικές συνέπειες για τα παιδιά, μια άποψη η οποία έρχεται σε πλήρη αντίφαση με τα ευρήματα ερευνών της διεθνής βιβλιογραφίας (βλ. Finkelhor et al., 1995; Save the Children Norway, 2005), ενισχύοντας έτσι την άποψη περί ελλειπούς ενημέρωσης των επαγγελματιών.

Παρόλο που η πλειοψηφία συμφωνεί πως τα σχολικά προγράμματα πρέπει να διεξάγονται από τους επαγγελματίες, σε περίπτωση εφαρμογής τους, εγείρονται ερωτήματα και αμφιβολίες περί της αποτελεσματικότητας των προγραμμάτων αφού το επιστημονικό προσωπικό δεν είναι καταρτισμένο και ενημερωμένο για τους σκοπούς του πρωτογενή τομέα πρόληψης. Έτσι, για τη αποτελεσματική διεξαγωγή τέτοιων προγραμμάτων απαραίτητη κρίνεται η συμμετοχή οργάνων και ατόμων, τα οποία είναι επιστημονικώς καταρτισμένα και μπορούν να εκπαιδεύσουν και να συντονίσουν τους επαγγελματίες καθώς και να σχεδιάσουν και να αξιολογήσουν το εκάστοτε πρόγραμμα.

Επιπροσθέτως, αναφορικά με την κατάλληλη ηλικία για την υιοθέτηση των δεξιοτήτων των σχολικών προγραμμάτων, οι συμμετέχοντες υποστηρίζουν πως είναι αυτή των 7-12 ετών, αντίθετα δηλαδή με τη διεθνή βιβλιογραφία η οποία υποστηρίζει είτε την προσχολική ηλικία (Davis & Gidycz, 2000) είτε τα παιδιά μεγαλύτερης ηλικίας (Renk et al., 2002). Πέραν λοιπόν της ελλειπούς ενημέρωσης και της ενδεχόμενης άγνοιας που επιδεικνύουν, παρατηρείται μια παραπλανητική αντίληψη των επαγγελματιών σχετικά με την ομάδα στόχου των σχολικών προγραμμάτων εκτός από αυτήν που σχετίζεται με την αποτελεσματικότητα των σχολικών προγραμμάτων.

Σχετικά με την ΠΠΕ ως μέθοδο του πρωτογενή τομέα πρόληψης, η πλειοψηφία των επαγγελματιών, και κυρίως όσοι είναι κάτω των 45 ετών, εμφανίζεται ανενήμερωτη με ποσοστό

που αγγίζει το 71.5%, ενώ το 28.5% που είναι ενήμεροι, έχουν λάβει γνώση από το διαδίκτυο και βρίσκονται κατά βάση εκτός Αθηνών, επιβεβαιώνοντας έτσι την φτώχη και μη έγκυρη επιστημονική κατάρτιση των εκτός Αθηνών φορέων καθώς και την άποψη ότι η ενημέρωση και η επιστημονική κατάρτιση του προσωπικού δεν αποτελεί στόχο των φορέων αλλά στηρίζεται στην ιδιωτική πρωτοβουλία του κάθε επαγγελματία.

Παρόλο λοιπόν που δεν είναι ενήμεροι για την ΠΠΕ, η συντριπτική πλειοψηφία τάσσεται υπέρ και επικροτεί τις θεωρίες που την συνιστούν. Πιο συγκεκριμένα, οι επαγγελματίες συμφωνούν ότι οι καθημερινές δραστηριότητες των ανηλίκων δημιουργούν ευκαιρίες για τη θυματοποίησή τους, ότι ο δράστης ακολουθεί συγκεκριμένο σκεπτικό πρότυπο που αξιολογεί τα κόστη και τα οφέλη του εγκλήματος που θα διαπράξει, και ότι ο θύτης και το θύμα αλληλεπιδρούν με το χώρο του εγκλήματος δημιουργώντας έτσι ευκαιρίες για εγκληματική πράξη. Συνεπώς, οι επαγγελματίες τάσσονται ευνοϊκά προς εναλλακτικές θεωρίες που μπορούν να συμβάλλουν στην πρόληψη του φαινομένου και δεν εμφανίζονται ως σκεπτικιστές και επικριτές των θεωριών. Το παραπάνω διαφαίνεται και από την γενική αποδοχή που επιδεικνύουν οι συμμετέχοντες στην αξιοποίηση στρατηγικών για την καταστολή ευκαιριών που αδράττουν οι δράστες για τη διάπραξη του εγκλήματος αφού συμφώνησαν σε ποσοστό που αγγίζει σχεδόν το 90%.

Σχετικά με τις στρατηγικές βελτιστοποίησης του ΠΤΠ, οι συμμετέχοντες εμφανίζονται θερμοί υποστηρικτές των παραδοσιακών προγραμμάτων όπως είναι η ενημέρωση της ευρύτερης κοινότητας, με την οποία συμφωνούν στο 100% αλλά και με την ενημέρωση εκπαιδευτικών, στρατηγική με την οποία διαφωνεί μόλις το 2.4%. Αντιθέτως, φαίνονται να είναι πιο διστακτικοί με την ενημέρωση γονέων και ανηλίκων αφού οι μισοί τάσσονται υπέρ και οι άλλοι μισοί διαφωνούν. Ενδεχομένως η διαφωνία αυτή να σχετίζεται εν μέρει και με την άποψη του Κρεατσά (2003) περί πρακτικής ανυπαρξίας προγραμμάτων σεξουαλικής διαπαιδαγώγησης στην Ελλάδα εφόσον εκπαιδευτικοί, φορείς και άλλα όργανα δεν ευαισθητοποιούνται επί του θέματος.

Αξιοσημείωτη είναι ωστόσο η δεκτικότητα που επιδεικνύουν οι επαγγελματίες στις εναλλακτικές στρατηγικές του πρωτογενή τομέα πρόληψης που ξεφεύγουν από τις παραδοσιακές στρατηγικές όπως αυτές της αύξησης φύλαξης και της τοποθέτησης κλειστού

κυκλώματος παρακολούθησης (CCTV), των αλλαγών αρχιτεκτονικής κτιρίων και πόλεων, της καθιέρωσης αυστηρού πρωτοκόλλου και κανόνων για το προσωπικό σε πλαίσια με ανήλικους καθώς και του αποκλεισμού ατόμων με ποινικό μητρώο για οποιοδήποτε αδίκημα (και όχι μόνο για σεξουαλικό) ως εργαζόμενοι σε πλαίσια με ανήλικους. Ιδιαίτερα με την αύξηση φύλαξης και την τοποθέτηση κλειστού κυκλώματος παρακολούθησης (CCTV), συμφωνεί μεγαλύτερο ποσοστό απ'ότι με την ενημέρωση ανηλίκων και γονέων, γεγονός το οποίο σημειώνεται ως εντυπωσιακό δεδομένης αφενός της ευρύτερης τάσης του δείγματος να τάσσεται υπέρ των παραδοσιακών προγραμμάτων και αφετέρου, δεδομένου ότι η χρήση καμερών ασφαλείας θεωρείται από τις πιο αμφιλεγόμενες τεχνικές και άκρως αντίθετη με τα συντηρητικά και πατροπαράδοτα προγράμματα όπως είναι η ενημέρωση και ευαισθητοποίηση της ευρύτερης κοινότητας.

Συνοψίζοντας, οι επαγγελματίες χρήζουν επιστημονικής κατάρτισης και συνεχούς επιμόρφωσης σχετικά με τον ΠΤΠ και των σκοπών αυτού, εφόσον εργάζονται σε τέτοια πλαίσια όπου κρίνεται απαραίτητο να είναι σε συνεχή αφύπνιση και ετοιμότητα, ενώ δεκτικοί εμφανίζονται στην εφαρμογή στρατηγικών όπως προτείνονται από την περιστασιακή πρόληψη εγκλήματος σε συνδυασμό όμως με τα παραδοσιακά προγράμματα ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης υποσηρίζοντας έτσι την πολυεπίπεδη εφαρμογή προγραμμάτων.

Σε ότι αφορά τους δράστες σεξουαλικών εγκλημάτων, η παρούσα έρευνα συνάδει με άλλα ευρήματα, όπως αυτά των Greenfeld (1996) και Abel et al. (1988) όπου υποδεικνύεται ότι η πλειοψηφία των δραστών είναι καυκασianoί, ενώ η ετερογένεια που παρατηρείται στο μορφωτικό επίπεδο ενισχύει την άποψη της αδυναμίας σύστασης ενός προφίλ το οποίο θα δύναται να υποδεικνύει άτομα με υψηλό ρίσκο επικινδυνότητας ή τους εν δυνάμει δράστες. Το γεγονός ότι το μεγαλύτερο ποσοστό των δραστών έδρασε στην Αθήνα, ενισχύει την άποψη ότι στα αστικά κέντρα οι δράστες δρουν πιο εύκολα εξαιτίας της ανωνυμίας τους και ότι υπάρχουν μεγαλύτερες πιθανότητες θυματοποίησης των ανηλίκων.

Τα ποσοστά που εμφανίζονται αναφορικά με την οικογενειακή κατάσταση των δραστών συγκλίνουν με τα ευρήματα των Smallbone και Wortley (2001) όπως και με του Γιωτάκου (2004), όπου υποδεικνύεται ότι οι δράστες σεξουαλικών εγκλημάτων, και δει οι εξωοικογενειακοί στην πρώτη έρευνα, στην πλειοψηφία τους είναι έγγαμοι, ενώ έρχονται σε

πλήρη αντίθεση με τα αντίστοιχα των Conte και Fogarty (1989), όπου υποστηρίζεται ότι η πλειοψηφία των δραστών είναι άγαμοι.

Σε συνάφεια με άλλες έρευνες (βλ. Greenfeld; 1996, Soothill et al., 2000; Sjostedt et al., 2004) παρατηρείται η συντριπτική πλειοψηφία των δραστών να έχουν λευκό ποινικό μητρώο, ενώ ακόμα και όσοι δεν έχουν, δεν είναι για κάποιο αμετάκλητο αδίκημα αλλά κυρίως για οικονομικά χρέη ή χρήση ψυχοτρόπων ουσιών. Επίσης, αξιοσημείωτο είναι πως κανείς από τους δράστες δεν είχε υποστεί σεξουαλική κακοποίηση ως ανήλικος, αν και ενδεχομένως να έχει υποστεί άλλη μορφή κακοποίησης η οποία δεν διερευνήθηκε (π.χ. ψυχολογική κακοποίηση).

Σχετικά με το ψυχοσεξουαλικό ιστορικό των δραστών, παρόλο που η συντριπτική πλειοψηφία εμφανίζει προβλήματα σεξουαλικής φύσης και διαπροσωπικών σχέσεων, δεν απευθύνονται σε κάποιον ειδικό επαγγελματία, ενώ για το μοναδικό ζήτημα για το οποίο έχουν παρακολουθήσει κάποιο πρόγραμμα ψυχοθεραπείας ή συμβουλευτικής, όσοι έχουν παρακολουθήσει, σχετίζεται με τη χρήση ψυχοτρόπων ουσιών. Επομένως, παρατηρείται μια απομόνωση και εσωστρέφεια των ατόμων που αντιμετωπίζουν τέτοιου είδους προβλήματα η οποία πιθανόν να κλιμακώνεται σε σεξουαλική επιθετικότητα και βία, ενώ άλλοι λόγοι που τους αποστασιοποιούν από φορείς και οργανισμούς θα μπορούσαν να περιλαμβάνουν την ελλιπή ενημέρωση ή ακόμα και τη δυσπιστία στο σύστημα. Εν ολίγοις, πέραν των σεξουαλικής φύσης ζητημάτων τα οποία ενδεχομένως συνδράμουν στην ανάδυση της σεξουαλικής παραβατικότητας, δεν διαφαίνονται άλλοι παράγοντες οι οποίοι μπορούν να θεωρηθούν ως παράγοντες υψηλού κινδύνου, ικανοί να εντοπίσουν τον εν δυνάμει δράστη πριν τη διάπραξη αδικήματος.

Η πλειοψηφία των θυμάτων, όπως και στη βιβλιογραφία (Hillbrand, Foster, & Hirt, 1990), είναι κορίτσια, ενώ η ηλικία των θυμάτων ποικίλει από 2- 15 ετών. Επομένως, το ποσοστό των δραστών, το οποίο ανέρχεται στο 16%, που έχει κακοποιήσει σεξουαλικά ανήλικους 14 και 15 ετών, εξ'ορισμού δεν μπορούν να είναι παιδόφιλοι. Ωστόσο, παρά την ποικιλομορφία των ηλικιών, παρατηρείται μια τάση στροφής των δραστών στην ηλικιακή ομάδα των 8-13 ετών, η οποία συνάδει και με τα ευρήματα του Γιωτάκου (2004) όπου η ηλικία των θυμάτων ήταν $10,4 \pm 3,0$ έτη καθώς και με την άποψη των Larson et al. (1994) οι οποίοι τονίζουν

την ευαλωτότητα της συγκεκριμένης ηλικιακής ομάδας, χωρίς όμως να υποστηρίζεται η συσχέτιση μεταξύ παιδοφιλίας και σεξουαλικής κακοποίησης.

Αναφορικά με τις μεθόδους αντίστασης του ανήλικου, παρατηρείται ότι καμία μέθοδος αντίστασης δεν ήταν αποτρεπτική, αλλά αντιθέτως, όσοι ανήλικοι αξιοποίησαν ως μέθοδο αντίστασης τις φωνές και τις κλωτσιές εισέπραξαν εκτεταμένη βία από τους δράστες. Συνεπώς, όχι μόνο οι στρατηγικές αντίστασης από την πλευρά των θυμάτων δεν είναι αποτελεσματικές, αλλά και επίφοβες, ιδιαίτερα δε όσες σχετίζονται με σωματική επαφή (π.χ. κλωτσιές), καθώς αυξάνεται ο κίνδυνος εισπραξης εκτεταμένης βίας. Στο ίδιο συμπέρασμα καταλήγουν και οι Leclerc, Wortley, Smallbone (2010) με δείγμα 197 ενήλικων δραστών, οι οποίοι όχι μόνο επικροτούν αυτή τη συσχέτιση βίας και αντίστασης των ανήλικων, αλλά υποστηρίζουν ότι η αντίσταση του θύματος είναι η μοναδική συμπεριφορά η οποία συνδέεται με την άσκηση βίας.

Επιπροσθέτως, σε αντίθεση με έρευνες οι οποίες συνιστούν ότι οι δράστες σεξουαλικών εγκλημάτων εις βάρος ανήλικων ξεκινάνε την εγκληματική τους καριέρα στην εφηβική ή στη νεανική ηλικία και ότι επιδεικνύουν πολλαπλές παραφιλικές συμπεριφορές (Abel, & Osborn, 1992; Abel, Becker, Cunningham-Rathner, Mittelman, & Roleau, 1988), τα ευρήματα υποδεικνύουν πολύ χαμηλά ποσοστά παραφιλικών συμπεριφορών χωρίς να αναδεικνύεται η όποια συσχέτιση μεταξύ των, ενώ η ηλικία εκκίνησης της σεξουαλικής εγκληματικής καριέρας είναι τα 38.6 έτη, ενισχύοντας την άποψη του Greenfeld (1996) ο οποίος καταλήγει ότι οι δράστες εις βάρος ανήλικων τείνουν να είναι μεγαλύτεροι ηλικιακά, δεδομένου ότι ένα ποσοστό του δείγματος άγγιζε τα 40 έτη.

Ιδιαίτερα σε ότι αφορά την παιδοφιλία, μόνο ένα μικρό ποσοστό ανταποκρίνεται στα κριτήρια αυτής. Ακόμα και μια μερίδα των δραστών, η οποία υποστηρίζει πως το θύμα είχε συναισθηματική αξία για τους ίδιους, αυτή η συναισθηματική αξία δεν συσχετίζεται με την παιδοφιλία. Επομένως, η πλειοψηφία των δραστών εμφανίζονται ως ευκαιρικοί δράστες οι οποίοι διαπράττουν το έγκλημα είτε εξαιτίας της αδυναμίας του θύματος είτε άλλων στρεσογόνων καταστάσεων, γεγονός που ενισχύει τη θεωρία της ευκαιριακής διάπραξης του εγκλήματος. Η εν λόγω θεωρία θα μπορούσε να ενισχυθεί και από το δεδομένο ότι οι περισσότεροι δράστες δεν συνέχισαν τη σεξουαλική επαφή ούτε ανέπτυξαν συναισθηματική σχέση με τον ανήλικο, συνθέτοντας έτσι ένα συμπεριφοριστικό πρότυπο το οποίο συνάδει με τη

συμπεριφορά του ευκαιρικού δράστη και όχι του παιδόφιλου. Εν τούτοις, είτε ευκαιριακοί είτε προνομιακοί (ή παιδόφιλοι), οι ομοιότητες στο *modus operandi* μεταξύ των είναι περισσότερες απ'ότι οι διαφορές, άρα ενδεχομενώς άλλοι διευκολυντικοί παράγοντες να πυροδοτούν την εγκληματική συμπεριφορά και όχι ο βαθμός προτίμησης του θύματος.

Παρά τις ομοιότητες των συμπεριφοριστικών προτύπων μεταξύ των δραστών του δείγματος, αξιοσημείωτες διαφορές εμφανίζονται εν συγκρίσει με την έρευνα των Smallbone και Wortley (2001). Πιο συγκεκριμένα, στην έρευνα των Smallbone και Wortley (2001) η πλειοψηφία των δραστών εντόπιζε το θύμα είτε σε φιλικό σπίτι είτε μέσω οργανωμένων δραστηριοτήτων, ανέπτυξε φιλικές σχέσεις με τους γονείς για να προσεγγίσουν ενώ ως τόπος του εγκλήματος αξιοποιείται το σπίτι του δράστη. Όμοια ευρήματα παρουσιάζονται και στην έρευνα των Erooga et al. (2012) όπου οι δράστες παραδέχονται ότι απέκτησαν πρόσβαση σε οργανισμούς με σκοπό τη σεξουαλική εμπλοκή τους με ανήλικο. Στον αντίποδα, τα ευρήματα της παρούσας έρευνας υποδεικνύουν ότι η συντριπτική πλειοψηφία των δραστών προσεγγίζει τα θύματά του σε εξωτερικούς χώρους, διαπράττει τη σεξουαλική πράξη είτε σε ανοιχτούς χώρους είτε στο εργασιακό τους πλαίσιο και δεν ανέπτυξε φιλικές ή ερωτικές σχέσεις με έναν από τους γονείς για να κερδίσει πρόσβαση, ούτε εντάχθηκε σε κάποιο οργανισμό με αυτό το σκοπό. Τα ευρήματα λοιπόν εμφανίζουν μεγαλύτερη συνάφεια με αυτά των Leclerc και Cale (2015) τα οποία υποστηρίζουν ότι η σεξουαλική πράξη συμβαίνει είτε σε απομονωμένα μέρη, είτε πηγαίνοντας βόλτα με το αυτοκίνητο είτε στο σπίτι του δράστη.

Εν τούτοις, το ότι το 48% των δραστών δήλωσε πως οι γονείς των ανηλικών γνώριζαν ότι περνούσαν χρόνο μαζί τους, υποδεικνύει ότι υπάρχει εμπιστοσύνη από την πλευρά των γονέων, οπότε ο δράστης εμφανίζεται είτε ως ο φροντιστής - καθηγητής των θυμάτων ή άλλο πρόσωπο εμπιστοσύνης της οικογένειας. Το γεγονός ότι οι δράστες σχεδόν αποκάλυπτα προσεγγίζουν και διαπράττουν τη σεξουαλική πράξη σε ανοιχτούς χώρους, υποδεικνύει πιθανόν ότι έχουν την αυτοπεποίθηση και την ασφάλεια του χώρου, πιθανόν επειδή κινούνται στη ζώνη άνεσης και θεωρούν ότι το ρίσκο σύλληψης είναι μηδαμινό.

Το *modus operandi* των δραστών φαίνεται να επηρεάζεται από το επάγγελμα αφού όσοι ήταν εργάτες περοσέγγιζαν τα θύματά τους στο δρόμο ενώ όσοι ήταν εκπαιδευτικοί ή φροντιστές προσέγγιζαν τα θύματα στο εργασιακό τους περιβάλλον. Εκτός από την ιδιότητα, ο

τόπος διαμονής συσχετίζεται με τον τόπο του εγκλήματος με τους δράστες που διέμεναν στην Αθήνα να επιλέγουν κατά βάση τα εγκαταλελειμμένα κτίρια ως τόπο του εγκλήματος. Ακόμα και το επίπεδο εκπαίδευσης φαίνεται να σχετίζεται με το *modus operandi* εφόσον οι απόφοιτοι δημοτικού έχουν την τάση να προσεγγίζουν τα θύματά τους στο δρόμο ή στο πάρκο, να αξιοποιούν εκτεταμένη βία και με απουσία του κριτηρίου της συναισθηματικής αξίας του θύματος.

7.2 Προτάσεις

Λαμβάνοντας υπόψη τη δεκτικότητα των επαγγελματιών στα μέτρα και τις τεχνικές της ΠΠΕ καθώς και εκείνα τα χαρακτηριστικά του *modus operandi* όπως εντοπίστηκαν κατά τις συνεντεύξεις στα οποία μπορούμε να παρέμβουμε με τις εν λόγω τεχνικές, παρακάτω θα αναλυθούν τα μέτρα και οι τεχνικές που συνιστώνται για την πρόληψη του φαινομένου της εξωοικογενειακής σεξουαλικής κακοποίησης ανηλίκων σύμφωνα κατά βάση με την ΠΠΕ αλλά και σύμφωνα με τους ευρύτερους σκοπούς του ΠΤΠ.

Καταρχάς προτείνεται η κατεδάφιση εγκαταλελειμμένων κτιρίων δεδομένου ότι αποτελεί τον βασικό τόπο εγκλήματος ή η αξιοποίηση αυτών των εκτάσεων από πλευράς δήμων για παραγωγικές δράσεις. Σαφώς για την εφαρμογή του εν λόγω μέτρου απαραίτητη κρίνεται η ενδυνάμωση του ρόλου της τοπικής αυτοδιοίκησης και η σύμπραξη αυτής για μια αποτελεσματική παρέμβαση με συνέχεια, συνοχή και υψηλού τύπου δέσμευση εκ μέρους της.

Επιπροσθέτως, απαραίτητη κρίνεται η καθιέρωση αυστηρού πρωτοκόλλου για το προσωπικό σε σχολεία και άλλα πλαίσια που υπάρχουν παιδιά το οποίο θα περιλαμβάνει συνεχή ενημέρωση των εκπαιδευτικών σχετικά με αποδεκτές ή όχι συμπεριφορές προς αποφυγή της προσέγγισης θυμάτων μέσω του εργασιακού πλαισίου ειδικότερα για τους δράστες που είναι εκπαιδευτικοί ή φροντιστές των ανηλίκων. Πέραν της καθιέρωσης πρωτοκόλλου, θα μπορούσε να προωθηθεί ο αρχιτεκτονικός επανασχεδιασμός των κτιρίων (π.χ. τοποθέτηση γυάλινων τζαμιών σε αίθουσες) καθώς και η ενίσχυση της φυσικής επιτήρησης σε πλαίσια που συχνάζουν ανήλικοι (π.χ. σχολεία, αθλητικά κέντρα κτλ) προάγοντας έτσι το αίσθημα ασφάλειας των ανηλίκων και συμβάλλοντας στη μείωση της ευκαιρίας όχι μόνο για την ενδεχόμενη σεξουαλική κακοποίηση ανηλίκων αλλά και για την ανάδυση άλλων φαινομένων όπως π.χ. το bullying.

Άλλο ένα μέτρο που θα μπορούσε να εφαρμοστεί σε πλαίσια που συχνάζουν ανήλικοι καθώς και σε άλλα μέρη όπου υπάρχει επικινδυνότητα (π.χ. απόμερους δρόμους, χώροι στάθμευση, εμπορικά κέντρα κτλ.) προς καταστολή της ευκαιρίας είτε της προσέγγισης ανηλίκων είτε της τέλεσης του εγκλήματος, είναι η αύξηση φύλαξης με τη μορφή τοποθέτησης καμερών ασφαλείας, επιπρόσθετου φωτισμού ή μέσω της ενεργής παρουσίας φύλακα.

Εξίσου χρήσιμες και αποτελεσματικές θα μπορούσαν να είναι και οι τηλεφωνικές γραμμές βοήθειας των εν δυνάμει δραστών σκεπτόμενοι ότι η πλειοψηφία των δραστών σεξουαλικών εγκλημάτων αντιμετωπίζουν προβλήματα σεξουαλικής φύσεως τα οποία ενδεχομένως να διαδραματίζουν καταλυτικό ρόλο στην εκδήλωση τέτοιου τύπου συμπεριφοράς. Επομένως, η δημιουργία τηλεφωνικών γραμμών βοήθειας και η στελέχωση αυτών των υπηρεσιών με εξειδικευμένους επαγγελματίες οι οποίοι θα μπορούσαν να συνδράμουν συμβουλευτικά στην αποφόρτιση των αρνητικών συσσωρευμένων συναισθημάτων και στην εξάλειψη του αισθήματος αβοηθητότητας θα μπορούσε να ενταχθεί στην ατζέντα των πρακτικών του ΠΤΠ με βασική προϋπόθεση των ενδυνάμωση της διατομεακής και διϋπηρεσιακής συνεργασίας μεταξύ φορέων και οργανισμών ώστε οι εξυπηρετούμενοι να μη χάνονται στην ατέρμονη διαδικασία των παραπομπών και να μη χάνονται στο σύστημα. Επίσης, ο εντατικός έλεγχος μαγαζιών και καφετεριών με στόχο την ανίχνευση της παράνομης διανομής αλκοολούχων ποτών σε ανήλικους θα μπορούσε να καταστείλει μια από τις μεθόδους πειθούς που είθισται να αξιοποιούν οι δράστες, ενώ ταυτόχρονα θα μείωνε και την ευαλωτότητα των θυμάτων.

Αν και όλα τα παραπάνω μέτρα έχουν τη δυνατότητα να αποτρέψουν μερικούς δράστες, μελετώντας τα αποτελέσματα της έρευνας περί του *modus operandi* των δραστών, θα μπορούσαμε να υποστηρίξουμε πως το μέτρο το οποίο διαφαίνεται να συμβάλλει καταλυτικά είναι η σεξουαλική διαπαιδαγώγηση σε παιδιά δημοτικού (Milton 2001; Halstead & Waite 2001; Somers & Eaves 2002). Εφόσον η εκμάθηση και η αξιοποίηση τεχνικών αντίστασης είναι αμφίβολης αποτελεσματικότητας (Filinkelhor, 2009; Barron & Topping, 2009) και ενέχει το ρίσκο επικινδυνότητας είσπραξης εκτεταμένης βίας, όπως φαίνεται από τον έλεγχο συσχέτισης των δυο αυτών μεταβλητών, προτείνεται η σεξουαλική διαπαιδαγώγηση ως μέτρο καταστολής

των ευκαιριών των δραστών η οποία ενδεχομενώς δύναται να καταστείλει ορισμένες από τις μεθόδους συναίνεσης και να αποδυναμώσει τις μεθόδους αποσιώπησης.

Πιο συγκεκριμένα, η σεξουαλική διαπαιδαγώγηση των ανηλίκων με τη μορφή ψυχοεκπαίδευσης δύναται να συμβάλλει στην αποφυγή συναίνεσης των ανηλίκων όπως αυτή αξιοποιείται από τους δράστες μέσω της διεξοδικής συζήτησης της σεξουαλικής επαφής και των σεξουαλικών δικαιωμάτων των ανηλίκων από πλευράς δραστών. Εάν οι ανήλικοι λοιπόν έχουν γνώση των σεξουαλικών τους δικαιωμάτων πιθανόν να μην συναινούν έστω και εξαιτίας της άγνοιας που τους διακατέχει. Επιπλέον, με αυτό τον τρόπο δύναται να αποφευχθεί η ενοχή που βιώνουν τα παιδιά εφόσον θα εξαλειφθεί το αρχέγονο ταμπού περί της σεξουαλικότητας με αποτέλεσμα να αποδυναμωθούν οι μέθοδοι αποσιώπησης που αξιοποιούν οι δράστες οι οποίες κατά βάση βασίζονται στην ενοχή των ανηλίκων.

Ωστόσο, μια ολιστική και πολυεπίπεδη παρέμβαση με σκοπό την έγκυρη αποτελεσματικότητα καθιστά αναγκαία την εξειδίκευση των επαγγελματιών στο αντίστοιχο γνωστικό αντικείμενο καθώς και τη συνεχή εκπαίδευση και κατάρτιση αυτών για να μπορούν να ανταπεξέλθουν στις ανάγκες των παισίων ώστε να σχεδιάζουν και να εφαρμόζουν ορθές στρατηγικές παρέμβασης με βασικό εργαλείο τη διατομεακή και διϋπηρεσιακή συνεργασία εφόσον διάσπαρτες και μεμονωμένες προσπάθειες δεν επαρκούν για να αντιμετωπιστούν τέτοια φαινόμενα που έχουν λάβει τεράστιες διαστάσεις και συνεχώς εξαπλώνονται.

Επιπροσθέτως, η εφαρμογή προγραμμάτων ευαισθητοποίησης του κοινού με μετρήσιμη και αξιολογήσιμη μορφή μπορεί να συνδράμει εξίσου αφού όπως τονίζουν και οι Fuselier et al. (2002), η ευαισθητοποίηση του κοινού μέσω σεμιναρίων εμπλουτίζει τη γνώση του πληθυσμού σχετικά με τα χαρακτηριστικά των δραστών καταρρίπτοντας έτσι προκαταλήψεις και δύναται να ανιχνεύσει και προτρέψει την καταγγελία περιστατικού το οποίο δεν υπάγεται σε κάποιο στερεότυπο. Εν ολίγοις, τα προγράμματα ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης θα υποστηρίξαμε πως έχουν διττή σημασία εφόσον εξυπηρετούν σκοπούς και του πρωτογενή και του δευτερογενή τομέα πρόληψης. Πιο συγκεκριμένα, σύμφωνα και με τους επαγγελματίες που έλαβαν μέρος στην έρευνα, τα προγράμματα αυτά θα πρέπει να αποσκοπούν στην ενημέρωση και ευαισθητοποίηση κυρίως των εκπαιδευτικών και της ευρύτερης κοινότητας και όχι κατά βάση

των γονέων και των ανηλίκων, τονίζοντας έτσι τη σημαντικότητα του ρόλου του εκπαιδευτικού στην πρόληψη του φαινομένου.

Εν τούτοις, ακόμα και στην περίπτωση που τέτοιου είδους προγράμματα αποδειχθούν αναποτελεσματικά σε επίπεδο πρωτογενούς πρόληψης, αυτή η αναποτελεσματικότητα θα αποτελεί πολύτιμη γνώση για την πυροδότηση νέων θεωριών και κλινικών ερευνών που θα εστιάζουν σε άλλου είδους στρατηγικές παρέμβασης. Άλλωστε, όπως φαίνεται και από τα ερευνητικά ευρήματα, παρόλου που επικρατεί η πεποίθηση της αναγκαιότητας των παροδοσιακών προγραμμάτων ενημέρωσης του κοινού, επί του πρακτέου, κανείς φορέας δε διεξάγει προγράμματα πρωτογενούς πρόληψης, επιτρέποντας έτσι το σκεπτικισμό και την αμφιβολία σε ότι αφορά την αποτελεσματικότητα και την εγκυρότητα των εν λόγω προγραμμάτων.

Επιπλέον, προτείνεται η ενδυνάμωση του ρόλου των ΜΜΕ μέσω της προβολής διαφημιστικών καμπανιών που επικεντρώνονται στην προώθηση μηνυμάτων περί αποδεκτών και μη συμπεριφορών των ενηλίκων προς τους ανήλικους με απώτερο σκοπό την αφαίρεση δικαιολογιών. Όμως, για την ορθή εφαρμογή του εν λόγω μέτρου, απαραίτητη κρίνεται η μείωση προβολής διπλών μηνυμάτων τα οποία ενδεχομένως να προκαλέσουν σύγχυση μειώνοντας έτσι την αποτελεσματικότητα των μηνυμάτων περί αποδεκτών συμπεριφορών.

Τέλος, εφόσον ο πρωτογενής τομέας πρόληψης στην Ελλάδα είναι ανύπαρκτος, θα αποτελούσε μια αρχή η εφαρμογή οποιουδήποτε προγράμματος με την προϋπόθεση ότι αρχικά θα διερευνηθούν και θα καταγραφούν οι ανάγκες της Ελλάδας και εν συνεχεία θα σχεδιαστεί ένα πρόγραμμα βασισμένο στις αρχές της κοινωνικής πολιτικής το οποίο θα δύναται να καλύψει αυτές τις ανάγκες και όχι ένα πρόγραμμα το οποίο θα αποτελεί είτε μια κακή αντιγραφή των προγραμμάτων του εξωτερικού είτε διάσπαρτη προσπάθεια. Επιπροσθέτως, ζωτικής σημασίας κρίνεται η ενδυνάμωση του ρόλου του επαγγελματία μέσω της εξειδίκευσης και συνεχούς επιμόρφωσής του σε ζητήματα κακοποίησης ώστε να μπορεί να αντεπεξέλθει στις ανάγκες του εκάστοτε προγράμματος προς εφαρμογή.

7.3 Προτάσεις για μελλοντικές έρευνες

Ο ορθός σχεδιασμός και η αποτελεσματική εφαρμογή προγραμμάτων πρωτογενούς πρόληψης της σεξουαλικής κακοποίησης εις βάρος ανηλίκων αποτελεί μια περίπλοκη διαδικασία κατά την οποία προαπαιτείται η μελέτη ποικίλων μεταβλητών. Παρόλο που η βιβλιογραφία σχετικά με την πρόληψη του φαινομένου είναι εμπλουτισμένη, ακόμα και σήμερα ο σχεδιασμός αποτελεσματικών προγραμμάτων αποτελεί μια πρόκληση για ερευνητές και θεωρητικούς.

Κύρια πρόκληση των ερευνητών αποτελεί η μελέτη και διερεύνηση του φαινομένου από την πλευρά των δραστών αφού κατά κύριο λόγο στον ελλαδικό χώρο οι έρευνες εστιάζουν στα θύματα και στην ανακύκλωση των βιβλιογραφικών ερευνών με καθαρά θεωρητικό υπόβαθρο, με ελάχιστες εξαιρέσεις ερευνητών να διεξάγουν μελέτες με επίκεντρο τους δράστες. Οι δράστες ως ομάδα στόχου έχουν παραγκωνιστεί καιρό τώρα, παρόλο θα έπρεπε να είναι το βασικό επίκεντρο διερεύνησης ως η πηγή πυροδότησης, πρόκλησης και τέλεσης του εγκλήματος. Παρά τις όποιες δυσκολίες εμφανίζουν οι δράστες ως ομάδα στόχου, η ερευνητική κοινότητα επιβάλλεται να την εντάξει στις κλινικές μελέτες για τη βαθύτερη διερεύνηση του φαινομένου.

Περαιτέρω μελέτη χρήζει και η συμβολή των γνωσιακών διαστρεβλώσεων στην τέλεση του εγκλήματος εφόσον δεν είναι ακόμα ξεκάθαρο αν προηγούνται του αδικήματος και πιθανόν να δομούν αυτές τις βίαιες συμπεριφοριστικές εκδηλώσεις ή εμφανίζονται μετά τη σύλληψη ως αιτιολόγηση των πράξεών τους και ενδεχομένως ως ελαφρυντικό του αδικήματος. Ιδιαίτερα για τους ερευνητές που ασχολούνται με τον τριτογενή τομέα πρόληψης, η εμβάθυνση στη δόμηση και αποδόμηση - αναδόμηση των γνωσιακών διαστρεβλώσεων φαίνεται να αποτελεί ένα πεδίο διερεύνησης που δύναται να συμβάλει στον εμπλουτισμό γνώσεων και πιο συγκεκριμένα δύναται να δώσει απαντήσεις στο κατά πόσο εντός θεραπείας μπορούν να αναδομηθούν αφού πιθανόν να αποτελούν το εφελτήριο της προβολής αντίστασης στη θεραπεία. Ομοίως, προτείνεται και η διερεύνηση της συμβολής και της πρακτικής χρησιμότητας του *modus operandi* στον τριτογενή τομέα πρόληψης ως εργαλείο συλλογής ποικίλων δεδομένων και πληροφοριών που εστιάζουν σε συμπεριφοριστικά πρότυπα και σχεδιασμό μοντέλου παρέμβασης σύμφωνα με το *modus operandi* του εκάστοτε δράστη.

Επιπροσθέτως, οι παράγοντες επικινδυνότητας όπως προκύπτουν από την έρευνα χρήζουν περαιτέρω διερεύνηση. Ειδικότερα, προτείνεται η διεξαγωγή μελετών με επίκεντρο το οικογενειακό ιστορικό των δραστών και η ενδεχόμενη σωματική ή άλλου είδους κακοποίηση εκτός της σεξουαλικής, καθώς και η διερεύνηση του ρόλου των ψυχοτρόπων ουσιών και άλλων ψυχοσεξουαλικών διαταραχών, πέραν των παραφιλικών συμπεριφορών, στη δόμηση του εγκληματικού συμπεριφοριστικού προτύπου. Μια επιπρόσθετη μεταβλητή που χρήζει διερεύνησης είναι η ψυχοπαθολογία των δραστών η οποία ενδεχομένως να αναδειξεί και άλλους παράγοντες επικινδυνότητας.

Ωστόσο, η πιο βασική πρόταση για μελλοντική έρευνα αποτελεί η επέκταση του δείγματος σε ενδοοικογενειακούς δράστες σεξουαλικών εγκλημάτων καθώς και βιαστές ενηλίκων για την καθολική διερεύνηση του ρόλου της ευκαιρίας στα σεξουαλικά εγκλήματα. Η συγκριτική μελέτη του *modus operandi* διαφορετικών τύπων δραστών σεξουαλικών εγκλημάτων ενδεχομένως να υποδείξει περισσότερες ομοιότητες απ'ότι διαφορές στα συμπεριφοριστικά πρότυπα εν γένει των δραστών σεξουαλικών εγκλημάτων, ήτοι που σημαίνει ότι σε μια τέτοια περίπτωση, τα όποια συστήματα κατηγοριοποιήσεων και τυπολογιών δεν εξυπηρετούν στη βαθύτερη διερεύνηση αλλά αντιθέτως, δημιουργούν άτεγκτες πεποιθήσεις περί προσωπικοτήτων και ψυχοπαθολογίας ατόμων οι οποίες προκαλούν σύγχυση και δε συμβάλλουν στην παρέμβαση, επανένταξη και θεραπεία των ατόμων.

Εν τέλει, πέραν του ότι κρίνεται αναγκαία η άμεση και έγκαιρη παρέμβαση για την πρόληψη του φαινομένου μέσω της καταστολής των ευκαιριών για την τέλεση του εγκλήματος με απώτερο στόχο τη μείωση της εγκληματικότητας και την αποφυγή πρόκλησης συνεπειών και τραύματος στους ανηλίκους, εξίσου απαραίτητη κρίνεται η ενεργή ακρόαση και η εστίαση από πλευράς ερευνητών στους δράστες για την επίτευξη μιας υγιούς κοινωνίας αλλά και υγιών ατόμων. Συνεπώς, θεωρείται ζωτικής σημασίας η στροφή ενδιαφέροντος της ερευνητικής κοινότητας στους δράστες οι οποίοι αποτελούν μια ομάδα που έχει παραγκωνιστεί εντελώς στον ελλαδικό χώρο, αφού πέραν της έρευνας του Γιωτάκου (2004) η παρούσα έρευνα αποτελεί τη μοναδική προσπάθεια κατανόησης και πρόληψης του φαινομένου υπό το πρίσμα των δραστών. Παρά τις πρακτικές δυσκολίες που μπορεί να επιφέρει η διεξαγωγή έρευνας εντός των σωφρονιστικών καταστημάτων (π.χ. απαγόρευση άδειας), αυτή η παράβλεψη των κοινωνικών επιστημών είναι καιρός να τροποποιηθεί αφού εντός των φυλακών και συζητώντας με τους

δράστες μπορούμε πραγματικά να αντικρίσουμε τις διαστάσεις ενός εγκληματικού φαινομένου, ειδάλλως ότι και να υποστήριζουμε, δεν θα είναι ποτέ απόλυτα αντιπροσωπευτικό και δει σε ότι αφορά εικασίες και στάσεις περί ψυχοπαθολογίας των δράστων και τις σεξουαλικές τους προτιμήσεις.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Α. Στην Αγγλική

- Abel G et al. (1987). Self-reported sex crimes of nonincarcerated paraphiliacs. *Journal of Interpersonal Violence*, 2(1): 3–25.
- Abel, G.G., & Harlow, N. (2001). *The stop child molestation book*. Philadelphia, PA: Xlibris Corporation.
- Abel, G.G., & Osborn, C. (1992). The paraphilias: the extent and nature of sexually deviant and criminal behaviour. *Psychiatric Clinics of North America*, 15: 675-687.
- Abel, G.G., Becker, J.V., & Cunningham-Rathner, J. (1984). Complications, consent, and cognitions in sex between children and adults. *International Journal of Law and Psychiatry*, 7: 89-103.
- Abel, G.G., Becker, J.V., Cunningham-Rathner, J., Mittleman, M., & Rouleau, J., L. (1988). Multiple Paraphilic diagnoses among sex offenders. *Bulletin of the American Academy of Psychiatry and the Law*, 16(2): 153-168.
- Aday L. A., & Andersen R. (1974). A framework for the study of access to medical care. *Health Services Research*, 9(3): 208–220.
- Agathonos, H., & Fereti, I. (1992). *A Retrospective study of child sexual abuse experiences among Greek college students*. Chicago, U.S.A: IX ISPCAN, Proceedings.
- Ahlers C. J., Schaefer G. A., Mundt I. A., Roll S., Englert H., Willich S. N., et al. (2011). How unusual are the contents of paraphilias? Paraphilia-associated sexual arousal patterns in a community-based sample of men. *J. Sex. Med.* 8: 1362–1370.
- Ainsworth P.B. (2000). *Psychology and Crime; Myths and Reality*. London: Pearson Education Limited- Longman Criminology Series.
- Alford, J.M., & Kasper, C.J. (1987). Working through denial and resistance with the child molester. *Corrective Social Psychiatry and Journal of Behavioral Technology Methods and Therapy*, 33: 231-233.
- Allard-Dansereau, C., Haley, N., Hamane, M., & Bernard-Bonnin, A. (1997). Pattern of child sexual abuse by young aggressors. *Child Abuse & Neglect*, 21: 965-974.
- Allatt, P. (1984). Residential Security: Containment and Displacement of Burglary, *Howard Journal*, 23: 100-116.

- American Psychiatric Association (1994). *Diagnostic and statistical manual of mental disorders* (4th ed.). Washington, DC: Author.
- Amsel, A. (1958). The role of frustrative nonreward in noncontinuous reward situations. *Psychological Bulletin*, 55: 102-119.
- Anderson, C.A., & Huesmann, L.R. (2003). Human aggression: A social-cognitive view, In M. A. Hogg & J. Cooper (Eds.), *The sage handbook of social psychology*. Thousand Oaks, CA: Sage Publications.
- Andresen, M., & Felson, M. (2009). Situational crime prevention and co-offending. *Crime Patterns and Analysis*, 3(1): 3–12.
- Archer, J. (1994) *Male violence*, London: Routledge.
- Arata, C. M. (1998). To tell or not to tell: current functioning of child sexual abuse survivors who disclosed their victimization. *Child Maltreatment*, 3: 63-71.
- Armentrout, J. A., & Hauer, A. L. (1978). MMPI's of rapists of adults, rapists of children, and non-rapist sex offenders. *Journal of Clinical Psychology*, 34: 330–332.
- Arrigo, B.A., & Purcell, C. E. (2001). Explaining paraphilias and lust murder: Toward an integrated model. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 45(1): 6-31.
- APA, American Psychological Association (1990). Ethical Principles of Psychologists. *American Psychologist*, 45: 390-395.
- Aylwin, A.S., Clelland, S.R., Kirky, L., Reddon, J.R., Studer, L.H. & Johnston, J. (2000). Sexual Offence severity and victim gender preference: A comparison of adolescent and adult sex offenders. *International Journal of Law and Psychiatry*, 23: 113-124.
- Bailey, Kenneth D. (1987). *Methods of social research*. New York, London: The Free Press.
- Balsley, H.L. (1970). *Quantitative research methods for business and economics*. New York: Random House.
- Bancroft, J., Tennent, G., Loucas, K., & Cass, J. (1974). The control of deviant sexual behavior by drugs: Behavioural changes following oestrogens and antiandrogens. *British Journal of Psychiatry*, 125: 310-315.
- Barak G. (2003). *Violence and Nonviolence: Pathways to Understanding*, USA: Sage Publications.

- Barron, I., Topping, K. (2009). School-based Child Sexual Abuse Prevention Programs: A Review of Effectiveness. *Review of Educational Research*, 79(1): 431- 463.
- Bartol, C. R., Bartol, A. M. (2008). *Criminal Behavior: A Psychological Approach* (8th ed.), Upper Saddle River, NJ: Prentice Hall.
- Baxter, D.J., Marshall, W.L., Barbaree, H.E., Davidson, P.R., & Malcolm, P.B. (1984). Deviant sexual behavior: Differentiating sex offenders by criminal and personal history, psychometric measures and sexual response. *Criminal Justice and Behavior*, 11: 477-501.
- Beauregard, E. & Deslauriers-Varin, N. (2010). Victims' routine activities and sex offenders' target selection scripts: a latent class analysis. *Sexual Abuse: A Journal of Research and Treatment*, 22(3): 315–342.
- Beauregard E., & Leclerc B. (2007). An Application of the Rational Choice Approach to the Offending Process of Sex Offenders: A Closer Look at the Decision-Making, *Sex Abuse*, 19(1): 115-133.
- Beauregard E., Rossmo D.K., & Proulx J. (2007). A Descriptive Model of the Hunting Process of Serial Sex Offenders: A Rational Choice Perspective. *Journal of Family Violence*, 22: 449-463.
- Becker, G. S. (1968). Crime and punishment: an economic approach. *Journal of Political Economy*, 76(2): 169–217.
- Becker J.V. (1994). Offenders: Characteristics and Treatment. *The Future of Children*, 4(2): 176-197.
- Becker J.V., & Reilly D.W. (1999). Preventing Sexual Abuse and Assault, *Sex Abuse*, 11(1): 267-278.
- Beckett, C. (2003). *Child Protection*. London: Sage Publications.
- Beckett, R. C., Beech, A. R., & Fordham, A. S. (1994). *Community- based treatment for sex offenders; An evaluation of seven programmes*. London: HMSO.
- Beech, A. R. (1998). A psychometric typology of child abusers. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 42: 319-339.
- Beech, A. R., Fisher, D. & Beckett, R. C. (1999). *STEP 3: An evaluation of the prison sex offender treatment programme*. London: HMSO.
- Beech, A. R., Fisher, D. D., & Thornton, D. (2003). Risk assessment of sex offenders. *Professional Psychology: Research and Practice*, 34(4): 339-352.

- Beech, A. R., Friendship, C., Erikson, M., & Hanson, R. H. (2002). The relationship between static and dynamic risk factors and reconviction in a sample of U.K. child abusers. *Sex Abuse: A Journal of Research and Treatment*, 14(2): 155-167.
- Beier K. M. (1998). Differential typology and prognosis for dissexual behavior – a follow-up study of previously expert-appraised child molesters. *Int. J. Legal Med.*, 111: 133–141.
- Beier K. M., Ahlers C. J., Goecker D., Neutze J., Mundt I. A., Hupp E., et al. (2009a). Can pedophiles be reached for primary prevention of child sexual abuse? First results of the Berlin prevention project dunkelfeld (PPD). *J. Forens. Psychiatry Psychol.*, 20: 851–867.
- Beier K. M., Neutze J., Mundt I. A., Ahlers C. J., Goecker D., Konrad A., et al. (2009b). Encouraging self-identified pedophiles and hebephiles to seek professional help: first results of the prevention project Dunkelfeld (PPD). *Child Abuse & Neglect*, 33: 545-549.
- Berkowitz, L. (1993). *Aggression: Its Causes, Consequences and Control*, New York: McGraw-Hill.
- Berlin, F.S., & Meinecke, C.F. (1981). Treatment of sex offenders with antiandrogenic medication: Conceptualization, review of treatment modalities and preliminary findings. *American Journal of Psychiatry*, 147: 1089-1090.
- Berliner, L., & Conte, J. R. (1990). The process of victimization: The victim's perspective. *Child Abuse and Neglect*, 14: 29–40.
- Bernasco, W. (Ed.) (2010). *Offenders on offending: Learning about crime from criminals*. Cullompton: Willan Publishing.
- Besharov D.J. (1994). Responding to child sexual abuse: The need for a balanced approach. *The Future of Children*, 4(2): 135-155.
- Bickley, J., Beech, A., R. (2001). Classifying Child Abusers: Its Relevance to Theory and Clinical Practice. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 45(1): 51-69.
- Blackburn, R. (1993). *The psychology of criminal conduct: Theory, research and practice*. Chichester, England: John Wiley & sons.
- Blake, S. (2002). *Sex and relationships education: A step by step guide for teachers*. London: David Fulton Publishers.
- Blake, S., & Frances, G. (2001). *Just say NO to Abstinence Education*. Sex Education Forum, National Children's Bureau.

- Blanchard R. (2010). The DSM diagnostic criteria for pedophilia. *Arch. Sex. Behav.* 39: 304–316.
- Blanchard R., Klassen P., Dickey R., Kuban M. E., & Blak T. (2001). Sensitivity and specificity of the phallometric test for pedophilia in nonadmitting sex offenders. *Psychol. Assess.*, 13: 118–126.
- Bloch, M.N., Holmlund, K., Moqvist, I., & Popkewitz, T.S. (eds.) (2003). *Governing Children, Families and Education: Restructuring the Welfare State*. USA: Palgrave MacMillan.
- Blumberg, E.J., Chadwick, M.W., Fogarty, L.A., Speth, T.W. & Chadwick, D.L. (1991). The touch discrimination component of sexual abuse prevention training: Unanticipated positive consequences. *Journal of Interpersonal Violence*, 6(1): 12-28.
- Bolen R.M. (2000). Extrafamilial Child Sexual Abuse: A Study of Perpetrator Characteristics and Implications for Prevention. *Violence Against Women*, 6(1): 1137-1169.
- Bolen, R.M. (2001). *Child Sexual Abuse: Its Scope and Our Failure*. New York: Kluwer Academic/Plenum Publishers.
- Bolen, R., & Scannapieco, M. (1999). Prevalence of child sexual abuse: A corrective meta-analysis. *Social Service Review*, 73: 281-313.
- Bottoms A.E. & Wiles P. (1992). Explanations of Crime and Place. In J.E. David & N.R. Fyfe, Herbert D.T. (Ed.), *The Oxford Handbook of Criminology* (pp. 305-359). Oxford: Clarendon Press.
- Brantingham P., & Brantingham P. (1984). *Patterns in Crime*, New York: McMillan.
- Briar, S., & Piliavin, I. (1965). Delinquency, situational inducements and commitment to conformity. *Social Problems*, 13: 35-45.
- Bridges, M., Wilson, J., & Gacono, C. B. (1998). A Rorschach investigation of defensiveness, self-perception, interpersonal relations & affective states in incarcerated pedophiles. *Journal of Personality Assessment*, 70(2): 365-385.
- Brody, S. (1976). *The Effectiveness of Sentencing*. Home Office Research Study 35, London: HMSO.
- Browne, K. D., Hanks, H., Stratton, P., & Hamilton-Giachritsis, C. (2002). *Early prediction and prevention of child abuse: A handbook*. Chichester, UK: John Wiley.
- Bullock, K., Clarke, R. V., & Laycock, G. (eds) (2010). *Situational Prevention of Organised Crimes*, Cullompton: Willan Publishing.

- Burgess, A.W., Hartman, C.R., Ressler, R.K., Douglas, J.E., & McCormack, A. (1986). Sexual homicide: A motivational model. *Journal of Interpersonal Violence*, 1: 251-272.
- Canter, D. (1989). Offender profiles. *The Psychologist*, 2(1): 12-16.
- Canter, D. V., & Bennell, C. (2002). Linking commercial burglaries by modus operandi: Tests using regression and ROC analysis, *Science & Justice*, 42: 153-164.
- Canter, D. V., & Kirby, S. (1995). Prior convictions of child molesters. *Science & Justice*, 35(1): 73-78.
- Canter, D.V., & Wentink, N. (2004). An Empirical Test of Holmes and Holmes's Serial Murder Typology. *Criminal Justice and Behavior*, 31(4): 489-515.
- Carpentier, J., Proulx, J., & Lussier, P. (2005). Predictors of criminal activity in a sample of juvenile sexual aggressors of children. In M.C. Calder (Ed.), *Children and young people who sexually abuse: New theory, research and practice developments* (pp.59-73). Dorser, UK: Russell House.
- Carter, M., Kaufman, K.L., Barber, M., Galindo, R., & Marnane, J. (2002, October). *The relationships between sex offenders' sexual fantasies, sexual histories and modus operandi*. Paper presented at the 21st Annual Conference of the Association for the Treatment of Sexual Abusers, Chicago, IL.
- Cassell, C., & Symon, G. (1994). Qualitative research in work contexts. In C. Cassell, & G. Symon (Eds.), *Qualitative methods in organizational research* (pp. 1-13). Thousand Oaks, CA: Sage Publications.
- Castle T., & Hensley C. (2002). Serial Killers with Military Experience: Applying Learning Theory to Serial Murderers. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 46: 453-465.
- Cense M., & Brackenridge C. (2001). Temporal and Developmental Risk Factors for Sexual Harassment and Abuse in Sport. *European Physical Education Review*, 7: 61-79.
- Centers for Disease Control and Prevention. (2004). *Sexual violence prevention: Beginning the dialogue*. Atlanta, GA: Author. [Πρόσβαση στις 10/03/2013] <<http://www.cdc.gov/ncipc/dvp/SVPrevention.pdf>>
- Chaiken, J., Lawless, M. & Stevenson, K. (1974). *Impact of Police on Crime: Robberies on the New York City Subway System*, R-1424-NYC. NY: New York City Rand Institute.
- Chan, O. Heng-Choon, & Heide, K.M. (2009). Sexual homicide: A synthesis of the literature. *Trauma, Violence, & Abuse*, 10(1): 31-54.

- Chasan-Taber L., & Tabachnick J. (1999). Evaluation of a Child Sexual Abuse Prevention Program, *Sex Abuse*, 11(1): 279-292.
- Clark D.H., & Regan P.M. (2003). Opportunities to Fight: A Statistical Technique For Modeling Unobservable Phenomena, *Journal of Conflict Resolution*, 47: 94-115.
- Clarke, R. V. (1995). Situational crime prevention. In M. Tonry & N. Morris (Eds.), *Crime and justice: A review of research* (Vol. 29) (pp. 91–150). Chicago: University of Chicago Press.
- Clarke, R.V. (1997). *Situational Crime Prevention: Successful Case Studies*, 2nd ed. New York: Harrow and Heston Publishers.
- Clarke, R. V., & Cornish, D. (1983). *Crime control in Britain: A Review of policy research*. Albany, NY: SUNY Press.
- Clarke, R.V., & Cornish, D. B. (1985). Modeling offenders' decisions: A framework for research and policy. *Crime and Justice: An Annual Review of Research*, 6: 147-185.
- Clarke, R.V., & Cornish, D.B. (2001). Rational Choice. In R. Paternoster & R. Bachman (Eds.), *Explaining criminals and crime: Essays in contemporary criminological theory* (pp.23-42). Oxford: Oxford University Press.
- Clarke R.V., & Felson M. (1993). *Routine Activity and Rational Choice; Advances in Criminological Theory*, Vol. 5. New Brunswick, NJ: Transaction Books.
- Clarke R., & Mayhew P. (1988). The British Gas suicide story and its criminological implications. In M. Tonry & N. Morris, *Crime and Justice: A Review of Research*, Vol.10. Chicago, IL: University of Chicago Press.
- Cohen, L., & Felson, M. (1979). Social change and crime rate trends: A routine Activity approach, *American Sociological Review*, 44: 588-608.
- Cohen, L., Manion, L., & Morrison, K. (2007). *Research Methods in Education*, 6th ed. London: Routledge.
- Cohen, M., Seghorn, T., & Calmas, W. (1969). Sociometric study of the sex offender. *Journal of Abnormal Psychology*, 74: 249-255.
- Cohen, S. (1973). *Folk Devils and Moral Panics*. St. Albans, UK: Paladin.
- Conte, J. R., & Fogarty, L. A. (1989). *Attitudes on sexual abuse prevention programs: A national survey of parents*. Seattle, WA: J.R. Conte, School of Social Work, University of Washington.

- Cook, D.A., Fox, C.A., Weaver, C.M., & Rooth, F.G. (1991), The Berkeley Group: Ten years' experience of a group for non-violent sex offenders, *British Journal of Psychiatry*, 158: 238-243.
- Cook P.E., & Hinman D.L. (1999). Criminal Profiling: Science and Art. *Journal of Contemporary Criminal Justice*, 15: 230-241.
- Cormack, P., Johnson, B., Peters, J., & Williams, D. (1998). *Authentic assessment: Implications for teaching and learning*. Canberra: Australian Curriculum Studies Association.
- Cornish, D. B. (1994). The procedural analysis of offending and its relevance for situational prevention. In R.V. Clarke (Ed.), *Crime prevention studies*, vol.3. (pp.151-196). Monsey, NY: Criminal Justice Press.
- Cornish, D. B., & Clarke, R. V. (1986). Introduction. In D. B. Cornish & R.V. Clarke (Eds). *The reasoning criminal: Rational choice perspectives on offending*. New York: Springer-Verlag.
- Courtney, M.E. (1998), The costs of child protection in the context of welfare reform, *The Future of Children*, 8(1): 88-103.
- Cowburn, M. (1990), Work with male sex offenders in groups, *Groupwork*, 3: 157-171.
- Cowen, E. (1983). Primary prevention in mental health: past, present and future. In R. Felner (Ed), *Preventative Psychology: Theory, Research and Practice*. New York: Pergamon Press.
- Crawford, A. (1998). *Crime Prevention and Community Safety: Politics, Policies and Practice*. Edinburgh: Longman.
- Craig, L.A., Thornton, D., Beech, A., & Browne, K.D. (2007). The relationship of statistical and psychological risk markers to sexual reconviction in child molesters, *Criminal Justice and Behavior* 34(3): 314-329.
- Crimes N. C. F. V. O. (2012). *Child, Youth, and Teen Victimization*. Washington, DC: National Center for Victims of Crime [Πρόσβαση στις 08/06/2015] <<http://www.victimsofcrime.org/library/crime-information-and-statistics/child-youth-and-teen-victimization>>
- Daro, D. (1994). Prevention of child sexual abuse. *The Future of Children*, 4(2): 198-223.
- Davis, J.A. (1999). Criminal Personality Profiling and Crime Scene Assessment: A Contemporary Investigative Tool to Assist Law Enforcement Public Safety. *Journal of Contemporary Criminal Justice*, 15: 291-301.

- Davis, M.K., & Gidycz, C.A. (2000). Child sexual abuse prevention programs: A meta-analysis. *Journal of Clinical Child Psychology*, 29(2): 257-265.
- Davis, R., Parks, L. F., & Cohen, L. (2006). *Sexual violence and the spectrum of prevention: Towards a community solution*. Enola: NSVRC.
- Department of Health (1999). *Working Together: A Guide to Interagency Working to Safeguard and Promote the Welfare of Children*, London: HMSO.
- Dhawan, S., & Marshall, W. (1996). Sexual abuse histories of sexual offenders. *Sexual Abuse: A Journal of Research and Treatment*, 8(1): 7–15.
- Dhooper, S.S., & Schneider, P.L. (1995). Evaluation of a school-based prevention program. *Research on Social Work and Practice*, 5: 36-46.
- Dollard, J., Doob, L., Miller, N., Mowrer, O., & Sears, R. (1939). *Frustration and Aggression*. New Haven, CT: Yale University Press.
- Douglas, J. E., Burgess, A. W., Burgess, A. G., & Ressler, R. K., (1997). *Crime classification Manual*. San Francisco: Jossey-Bass Publishers.
- Downes, D., & Rock, P. (1982). *Understanding deviance* (2nd ed.). Oxford: Clarendon Press.
- Doxiadis, S. (1989). Children, society and ethics. *Child Abuse and Neglect*, 13: 11-17.
- Duwe G. (2000). Body-Count Journalism: The Presentation of Mass Murder in the News Media. *Homicide Studies*, 4: 364-399.
- Dzuiba-Leatherman, J., & Finkelhor, D. (1994). How does receiving information about sexual abuse influence boys' perception of risk? *Child Abuse & Neglect*, 18: 557-568.
- Ebisike, N. (2007). *The use of offender profiling evidence in criminal cases*, Theses and Dissertations. Paper 23, Golden Gate University School of Law.
- Eck, J.E. (1993). The Threat of Crime Displacement. *Criminal Justice Abstracts* 25(3): 527-546.
- Egger S.A. (1990). *Serial Murder; An Elusive Phenomenon*. USA: Praeger Publishers Inc.
- Elliott, M., Browne, K., & Kilcoyne, J. (1995). Child sexual abuse prevention: What offenders tell us. *Child Abuse & Neglect*, 19(1): 579-594.
- Erooga, M. (Ed.). (2012). *Creating safer organisations: Practical steps to prevent the abuse of children by those working with them*. London: Wiley-Blackwell.

- Fagan P. J., Wise, T. N., Schmidt, C. W., Berlin, F. S. (2002). Pedophilia. *JAMA*, 288: 2458–2465.
- Fang X., Brown, D. S., Florence, C. S., Mercy, J. A. (2012). The economic burden of child maltreatment in the United States and implications for prevention. *Child Abuse Negl.*, 36: 56–165.
- Farrell, G., & Pease, K. (1993). *Once bitten, twice bitten: repeat victimization and its implications for crime prevention*. Police Research Group, Crime Prevention Unit Paper 46. London: Home Office Police Department.
- Feldman P. (1993). *The Psychology of Crime*. U.S.A: Cambridge University Press.
- Felson, M., & Clarke R. V. (1998). *Opportunity Makes the Thief: practical theory for crime prevention* Police Research Series Paper 98. London: Home Office.
- Felson, M., Cohen, L. E. (1980). Human ecology and crime: A routine activity approach. *Human Ecology*, 8: 389-406.
- Felson, R. B., & Steadman, H. J. (1983). Situational factors in disputes leading to criminal violence, *Criminology*, 21: 59-74.
- Finkelhor, D. (1984a). *Sexually Victimized Children*. New York, NY: Free Press.
- Finkelhor, D. (1984b). *Child Sexual Abuse: New Theory and Research*. New York: The Free Press.
- Finkelhor, D. (1994a). The international epidemiology of child sexual abuse. *Child Abuse & Neglect*, 18: 409-417.
- Finkelhor, D. (1994b). Current information on the scope and nature of child sexual abuse. *The Future of Children*, 4(2): 31-53.
- Finkelhor, D. (2007). Prevention of sexual abuse through educational programs directed toward children. *Pediatrics*, 120: 640-645.
- Finkelhor, D. (2008). *Childhood victimization: Violence, crime, and abuse in the lives of young people*. New York, NY: Oxford University Press.
- Finkelhor, D. (2009). The prevention of childhood sexual abuse. *The Future of Children*, 19(2): 169-194.
- Finkelhor, D., & Araji, S. (1986). Explanations of pedophilia: A four factor model, *The Journal of Sex Research*, 22(2): 145-161.

- Finkelhor, D., & Dzuiba-Leatherman, J. (1995). Victimization prevention programs: A national survey of children's exposure and reactions. *Child Abuse and Neglect*, 19:129-139.
- Finkelhor, D., & Jones, L. (2006). Why have child maltreatment and child victimization declined?. *Journal of Social Issues*, 62: 685-716.
- Finkelhor, D. & Lewis, I.A. (1988). An epidemiological approach to the study of child molestation. In R. A. Prentky & V.L. Quinsey (Eds.), *Human Sexual Aggression: Current perspectives* (pp.64-78). New York: New York Academy of Sciences.
- Finkelhor, D., Asdigian, N., & Dzuiba-Leatherman, J. (1995). The effectiveness of victimization prevention instruction: an evaluation of children's responses to actual threats and assaults. *Child Abuse & Neglect*, 19 (2): 142-153.
- Finkelhor, D., Hotaling, G., Lewis, I.A., & Smith, C. (1990). Sexual abuse in a national survey of adult men and women: prevalence, characteristics, and risk factors. *Child Abuse & Neglect*, 14: 19-28.
- Finkelhor, D., Ormrod, R. K., & Turner, H. A. (2007). Polyvictimization: A neglected component in child victimization. *Child Abuse & Neglect*, 31: 7-26.
- Finkelhor, D., Williams, L.M., & Burns, N. (1988). *Nursery Crimes: Sexual Abuse in Day Care*. Newbury Park, CA: Sage Publication.
- First, M. B. (2011). The inclusion of child pornography in the DSM-5 diagnostic criteria for pedophilia: conceptual and practical problems. *J. Am. Acad. Psychiatry Law*, 39: 250–254.
- Fosdick, R. B. (1916). Modus operandi in the detection of criminals. *Journal of Criminal Law and Criminology*, 6(4): 560-570.
- Frankfort-Nachmias, C., & Nachmias, D. (1992). *Research methods in the social sciences* (4th ed.). New York: St. Martin's Press.
- Freud, S. (1905). *Three Essays on the Theory of Sexuality*. S.E. VII, 123-246.
- Freund K., & Watson R. J. (1992). The proportions of heterosexual and homosexual pedophiles among sex offenders against children: an exploratory study. *J. Sex Marital Ther.*, 18: 34–43.
- Freyer, G.E., Kraizer, S.K. & Miyoshi, T. (1987b). Measuring children's retention of skills to resist stranger abduction: Use of the stimulation techniques. *Child Abuse & Neglect*, 11(2): 181-185.

- Fuselier, D., A., Durham, R., L. & Wurtele, S., K. (2002). Child sexual abuser: Perceptions of college students and professionals. *Sexual Abuse: A Journal of Research and Treatment*, 14(3): 271-280.
- Gabor, T. (1990). Crime Displacement and Situational Prevention: Toward the Development of Some Principles, *Canadian Journal of Criminology*, 32: 41-73.
- Gagne, P. (1981). Treatment of sex offenders with medroxyprogesterone acetate. *American Journal of Psychiatry*, 138: 644-646.
- Gallmeier, T., Kenning, M., & Plemons, S. (1988). *Evaluating school-based child sexual abuse prevention programs*. Paper presented at the National Symposium on Child Victimization, Anaheim, California.
- Garlick, Y., Marshall, W.L., & Thornton, D. (1996). Intimacy deficits and attribution of blame among sexual offenders. *Legal and Criminological Psychology*, 1: 251-258.
- Gee, D., & Belofastov, A. (2007). Profiling sexual fantasy: Fantasy in sexual offending and the implications for criminal profiling, In R.N. Kocsis (Ed.), *Criminal profiling: International theory, research, and practice*. New Jersey: Humana Press.
- Gee, D.G., Devilly, G.J., & Ward, T. (2004). The content of sexual fantasies for sexual offenders. *Sexual Abuse: A Journal of Research and Treatment*, 16(4): 315-331.
- Geer J. H., Estupinan L. A., Manguno-Mire G. M. (2000). Empathy, social skills, and other relevant cognitive processes in rapists and child molesters. *Aggress. Violent Behav.*, 5: 99-126.
- Gerbner, G. (1972). Violence in television drama: trends and symbolic functions. In G.A. Comstock & E.A. Rubenstein (Eds.), *Television and Social Behaviour, Vol.1: Media Content and Control* (pp.28-187). Washington, DC: US Government Printing Office.
- Gibson, L. E., Leitenberg, H. (2000). Child Sexual Abuse Prevention Programs: Do They Decrease the Occurrence of Child Sexual Abuse?. *Child Abuse & Neglect*, 24(9): 1115-25.
- Gijs, I., & Gooren, L. (1996). Hormonal and psychopharmacological interventions in the treatment of paraphilias: An update. *Journal of Sex Research*, 33: 273-290.
- Gill, M., & Tutty, L. M. (1997). Sexual identity for male survivors of childhood sexual abuse: A qualitative study. *Journal of Child Sexual Abuse*, 6: 31-47.
- Goldman, J. D. G., & Padayachi, U. K. (2005). Child sexual abuse reporting behaviour by school counsellors and their need for further education, *Health Education Journal*, 64: 302-322.

- Goldstein, S. L. (1999). *The sexual exploitation of children: A practical guide to assessment, investigation, and intervention* (2nd ed., rev.). New York: CRC Press LLC.
- Gordon, R.L. (1975). *Interviewing: Strategy, techniques, and tactics*. Illinois: Dorsey Press.
- Gottfredson, M., & Hirschi, T. (1990). *A general theory of crime*. Stanford, CA: Stanford Univ. Press.
- Green, R. (2002). Is pedophilia a mental disorder? *Arch. Sex. Behav.*, 31: 467–471.
- Greenberg, D. M., Firestone P., Nunes K. L., Bradford J. M., & Curry S. (2005). Biological fathers and stepfathers who molest their daughters: psychological, phallometric, and criminal features. *Sex. Abuse*, 17: 39–46.
- Greenfeld, L.A. (1996). *Child Victimiziers: violent offenders and their victims*. Washington, D.C.: U.S. Dept. of Justice, Office of Justice Programs, Bureau of Justice Statistics.
- Groth, A.N., Hobson, W.F. and Gary, T.S. (1982). The child molester: Clinical observations. In J. Conte & D.A. Shore (Eds.), *Social Work and Child Sexual Abuse*. New York; Haworth.
- Groth, N. (1978). *Treatment of Offenders in Research Into Violent Behavior* -W. E. Wolfgang, U.s. Congress Rouse Committee on Science and Technology, Washington, D.C.
- Grubin, D.H., Kennedy, H.G. (1991). The classification of sexual offenders. *Criminal Behaviour and Mental Health*, 1(2): 123-129.
- Hall, G.C.N. (1995), Sexual offender Recidivism Revisited: A meta-Analysis of Recent Treatment Studies, *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 63: 802-809.
- Hall G.C.N., & Hirschmann, R. (1992). Sexual aggression against children: A conceptual perspective of etiology. *Criminal Justice and Behaviour*, 19: 8-23.
- Hall, R.C., & Hall, R.C. (2007). A Profile of Pedophilia: Definition, Characteristics of Offenders, Recidivism, Treatment Outcomes, and Forensic Issues. *Mayo Clin.Proc.*, 82(4): 457-471.
- Hall, S, Crilcher, C, Jefferson, T., Clarke, J, & Roberts, B. (1978). *Policing the crisis: Mugging, the State and Law and Order*. London: Macmillan.
- Halstead, J. M. & Waite, M.J. (2001). Living in different worlds: gender differences in the developing sexual values and attitudes of primary school children, *Sex Education*, 1:59-76.
- Hamilton, V. (1983) *The Cognitive Structures and Processes of Human Motivation and Personality*. Chichester: John Wiley & Sons.

- Hanson, R., & Bussiere, M.T. (1998). Predictors of relapse: A meta-analysis of sexual offender recidivism studies. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 66: 348-362.
- Hanson, R. K., & Morton-Bourgon, K. E. (2005). The Characteristics of Persistent Sexual Offenders: A Meta-Analysis of Recidivism Studies. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 73(6): 1154–1163.
- Hanson, R. K., Morton, K. E., & Harris, A. J. R. (2003). Sexual Offender Recidivism Risk: What We Know and What We Need to Know. In R. Prentky, E. Janus, & M. Seto (Eds.), *Understanding and managing sexually coercive behavior*, Annals of the New York Academy of Sciences, Vol 989 (pp. 154-166). New York: New York Academy of Sciences.
- Hanson, R.F., Saunders, H.S., Saunders, B.E., Kilpatrick, D.G., & Best, C. (1999). Factors related to the reporting of childhood rape. *Child Abuse & Neglect*, 23: 559-569.
- Harrison, K. (2007). The high risk sex offender strategy in England and Wales: Is chemical castration an option?. *The Howard Journal*, 46: 16-31.
- Haugaard, J. J. (2000). The challenge of defining child sexual abuse. *American Psychologist*, 55(9): 1036-1039.
- Hazzard, A. (1993). Psychoeducational groups to teach children sexual abuse prevention skills. *Journal of Child and Adolescent Group Therapy*, 3: 13-23.
- Hazzard, A.P., Webb, C., & Kleemeier, C. (1988). *Child sexual assault prevention programs: Helpful or harmful?*. Unpublished manuscript, Emory University School of Medicine, Atlanta, GA.
- Hazzard, A, Celano, M., Gould, J., Lawry, S., & Webb, C. (1995). Predicting symptomatology and self-blame among child sex abuse victims. *Child Abuse & Neglect*, 19: 707–714.
- Herbert, M., Lavoie, F., Piche, C., & Poitras, M. (2001). Proximate effects of a child sexual abuse prevention program in elementary school children. *Child Abuse & Neglect*, 25: 505-522.
- Hickey, E. W. (2003). *Encyclopedia of Murder and Violent Crime*. London: Sage Publications.
- Higgins, E.T. & Sorrentino, R.M. (1990). *Handbook of Motivation and Cognition* (Vol. 2). New York: The Guilford Press.
- Hillbrand, M., Foster, H. & Hirt, M. (1990). Rapists and child molesters: Psychometric comparisons. *Archives of Sexual Behavior*, 19(1): 65-71.

- Hindelang, M.J., Gottfredson M.R., & Garofalo J. (1978). *Victims of Personal Crime: An empirical Foundation for a Theory of Personal Victimization*. Cambridge Mass: Balinger.
- Hoefnagels, C., & Baartman, H. (1997). On the threshold of disclosure: The effects of a mass media field experiment. *Child Abuse & Neglect*, 21: 557-573.
- Hoefnagels, C., & Mudde, A. (2000). Mass media and disclosures of child abuse in the perspective of secondary prevention: Putting ideas into practice. *Child Abuse & Neglect*, 24: 1091-1101.
- Holmes R.M., & De Burger J. (1988). *Serial Murder: Studies in Crime, Law and Justice* (Vol.2). USA: Sage Publications.
- Holmes, R.M., & Holmes, S.T. (1996). *Profiling Violent Crimes: An Investigative Tool*. Thousand Oaks, CA; Sage Publications.
- Holmes, R.M., & Holmes, S.T. (2009). *Profiling Violent Crimes: An Investigative Tool* (4th ed.). California: Sage Publications.
- Hood, R., Shute, S., Feilzer, M. & Wilcox, A. (2002). *Reconviction rates of serious ex offenders and assessments of their risk*. Home Office Research Findings, No. 164. London: HMSO.
- Hoppe, C. M., & Singer, R. D. (1976). Overcontrolled hostility, empathy, and egocentric balance in violent and non-violent psychiatric offenders. *Psychological Reports*, 39: 1303-1308.
- Howitt, D. (2009). *Introduction to Forensic & Criminal Psychology* (3rd ed.). Essex: Pearson Education.
- Howitt, D. (2012). *Introduction to Forensic and Criminal Psychology* (4th ed.). Harlow, United Kingdom: Pearson Education Limited.
- Huisman, W., & van Erp, J. (2013). Opportunities for Environmental Crime. *British Journal of Criminology*, 53(6): 1178- 1200.
- Hunter, J. A., Hazelwood, R. R., & Slesinger, D. (2000). Juvenile-perpetrated sex crimes: Patterns of offending and predictors of violence. *Journal of Family Violence*, 15: 81–93.
- Hunter, S. (2006). Understanding the complexity of child sexual abuse: A review of the literature with implications for family counseling. *The Family Journal*, 14(4): 349-358.
- Jacques, S., & Bonobo, E. (2015). Learning from the offender's perspective on crime prevention. In B. Leclerc & E. Savona (Eds.), *Crime prevention in the 21st century*. New York: Springer.

- Janko, S. (1994). *Vulnerable Children, Vulnerable Families: The Social Construction of Child Abuse*. New York: Teacher's College Press.
- Jeffery, C. Ray. (1971). *Crime Prevention Through Environmental Design*. Beverly Hills, CA: Sage Publications.
- Jenkins, P. (1994). *Using Murder: The Social Construction of Serial Homicide*. New York: Aldine De Gruyter.
- Jones, L., Finkelhor, D., & Halter, S. (2006). Child maltreatment trends in the 1990s: Why does neglect differ from sexual and physical abuse? *Child Maltreatment*, 11: 107-120.
- Jutte, S., Bentley, H., Tallis, D., Mayes, J., Jetha, N., O'Hagan, O., Brookes, H. & McConnell, N. (2015). *How safe are our children? The most comprehensive overview of child protection in the UK*. [Πρόσβαση στις 22/02/2016] <<https://www.nspcc.org.uk/globalassets/documents/research-reports/how-safe-children-2015-report.pdf>>
- Kalichman, S. (1991). Psychopathology and personality characteristics of criminal sexual offenders as a function of victim age. *Arch. Sex. Behav.*, 20: 187–197.
- Kaufman, K. L. (1991). *Modus operandi questionnaire*. Columbus, OH: Author (Children's Hospital).
- Kaufman K., Barber, M., & Mosher, H. (2002). New Directions for Prevention: Reconceptualizing Child Sexual Abuse as a Public Health Concern. In P. A. Schewe (Ed.), *Preventing Violence in Relationships: Developmentally Appropriate Intervention across the Life Span* (pp.27–54). Washington: APA Bookspp.
- Kaufman, K. L., Hilliker, D. R., & Daleiden, E. L. (1996). Subgroup differences in the modus operandi of adolescent sexual offenders. *Child Maltreatment*, 1: 17–24.
- Kaufman, K. L., Hilliker, D. R., Lathrop, P., Daleiden, E. L., & Rudy, L. (1996a). Sexual offenders' modus operandi: A comparison of structured interview and questionnaire approaches. *Journal of Interpersonal Violence*, 11: 19-34.
- Kaufman, K. L., Holmberg, J. K., Orts, K. A., McCrady, F. E., Rotzien, A. L., Daleiden, E. L. et al. (1998). Factors influencing sexual offenders' modus operandi: An examination of victim-offender relatedness and age. *Child Maltreatment*, 3: 349-361.
- Kaufman, K. L., Mosher, H., Carter, M. & Estes, L. (2006). An empirical based situational prevention model for child sexual abuse, In R. Wortley & S. Smallbone (Eds.). *Situational Prevention of Child Sexual Abuse, Crime Prevention Studies*, (pp. 101-144). Cullompton: Willan Publishing.

- Kealey, D.J., & Protheroe, D.R. (1996). The effectiveness of cross-cultural training for expatriates: An assessment of the literature on the issue. *International Journal of Intercultural Relations*, 20(2): 141-165.
- Kempe, C.H., Silverman, F.N., Steele, B.F., Droegemueller, W., & Silver, H.K. (1962). The Battered-Child Syndrome. *JAMA*, 181(1): 17-24.
- King, N. J., Tonge, B. J., Mullen, P., et al. (2000). Treating sexually abused children with posttraumatic stress symptoms: a randomized clinical trial. *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, 39: 1347-1355.
- Kirby, D. (2002). The impact of schools and school programs upon adolescent sexual behavior. *The Journal of Sex Research*, 39(1): 27-33.
- Knight, R.A., & Prentky, R.A. (1990). Classifying sexual offenders: The development and corroboration of taxonomic models. In W. L. Marshall (Ed.), *Handbook of Sexual Assault: Issues, Theories, and Treatment of the Offender* (pp. 23-52). New York: Plenum Press.
- Ko, S.F., & Cosden, M.A. (2001). Do elementary school-based child abuse prevention programs work? A high school follow-up. *Psychology in Schools*, 38(1): 57-66.
- Kolko, D.J., Moser, J.T. and Hughes, J. (1989). Classroom training in sexual victimisation awareness and prevention skills: An extension of the Red Flag/Green Flag Program. *Journal of Family Violence*, 4: 25-45.
- Kramer, R. (2011). APA guidelines ignored in development of diagnostic criteria for pedohebephilia. *Arch. Sex. Behav.*, 40: 233–235.
- Kruger T.H.C., Schiffer, B. (2011). Neurocognitive and personality factors in homo- and heterosexual pedophiles and controls. *J. Sex. Med.*, 8: 1650–1659.
- Krugman, R.D. (1992). Commentary on Child Abuse and Neglect, *Pediatric Annals*, 21(8): 475-476.
- Lalor, K., & McElvaney, R. (2010). Child sexual abuse, links to latter sexual exploitation/high risk sexual behavior, and prevention/treatment programs. *Trauma, Violence, & Abuse*, 11(4): 159-177.
- Langeluddeke, A. (1963). *Castration of Sexual Criminals*. Berlin: de Gruyter.
- Langevin, R. (2003). A study of the psychosocial characteristics of sex killers: Can we identify them before it's too late?. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 47: 366-382.

- Langevin R., & Lang, R.A. (1985), Psychological treatment of paedophiles. *Behavioral Sciences & the Law*, 3: 403-419.
- Langevin R., Curnoe S., Fedoroff P., Bennett R., Langevin M., Peever C., Sandhu S. et al.(2004). Lifetime sex offender recidivism: A twenty-five year follow up study. *Canadian Journal of Criminology and Criminal Justice*, 46(5): 531-552.
- Lanning, B., Massey-Stokes, M. (2006). Child Sexual abuse prevention programs in Texas accredited non-public schools. *American Journal of Health Studies*, 21(1): 36-43.
- Lanning, K. V. (2010). *Child Molesters: A Behavioral Analysis For Professionals Investigating the Sexual Exploitation of Children* (5th ed.), National Centre for Missing & Exploited Children. US Department of Justice.
- Lanning, K. & Burgess, A. (1995). *Child molesters who abduct: Summary of the case in point series*. Washington, DC: National Center for Missing and Exploited Children.
- Larrivee, M., C., Tourigny, M., Bouchard, C. (2007). Child Physical Abuse With and Without Other Forms of Maltreatment: Dysfunctionality Versus Dysnormality. *Child Maltreatment*, 12(4): 303-313.
- Larson, C.S., Terman, D.L., Gomby D.S., Quinn L.S. & Behrman R.E. (1994). Sexual abuse of children: Recommendations and analysis, *The Future of Children*, 4(2): 4-30.
- Laws, D.R. & Marshall, W. L. (1990). A conditioning theory of the etiology and maintenance of deviant sexual preferences and behavior. In W.L. Marshall, D.R., Laws, & H. E. Barbaree (Eds), *Handbook of sexual assault: Issues, theories, and treatment of the offender*. (pp. 209-230). New York: Plenum Press.
- Leary, M.R., Twenge, J.M. & Quinlivan, E. (2006). Interpersonal Rejection as a Determinant of Anger and Aggression. *Personality and Social Psychology Review*, 10(2): 111-132.
- Leavell, H. R., & Clark, E. G. (1979). As the science and art of preventing disease, prolonging life, and promoting physical and mental health and efficiency. In H. R. Leavell, & E. G. Clark, *Preventive Medicine for the Doctor in his Community* (3rd ed.). Huntington, NY: Robert E. Krieger Publishing Company.
- Leclerc, B., Beauregard, E., & Proulx, J. (2008). Modus Operandi and Situational Aspects in Adolescent Sexual Offences Against Children: A Further Examination. *Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 52(1): 46-61.
- Leclerc, B., & Wortley, R. (2015). Predictors of victim disclosure in child sexual abuse: additional evidence from a sample of incarcerated adult sex offenders. *Child Abuse and Neglect*. doi:10.1016/j.chiabu.2015.03.003

- Leclerc, B., & Cale, J. (2015). Adult sex offenders in youth-oriented organisations: evidence on sexual victimisation experiences of offenders and their offending patterns. *Trends and Issues in Crime and Criminal Justice*, No. 497.
- Leclerc, B., Carpentier, J. & Proulx, J. (2006). Strategies adopted by sexual offenders to involve children in sexual activity. In R. Wortley and S. Smallbone (Eds.), *Situational prevention of child sexual abuse* (pp. 251-270), Crime Prevention Studies, Vol. 19. Monsey, N.Y.: Criminal Justice Press.
- Leclerc, B., Feakes J., Cale, J. (2015). Child sexual abuse in youth-oriented organisations: tapping into situational crime prevention from the offender's perspective. *Crime Science*, 4:28.
- Leclerc, B., Proulx, J., Beauregard, E. (2009). Examining the modus operandi of sexual offenders against children and its practical implications. *Aggression and Violent Behavior*, 14(1): 5-12.
- Leclerc, B., Proulx, J., & McKibben, A. (2005). Modus operandi of sexual offenders working or doing voluntary work with children and adolescents. *Journal of Sexual Aggression*, 2: 187-195.
- Leclerc, B., Wortley, R., Smallbone, S. (2010). An Exploratory Study of Victim Resistance in Child Sexual Abuse: Offender Modus Operandi and Victim Characteristics. *Sex Abuse: A Journal of Research and Maltreatment*, 22: 25-41.
- Leclerc, B., Wortley, R., & Smallbone, S. (2011). Getting into the script of adult child sex offenders and mapping out situational prevention measures. *Journal of Research in Crime and Delinquency*, 48: 209–237.
- Leitenberg, H., & Henning, K. (1995). Sexual fantasy. *Psychological Bulletin*, 117: 469-496.
- Lisak, D., & Miller, P. M. (2002). Repeat Rape And Multiple Offending Among Undetected Rapists. *Violence And Victims*, 17(1): 73-84.
- Little, L., & Hamby, S. L. (1999). Gender differences in sexual abuse outcomes and recovery experiences: A survey of therapist-survivors. *Professional Psychology: Research and Practice*, 30(4): 378-385.
- Looman, J., Gauthier, C., & Boer, D. (2001). Replication of the Massachusetts Treatment Center child molester typology in a Canadian sample. *Journal of Interpersonal Violence*, 16: 753-767.
- Lord, W.D., Boudreaux, M.C., Jarvis, J.P., Waldvogel, J., & Weeks, H. (2002). Comparative patterns in life course victimization: Competition, social rivalry, and predatory tactics in child homicide in the United States. *Homicide Studies*, 6(4): 325-347.

- Lundahl, B.W., Nimer, J., & Parsons, B. (2006). Preventing child abuse: A meta-analysis of parent training programs. *Research on Social Work Practice, 16*(3): 251-262.
- Lutzker, J.R. (Ed.) (1998). *Handbook of Child Abuse Research and Treatment*. New York: Plenum Press.
- Lyles, A., Cohen, L., & Brown, M. (2009). *Transforming communities to prevent child sexual abuse and exploitation: A primary prevention approach*. Oakland, Ca: Prevention Institute.
- MacGrew, W. C. & Marchant, L. F. (1991). Laterality of function in apes. *Journal of Human Evolution, 21*: 425-438.
- MacIntyre, D., & Carr, A. (1999). Evaluation of the effectiveness of the Stay safe primary prevention programme for child sexual abuse. *Child Abuse & Neglect, 23*(12): 1307-1325.
- MacMilan, H. L., Fleming, J. E., trocme, N., Boyle, M. H., Wong, M., Racine, Y. et al. (1997). Prevalence of child physical and sexual abuse in the community: Results from the Ontario Health Supplement. *Journal of the American Medical Association, 278*: 131-135.
- Maguire M., Morgan, R., Reiner, R. (1994). *The Oxford Handbook of Criminology*. Oxford: Clarendon Press.
- Maletzky, B.M. (1980), Self-referred versus court-referred sexually deviant patients: Success with assisted covert sensitization. *Behaviour Therapy, 11*: 306-314.
- Maletzky B.M., & Steinhauser, C.A. (2002). 25-year follow-up of cognitive/behavioural therapy with 7.275 sexual offenders. *Journal of Behavior Modification, 26*:123-147.
- Malhotra, N.K. (1996). *Marketing Research: An Applied Application* (2nd ed.). Englewood Cliffs, New Jersey: Prentice Hall.
- Mandeville-Norden, R., & Beech, A.R. (2009). Development of a psychometric typology of child molesters: implications for treatment. *Journal of Interpersonal Violence, 24*: 307-325.
- Manly, J. T., Kim, J. E., Rogosch, F. A., & Cicchetti, D. (2001). Dimensions of child maltreatment and children's adjustment: Contributions of developmental timing and subtype. *Development and Psychopathology, 13*: 759-782.
- Margolin, L., & Craft, J.L. (1990). Child abuse by adolescent caregivers. *Child Abuse & Neglect, 14*: 365-373.

- Marshall, W. L. (1997). Pedophilia: Psychopathology and theory. In D. R. Laws & W. O'Donahue (Eds.), *Sexual deviance: Theory, assessment, and treatment* (pp. 152- 174). New York: Guilford.
- Marshall, W. L., & Barbaree, H.E. (1990). An integrated theory of the etiology of sexual offending. In W.L. Marshall, D. Laws, & H. Barbaree, (Eds.), *Handbook of Sexual Assault: Issues, Theories, and Treatment of the Offender* (pp. 257-275). New York: Plenum Press.
- Marshall, W.L., & Eccles, A. (1991). Issues in clinical practice with sex offenders. *Journal of Interpersonal Violence*, 6: 68-93.
- Marshall, W. L., Barbaree, H. E., & Eccles, A. (1991). Early onset and deviant sexuality in child molesters. *Journal of Interpersonal Violence*, 6: 323–336.
- Marshall, W. L., Barbaree, H. E., & Fernandez, Y. M. (1995). Some aspects of social competence in sexual offenders. *Sexual Abuse: Journal of Research & Treatment*, 7: 113-127.
- Marshall, W. L., Hudson, S. M., & Hodgkinson, S. (1993). The importance of attachment bonds in the development of juvenile sex offending. In H. E. Barbaree, W. L. Marshall, & S. M. Hudson (Eds.), *The juvenile sex offender* (pp. 164–181). New York: Guilford Press.
- Marshall W. L., Jones, R., Ward, T., Johnston, P., & Barbaree, H.E. (1991). Treatment outcome with sex offenders, *Clinical Psychology Review*, 11(4): 465-485.
- Martinson, Robert. (1974). What works? – Questions and answers about prison reform. *The Public Interest*, 35(1): 22–54.
- Maruna, S., & Mann, R. E. (2006). A fundamental attribution error? Rethinking cognitive distortions. *Legal and Criminological Psychology*, 11: 155-177.
- Maslow, A. H. (1970). *Motivation and personality*. New York: Harper & Row.
- Matza, D. (1964). *Delinquency and drift*. New York: Wiley.
- Mayhew P., Clarke R., Sturman A., & Hough M. (1976). *Crime as Opportunity*. Home Office Research Study 34, London: HMSO.
- Mayock, P., Kitching, K., & Morgan, M. (2007). RSE in the context of SPHE: *An assessment of the challenges to full implementation of the programme in post-primary schools*. Dublin: Crisis Pregnancy Agency/Dept of Education and Science.

- McFall, R. M. (1990). Assessment modification of cognitive distortions in sex offenders. In W. L. Marshall, D. R. Laws & H. E. Barbaree (Eds.), *Handbook of sexual assault: issues, theories, and treatment of the offender* (pp. 311-327). New York: Plenum.
- McMahon P.M., & Puettl R.C. (1999). Child Sexual Abuse as a Public Health Issue: Recommendations of an Expert Panel. *Sex Abuse*, 11: 257-266.
- Meyer, W.J., Collier, C., & Emory, E. (1992). Depo provera treatment for sex offending behavior: An evaluation of outcome. *Bulletin of the American Academy of Psychiatry Law*, 20: 249-259.
- Miethe, T. D., & Meier, R. F. (1990). Opportunity, choice, and criminal victimization: A test of a theoretical model. *Journal of Research in Crime & Delinquency*, 27: 243-266.
- Miller, N., Pedersen, W.C., Earleywine, M., & Pollock, V.E. (2003). A Theoretical Model of Triggered Displaced Aggression. *Personality and Social Psychology Review*, 7(1): 75-97.
- Milton, J. (2002). Sex education for primary school children. *Primary Educator*, 8(4): 17-21.
- Mischel, W. (1968). *Personality and assessment*. New York, NY: Wiley.
- Mokros A., Gebhard M., Heinz V., Marschall R. W., Nitschke J., Glasgow D. V., et al. (2012). Computerized assessment of pedophilic sexual interest through self-report and viewing time: reliability, validity, and classification accuracy of the affinity program. *Sex Abuse*, 25: 230–258.
- Murphy, W., D. (1990). Assessment and modification of cognitive distortions in sex offenders. In W. L. Marshall, D. R. Laws, & H. E. Barbaree (Eds.), *Handbook of sexual assault: Issues, Theories, and Treatment of the Offender* (pp. 331-342). New York: Plenum.
- Mustaine, E. E., & Tewksbury, R. (2002). Sexual assault of college women: A feminist interpretation of a routine activities analysis. *Criminal Justice Review*, 27: 89-123.
- National Clearinghouse on Child Abuse and Neglect Information. (2004). *Long-Term Consequences of Child Abuse and Neglect* [Electronic version]. Gateways to Information: Protecting Children and Strengthening Families. [Πρόσβαση στις 10/03/2013] <http://nccanch.acf.hhs.gov/pubs/factsheets/long_term_consequences.cfm>
- National Clearinghouse on Child Abuse and Neglect. (2005). *Definitions of child abuse and neglect: Summary of state laws*. [Πρόσβαση στις 10/03/2013] <<http://nccanch.acf.hhs.gov/general/legal/statutes/defineall.pdf>>
- National Exchange Club Foundation (2000). *Neglect*. Toledo, OH: Author.
- Newman, O. (1972). *Defensible Space*. New York: Macmillan.

- Neuman, F. (1977). Pharmacology and potential use of cyproterone acetate. *Hormone and Metabolic Research*, 9: 1-13.
- Neutze J., Grundmann D., Scherner, G., & Beier, K. M. (2012). Undetected and detected child sexual abuse and child pornography offenders. *Int. J. Law Psychiatry*, 35:168–175.
- Ney, P. G., Fung, T., & Wickett, A. R. (1994). The worst combinations of child abuse and neglect. *Child Abuse & Neglect*, 18(9): 705-714.
- Nicholaichuk, T.P. (1998), *Process and Outcome Evaluations of Canadian Sex Offender Treatment Programmes*. Presented at The Association for the Treatment of Sexual Abusers Conference, Vancouver.
- Noll, J. G., Trickett, P. K., & Putnam, F. W. (2003). A prospective investigation of the impact of childhood sexual abuse on the development of sexuality. *Journal of Consulting & Clinical Psychology*, 71(3): 575-586.
- NSVRC (2011). *Child sexual abuse prevention and risk reduction: Literature Review for Parents and Guardians*, NSVRC Publications.
- Nunnally, J. C. (1978). *Psychometric Theory*. New York: McGraw Hill Book Co.
- Overholser, J. C., & Beck, S. (1986). Multimethod assessment of rapists, child molesters, and three control groups on behavioral and psychological measures. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 54: 682–687.
- O'Donohue, W., Regev, L.G., & Hagstrom, A. (2000). Problems with the DSM-IV diagnosis of pedophilia, *Sex Abuse*, 12(2): 95-105.
- Palermo, G. B., & Farkas, M. A. (2013). *The dilemma of the sexual offender* (2nd ed.), Springfield, Ill.: Charles C Thomas.
- Panton, J. H. (1978). Personality differences appearing between rapists of adults, rapists of children and non-violent sexual molesters of female children. *Research Communications in Psychology, Psychiatry and Behavior*, 3: 385–393.
- Paxon, C. & Haskins, R. (2009). Introducing the issue. *The Future of Children*, 19(2): 3-18.
- Pease K. (2002). Crime Reduction. In Maguire M., Morgan R., Reiner R. (Eds), *The Oxford Handbook of Criminology*, (3rd ed.). Oxford: Clarendon Press.
- Pelcovitz, D., Adler, N., Kaplan, S., Packman, L., & Kreiger, R. (1992). *Journal of American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, 31: 887-892.

- Pilgrim, R., Rogers, A. (2004). *Κοινωνιολογία της Ψυχικής Υγείας και Ασθένειας*. Αθήνα: Τυπωθήτω-Γ. Δαρδάνος.
- Pithers, W. D., Kashima, K. M., Cumming, G. F., Beal, L. S., & Buell, M. M. (1988). Relapse prevention of sexual aggression. In R. A. Prentky & V. L. Quinsey (Eds.), *Human sexual aggression: Current perspectives* (pp. 244-260). New York: New York Academy of Sciences.
- Pohl, J.D., & Hazzard, A. (1990). Reactions of children, parents and teachers to child sexual abuse prevention programs. *Education*, 110(3): 337-344.
- Proulx, J., Ouimet, M., Lachaine, N. (1995). Criminologie de l'acte et pedophilie. *Revue Internationale de Criminologie et de Police Technique*, 48: 294-310.
- Putnam, F. (2003). Ten year research update review: child sexual abuse. *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, 42: 269-278.
- Quinsey, V.L., & Earls, C.M. (1990). The modification of sexual preferences. In W. L. Marshall, D. R. Laws, & H. E. Barbaree (Eds.), *Handbook of sexual assault: Issues, theories, and treatment of the offender* (pp. 279-295). New York: Plenum.
- Quinsey, V.L., Steinman, C.M., & Bergersen, S.G. (1975). Penile circumference, skin conductance, and ranking responses of child molesters and "normals" to sexual and nonsexual visual stimuli. *Behavior Therapy*, 6: 213-219.
- Ratto, R, Bogat, GA. (1990). An evaluation of a preschool curriculum to educate children in the prevention of sexual abuse. *American Journal of Community Psychology*, 18: 289-297.
- Rencken, R. (2000). *Brief and extended intervention in sexual abuse*. Alexandria, VA: American Counselling Association.
- Renk K., Liljequist L., Steinberg A., Bosco G., & Phares V. (2002). Prevention of Child Sexual Abuse: Are we Doing Enough?. *Trauma Violence & Abuse*, 3: 68-84.
- Repucci, N. D., & Herman, J. (1991). Sexuality education and child sexual abuse prevention programs in the schools. *Review of Research in Education*, 17: 127-166.
- Reppucci, N.D., Land, D. & Haugaard, J. (1998). Child sexual abuse prevention programs that target young children. In P.K. Trickett & C. J. Schellenbach (Eds.), *Violence against children in the family and the community* (pp. 317-338). Washington, DC: American Psychological Association.
- Ressler, R.K., Burgess, A.W., & Douglas, J.E. (1988) *Sexual Homicide: Patterns and Motives*. Lexington, MA: Lexington Books.

- Rheingold, A. A., Campbell, C., Self-Brown, S., De Arellano, M., Resnick, H., & Kilpatrick, D. (2007). Prevention of child sexual abuse: Evaluation of a community media campaign. *Child Maltreatment*, 12(4): 352–63.
- Rice M. E., & Harris G. T. (2002). Men who molest their sexually immature daughters: is a special explanation required?. *J. Abnorm. Psychol.*, 111: 329–339.
- Rice M.E., Quinsey V.L. & Harris G.T. (1991). Sexual recidivism among child molesters released from a maximum security psychiatric institution. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 59: 381-386.
- Richardson *et al.* (1965). *Interviewing: Its forms and functions*. New York: Basic Books.
- Riches, D. (1986). The phenomenon of violence. In D. Riches (Ed.), *The Anthropology of Violence*, Oxford: Basil Blackwell.
- Riches, D. (1991). Aggression, war, violence: space/ time and paradigm. *Man*, 26(2): 281-297.
- Rind B., Tromovitch, P. & Bausermen, R. (1998). A Meta-Analytic Examination of Assumed Properites of Child Sexual Abuse Using College Samples. *Psychological Bulletin*, 124(1): 22-53.
- Rispens, J., Aleman, A., & Goudena, P. P. (1997). Prevention of child sexual abuse victimization: A meta-analysis of school programs. *Child Abuse & Neglect*, 21: 975-987.
- Ronan, K., Canoy, D., & Burke, K. (2009). Child Maltreatment: Prevalence, Risk, Solutions, Obstacles. *Australian Psychologist*, 44: 195-213.
- Russell, D.E.H. (1986). *The secret trauma: Incest in the lives of girls and women*. New York: Basic Books.
- Sadock, BJ, & Sadock, V.A. (2007). Psychosomatic medicine. In Kaplan & Sadock's *Synopsis of Psychiatry* (10th ed.) (pp. 813-838). Philadelphia: Lippincott Williams and Wilkins.
- Salter, D., McMillan, D., Richards, M., Talbot, T., Hodges, J., Bentovim, A., Hastings, R., Stevenson, J., & Skuse, D. (2003). Development of sexually abusive behaviour in sexually victimised males: a longitudinal study. *The Lancet*, 361: 471-476.
- Save the Children Norway (2005). *10 Essential learning points: Listen and speak out against sexual abuse of girls and boys*. Global submission by The International Save the Children Alliance, UN study on violence against children.
- Schaefer, G. A., Mundt, I.A., Feelgood, S., Hupp, E., Neutze, J., Ahlers, C.J., et al. (2010). Potential and dunkelfeld offenders: two neglected target groups for prevention of child sexual abuse. *Int. J. Law Psychiatry*, 33:154–163.

- Schneider, S. L., & Wright, R. C. (2004). Understanding denial in sexual offenders: A review of cognitive and motivational processes to avoid responsibility. *Trauma, Violence and Abuse*, 5: 3-20.
- Schroder, I. W., & Schmidt, B. E. (2001). Introduction: violent imaginaries and violent practices in I. W. Schroder & B. E. Schmidt (Eds.), *Anthropology of Violence and Conflict*, London: Routledge.
- Schwartz, B.K. (1995). Characteristics and Typologies of Sex Offenders. In B. Schwartz (Ed.), *The Sex Offender: Corrections, Treatment and Legal Practice* (Vol. 2). New Jersey: Civic Research Institute, Inc.
- Scott, J. (2000). New evidence in the treatment of chronic depression. *New England Journal of Medicine*, 342: 1518 -1520.
- Scully, D., & Marolla, J. (1990). Convicted rapists' vocabulary of motive: Excuses and justifications. In D. Brissett & C. Edgleu (Eds.), *Life as Theater: A Dramaturgical Sourcebook* (2nd ed.). New York: Aldine de Gruyter.
- Segal, Z.V., & Marshall, W.L. (1985). Heterosexual social skills in a population of rapists and child molesters. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 53: 55-63.
- Seidman, B.T., Marshall, W.L., Hudson, S. M., & Robertson, P.J. (1994). An examination of intimacy and loneliness in sex offenders. *Journal of Interpersonal Violence*, 9(4): 518-534.
- Seligman, M.E.P. (1991). *Learned optimism*. New York: Knopf.
- Seto, M.C. (2008). *Pedophilia and Sexual Offending Against Children: Theory, Assessment, and Intervention*. Washington, DC: American Psychological Association.
- Seto, M.C. (2009). Pedophilia. *Annu. Rev. Clin. Psychol.*, 5: 391-407.
- Seto, M.C., & Lalumiere, M.L. (2010). What is so special about male adolescent sexual offending? A review and test of explanations through meta-analysis. *Psychological Bulletin*, 136(4): 526-575.
- Shechory, M., & Ben-David, S. (2005). Aggression and anxiety in rapists and child molesters. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 49(6): 652-661.
- Shrum, L.J. (1996). Psychological processes underlying communication effects. *Human Communication Research*, 22(4): 482-509.

- Simon, L., Sales, B., Kaszniak, A., & Kahn, M. (1992). Characteristics of child molesters: Implications for the fixated-regression dichotomy. *Journal of Interpersonal Violence*, 7: 211-225.
- Simon, L.M.J. (1997). Do criminal offenders specialize in crime types?. *Applied and Preventative Psychology*, 6: 35-53.
- Simon, L.M.J. (2000). An examination of the assumptions of specialization, mental disorder, and dangerousness in sex offenders. *Behavioural Sciences and the Law*, 18: 275-308.
- Simon, L.M.J., & Zgoba, K. (2006). Sex crimes against children: Legislation, prevention and investigation. In R. Wortley & S. Smallbone (Eds.) *Situational prevention of child sexual abuse, crime prevention studies* (vol.19) (pp.65-100). Monsey, NY: Criminal Justice Press.
- Sjostedt, G., Langstrom, N., Sturidsson, K., & Grann, M. (2004). Stability of Modus Operandi in Sexual Offending. *Criminal Justice Behavior*, 31(5): 609-623.
- Slep, A.M.S., & Heyman, R.E. (2006). Creating and field-testing Child Maltreatment Definitions: Improving the Reliability of Substantiation Determinations. *Child Maltreatment*, 11: 217-236.
- Smallbone, S., & Milne, L. (2000). Associations between trait anger and aggression used in the commission of sexual offenses. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 44: 606-617.
- Smallbone, S., & Wortley, R. (2000). *Child sexual abuse in Queensland: Offender characteristics and modus operandi* (Full report). Brisbane, Australia: Queensland Crime Commission.
- Smallbone, S., & Wortley, R. (2001). Child Sexual Abuse: Offender Characteristics and Modus Operandi, *Australian Institute of Criminology: trends and issues in crime and criminal justice*, No. 193.
- Smallbone, S., & Wortley, R. (2006). *Situational prevention of child sexual abuse*. Monsey, NY: Criminal Justice Press.
- Smallbone S., Marshall, W. L., & Wortley R. (2008). *Preventing Child Sexual Abuse: Evidence, policy and practice*. Portland, Ore: Willan Publishing.
- Smith, D.W., Letourneau, E.J., & Saunders, B.E. (2000). Delay in disclosure of childhood rape: Results from a national survey. *Child Abuse & Neglect*, 24: 273-287.
- Smith, H.W. (1975). *Strategies of Social Research: The Methodological Imagination*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.

- Somers, C. L., & Eaves, M. (2002). Is earlier sex education harmful? An analysis of the timing of school-based sex education and adolescent sexual behaviors. *Research in Education*, 67: 23-33.
- Somers, C. L., & Gleason, J. H. (2001). Does source of sex education predict adolescents' sexual knowledge, attitudes, and behaviors?, *Education*, 121: 674 - 681.
- Soothill, K., Francis, B., Sanderson, B., & Ackerley, E. (2000). Sex offenders: specialists, generalists—or both? A 32-year criminological study. *British Journal of Criminology*, 40: 56–67.
- Stagner, M. W., & Lansing, J. (2009). Progress toward a prevention perspective, *The Future of Children*, 19(2): 19-38.
- Stallard, P. (2005). *A clinician's guide to think good-feel good: Using CBT with children and young people*. Chichester: Wiley.
- Starr, A. (1972). *Human Destructiveness*. New York: Basic Books, Inc.
- Stermac, L. & Hall, K. S. (1989). Escalation in sexual offending: Fact or Fiction?. *Annals of Sex Research*, 2: 153-162.
- Sullivan, J., & Beech, A. (2004). A comparative study of demographic data relating to intra- and extra-familial child sexual abusers and professional perpetrators. *Journal of Sexual Aggression*, 10: 39–50.
- Sullivan, J., Beech, A., Craig, L., & Gannon, T. (2011). Comparing intra-familial and extra-familial child sexual abusers with professionals who have sexually abused children with whom they work. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 55: 56–74.
- Supharukchinda, S. (2006). Parent Mentoring: An Approach to Child Abuse Prevention, *Leadership Review*, 6: 54-61.
- Taylor, M., & Quayle, E. (2003). *Child Pornography: An Internet Crime*. Hove: Brunner-Routledge.
- Tedeschi, J.T. & Felson, R.B. (1994). *Violence, aggression, and coercive actions*. Washington DC: American Psychological Association.
- Terry, K. J., & Tallon, J. (2004). *Child sexual abuse: a review of literature* [Scholarly project]. New York: John Jay College of Criminal Justice.
- Thornton, D. (2002). *Scoring Guide For Risk Matrix 2000.3*. Wisconsin: Madison.

- Thornton, D., & Beech, A. R. (2002, October). *Integrating statistical and psychological factors through the structured risk assessment model*. Poster presented at the 21st Association for the treatment of Sexual Abusers Conference, Montreal, Canada.
- Tilley, N. (2005). *Handbook of Crime Prevention and Community Safety*. UK: Willan Publishing.
- Tilley, N. (2009). *Crime Prevention*. UK : Willan Publishing.
- Tremblay, P., & Leclerc, B. (2007). Strategic Behavior in Adolescent Sexual Offenses Against Children: Linking Modus Operandi to Sexual Behaviors. *Sexual Abuse*, 19: 23-41.
- Trojan, C., Salfati, C.G. (2008). Methodological Considerations of Determining Dominance in Multidimensional Analyses of Crime Scene Behaviours and Offender Characteristics. *Journal of Investigative Psychology and Offender Profiling*, 5: 125-145.
- Trudell, B., & Whatley, M.H. (1988). School sexual abuse prevention: Unintended consequences and dilemmas. *Child Abuse & Neglect*, 12: 103-113.
- Turvey, B. (2002). *Criminal Profiling: An Introduction to Behavioral Evidence Analysis* (2nd ed.). London, UK: Elsevier Academic Press.
- Tutty, L. (1991). Child sexual abuse: A range of prevention options. In B. Thomlison & C. Bagley (Eds.), *Child sexual abuse: Expanding the research base on program and treatment outcomes* [Special issue]. *Journal of Child and Youth Care*, 23-41.
- Tutty, L.M. (1997). Child sexual abuse prevention programs: evaluating “Who Do You Tell.” *Child Abuse & Neglect*, 21 (9): 869-881.
- Tyrpak, S. (1975). *Newark High-Impact Anti-Crime Program: Street Lighting Project Interim Evaluation Report*. Newark, NJ: Office of Criminal Justice Planning.
- Ullman, S. E., & Knight, R. A. (1991). A multivariate model for predicting rape and physical injury outcomes during sexual assaults. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 59: 724-731.
- Ullman, S. E., & Knight, R. A. (1992). Fighting back: Women’s resistance to rape. *Journal of Interpersonal Violence*, 7: 31-43.
- Unicef (2007). *Child poverty in perspective: An overview of child well – being in rich countries* [Πρόσβαση στις 08/11/2013]
<<http://www.unicef.org/media/files/ChildPovertyReport.pdf>>

- US Department of Health and Human Services (2001). *12 years of reporting child maltreatment*. [Πρόσβαση στις 26/05/2016] <<http://archive.acf.hhs.gov/programs/cb/pubs/cm01/cm01.pdf>>
- US Department of Health and Human Services. (2005). *Safe Children and Healthy Families Are a Shared Responsibility: 2005 Community Resource Packet*. Washington, DC: National Clearinghouse on Child Abuse and Neglect Information.
- US Department of Health and Human Services. (2009). *Child Maltreatment* [Πρόσβαση στις 16/11/2013] <<http://archive.acf.hhs.gov/programs/cb/pubs/cm09/cm09.pdf>>
- van Dam, C. (2001). *Identifying child molesters: Preventing child sexual abuse by recognizing the patterns of the offenders*. New York: Haworth.
- Verma, G., & Mallick, K. (2004). *Εκπαιδευτική Έρευνα, Θεωρητικές προσεγγίσεις και τεχνικές*. Αθήνα: Τυπωθήτω – Γ. Δαρδανός.
- Vitelli, R., & Endler, N.S. (1993). Psychological determinants of fear of crime: a comparison of general and situational prediction models. *Personality and Individual Differences*, 145 (1): 87-97.
- Wakefield, J. C. (2012). The DSM-5's proposed new categories of sexual disorder: the problem of false positives in sexual diagnosis. *Clin. Soc. Work J.*, 40: 213–223.
- Waldfoegel, J. (1998). Rethinking the paradigm for child protection. *The Future of Children*, 8(1): 104-119.
- Waller, I. & Welsh, B. (1999). Πρόληψη της εγκληματικότητας: Ενέργειες, αποτελέσματα, πλεονεκτήματα και συμπεράσματα. *Ποινική Δικαιοσύνη* 4/1999.
- Walsh, S. P., & White, K. M. (2006). Ring, ring, why did I make that call? Beliefs underlying Australian university students' mobile phone use. *Youth Studies Australia*, 25(3): 49-57.
- Walter, R. (1987). Sex killers: their actions and reactions, *Australian Police Journal*, 92-97.
- Ward, T., & Hudson, S. M. (1998). A self-regulation model of the relapse process in sexual offenders. *Journal of Interpersonal Violence*, 13: 700-725.
- Ward, T. & Hudson, S. M. (1998a). The construction and development of theory in the sexual offending area: A metatheoretical framework. *Sexual Abuse: A Journal of Research and Treatment*, 10: 47-63.
- Ward, T., & Hudson, S.M. (2000). Sexual offenders implicit planning: a conceptual Model. *Sexual Abuse: A Journal of Research and Treatment*, 12(3): 189-202.

- Ward, T., Hudson, S.M., Johnston, L., & Marshall, W. L. (1997). Cognitive distortions in sex offenders: An integrative review. *Clinical Psychology Review*, 17: 479-507.
- Ward, T., & Siegert, R.J. (2002). Toward and comprehensive theory of child sexual abuse: A theory knitting perspective. *Psychology, Crime and Law*, 9: 319-351.
- Ward, T., McCormack, J., & Hudson S.M. (2002). Sexual offenders' perceptions of their early interpersonal relationships: an attachment perspective, *Journal of Sex Research*, 39(2): 85-93.
- Ward, T., Polaschek, D., & Beech, A. R. (2005). *Theories of sexual offending*. Chichester: John Wiley & Sons Ltd.
- Warden, D., Moran, E., Gillies, J., Mayes, G., & MacLeod, L. (1997). An evaluation of a children's safety training programme. *Educational Psychology*, 17(4): 433-448.
- Warren, J., Reboussin, R., & Hazelwood, R. R. (1995). *The geographic and temporal sequencing of serial rape*. Washington: DC: Government Printing Office.
- Weinrott, M. R., & Saylor, M. (1991). Self-report of crimes committed by sex offenders. *Journal of Interpersonal Violence*, 6: 286-300.
- Weisburd, D. (2012). Bringing social context back into the equation: The importance of social characteristics of places in the prevention of crime. *Criminology and Public Policy*, 11(2): 317–326.
- Weisel, N. (2009). Primary prevention programs for child maltreatment [Πρόσβαση στις 23/04/2014]<http://www.hunter.cuny.edu/socwork/nrcfcpp/info_services/PreventingChildMaltreatment.pdf>
- Weissberg, R. P., Kumpfer, K., & Seligman, M.E.P. (Eds.) (2003). Prevention that works for children and youth: An introduction. *American Psychologist*, 58:425-432.
- White, R. (2007). Green Criminology and the Pursuit of Social and Ecological Justice. In P. Beirne & N. South (Eds.), *Issues in Green Criminology, Confronting Harms against Environments, Humanity and Other Animals* (pp. 32–54). Cullompton: Devon.
- WHO, World Health Report (2005). *Make every mother and child count*. Geneva, Switzerland: World Health Organization.
- Willie, W.S. (1972). *Citizens who commit murder: A psychiatric study*. St. Louis: Warren H. Green.

- Winkel, F.W. (1998). Fear of crime and criminal victimisation: Testing a theory of psychological incapacitation of the 'stressor' based on downward comparison processes. *British Journal of Criminology*, 38: 473-484.
- Wohl, A. (1978). *Sex and the Single Room: Incest among thw Vicorian Working Class in The Victorian Family: Structures and Stresses*. London: Croom Helm.
- Wolfe, D. A., McMahon, R. J., & Peters, R.D.V. (1997). *Child abuse: New directions in prevention and treatment across the lifespan*. Thousand Oaks: Sage Publications.
- World Health Organization. (2006). *Preventing child maltreatment: A guide to taking action and generating evidence*. Geneva, Switzerland: Author.
- World Health Organization (2007). *Preventing child maltreatment in Europe: A public health approach*. Geneva, Switzerland: Author.
- Wortley, R., & Mazerolle, L. (2008). Environmental Criminology and Crime Analysis: Situating the Theory, Analytic Approach and Application. In R. Wortley & L. Mazerolle (Eds.), *Environmental Criminology and Crime Analysis* (pp. 1–16). Cullompton: Willan Publishing.
- Wortley R., Smallbone S. (2006). *Situational Prevention of Child Sexual Abuse, Crime Prevention Studies Vol.19*, United States of America: Criminal Justice Press/Willan Publishing.
- Wright, S. (2010). Depathologizing consensual sexual sadism, sexual masochism, transvestic fetishism, and fetishism. *Arch. Sex. Behav.*, 39: 1229–1230.
- Wright, S. (2014). Kinky parents and child custody: the effect of the dsm-5 differentiation between the paraphilias and paraphilic disorders. *Arch. Sex. Behav.*, 43: 1257–1258.
- Wrightman, L.S., & Fulero, S.M. (2005). *Forensic Psychology* (2nd ed.). Belmont: Thomson Wadsworth.
- Wurtele, SK. (1993). The role of maintaining telephone contact with parents during the teaching of a personal safety program. *Child Sexual Abuse*, 2: 65–82.
- Wurtele, SK, & Miller-Perrin CL. (1992). *Preventing Child Sexual Abuse: Sharing the Responsibility*. Lincoln, NE: University of Nebraska Press.
- Wurtele, SK, Kast LC, Miller-Perrin CL, & Kondrick P.A. (1989) Comparison of programs for teaching personal safety skills to preschoolers. *J Consult Clin Psychol.*, 57: 505–511.
- Yates, P. M., Kingston, D., & Hall, K (2003). *Pathways to Sexual Offending: Validity of Hudson and Ward's (1998) Self-Regulation Model and Relationship to Static and Dynamic Risk*

Among Treated High Risk Sexual Offenders. Presented at the 22nd Annual Research and Treatment Conference of the Association for the Treatment of Sexual Abusers (ATSA). St. Louis, Missouri: October 2003.

Young, S. (1997). The use of normalization as a strategy in the sexual exploitation of children by adult offenders. *Canadian Journal of Human Sexuality*, 6: 285-295.

Ziegler, D. J., & Hjelle, L. A. (1992). *Personality Theories: Basic Assumptions, Research, and Applications*. New York: McGraw Hill.

B. Στην Ελληνική

Αλεξιάδης, Σ. (1994). Η αντεγκληματική πολιτική: Προσεγγίσεις και προβληματισμοί», στο Ν. Κουράκη (Επιμ.), *Αντεγκληματική Πολιτική*. Αθήνα: εκδ. Σάκκουλα.

Αλεξιάδης, Σ. (2004). *Εγκληματολογία* (Δ' εκδ.). Αθήνα-Θεσσαλονίκη: εκδ. Σάκκουλα.

Αρτινοπούλου, Β. (1995). *Αιμομιξία: Σύγχρονες προσεγγίσεις και ερευνητικά δεδομένα*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.

Αρτινοπούλου, Β., Μαγγανάς, Α. (1996). *Θυματολογία και όψεις θυματοποίησης*. Αθήνα: εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη.

Γερούκη, Μ. (2006). *Σεξουαλική Διαπαιδαγώγηση και Διαφυλικές Σχέσεις στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση. Αναγκαιότητα, Προοπτικές και ο ρόλος των εκπαιδευτικών*. 18^ο Πανελλήνιο Συνέδριο Ελληνικής Εταιρίας Κοινωνικής Παιδιατρικής και Προαγωγής της Υγείας «Παιδί, Υγεία και Πολιτισμός», Τμήμα Ιατρικής Πανεπιστημίου Κρήτης – Ηράκλειο Κρήτης (30/09/2006).

Γιωτάκος, Ο. (2004). Το προφίλ του ατόμου που κακοποιεί σεξουαλικά τα παιδιά. *Τετράδια Ψυχιατρικής*, 86: 102-107.

Γιωτάκος, Ο. (2011). Θεραπευτικά προγράμματα σε παιδόφιλους δράστες. *Άτη*, 1: 32-35.

Γιωτάκος Ο. (2003). Παιδοφιλία: Αιτιολογία - Εκτίμηση – Αντιμετώπιση. *Τετράδια Ψυχιατρικής*, 82: 70-77.

Δασκαλάκη, Κ.Η. (2000). *Εγκληματίες και Θύματα στο Κατώφλι του 21^{ου} Αιώνα*. Αθήνα: ΕΚΚΕ.

Δημητρίου, Σ. (2003). *Μορφές Βίας*, Αθήνα: Σαββάλας.

Ζαϊμάκης, Γ., & Κανδυλάκη, Α. (2005). *Δίκτυα Κοινωνικής Προστασίας: Μορφές παρέμβασης σε ευπαθείς ομάδες και σε πολυπολιτισμικές κοινότητες*. Αθήνα: Εκδ. Κριτική.

- Ινστιτούτο Υγείας του Παιδιού (1998). *Οδηγός για την Αναγνώριση και Αντιμετώπιση της Κακοποίησης και Παραμέλησης του Παιδιού*. Αγάθωνος – Γεωργοπούλου (Επιμ.) [Πρόσβαση στις 10/03/2013] <http://www.ichmhs.gr/sites/all/themes/ich_mhsw/img/pdfs/en/15.pdf>
- Καλλινικάκη, Θ. (1998). *Κοινωνική εργασία : Εισαγωγή στη θεωρία και την πρακτική της κοινωνικής εργασίας*. Αθήνα : Ελληνικά Γράμματα.
- Κατωπόδη, Α. (2005). *Παιδική σεξουαλική κακοποίηση: Οικογένεια και Κοινωνία. Αίτια- ρόλοι- συνέπειες*. Αθήνα: Εκδόσεις Μαράθια.
- Κουκουτίμπα, Α. (2005). *Σύγχρονες ψυχολογικές θεωρίες της Εγκληματικότητας», Διπλωματική εργασία για τον Τομέα Ποινικών και Εγκληματολογικών Επιστημών του Εθνικού & Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών, Αθήνα.*
- Κουράκης, Ν.Ε. (2006). *Το θεσμικό πλαίσιο του Δικαίου Ανηλίκων (Ελλάδα και Ευρώπη)*. Αθήνα: Νομική Σχολή Πανεπιστημίου Αθηνών.
- Κρεατσάς, Γ. (2003). *Σεξουαλική αγωγή και οι σχέσεις των δυο φύλων*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Λουμάκου, Μ., & Μπεζέ, Λ. (2006). Προβλήματα και προοπτικές της Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Παιδιού. Στο Μ. Λουμάκου & Λ. Μπεζέ (Επιμ.), *Το παιδί και τα δικαιώματά του* (σελ. 17-23). Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Μαγγανάς, Α. (2004). *Το Εγκληματικό φαινόμενο στην πράξη: σεξουαλική εγκληματικότητα, ανήλικοι-θήτες και θύματα, κοινωνική αντίδραση, η μεταχείριση των παραβατικών, σχολιασμός δικαστικών αποφάσεων*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.
- Μαλινόφσκι, Μ. (1993). *Σεξουαλικότητα και καταπίεση στην πρωτόγονη κοινωνία*, Αθήνα: Καστανιώτης.
- Μαραγκός, Χ., Νόβα, Χ., & Αγάθωνος, Ε. (1996). Γνώσεις και στάσεις αστυνομικών σε θέματα κακοποίησης – παραμέλησης παιδιών, *Κοινωνική Εργασία*, 11(43):211-224.
- Μαραγκός, Χ., Σταυριανάκη, Μ., Αντωνιάδου, Ι., & Αναγνωστόπουλος, Δ. (1993). Σύνδρομο καθυστέρησης ανάπτυξης παιδιών μη οργανικής αιτιολογίας. *Παιδιατρικά Χρονικά*, 20(3): 155-167.
- Ματσανιώτης Ν. (1998) όπως αναφέρεται από Αγάθωνος – Γεωργοπούλου Ε. (επιμέλεια). *Οδηγός για την αναγνώριση και αντιμετώπιση της κακοποίησης και παραμέλησης του παιδιού*. Αθήνα: Ινστιτούτο Υγείας του Παιδιού.
- Μουζακίτης, Χ. (1993). Σωματική και σεξουαλική κακοποίηση παιδιού – Επιπτώσεις στην υγεία του. *Κοινωνική Εργασία*, 30: 93-99.

- Μπαλούρδος, Δ., & Φρονίμου, Ε. (2011). Πρόληψη κακοποίησης και παραμέλησης παιδιών: καλές πρακτικές, Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών & Ινστιτούτο Κοινωνικής Πολιτικής [Πρόσβαση στις 05/06/2016] <http://www.ekke.gr/images/PDF/EKKE_SOS_ELISA_Kales_Praktikes.pdf>
- Παπαθεοδώρου Θ. (2005) *Δημόσια Ασφάλεια και Αντεγκληματική Πολιτική* (β' εκδ.). Αθήνα: εκδ. Νομική Βιβλιοθήκη.
- Παπαϊώννου, Κ. (2000). *Παιδιά – Γονείς – Κοινωνικοί Λειτουργοί*. Αθήνα: Εκδόσεις Έλλην.
- Παπανικολάου, Ε. (1998). Η σεξουαλική κακοποίηση παιδιών στην οικογένεια: Σχολείο και παιδική προστασία. *Virtual School, The Sciences of Education Online*, 1(1).
- Παπαρρηγόπουλος, Ξ. (2006). Η διεθνής Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού: Σύντομη κριτική αποτίμηση. Στο Μ. Λουμάκου & Λ. Μπεζέ (Επιμ.), *Το παιδί και τα δικαιώματά του* (σελ. 237-243). Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Σαββίδου, Ι., & Μποζίκας, Β. (2003). Ανασκόπηση: Παιδοκτονία, Σύγχρονα δεδομένα. *Αρχεία Ελληνικής Ιατρικής*, 20(5): 484-496.
- Σπυριδάκης, Μ., & Γκούβερης, Π. (2012). Munchausen by Proxy. Η διαλεκτική πρόκληση της υγειονομικής κακοποίησης ανηλίκων. Στο Χ. Οικονόμου & Μ. Σπυριδάκης (Επιμ.), *Ανθρωπολογικές και Κοινωνιολογικές Προσεγγίσεις της Υγείας*, (σελ. 409-440). Αθήνα: Εκδόσεις Ι. ΣΙΔΕΡΗΣ.
- Σταθόπουλος, Π. (1996). *Κοινωνική Πρόνοια: Μία γενική θεώρηση* (β' εκδ.), Αθήνα: Έλλην.
- Στατιστική της Κοινωνίας (2008). [Πρόσβαση στις 10/03/2013] <<http://societystats.blogspot.gr/>>
- Τσιάντης, Ι., Μανωλόπουλος, Σ. (1987). *Σύγχρονα θέματα παιδοψυχιατρικής. Πρώτος τόμος, Τρίτο μέρος*, Αθήνα: εκδ. Καστανιώτη.
- Φαρσεδάκη, Ι. (1985). *Παραβατικότητα και κοινωνικός έλεγχος των ανηλίκων*. Αθήνα: Νομική Βιβλιοθήκη.
- Φαρσεδάκη, Ι. (1996). *Στοιχεία Εγκληματολογίας*, Αθήνα : Νομική Βιβλιοθήκη.
- Φύσσα, Α., Δουζένης, Α., Ψαρρά, Μ.Α., Τζεφεράκος, Γ. (2011). Χημικός & χειρουργικός ευνουχισμός σεξουαλικών εγκλημάτων. *Άτη*, 3: 38-40.
- Χατζηφωτίου, Σ. (2005). *Ενδοοικογενειακή βία κατά των γυναικών και παιδιών: Διαπιστώσεις και προκλήσεις για την Κοινωνική Εργασία*. Αθήνα: Εκδόσεις Τζιόλα.
- Ψωμά Α. (2001). *Ενδοοικογενειακή βία και παιδί*. Αθήνα: Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ

Ι. ΕΝΤΥΠΟ ΣΥΓΚΑΤΑΘΕΣΗΣ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΩΝ ΓΙΑ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΣΤΗΝ ΕΡΕΥΝΑ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ

ΤΜΗΜΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΚΑΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

Έντυπο Συγκατάθεσης Επαγγελματιών για Συμμετογή στην Έρευνα

Τίτλος Ερευνητικής Εργασίας: Εξωοικογενειακή σεξουαλική κακοποίηση εις βάρος ανηλίκων: Η πρακτική χρησιμότητα του modus operandi στην προώθηση του πρωτογενούς τομέα πρόληψης

Επιβλέπων Καθηγητής: κ. Σπυριδάκης Εμμανουήλ, Αναπληρωτής Καθηγητής Πανεπιστημίου Πελοποννήσου

Ερευνητής: κ. Ηλιοπούλου Τριανταφυλλιά (email: felinahliop@gmail.com, τηλ.: 6978552358)

1. Σκοπός της ερευνητικής εργασίας

Αντικείμενο της παρούσας έρευνας είναι η διεξοδική διερεύνηση και ανάλυση των συμπεριφοριστικών προτύπων που επιδεικνύουν οι δράστες πριν, κατά τη διάρκεια και μετά την διάπραξη του εγκλήματος (modus operandi) και τη συμβολή αυτών στην ενίσχυση και προώθηση του πρωτογενή τομέα πρόληψης της σεξουαλικής κακοποίησης εις βάρος ανηλίκων. Επιμέρους στόχος της έρευνας είναι η διερεύνηση της αποτελεσματικότητας των προγραμμάτων πρωτογενούς πρόληψης όπως εφαρμόζονται στην Ελλάδα και η καταγραφή των απόψεων των επαγγελματιών σε ότι αφορά τα εν λόγω προγράμματα καθώς και τα εναλλακτικά προγράμματα της περιστασιακής πρόληψης εγκλήματος.

2. Διαδικασία

Οι συμμετέχοντες συμπληρώνουν το ερωτηματολόγιο που τους διανέμεται είτε δια χειρός είτε μέσω ηλεκτρονικού ταχυδρομείου είτε απλού ταχυδρομείου το οποίο αποστέλλεται πίσω στον ερευνητή.

3. Κίνδυνοι και ενοχλήσεις

Δεν ενέχεται κανείς κίνδυνος ή ενόχληση κατά τη διαδικασία.

4. Προσδοκώμενες ωφέλειες

Με τη συμμετοχή σας στην έρευνα σας δίνεται η ευκαιρία να αποτυπωθούν οι απόψεις σας περί της λειτουργίας του πρωτογενή τομέα πρόληψης, να καταγραφούν τα προβλήματα, οι αδυναμίες και οι προτάσεις σας για τη βελτιστοποίηση αυτού με απώτερο στόχο να συμπεριληφθούν ενδεχομένως σε μελλοντικές κοινωνικές πολιτικές σχεδισμού και εφαρμογής αποτελεσματικών πρακτικών και παρεμβάσεων.

5. Δημοσίευση δεδομένων – αποτελεσμάτων

Η συμμετοχή σας στην έρευνα συνεπάγεται ότι συμφωνείτε με τη μελλοντική δημοσίευση των αποτελεσμάτων της, με την προϋπόθεση ότι οι πληροφορίες θα είναι ανώνυμες και δε θα αποκαλυφθούν τα ονόματα των συμμετεχόντων. Τα δεδομένα που θα συγκεντρωθούν θα κωδικοποιηθούν με αριθμό, ώστε το όνομά σας να μη φαίνεται πουθενά.

6. Πληροφορίες

Μη διστάσετε να κάνετε ερωτήσεις γύρω από το σκοπό ή τη διαδικασία της έρευνας. Σε περίπτωση οποιασδήποτε αμφιβολίας ή ερώτησης ζητήστε μας να σας δώσουμε διευκρινίσεις.

7. Ελευθερία συναίνεσης

Η συμμετοχή σας στην έρευνα είναι εθελοντική. Είστε ελεύθερος –η να μην συναινέσετε ή να διακόψετε τη συμμετοχή σας όποτε το επιθυμείτε χωρίς καμία επιβάρυνση.

8. Δήλωση συναίνεσης

Διάβασα το έντυπο και κατανοώ τη διαδικασία που θα ακολουθήσω. Συναινώ να συμμετάσχω στην έρευνα.

Ημερομηνία: __/__/__

Όνοματεπώνυμο και
υπογραφή συμμετέχοντα

Υπογραφή ερευνητή

II. ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΩΝ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ

Όλες οι απαντήσεις είναι **ΑΠΟΡΡΗΤΕΣ**

Παρακαλούμε βεβαιωθείτε ότι έχετε απαντήσει σε **ΟΛΕΣ** τις ερωτήσεις.

Για οποιοδήποτε ερωτήσεις ή διευκρινήσεις σχετικά με το ερωτηματολόγιο, απευθυνθείτε στον ερευνητή για βοήθεια.

Σημείωση 1: Πρωτογενής πρόληψη σημαίνει παρέμβαση πριν την εκδήλωση του φαινομένου και απευθύνεται στο σύνολο του πληθυσμού (δηλαδή σε ευρύτερες κοινωνικές ομάδες και υγιή άτομα και όχι μόνο σε ομάδες υψηλής επικινδυνότητας) με στόχο την εξάλειψη παραγόντων ή συνθηκών που ευνοούν το έγκλημα εστιάζοντας στην τροποποίηση των παραγόντων του ευρύτερου φυσικού και κοινωνικού περιβάλλοντος που συμβάλλουν στη διάπραξη του αδικήματος, με απώτερο σκοπό να αποτραπεί η εκδήλωση παραβατικής ή εγκληματικής συμπεριφοράς (π.χ. εκπαιδευτικά σεμινάρια στον ευρύτερο πληθυσμό, διαφημιστικές καμπάνιες των ΜΜΕ κτλ.)

Σημείωση 2: Το επίκεντρο της συγκεκριμένης έρευνας είναι η **εξωοικογενειακή** σεξουαλική κακοποίηση ανηλίκων, το οποίο σημαίνει είτε ότι ο δράστης και το θύμα γνωρίζονται (π.χ. γείτονας, φίλος της οικογένειας) αλλά δεν συνδέονται με συγγένεια εξ' αίματος, είτε ότι ο δράστης είναι άγνωστος

Συντομεύσεις:

ΠΤΠ = Πρωτογενής Τομέας Πρόληψης

ΠΠΕ = Περιστασιακή Πρόληψη Εγκλήματος

ΕΥΧΑΡΙΣΤΟΥΜΕ ΓΙΑ ΤΗ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΣΑΣ

**ΜΕΡΟΣ 1^ο: ΓΕΝΙΚΑ ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ ΓΙΑ ΤΟΝ ΠΡΩΤΟΓΕΝΗ ΤΟΜΕΑ ΠΡΟΛΗΨΗΣ ΤΗΣ ΠΑΙΔΙΚΗΣ
ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΗΣ ΚΑΚΟΠΟΙΗΣΗΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ**

1. Φύλο
 Άντρας Γυναίκα
2. Ηλικία
 Κάτω των 45 ετών Άνω των 45 ετών
3. Επάγγελμα
 Κοινωνικός Λειτουργός Ψυχολόγος Ψυχίατρος
4. Περιοχή που εδρεύει ο φορέας σας
 Αττική Εκτός Αττικής
5. Έτη εμπειρίας
 <5 έτη 5-10 έτη 10-20 έτη >20 έτη
6. Α) Σε τι βαθμό είστε ενημερωμένος για τους σκοπούς του πρωτογενή τομέα πρόληψης της σεξουαλικής κακοποίησης εις βάρος ανηλίκων?
 Καθόλου Λίγο Αρκετά Πολύ

B) ΑΝ απαντήσατε στο ερώτημα 6 Λίγο – Πολύ, ποιά είναι η κύρια πηγή ενημέρωσής σας: (Να σημειωθεί ΜΙΑ απάντηση)

- Σχετικά συγγράματα
- Συνάδελφοι
- Ημερίδες/Σεμινάρια
- Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης
- Άλλο: _____

7. Με τι βαθμό επάρκειας θα χαρακτηρίζατε τις παρακάτω συνιστώσες του πρωτογενή τομέα πρόληψης (ΠΤΠ) της σεξουαλικής κακοποίησης εις βάρος ανηλίκων όπως εφαρμόζεται στην Ελλάδα?

	Πλήρως ανεπαρκής	Ανεπαρκής	Μερικώς ανεπαρκής	Επαρκής	Πλήρως επαρκής
Ο ΠΤΠ στο σύνολό του	1	2	3	4	5
Τρόπος που διεξάγεται ο ΠΤΠ	1	2	3	4	5
Οργάνωση του ΠΤΠ	1	2	3	4	5
Λειτουργία του ΠΤΠ	1	2	3	4	5
Αποτελεσματικότητα του ΠΤΠ	1	2	3	4	5

8. Παρακάτω αναφέρονται ορισμένα προβλήματα (ή αδυναμίες) που υποστηρίζεται ότι δυσχεραίνουν την ομαλή λειτουργία του πρωτογενή τομέα πρόληψης της σεξουαλικής κακοποίησης εις βάρος ανηλίκων. Κατά πόσο συμφωνείτε με αυτές?

	Διαφωνώ Απόλυτα	Διαφωνώ	Ούτε Συμφωνώ ούτε Διαφωνώ	Συμφωνώ	Συμφωνώ Απόλυτα
Έλλειψη διύπηρεσιακής-διατομεακής συνεργασίας	1	2	3	4	5
Έλλειψη οικονομικών πόρων	1	2	3	4	5
Απουσία συντονισμού υπηρεσιών	1	2	3	4	5
Μη ανταποκρισιμότητα των αρμόδιων υπουργείων	1	2	3	4	5
Μη ανταποκρισιμότητα της τοπικής αυτοδιοίκησης	1	2	3	4	5
Αριθμητική έλλειψη προσωπικού	1	2	3	4	5
Έλλειψη επαρκώς καταρτισμένου προσωπικού	1	2	3	4	5
Μη ανταποκρισιμότητα της ευρύτερης κοινότητας	1	2	3	4	5

Μη ανταποκρισιμότητα της εκπαιδευτικής κοινότητας	1	2	3	4	5
Έλλειψη επίδειξης ενδιαφέροντος των ΜΜΕ	1	2	3	4	5
Αριθμητική έλλειψη κοινωνικών υπηρεσιών ανά κοινότητα	1	2	3	4	5
Απουσία πολυεπίπεδων και συντονισμένων δράσεων	1	2	3	4	5

9. Α) Θεωρείτε πως τα σχολικά προγράμματα εκμάθησης τεχνικών αντίστασης σε ενδεχόμενη σεξουαλική κακοποίηση έχουν αρνητικές συνέπειες για τα παιδιά?

ΝΑΙ

ΟΧΙ

B) ΑΝ ΝΑΙ, ποιές θεωρείται τις πιο σημαντικές:

άγχος

φόβος απέναντι σε ξένους

σύγχυση

επιθετικότητα

εξαρτητικότητα

κίνδυνος αύξησης των περιστατικών ψευδών ισχυρισμών

10. Ποιός κατά τη γνώμη σας πρέπει να διευθύνει και να διεξάγει τα σχολικά εκπαιδευτικά προγράμματα του πρωτογενή τομέα πρόληψης σεξουαλικής κακοποίησης εις βάρος ανηλίκων? (Να σημειωθεί ΜΙΑ απάντηση)

Δάσκαλοι και καθηγητές

Ερευνητική πανεπιστημιακή κοινότητα

Αρμόδια όργανα του Υπουργείου Παιδείας

Επαγγελματίες Ψυχικής Υγείας

11. Ποιά ηλικιακή ομάδα παιδιών θεωρείται κατάλληλη ώστε να υιοθετήσουν τις δεξιότητες και τις τεχνικές κατά της σεξουαλικής κακοποίησης μέσω των σχολικών εκπαιδευτικών προγραμμάτων? (Να σημειωθεί ΜΙΑ απάντηση)

0-6 ετών

7-12 ετών

13-18 ετών

ΜΕΡΟΣ 2^ο: ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ ΓΙΑ ΤΟΝ ΠΡΩΤΟΓΕΝΗ ΤΟΜΕΑ ΠΡΟΛΗΨΗΣ ΤΗΣ ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΗΣ ΚΑΚΟΠΟΙΗΣΗΣ ΕΙΣ ΒΑΡΟΣ ΑΝΗΛΙΚΩΝ ΤΟΥ ΦΟΡΕΑ ΣΑΣ

12. Ασχολείται ο φορέας σας με τον πρωτογενή τομέα πρόληψης της σεξουαλικής κακοποίησης εις βάρος ανηλίκων?

ΝΑΙ

ΟΧΙ

ΕΑΝ απαντήσατε ΟΧΙ πηγαίνετε στο 3^ο ΜΕΡΟΣ του ερωτηματολογίου

13. Πόσο συχνά η υπηρεσία σας παρέχει εκπαιδευτικά προγράμματα για τη σεξουαλική κακοποίηση εις βάρος ανηλίκων στις παρακάτω ομάδες στόχου?

	Ποτέ	Κάθε 5 χρόνια	Κάθε 2-5 χρόνια	1 φορά το χρόνο	Πολλές φορές το χρόνο
Προγράμματα σε ανήλικους	1	2	3	4	5
Προγράμματα σε εκπαιδευτικούς	1	2	3	4	5
Προγράμματα στην ευρύτερη κοινότητα	1	2	3	4	5
Προγράμματα σε γονείς	1	2	3	4	5
Προγράμματα για το προσωπικό σχετικά με τον πρωτογενή τομέα πρόληψης	1	2	3	4	5

14. Τι άλλου είδους προγράμματα πρωτογενούς τομέα πρόληψης παρέχει η υπηρεσία σας για την καταπολέμηση της σεξουαλικής κακοποίησης εις βάρος ανηλίκων?

---

15. Πόσο συχνά συγκροτείται συνελεύσεις για να συζητήσετε την πορεία των προγραμμάτων?

Ποτέ   Παραπάνω από 5 χρόνια   Κάθε 2-5 χρόνια   1 φορά το χρόνο   Πολλές φορές το χρόνο

16. Υπάρχει συνεργασία με τα ΜΜΕ για προώθηση διαφημιστικών καμπανιών κατά της σεξουαλικής κακοποίησης εις βάρος ανηλίκων?

ΝΑΙ

ΟΧΙ

17. Υπάρχει διατομεακή και διυπηρεσιακή συνεργασία για την επίτευξη της μέγιστης δυνατής αποτελεσματικότητας των προγραμμάτων πρωτογενούς πρόληψης?

ΝΑΙ

ΟΧΙ

18. i) Τα προγράμματα υπόκεινται σε κάποιου είδους αξιολόγηση?

ΝΑΙ

ΟΧΙ

ΕΑΝ απαντήσατε ΟΧΙ πηγαίνετε στο 3^ο ΜΕΡΟΣ του ερωτηματολογίου

ii) ΑΝ ΝΑΙ, με τι κριτήρια γίνονται οι αξιολογήσεις των προγραμμάτων?

αναμενόμενα αποτελέσματα

συμμετοχή

( ) άλλο: _____

iii) Η αξιολόγηση των προγραμμάτων είναι:

( ) μόνο τελική

( ) τελική και ενδιάμεση

iv) Απο ποιούς γίνεται η αξιολόγηση των προγραμμάτων πρωτογενούς πρόληψης?

( ) Συμμετέχοντες

( ) Συντονιστές

( ) Ερευνητές

( ) Επαγγελματίες του φορέα

( ) Άλλους: _____

v) Έχετε ετήσιες αναφορές που υποδεικνύουν την αποτελεσματικότητα των προγραμμάτων?

( ) ΝΑΙ

( ) ΟΧΙ

vi) Τα προγράμματα παράγουν βραχυπρόθεσμα ή/και μακροπρόθεσμα αποτελέσματα?

( ) μόνο μακροπρόθεσμα

( ) μόνο βραχυπρόθεσμα

( ) και τα δυο

vii) Τα ευρήματα των αξιολογήσεων που έχετε διεξάγει έως τώρα υποδεικνύουν ότι τα προγράμματα του πρωτογενή τομέα πρόληψης όπως εφαρμόζονται απο τον φορέα σας είναι αποτελεσματικά?

( ) ΝΑΙ

( ) ΟΧΙ

ΜΕΡΟΣ 3^ο: ΒΕΛΤΙΣΤΟΠΟΙΗΣΗ ΤΟΥ ΠΡΩΤΟΓΕΝΟΥΣ ΤΟΜΕΑ ΠΡΟΛΗΨΗΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΣΤΑΣΙΑΚΗ ΠΡΟΛΗΨΗ ΤΗΣ ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΗΣ ΚΑΚΟΠΟΙΗΣΗΣ ΕΙΣ ΒΑΡΟΣ ΑΝΗΛΙΚΩΝ

19. Α) Είστε ενήμεροι για την περιστασιακή πρόληψη εγκλήματος ως μέθοδος του πρωτογενή τομέα πρόληψης?
 ΝΑΙ
 ΟΧΙ
 Β) Αν ΝΑΙ, ποιά είναι η πηγή ενημέρωσής σας? _____
20. Θεωρείτε πως οι καθημερινές δραστηριότητες των ανηλίκων δημιουργούν ευκαιρίες για τη θυματοποίησή τους?
 ΝΑΙ
 ΟΧΙ
21. Θεωρείτε πως ο εν δυνάμει δράστης ακολουθεί ένα συγκεκριμένο σκεπτικό πρότυπο κατά το οποίο αξιολογεί τα κόστη (π.χ. σύλληψη) και τα οφέλη (π.χ. σεξουαλική ικανοποίηση) του εγκλήματος?
 ΝΑΙ
 ΟΧΙ
22. Θεωρείτε ότι ο δράστης και το θύμα αλληλεπιδρούν με το χώρο και τον τόπο του εγκλήματος δημιουργώντας έτσι ευκαιρίες για εγκληματική πράξη?
 ΝΑΙ
 ΟΧΙ
23. Παρακάτω υπάρχουν κάποιες προτάσεις οι οποίες αποτελούν προτεραιότητες και στρατηγικές του πρωτογενή τομέα πρόληψης. Κατά πόσο συμφωνείτε με αυτές?

	Διαφωνώ Απόλυτα	Διαφωνώ	Ούτε Συμφωνώ ούτε Διαφωνώ	Συμφωνώ	Συμφωνώ Απόλυτα
Ενημέρωση της ευρύτερης κοινότητας	1	2	3	4	5
Ενημέρωση των ανηλίκων και των γονέων	1	2	3	4	5

Ενημέρωση των εκπαιδευτικών	1	2	3	4	5
Αύξηση φύλαξης και τοποθέτηση κλειστού κυκλώματος παρακολούθησης (CCTV) σε μέρη που συχνάζουν ανήλικοι	1	2	3	4	5
Αλλαγές στην αρχιτεκτονική κτιρίων και πόλεων (π.χ. τοποθέτηση γυάλινων τζαμιών, κάγκελων, επαρκής φωτισμός, κατεδάφιση εγκαταλελλημένων κτιρίων)	1	2	3	4	5
Γραμμές παροχής βοήθειας των δυνάμει δραστών	1	2	3	4	5
Έρευνες με επίκεντρο τους δράστες	1	2	3	4	5
Έρευνες με επίκεντρο τα θύματα	1	2	3	4	5
Καθιέρωση αυστηρών κανόνων και πρωτοκόλλου για το προσωπικό σε πλαίσια με ανήλικους	1	2	3	4	5
Αποκλεισμός ατόμων με ποινικό μητρώο για οποιοδήποτε αδίκημα (και όχι μόνο για σεξουαλικό) ως εργαζόμενοι σε πλαίσια με ανήλικους	1	2	3	4	5
Στρατηγικές για την καταστολή ευκαιριών που αδράττουν οι δράστες για τη διάπραξη του εγκλήματος	1	2	3	4	5

ΕΥΧΑΡΙΣΤΟΥΜΕ ΓΙΑ ΤΗ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΣΑΣ

III. ΕΝΤΥΠΟ ΣΥΓΚΑΤΑΘΕΣΗΣ ΤΡΟΦΙΜΩΝ ΓΙΑ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΣΤΗΝ ΕΡΕΥΝΑ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ

ΤΜΗΜΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΚΑΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

Έντυπο Συγκατάθεσης Τροφίμων του Σωφρονιστικού Καταστήματος Γρεβενών για Συμμετοχή στην Έρευνα

Τίτλος Ερευνητικής Εργασίας: Εξωοικογενειακή σεξουαλική κακοποίηση εις βάρος ανηλίκων: Η πρακτική χρησιμότητα του *modus operandi* στην προώθηση του πρωτογενούς τομέα πρόληψης

Επιβλέπων Καθηγητής: κ. Σπυριδάκης Εμμανουήλ, Αναπληρωτής Καθηγητής Πανεπιστημίου Πελοποννήσου

Ερευνητής: κ. Ηλιοπούλου Τριανταφυλλιά

1. Σκοπός της ερευνητικής εργασίας

Αντικείμενο της παρούσας έρευνας είναι η διεξοδική διερεύνηση και ανάλυση των συμπεριφοριστικών προτύπων που επιδεικνύουν οι δράστες πριν, κατά τη διάρκεια και μετά την διάπραξη του εγκλήματος (*modus operandi*) και τη συμβολή αυτών στην ενίσχυση και προώθηση του πρωτογενή τομέα πρόληψης της σεξουαλικής κακοποίησης εις βάρος ανηλίκων. Επιμέρους στόχος της έρευνας είναι η διερεύνηση της αποτελεσματικότητας των προγραμμάτων πρωτογενούς πρόληψης όπως εφαρμόζονται στην Ελλάδα και η καταγραφή των απόψεων των επαγγελματιών σε ότι αφορά τα εν λόγω προγράμματα καθώς και τα εναλλακτικά προγράμματα της περιστασιακής πρόληψης εγκλήματος.

2. Διαδικασία

Οι συμμετέχοντες λαμβάνουν μέρος σε ημιδομημένη συνέντευξη η οποία διενεργείται από τον ερευνητή χωρίς τη φυσική παρουσία τρίτου προσώπου. Κατά τη συνέντευξη ο συμμετέχοντας καλείται να απαντήσει στις ερωτήσεις που τίθενται από τον ερευνητή, οι οποίες περιλαμβάνουν αναλυτικές περιγραφές σχετικά με το αδίκημα και διεξάγονται με τη μορφή συζήτησης. Κατά τη διαδικασία ο ερευνητής καταγράφει τα απαραίτητα για την έρευνα δεδομένα.

3. Κίνδυνοι και ενοχλήσεις

Δεν ενέχεται κανείς κίνδυνος ή ενόχληση κατά τη διαδικασία.

4. Δημοσίευση δεδομένων – αποτελεσμάτων

Η συμμετοχή σας στην έρευνα συνεπάγεται ότι συμφωνείτε με τη μελλοντική δημοσίευση των αποτελεσμάτων της, με την προϋπόθεση ότι οι πληροφορίες θα είναι ανώνυμες και δε θα αποκαλυφθούν τα ονόματά σας. Τα δεδομένα που θα συγκεντρωθούν θα κωδικοποιηθούν με αριθμό, ώστε το όνομά σας να μη φαίνεται πουθενά.

5. Πληροφορίες

Μη διστάσετε να κάνετε ερωτήσεις γύρω από το σκοπό ή τη διαδικασία της έρευνας. Σε περίπτωση οποιασδήποτε αμφιβολίας ή ερώτησης ζητήστε μας διευκρινίσεις.

6. Ελευθερία συναίνεσης

Η συμμετοχή σας στην έρευνα είναι εθελοντική. Είστε ελεύθερος να μην συναινέσετε ή να διακόψετε τη συμμετοχή σας όποτε το επιθυμείτε χωρίς καμία επιβάρυνση ακόμα και κατά τη διάρκεια της συνέντευξης.

7. Δήλωση συναίνεσης

Διάβασα το έντυπο και κατανοώ τη διαδικασία που θα ακολουθήσω. Συναινώ να συμμετάσχω στην έρευνα.

Ημερομηνία: __/__/__

Όνοματεπώνυμο και
υπογραφή συμμετέχοντα

Υπογραφή ερευνητή

IV. ΣΚΕΛΕΤΟΣ ΗΜΙΔΟΜΗΜΕΝΗΣ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗΣ ΔΡΑΣΤΩΝ ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΩΝ ΕΓΚΛΗΜΑΤΩΝ

Μέρος 1^ο : Ατομικές ερωτήσεις

1. Ποιά η ηλικία σας την **πρώτη** φορά που ως ενήλικας είχατε σεξουαλική επαφή με άτομο μικρότερο των 18 ετών, ακόμα και αν δεν σας συλλάβανε για το συγκεκριμένο αδίκημα
2. Ποιά η ηλικία σας την **τελευταία** φορά που είχατε σεξουαλική επαφή με άτομο μικρότερο των 18 ετών, ακόμα και αν δεν σας συλλάβανε για το συγκεκριμένο αδίκημα
3. Εθνικότητα
4. Οικογενειακή κατάσταση
5. Κύρια επαγγελματική δραστηριότητα
6. Επίπεδο εκπαίδευσης
7. Τόπος διαμονής
8. Παρακολούθηση προγράμματος ψυχοθεραπείας ή συμβουλευτικής για κάποιο ζήτημα προ του αδικήματος
9. Τι είδους ζητήματα
10. Προβλήματα σεξουαλικής φύσης (π.χ. σεξουαλικές δυσλειτουργίες)
11. Ποινικό μητρώο για άλλα αδικήματα
12. Για τι είδους αδίκημα

Μέρος 2^ο : Ερωτήματα σχετικά με την ενδεχόμενη σεξουαλική κακοποίηση που έχουν υποστεί οι ίδιοι

13. Έχετε υποστεί εσείς σεξουαλική κακοποίηση (ΑΝ ΟΧΙ ερώτηση 21)
14. Ποιά η ηλικία του δράστη
15. Ποιά η δική σας όταν συνέβη

16. Το φύλο του δράστη
17. Από που γνωρίζατε το δράστη (π.χ. συγγενής)
18. Αριθμός δραστών
19. Σε τι σεξουαλικές πράξεις προέβη ο δράστης
20. Περίπου πόσες φορές επαναλήφθηκε η σεξουαλική επαφή και για πόσο χρονικό διάστημα διήρκησε η σεξουαλική επαφή
21. Αποκαλύφθηκε ποτέ η σεξουαλική κακοποίηση που υποστήκατε

Μέρος 3^ο : Ερωτήματα σχετικά με την σεξουαλική κακοποίηση που οι ίδιοι διέπραξαν

22. Με πόσους ανήλικους είχατε συνολικά σεξουαλικές επαφές
23. Ηλικία ανηλίκου (μέση ηλικία αν πάνω απο 1 θύμα)
24. Φύλο ανηλίκου (φύλο προτίμησης αν πάνω απο 1 θύμα)
25. Σχέση με τον ανήλικο (π.χ. γείτονες)
26. Σε τι μέρη προσεγγίζατε τους ανήλικους (π.χ. πάρκο, θέατρο, μέσω δουλειάς κτλ.)
27. Με τι τρόπους τους πείθατε ώστε να σας ακολουθήσουν/ να κερδίσετε την εμπιστοσύνη τους (π.χ. δίνοντας στο παιδί παιχνίδια ή δώρα, απειλές κτλ.)
28. Σε τι μέρη λάμβανε χώρα η σεξουαλική πράξη (τόπος του εγκλήματος)
29. Τι μεθόδους αξιοποιούσατε για να τους πείσετε να συναινέσουν στην σεξουαλική επαφή (δίνοντας κάτι ως αντάλλαγμα, εκθέτοντας τον ανήλικο σε πορνογραφικό υλικό κτλ.)
30. Μέθοδοι αντίστασης του θύματος
31. Έχετε αξιοποιήσει ποτέ εκτεταμένη βία για να επιτύξετε σεξουαλική συνεύρεση με ανήλικο

32. Τι είδους σεξουαλικές επαφές είχατε (π.χ. διείσδυση αντικειμένων, πρόκληση πόνου, ουρολαγνεία κτλ.)
33. Περίπου για πόση ώρα, κατά μέσο όρο, διηρκούσε η σεξουαλική επαφή
34. Περίπου πόσες φορές επαναλήφθηκε η σεξουαλική επαφή
35. Για πόσο χρονικό διάστημα συνεχίσατε την σεξουαλική επαφή
36. Τι τρόπους αξιοποιούσατε ώστε να μην μαθευτεί η σεξουαλική επαφή (π.χ. λέγοντας τους ότι θα βλάψετε κάποιον γνωστό τους, λέγοντας τους ότι θα τα χτυπήσετε, λέγοντας τους ότι οι ανήλικοι φταίνε)
37. Οι γονείς τους γνώριζαν ότι περνούσατε μόνοι χρόνο μαζί με τα παιδιά (π.χ. babysitting των παιδιών)
38. Πόσο συχνά οι γονείς του παιδιού γνώριζαν για τη σεξουαλική επαφή και δεν το κατήγγειλαν
39. Ήσασταν ποτέ εθελοντής σε κάποιο οργανισμό που απευθύνεται σε παιδιά ή έφηβους διαμέσου του οποίου προσεγγίζατε κάποιον ανήλικο ή εκμεταλλευόσασταν τον εθελοντισμό για την απόκτηση πρόσβασης σε ενηλίκους (αν ΝΑΙ, σε τι είδους οργανισμό και για πόσο καιρό)
40. Ανάπτυξη φιλικών ή ερωτικών σχέσεων με έναν από τους γονείς των ανηλίκων για την απόκτηση πρόσβασης σε ανήλικους
41. Χρήση διαδικτύου για την απόκτηση εμπιστοσύνης κάποιου ανήλικου είτε για διακανονισμό συνάντησης
42. Χρήση διαδικτύου για την παραγωγή ενήλικου ή ανήλικου πορνογραφικού υλικού
43. Χρήση διαδικτύου για την προώθηση ενήλικου ή ανήλικου πορνογραφικού υλικού

Μέρος 4^ο : Ερωτήματα σχετικά με τα κίνητρα, τις γνωσιακές διαστρεβλώσεις και την πεποίθηση που επικρατεί για τη σεξουαλική κακοποίηση

44. Συναισθηματική αξία του θύματος ή ευκαιριακή επιλογή (ευκαιριακός ή όχι)
45. Ελαφρυντικά για το αδίκημα (γνωσιακές διαστρεβλώσεις, π.χ. μετάθεση του φταιξίματος, ελαχιστοποίηση της πράξης τους κτλ)

Μέρος 5^ο : Ερωτήματα σχετικά με παραφιλικές συμπεριφορές

Πόσο συχνά έχετε βιώσει έντονες σεξουαλικές διεγερτικές φαντασιώσεις ή ορμές που περιλαμβάνουν εσάς να:

46. Επιδίδεστε σε σεξουαλικές δραστηριότητες με ανήλικους

0	1	2
(ποτέ)	(μία ή δύο φορές)	(περισσότερες από 3 φορές σε χρονικό διάστημα μεγαλύτερο των 6 μηνών)

47. Επιδεικνύεται τα γεννητικά σας όργανα σας σε κάποιον άγνωστο
48. Αυνανίζεστε με διάφορα αντικείμενα όπως παπούτσια, κάλτσες, εσώρουχα κτλ.
49. Τρίβετε τα γεννητικά σας όργανα σε κάποιον άγνωστο ή αγγίζετε τα γεννητικά όργανα, οπίσθια ή στήθος κάποιου αγνώστου
50. Προκαλείτε τη δική σας ταπείνωση με δέσιμο ή με άλλο οποιοδήποτε τρόπο που σας κάνει να υποφέρετε
51. Προκαλείτε την ταπείνωση με το δέσιμο ή με άλλο οποιοδήποτε τρόπο που κάνει το άλλο άτομο να υποφέρει
52. Φοράτε γυναικεία ρούχα
53. Παρακολουθείτε κάποιο άτομο να είναι γύμνο ή να γδύνεται ή να εμπλέκεται σε σεξουαλική δραστηριότητα

54. Κάνετε πρόστυχα ή ανήθικα τηλεφωνήματα

55. Έχετε σεξουαλική επαφή με νεκρά άτομα

56. Έχετε σεξουαλική επαφή με ζώα

ΠΙΝΑΚΕΣ

V. ΠΙΝΑΚΕΣ ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟΥ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΩΝ

Πίνακας 1: Φύλο

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Αντρας	4	4,7	4,8	4,8
	Γυναίκα	80	94,1	95,2	100,0
	Total	84	98,8	100,0	
Missing	System	1	1,2		
Total		85	100,0		

Πίνακας 2: Ηλικία

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Κάτω των 45	63	74,1	75,0	75,0
	Άνω των 45	21	24,7	25,0	100,0
	Total	84	98,8	100,0	
Missing	System	1	1,2		
Total		85	100,0		

Πίνακας 3: Επάγγελμα

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Κοινωνικός Λειτουργός	73	85,9	86,9	86,9
	Ψυχολόγος	11	12,9	13,1	100,0
	Total	84	98,8	100,0	
Missing	System	1	1,2		
Total		85	100,0		

Πίνακας 4: Περιοχή

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Αττική	33	38,8	39,3	39,3
	Εκτός Αττικής	51	60,0	60,7	100,0
	Total	84	98,8	100,0	
Missing	System	1	1,2		
Total		85	100,0		

Πίνακας 5: Έτη εμπειρίας

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	< 5 έτη	3	3,5	3,6	3,6
	5-10 έτη	47	55,3	56,0	59,5
	10-20 έτη	29	34,1	34,5	94,0
	> 20 έτη	5	5,9	6,0	100,0
	Total	84	98,8	100,0	
Missing	System	1	1,2		
Total		85	100,0		

Πίνακας 6: Βαθμός ενημέρωσης σχετικά με τους σκοπούς του Πρωτογενή Τομέα Πρόληψης

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Καθόλου	5	5,9	6,0	6,0
	Λίγο	43	50,6	51,2	57,1
	Αρκετά	31	36,5	36,9	94,0
	Πολύ	5	5,9	6,0	100,0
	Total	84	98,8	100,0	
Missing	System	1	1,2		
Total		85	100,0		

Πίνακας 7: Κύρια πηγή ενημέρωσης

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Σχετικά συγγράματα	21	24,7	26,6	26,6
	Συνάδελφοι	14	16,5	17,7	44,3
	Ημερίδες/Σεμινάρια	25	29,4	31,6	75,9
	Μέσα Μαζικής	16	18,8	20,3	96,2
	Ενημέρωσης				
	Άλλο/Διαδίκτυο	2	2,4	2,5	98,7
	Άλλο/Επαγγελματική	1	1,2	1,3	100,0
	εμπειρία				
	Total	79	92,9	100,0	
Missing	System	6	7,1		
Total		85	100,0		

Πίνακας 8: Χαρακτηρισμός του συνόλου του Πρωτογενή Τομέα Πρόληψης όπως διεξάγεται στην Ελλάδα

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Πλήρως ανεπαρκής	22	25,9	26,2	26,2
	Ανεπαρκής	45	52,9	53,6	79,8
	Μερικώς ανεπαρκής	16	18,8	19,0	98,8
	Επαρκής	1	1,2	1,2	100,0
	Total	84	98,8	100,0	
Missing	System	1	1,2		
Total		85	100,0		

Πίνακας 9: Χαρακτηρισμός του τρόπου διεξαγωγής του Πρωτογενή Τομέα Πρόληψης όπως διεξάγεται στην Ελλάδα

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Πλήρως ανεπαρκής	18	21,2	21,4	21,4
	Ανεπαρκής	39	45,9	46,4	67,9
	Μερικώς ανεπαρκής	27	31,8	32,1	100,0
	Total	84	98,8	100,0	
Missing	System	1	1,2		
Total		85	100,0		

Πίνακας 10: Χαρακτηρισμός της οργάνωσης του πρωτογενή τομέα πρόληψης όπως διεξάγεται στην Ελλάδα

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Πλήρως ανεπαρκής	16	18,8	19,0	19,0
	Ανεπαρκής	43	50,6	51,2	70,2
	Μερικώς ανεπαρκής	25	29,4	29,8	100,0
	Total	84	98,8	100,0	
Missing	System	1	1,2		
Total		85	100,0		

Πίνακας 11: Χαρακτηρισμός της λειτουργίας του πρωτογενή τομέα πρόληψης όπως διεξάγεται στην Ελλάδα

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Πλήρως ανεπαρκής	16	18,8	19,0	19,0
	Ανεπαρκής	30	35,3	35,7	54,8
	Μερικώς ανεπαρκής	37	43,5	44,0	98,8
	Επαρκής	1	1,2	1,2	100,0
	Total	84	98,8	100,0	
Missing	System	1	1,2		
Total		85	100,0		

Πίνακας 12: Χαρακτηρισμός της αποτελεσματικότητας του πρωτογενή τομέα πρόληψης όπως διεξάγεται στην Ελλάδα

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Πλήρως ανεπαρκής	13	15,3	15,5	15,5
	Ανεπαρκής	30	35,3	35,7	51,2
	Μερικώς ανεπαρκής	38	44,7	45,2	96,4
	Επαρκής	2	2,4	2,4	98,8
	Πλήρως επαρκής	1	1,2	1,2	100,0
	Total	84	98,8	100,0	
Missing	System	1	1,2		
Total		85	100,0		

Πίνακας 13: Βαθμός συμφωνίας με την έλλειψη διύπηρεσιακής - διατομεακής συνεργασίας

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Συμφωνό απόλυτα	51	60,0	60,7	60,7
	Συμφωνό	28	32,9	33,3	94,0
	Διαφωνό	4	4,7	4,8	98,8
	Ούτε συμφωνό ούτε διαφωνό	1	1,2	1,2	100,0
	Total	84	98,8	100,0	
Missing	System	1	1,2		
Total		85	100,0		

Πίνακας 14: Βαθμός συμφωνίας με την έλλειψη οικονομικών πόρων

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Συμφωνώ απόλυτα	43	50,6	51,2	51,2
	Συμφωνώ	30	35,3	35,7	86,9
	Διαφωνώ	8	9,4	9,5	96,4
	Διαφωνώ απόλυτα	2	2,4	2,4	98,8
	Ούτε συμφωνώ ούτε διαφωνώ	1	1,2	1,2	100,0
	Total	84	98,8	100,0	
Missing	System	1	1,2		
Total		85	100,0		

Πίνακας 15: Βαθμός συμφωνίας με την απουσία συντονισμού υπηρεσιών

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Συμφωνώ απόλυτα	56	65,9	66,7	66,7
	Συμφωνώ	25	29,4	29,8	96,4
	Διαφωνώ	3	3,5	3,6	100,0
	Total	84	98,8	100,0	
Missing	System	1	1,2		
Total		85	100,0		

Πίνακας 16: Βαθμός συμφωνίας με τη μη ανταποκρισιμότητα των αρμόδιων Υπουργείων

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Συμφωνώ απόλυτα	42	49,4	50,0	50,0
	Συμφωνώ	36	42,4	42,9	92,9
	Διαφωνώ	4	4,7	4,8	97,6
	Διαφωνώ απόλυτα	1	1,2	1,2	98,8
	Ούτε συμφωνώ ούτε διαφωνώ	1	1,2	1,2	100,0
	Total	84	98,8	100,0	
Missing	System	1	1,2		
Total		85	100,0		

Πίνακας 17: Βαθμός συμφωνίας με τη μη ανταποκρισιμότητα της τοπικής αυτοδιοίκησης

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Συμφωνώ απόλυτα	42	49,4	50,0	50,0
	Συμφωνώ	27	31,8	32,1	82,1
	Διαφωνώ	11	12,9	13,1	95,2
	Διαφωνώ απόλυτα	4	4,7	4,8	100,0
	Total	84	98,8	100,0	
Missing	System	1	1,2		
Total		85	100,0		

Πίνακας 18: Βαθμός συμφωνίας με την αριθμητική έλλειψη προσωπικού

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Συμφωνώ απόλυτα	24	28,2	28,6	28,6
	Συμφωνώ	32	37,6	38,1	66,7
	Διαφωνώ	19	22,4	22,6	89,3
	Διαφωνώ απόλυτα	2	2,4	2,4	91,7
	Ούτε συμφωνώ ούτε διαφωνώ	7	8,2	8,3	100,0
	Total		84	98,8	100,0
Missing	System	1	1,2		
Total		85	100,0		

Πίνακας 19: Βαθμός συμφωνίας με την έλλειψη επαρκώς καταρτισμένου προσωπικού

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Συμφωνώ απόλυτα	58	68,2	69,0	69,0
	Συμφωνώ	19	22,4	22,6	91,7
	Διαφωνώ	4	4,7	4,8	96,4
	Ούτε συμφωνώ ούτε διαφωνώ	3	3,5	3,6	100,0
	Total		84	98,8	100,0
Missing	System	1	1,2		
Total		85	100,0		

Πίνακας 20: Βαθμός συμφωνίας με τη μη ανταποκρισιμότητα της ευρύτερης κοινότητας

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Συμφωνώ απόλυτα	49	57,6	58,3	58,3
	Συμφωνώ	25	29,4	29,8	88,1
	Διαφωνώ	8	9,4	9,5	97,6
	Διαφωνώ απόλυτα	2	2,4	2,4	100,0
	Total	84	98,8	100,0	
Missing	System	1	1,2		
Total		85	100,0		

Πίνακας 21: Βαθμός συμφωνίας με τη μη ανταποκρισιμότητα της εκπαιδευτικής κοινότητας

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Συμφωνώ απόλυτα	39	45,9	46,4	46,4
	Συμφωνώ	32	37,6	38,1	84,5
	Διαφωνώ	9	10,6	10,7	95,2
	Διαφωνώ απόλυτα	1	1,2	1,2	96,4
	Ούτε συμφωνώ ούτε διαφωνώ	3	3,5	3,6	100,0
	Total	84	98,8	100,0	
Missing	System	1	1,2		
Total		85	100,0		

Πίνακας 22: Βαθμός συμφωνίας με την έλλειψη επίδειξης ενδιαφέροντος των ΜΜΕ

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Συμφωνώ απόλυτα	32	37,6	38,1	38,1
	Συμφωνώ	32	37,6	38,1	76,2
	Διαφωνώ	12	14,1	14,3	90,5
	Διαφωνώ απόλυτα	3	3,5	3,6	94,0
	Ούτε συμφωνώ ούτε διαφωνώ	5	5,9	6,0	100,0
	Total		84	98,8	100,0
Missing	System	1	1,2		
Total		85	100,0		

Πίνακας 23: Βαθμός συμφωνίας με την αριθμητική έλλειψη κοινωνικών υπηρεσιών ανά κοινότητα

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Συμφωνώ απόλυτα	14	16,5	16,7	16,7
	Συμφωνώ	59	69,4	70,2	86,9
	Διαφωνώ	4	4,7	4,8	91,7
	Ούτε συμφωνώ ούτε διαφωνώ	7	8,2	8,3	100,0
	Total		84	98,8	100,0
Missing	System	1	1,2		
Total		85	100,0		

Πίνακας 24: Βαθμός συμφωνίας με την απουσία πολυεπίπεδων και συντονισμένων δράσεων

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Συμφωνώ απόλυτα	29	34,1	34,5	34,5
	Συμφωνώ	50	58,8	59,5	94,0
	Ούτε συμφωνώ ούτε διαφωνώ	5	5,9	6,0	100,0
	Total	84	98,8	100,0	
Missing	System	1	1,2		
Total		85	100,0		

Πίνακας 25: Τα σχολικά προγράμματα έχουν αρνητικές συνέπειες στους ανήλικους

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	ΝΑΙ	31	36,5	36,9	36,9
	ΟΧΙ	53	62,4	63,1	100,0
	Total	84	98,8	100,0	
Missing	System	1	1,2		
Total		85	100,0		

Πίνακας 26: Είδος αρνητικών συνεπειών που προκαλούνται στους ανήλικους από τα σχολικά προγράμματα εκμάθησης τεχνικών αντίστασης

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid		54	63,5	63,5	63,5
	άγχος	8	9,4	9,4	72,9
	εξαρτητικότητα	6	7,1	7,1	80,0
	επιθετικότητα	3	3,5	3,5	83,5
	σύγχυση	3	3,5	3,5	87,1
	φόβος	11	12,9	12,9	100,0
	Total	85	100,0	100,0	

Πίνακας 27: Ποιός πρέπει να διεξάγει τα σχολικά προγράμματα

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Δάσκαλοι και καθηγητές	8	9,4	9,5	9,5
	Ερευνητική πανεπιστημιακή κοινότητα	22	25,9	26,2	35,7
	Αρμόδια όργανα του Υπουργείου Παιδείας	2	2,4	2,4	38,1
	Επαγγελματίες	52	61,2	61,9	100,0
	Total	84	98,8	100,0	
Missing	System	1	1,2		
Total		85	100,0		

Πίνακας 28: Κατάλληλη ηλικιακή ομάδα για την υιοθέτηση των δεξιοτήτων που προσφέρουν τα σχολικά προγράμματα

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	0-6 ετών	18	21,2	21,4	21,4
	7-12 ετών	53	62,4	63,1	84,5
	13-18 ετών	13	15,3	15,5	100,0
	Total	84	98,8	100,0	
Missing	System	1	1,2		
Total		85	100,0		

Πίνακας 29: Ενημέρωση για την περιστασιακή πρόληψη εγκλήματος ως μέθοδος του πρωτογενή τομέα πρόληψης

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	NAI	24	28,2	28,6	28,6
	ΌΧΙ	60	70,6	71,4	100,0
	Total	84	98,8	100,0	
Missing	System	1	1,2		
Total		85	100,0		

Πίνακας 30: Πηγή ενημέρωσης για την περιστασιακή πρόληψη εγκλήματος ως μέθοδος του πρωτογενή τομέα πρόληψης

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Σεμινάρια	3	3,5	12,5	12,5
	Επιστημονικά άρθρα	9	10,6	37,5	50,0
	Διαδίκτυο	10	11,8	41,7	91,7
	Συνάδελφοι	2	2,4	8,3	100,0
	Total	24	28,2	100,0	
Missing	System	61	71,8		
Total		85	100,0		

Πίνακας 31: Οι καθημερινές δραστηριότητες των ανηλίκων δημιουργούν ευκαιρίες για τη θυματοποίησή τους

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	NAI	76	89,4	90,5	90,5
	ΌΧΙ	8	9,4	9,5	100,0
	Total	84	98,8	100,0	
Missing	System	1	1,2		
Total		85	100,0		

Πίνακας 32: Ο δράστης ακολουθεί συγκεκριμένο σκεπτικό πρότυπο που αξιολογεί τα κόστη-οφέλη

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	NAI	70	82,4	83,3	83,3
	ΌΧΙ	14	16,5	16,7	100,0
	Total	84	98,8	100,0	
Missing	System	1	1,2		
Total		85	100,0		

Πίνακας 33: Ο δράστης και το θύμα αλληλεπιδρούν με το χώρο και τον τόπο του εγκλήματος δημιουργώντας ευκαιρίες

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	NAI	72	84,7	85,7	85,7
	ΌΧΙ	12	14,1	14,3	100,0
	Total	84	98,8	100,0	
Missing	System	1	1,2		
Total		85	100,0		

Πίνακας 34: Βαθμός συμφωνίας με την ενημέρωση της ευρύτερης κοινότητας ως μέτρο βελτιστοποίησης του πρωτογενή τομέα πρόληψης

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Συμφωνώ απόλυτα	71	83,5	84,5	84,5
	Συμφωνώ	13	15,3	15,5	100,0
	Total	84	98,8	100,0	
Missing	System	1	1,2		
Total		85	100,0		

Πίνακας 35: Βαθμός συμφωνίας με την ενημέρωση ανηλίκων και γονέων ως μέτρο βελτιστοποίησης του πρωτογενή τομέα πρόληψης

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Συμφωνώ	40	47,1	47,6	47,6
	Διαφωνώ	28	32,9	33,3	81,0
	Διαφωνώ απόλυτα	15	17,6	17,9	98,8
	Ούτε συμφωνώ ούτε διαφωνώ	1	1,2	1,2	100,0
	Total	84	98,8	100,0	
Missing	System	1	1,2		
Total		85	100,0		

Πίνακας 36: Βαθμός συμφωνίας με την ενημέρωση εκπαιδευτικών ως μέτρο βελτιστοποίησης του πρωτογενή τομέα πρόληψης

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Συμφωνώ απόλυτα	70	82,4	83,3	83,3
	Συμφωνώ	12	14,1	14,3	97,6
	Διαφωνώ	2	2,4	2,4	100,0
	Total	84	98,8	100,0	
Missing	System	1	1,2		
Total		85	100,0		

Πίνακας 37: Βαθμός συμφωνίας με την αύξηση φύλαξης και τοποθέτηση CCTV ως μέτρο βελτιστοποίησης του πρωτογενή τομέα πρόληψης

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Συμφωνώ απόλυτα	15	17,6	17,9	17,9
	Συμφωνώ	36	42,4	42,9	60,7
	Διαφωνώ	23	27,1	27,4	88,1
	Διαφωνώ απόλυτα	7	8,2	8,3	96,4
	Ούτε συμφωνώ ούτε διαφωνώ	3	3,5	3,6	100,0
	Total	84	98,8	100,0	
Missing	System	1	1,2		
Total		85	100,0		

Πίνακας 38: Βαθμός συμφωνίας με τις αλλαγές στην αρχιτεκτονική κτιρίων και πόλεων ως μέτρο βελτιστοποίησης του πρωτογενή τομέα πρόληψης

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Συμφωνώ απόλυτα	36	42,4	42,9	42,9
	Συμφωνώ	27	31,8	32,1	75,0
	Διαφωνώ	19	22,4	22,6	97,6
	Ούτε συμφωνώ ούτε διαφωνώ	2	2,4	2,4	100,0
	Total	84	98,8	100,0	
Missing	System	1	1,2		
Total		85	100,0		

Πίνακας 39: Βαθμός συμφωνίας με τις γραμμές παροχής βοήθειας των εν δυνάμει δραστών ως μέτρο βελτιστοποίησης του πρωτογενή τομέα πρόληψης

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Συμφωνώ απόλυτα	43	50,6	51,2	51,2
	Συμφωνώ	30	35,3	35,7	86,9
	Διαφωνώ	11	12,9	13,1	100,0
	Total	84	98,8	100,0	
Missing	System	1	1,2		
Total		85	100,0		

Πίνακας 40: Βαθμός συμφωνίας με τις έρευνες με επίκεντρο τους δράστες ως μέτρο βελτιστοποίησης του πρωτογενή τομέα πρόληψης

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Συμφωνό απόλυτα	44	51,8	52,4	52,4
	Συμφωνό	34	40,0	40,5	92,9
	Διαφωνό	6	7,1	7,1	100,0
	Total	84	98,8	100,0	
Missing	System	1	1,2		
Total		85	100,0		

Πίνακας 41: Βαθμός συμφωνίας με τις έρευνες με επίκεντρο τα θύματα ως μέτρο βελτιστοποίησης του πρωτογενή τομέα πρόληψης

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Συμφωνό απόλυτα	15	17,6	17,9	17,9
	Συμφωνό	33	38,8	39,3	57,1
	Διαφωνό	26	30,6	31,0	88,1
	Διαφωνό απόλυτα	8	9,4	9,5	97,6
	Ούτε συμφωνό ούτε διαφωνό	2	2,4	2,4	100,0
	Total	84	98,8	100,0	
Missing	System	1	1,2		
Total		85	100,0		

Πίνακας 42: Βαθμός συμφωνίας με την καθιέρωση αυστηρού πρωτοκόλλου σε πλαίσια με ανήλικους ως μέτρο βελτιστοποίησης του πρωτογενή τομέα πρόληψης

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Συμφωνώ απόλυτα	32	37,6	38,1	38,1
	Συμφωνώ	33	38,8	39,3	77,4
	Διαφωνώ	15	17,6	17,9	95,2
	Διαφωνώ απόλυτα	4	4,7	4,8	100,0
	Total	84	98,8	100,0	
Missing	System	1	1,2		
Total		85	100,0		

Πίνακας 43: Βαθμός συμφωνίας με τον αποκλεισμό ατόμων με ποινικό μητρώο για εργασία σε πλαίσια με ανήλικους ως μέτρο βελτιστοποίησης του πρωτογενή τομέα πρόληψης

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Συμφωνώ απόλυτα	42	49,4	50,0	50,0
	Συμφωνώ	17	20,0	20,2	70,2
	Διαφωνώ	15	17,6	17,9	88,1
	Διαφωνώ απόλυτα	10	11,8	11,9	100,0
	Total	84	98,8	100,0	
Missing	System	1	1,2		
Total		85	100,0		

Πίνακας 44: Βαθμός συμφωνίας με τις στρατηγικές για την καταστολή ευκαιριών των δραστών ως μέτρο βελτιστοποίησης του πρωτογενή τομέα πρόληψης

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Συμφωνώ απόλυτα	42	49,4	50,0	50,0
	Συμφωνώ	27	31,8	32,1	82,1
	Διαφωνώ	7	8,2	8,3	90,5
	Ούτε συμφωνώ ούτε διαφωνώ	8	9,4	9,5	100,0
	Total	84	98,8	100,0	
Missing	System	1	1,2		
Total		85	100,0		

VI. ΠΙΝΑΚΕΣ ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟΥ ΔΡΑΣΤΩΝ ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΩΝ ΕΓΚΛΗΜΑΤΩΝ

Πίνακας 45: Μέση ηλικία την πρώτη φορά που είχαν σεξουαλική επαφή με ανήλικο

N	Valid	25
	Missing	0
Mean		38,60

Πίνακας 46: Μέση ηλικία την τελευταία φορά που είχαν σεξουαλική επαφή με ανήλικο

N	Valid	25
	Missing	0
Mean		39,12

Πίνακας 47: Εθνικότητα

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid Έλληνας	21	84,0	84,0	84,0
Ρώσος	1	4,0	4,0	88,0
Σύριος	1	4,0	4,0	92,0
Πακιστανός	2	8,0	8,0	100,0
Total	25	100,0	100,0	

Πίνακας 48: Οικογενειακή κατάσταση

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid Έγγαμος με παιδιά	10	40,0	40,0	40,0
Άγαμος	9	36,0	36,0	76,0
Διαζευγμένος	4	16,0	16,0	92,0
Έγγαμος χωρίς παιδιά	2	8,0	8,0	100,0
Total	25	100,0	100,0	

Πίνακας 49: Κύρια επαγγελματική δραστηριότητα

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Ηλεκτρολόγος	2	8,0	8,0	8,0
	Επιχειρηματίας	4	16,0	16,0	24,0
	Ανθοκόμος	1	4,0	4,0	28,0
	Εργάτης	9	36,0	36,0	64,0
	Πωλητής	2	8,0	8,0	72,0
	Φύλακας	2	8,0	8,0	80,0
	Συνταξιούχος	2	8,0	8,0	88,0
	Εκπαιδευτικός	3	12,0	12,0	100,0
	Total	25	100,0	100,0	

Πίνακας 50: Επίπεδο Εκπαίδευσης

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Αναλόγος	3	12,0	12,0	12,0
	Απόφοιτος Δημοτικού	9	36,0	36,0	48,0
	Απόφοιτος Γυμνασίου	7	28,0	28,0	76,0
	Απόφοιτος Λυκείου	3	12,0	12,0	88,0
	Απόφοιτος Πανεπιστημίου	3	12,0	12,0	100,0
	Total	25	100,0	100,0	

Πίνακας 51: Τόπος διαμονής

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Αθήνα	16	64,0	64,0	64,0
	Πελοπόννησο	2	8,0	8,0	72,0
	Βόρεια Ελλάδα	6	24,0	24,0	96,0
	Κρήτη	1	4,0	4,0	100,0
	Total	25	100,0	100,0	

Πίνακας 52: Παρακολούθηση προγράμματος ψυχοθεραπείας ή συμβουλευτικής προ του αδικήματος

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	ΝΑΙ	6	24,0	24,0	24,0
	ΌΧΙ	19	76,0	76,0	100,0
	Total	25	100,0	100,0	

Πίνακας 53: Είδος ζητήματος ψυχοθεραπείας ή συμβουλευτικής προ του αδικήματος

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Ψυχοτρόπες ουσίες	3	12,0	50,0	50,0
	Κατάθλιψη	1	4,0	16,7	66,7
	Σεξουαλικές Δυσλειτουργίες	2	8,0	33,3	100,0
	Total	6	24,0	100,0	
Missing	System	19	76,0		
Total		25	100,0		

Πίνακας 54: Άλλα ζητήματα σεξουαλικής φύσης

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Δυσλειτουργικές διαπροσωπικές σχέσεις με συνομηλίκους	10	40,0	40,0	40,0
	Μηδενική σεξουαλική δραστηριότητα	7	28,0	28,0	68,0
	Στυτικές δυσλειτουργίες	4	16,0	16,0	84,0
	Καμία	4	16,0	16,0	100,0
	Total	25	100,0	100,0	

Πίνακας 55: Ποινικό μητρώο για άλλα αδικήματα εκτός του σεξουαλικού

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	ΝΑΙ	5	20,0	20,0	20,0
	ΌΧΙ	20	80,0	80,0	100,0
	Total	25	100,0	100,0	

Πίνακας 56: Είδος αδικήματος προηγούμενου ποινικού μητρώου

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Ψυχοτρόπες ουσίες	2	8,0	40,0	40,0
	Οικονομικής φύσης	2	8,0	40,0	80,0
	Σεξουαλικό αδίκημα	1	4,0	20,0	100,0
	Total	5	20,0	100,0	
Missing	System	20	80,0		
Total		25	100,0		

Πίνακας 57: Συνολικός αριθμός θυμάτων

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	1	19	76,0	76,0	76,0
	2	4	16,0	16,0	92,0
	3	1	4,0	4,0	96,0
	8	1	4,0	4,0	100,0
	Total	25	100,0	100,0	

Πίνακας 58: Ηλικία ανηλίκου (μέση ηλικία αν πάνω από 1 θύμα)

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid 2	1	4,0	4,0	4,0
5	1	4,0	4,0	8,0
8	3	12,0	12,0	20,0
10	1	4,0	4,0	24,0
11	1	4,0	4,0	28,0
12	9	36,0	36,0	64,0
13	5	20,0	20,0	84,0
14	2	8,0	8,0	92,0
15	2	8,0	8,0	100,0
Total	25	100,0	100,0	

Πίνακας 59: Μέση Ηλικία ανηλίκου

N	Valid	25
	Missing	0
Mean		11,32

Πίνακας 60: Φύλο ανηλίκου

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid Αγόρι	6	24,0	24,0	24,0
Κορίτσι	19	76,0	76,0	100,0
Total	25	100,0	100,0	

Πίνακας 61: Σχέση θύτη - θύματος

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid Γείτονας	9	36,0	36,0	36,0
Άγνωστος	8	32,0	32,0	68,0
Μακρινός συγγενής	1	4,0	4,0	72,0
Οικογενειακός φίλος	3	12,0	12,0	84,0
Συνάδελφος με γονέα	1	4,0	4,0	88,0
Εκπαιδευτικός - φροντιστής	3	12,0	12,0	100,0
Total	25	100,0	100,0	

Πίνακας 62: Μέθοδοι αντίστασης ανηλίκων

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid Κλάμα και παρακάλια	6	24,0	24,0	24,0
Φωνές και κλωτσιές	9	36,0	36,0	60,0
Καμία	7	28,0	28,0	88,0
Λέγοντας όχι επίμονα	3	12,0	12,0	100,0
Total	25	100,0	100,0	

Πίνακας 63: Μέρη προσέγγισης ανηλίκων

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid Χώρος στάθμευσης (πάρκινγκ)	3	12,0	12,0	12,0
Πάρκο	4	16,0	16,0	28,0
Εργασιακό πλαίσιο	5	20,0	20,0	48,0
Μπαρ ή πάρτυ	3	12,0	12,0	60,0
Δρόμο	6	24,0	24,0	84,0
Στο σπίτι του δράστη	3	12,0	12,0	96,0
Εκκλησία	1	4,0	4,0	100,0
Total	25	100,0	100,0	

Πίνακας 62: Τρόποι πειθούς

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid Μεγάλες ποσότητες αλκοόλ	2	8,0	8,0	8,0
Ψεύδοντας (πλαστή ταυτότητα, θα τους πάνε στους γονείς τους)	1	4,0	4,0	12,0
Δίνοντας λεφτά, παιχνίδια, δώρα κτλ.	8	32,0	32,0	44,0
Αξιοποιώντας απειλές	7	28,0	28,0	72,0
Προτείνοντας βόλτα	5	20,0	20,0	92,0
Αναπτύσσοντας διαπροσωπική σχέση	2	8,0	8,0	100,0
Total	25	100,0	100,0	

Πίνακας 63: Τόπος διάπραξης του εγκλήματος

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid Χώρος στάθμευσης (πάρκινγκ)	4	16,0	16,0	16,0
Εργασιακό πλαίσιο	2	8,0	8,0	24,0
Εγκαταλελειμμένο κτίριο	10	40,0	40,0	64,0
Σπίτι του δράστη	2	8,0	8,0	72,0
Σπίτι ανηλίκου	1	4,0	4,0	76,0
Αυτοκίνητο	6	24,0	24,0	100,0
Total	25	100,0	100,0	

Πίνακας 64: Μέθοδοι απόκτησης της συναίνεσης του ανήλικου

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Έκθεση σε πορνογραφικό υλικό	1	4,0	4,0	4,0
	Μιλώντας για σεξ και για τα σεξουαλικά δικαιώματα	9	36,0	36,0	40,0
	Απειλώντας να τους σκοτώσουν	6	24,0	24,0	64,0
	Απειλώντας να τους βλάψουν	6	24,0	24,0	88,0
	Δίνοντας κάτι ως αντάλλαγμα	3	12,0	12,0	100,0
	Total	25	100,0	100,0	

Πίνακας 65: Αξιοποίηση εκτεταμένης βίας για την επίτευξη του σκοπού

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	ΝΑΙ	12	48,0	48,0	48,0
	ΌΧΙ	13	52,0	52,0	100,0
	Total	25	100,0	100,0	

Πίνακας 66: Είδος σεξουαλικών πράξεων

		Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid	Διείσδυση	6	24,0	24,0	24,0
	Διείσδυση και παρά φύσιν πράξη	2	8,0	8,0	32,0
	Διείσδυση, παρά φύσιν πράξη και πεολειξία	3	12,0	12,0	44,0
	Παρά φύσιν πράξη και αμοιβαία πεολειξία	3	12,0	12,0	56,0
	Διείσδυση και πεολειξία	4	16,0	16,0	72,0
	Διείσδυση, παρά φύσιν πράξη, πεολειξία και διείσδυση αντικειμένου	3	12,0	12,0	84,0
	Παρά φύσιν πράξη	4	16,0	16,0	100,0
	Total	25	100,0	100,0	

Πίνακας 67: Αριθμός επανάληψης της σεξουαλικής πράξης

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid 1	13	52,0	52,0	52,0
2-10	4	16,0	16,0	68,0
10-30	5	20,0	20,0	88,0
30-50	2	8,0	8,0	96,0
>50	1	4,0	4,0	100,0
Total	25	100,0	100,0	

Πίνακας 68: Χρονικό διάστημα συνέχισης της σεξουαλικής επαφής με τον ανήλικο

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid 0	13	52,0	52,0	52,0
Περίπου 1 μήνα	5	20,0	20,0	72,0
1-6 μήνες	4	16,0	16,0	88,0
6 μήνες - 1 έτος	2	8,0	8,0	96,0
>1 έτος	1	4,0	4,0	100,0
Total	25	100,0	100,0	

Πίνακας 69: Διάρκεια της σεξουαλικής επαφής

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid 1-10 λεπτά	9	36,0	36,0	36,0
10-15 λεπτά	11	44,0	44,0	80,0
15-30 λεπτά	3	12,0	12,0	92,0
>30 λεπτά	2	8,0	8,0	100,0
Total	25	100,0	100,0	

Πίνακας 70: Μέθοδοι αποσιώπησης της σεξουαλικής επαφής

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid Το μικρό μας μυστικό	9	36,0	36,0	36,0
Απειλές θανάτου	10	40,0	40,0	76,0
Απειλές σωματικής βλάβης	1	4,0	4,0	80,0
Δημιουργώντας ενοχές και τύψεις στα θύματα	5	20,0	20,0	100,0
Total	25	100,0	100,0	

Πίνακας 71: Ευκαιριακός δράστης

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid ΝΑΙ (αδυναμία θύματος, στρεσογόνες καταστάσεις)	17	68,0	68,0	68,0
ΌΧΙ	8	32,0	32,0	100,0
Total	25	100,0	100,0	

Πίνακας 72: Ενήμεροι οι γονείς ότι ο δράστης περνάει χρόνο με τον ανήλικο

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid ΝΑΙ	12	48,0	48,0	48,0
ΌΧΙ	13	52,0	52,0	100,0
Total	25	100,0	100,0	

Πίνακας 73: Ανάπτυξη φιλικής ή ερωτικής σχέσης με κάποιο γονέα για την απόκτηση πρόσβασης σε ανήλικο

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid ΝΑΙ	7	28,0	28,0	28,0
ΌΧΙ	18	72,0	72,0	100,0
Total	25	100,0	100,0	

Πίνακας 74: Γνωσιακές διαστρεβλώσεις

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid Μετάθεση φταιξίματος	5	20,0	20,0	20,0
Εκλογίκευση	10	40,0	40,0	60,0
Ελαχιστοποίηση	10	40,0	40,0	100,0
Total	25	100,0	100,0	

Πίνακας 75: Συχνότητα έντονων σεξουαλικών διεγερτικών φαντασιώσεων ή ορμών που περιλαμβάνουν το δράστη να επιδίδεται σε σεξουαλικές δραστηριότητες με ανήλικο

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid Ποτέ	12	48,0	48,0	48,0
1 - 2 φορές	6	24,0	24,0	72,0
> 3 φορές σε χρονικό διάστημα > 6 μηνών	7	28,0	28,0	100,0
Total	25	100,0	100,0	

Πίνακας 76: Συχνότητα έντονων σεξουαλικών διεγερτικών φαντασιώσεων ή ορμών που περιλαμβάνουν το δράστη να επιδεικνύει τα γεννητικά του όργανα του σε άγνωστο

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid Ποτέ	9	36,0	36,0	36,0
1 - 2 φορές	10	40,0	40,0	76,0
> 3 φορές σε χρονικό διάστημα > 6 μηνών	6	24,0	24,0	100,0
Total	25	100,0	100,0	

Πίνακας 77: Συχνότητα έντονων σεξουαλικών διεγερτικών φαντασιώσεων ή ορμών που περιλαμβάνουν το δράστη να συνανίζεται με διάφορα αντικείμενα

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid Ποτέ	14	56,0	56,0	56,0
1 - 2 φορές	9	36,0	36,0	92,0
> 3 φορές σε χρονικό διάστημα > 6 μηνών	2	8,0	8,0	100,0
Total	25	100,0	100,0	

Πίνακας 78: Συχνότητα έντονων σεξουαλικών διεγερτικών φαντασιώσεων ή ορμών που περιλαμβάνουν το δράστη να τρίβει τα γεννητικά του όργανα σε κάποιον άγνωστο ή να αγγίζει τα γεννητικά όργανα, οπίσθια ή στήθος κάποιου αγνώστου

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid Ποτέ	8	32,0	32,0	32,0
1 - 2 φορές	8	32,0	32,0	64,0
> 3 φορές σε χρονικό διάστημα > 6 μηνών	9	36,0	36,0	100,0
Total	25	100,0	100,0	

Πίνακας 79: Συχνότητα έντονων σεξουαλικών διεγερτικών φαντασιώσεων ή ορμών που περιλαμβάνουν το δράστη να προκαλεί τη δική του ταπείνωση με δέσιμο ή άλλο τρόπο

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid Ποτέ	22	88,0	88,0	88,0
1 - 2 φορές	3	12,0	12,0	100,0
Total	25	100,0	100,0	

Πίνακας 79: Συχνότητα έντονων σεξουαλικών διεγερτικών φαντασιώσεων ή ορμών που περιλαμβάνουν το δράστη να προκαλεί την ταπείνωση άλλου ατόμου με δέσιμο ή άλλο τρόπο

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid Ποτέ	10	40,0	40,0	40,0
1 - 2 φορές	7	28,0	28,0	68,0
> 3 φορές σε χρονικό διάστημα > 6 μηνών	8	32,0	32,0	100,0
Total	25	100,0	100,0	

Πίνακας 80: Συχνότητα έντονων σεξουαλικών διεγερτικών φαντασιώσεων ή ορμών που περιλαμβάνουν το δράστη να παρακολουθεί κάποιο άτομο να είναι γυμνό ή να γδύνεται ή να εμπλέκεται σε σεξουαλική δραστηριότητα

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid Ποτέ	5	20,0	20,0	20,0
1 - 2 φορές	13	52,0	52,0	72,0
> 3 φορές σε χρονικό διάστημα > 6 μηνών	7	28,0	28,0	100,0
Total	25	100,0	100,0	

Πίνακας 81: Συχνότητα έντονων σεξουαλικών διεγερτικών φαντασιώσεων ή ορμών που περιλαμβάνουν το δράστη να παρακολουθεί κάποιο άτομο να κάνει πρόστυχα ή ανήθικα τηλεφωνήματα

	Frequency	Percent	Valid Percent	Cumulative Percent
Valid Ποτέ	6	24,0	24,0	24,0
1 - 2 φορές	16	64,0	64,0	88,0
> 3 φορές σε χρονικό διάστημα > 6 μηνών	3	12,0	12,0	100,0
Total	25	100,0	100,0	